

דדן תמים

היגוי:

הרב שלום דובער הכהן הנדל
הרב אורי למברג

עורך: הרב משה רוזנבלט

משתתפים בעריכה:

הת' יוסף יצחק ריבקין
הת' יוסף יצחק גרינברג
הת' דניאל סימן טוב
הת' מנחם מענדל אורנשטיין

ייעוץ ונרפיקה: מ.מ. שכטר

ציור השער: ר' נחמן שכטר

יוצא לאור ע"י:
יש"ג תומכי תמימים
ליובאוויטש - אור יהודה

דוא"ל:

derechory@gmail.com

דרך תמים

בטאון הדרכה, הגות ומחשבה
לתלמידי התמימים

אוצרות הקודש

שיחות, אגרות,
כתבים ומראות קודש

שערי תורה

חידושים וביאורים
תורניים

ניצוצי אור

כתבות ומאמרים
לעולמו של תמים

היכלי דעת

הגות והדרכה
בראי תומכי תמימים

למהותו של 'דרך תמים'

כהיום הזה, חוגגים אנו את צאתו לאור של הקובץ 'דרך תמים' עם גליונו הראשון, ושמחים אנו להגישו בפני קהל עדת התמימים ואנ"ש, בכל אתר ואתר. ומגלגלין זכות ליום וכאי, יום כ"ד טבת, יומא דהילולא רבה של כ"ק רבינו הזקן. והרי דומה כי כך יאה לפתוח את גליונו הראשון של קובצנו כשהוא מוקדש לדמותו של אבינו הראשון, מייסד שיטת החב"ד, לתורתו, הליכותיו ומנהגיו. הוספנו גם מדורים הקשורים לימי ההכנה ליו"ד שבט. מן הנכון לעמוד בכמה מילים על מהותו של קובץ זה, המוגש כיום לפניכם.

משפיע אחד שח פעם את משלו: גבאי אחד, יהודי פשוט, בבית הכנסת של העיירה, בין שלל תפקידיו היה צריך בימי החורף הקרים להסיק את התנור בבוקרו של כל יום על מנת לחמם את בית הכנסת עבור המתפללים. יום אחד באו המתפללים בטענה אל הגבאי כי הוא ככל הנראה שם מעט מידי עצים הבוקר, שכן קר היה יותר מן הרגיל בבית הכנסת. למחרת שוב באו המתפללים אל הגבאי כי הוא ככל הנראה שם היום יותר מידי עצים, שכן היה חם בבית הכנסת הרבה יותר מן הרגיל. פנה הגבאי אל המתפללים: אינני מכין אתכם, יום אחד אתם אומרים שקר מדי, יום אחר אתם אומרים שחם מדי – אתם מוכרחים להחליט. ענו הם לו בחזרה: לא חם ולא קר, רק דבר אחד אנו מבקשים – שבבית הכנסת יהיה נעים...

פעמים רבות עולה בקרבנו השאלה – חום וקור, הפכים גמורים, כיצד ילכו יחדיו? לימוד בהתמדה עם הפצת המעיינות, אהבה ויראה עם קבלת עול, תשכ"ב עם תשנ"ב – הישכנו בכלי אחר? והרי לא זו בלבד שכל אחת מן הדרכים שונה מחברתה, כי אם אחת גם שוללת את חברתה. זאת מבלי להזכיר את ריבוי האופנים שבכל אחת מן הדרכים, כמספר דעות בני אדם ויותר.

תקופתנו גם היא רבת קצוות, רבת ניגודים. ניתן להביט בה בכמה פנים, והיא לעתים בעינינו כמתעתעת; הלא כבר למעלה מעשרים שנה שאנו בעיצומו של העלם והסתר כזה שלא ירעה ליובאוויטש מעודה. ועם זאת עולם כמנהגו נוהג. חב"ד על משמרתה עומדת.

כל עוד מדובר בכוונן טמפרטורות, המשימה קלה יחסית. אך כשמדובר בכוונן הדעות והמידות, העבודה קשה הרבה יותר. שכן עבודה זו כבר דורשת הכלת ניגודים, מן הקצה אל הקצה. דרך של נשיאת הפכים.

למן היווסדותה של ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, נבחרה היא הישיבה להיות הלפיד הצועד בראש החבורה. "תלמידי תומכי תמימים מראשית ההתייחסות עד סוף הימים – הם אלו שישלימו את מלחמת בית דוד מתוך נצחון גמור" (פורים תשח"י). תפקידם אפוא להורות דרך, לסלול נתיב. ללמד סוד חיבור ההפכים.

קובץ זה, כשמו אשר ניתן לו – 'דרך תמים', חפצנו שישמש במה לאותו הקול היוצא מבית מדרשה של תומכי תמימים, לרוח המנשבת בין כתליה, כי כל הדרכים כולן, עם אשר רבו גם רבו, שלובות הן כאחת; האופן והתוכן חד הם, הלימוד והעבודה במארג אחד הם ארוגים, הכוונה והמטרה מתמזגות הן כאחת עם דרכי הבאתן לידי פועל, רבי ומשיח בלתי ניתנים הם לפירוד, ה'לחיות עם משיח' וההתמסרות לחסידות ודרכיה במסילה אחת יעלו.

כל הנחלים הולכים אל הים; בכל ענין ישנה הנקודה האחת ממנה הכל בא והולך. גם בעבודתו של תמים, הנקודה האחת המבריחה מן הקצה אל הקצה, והיא העומדת בפנימיותה של כל דרך וכל הנהגה, הלא היא ענין הביטול וההתקשרות באילנא דחיי, הוא כ"ק אד"ש מה"מ נשיא דורנו, והיא הנותנת עוז וכוח למלא החפץ הפנימי והכוונה הכללית בירידת הנשמה לגוף.

ובלשון קדשו (ש"פ וארא תשנ"ב, מוגה. ההדגשה אינה במקור): בעמדנו בשבת מברכים חודש שבט, כולל ובמיוחד העשירי בשבט – צריך כאו"א לקבל על עצמו להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במעשיו ותורתו ועבודתו של בעל ההילולא. . ובפרט בהביטול וההתקשרות אל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדרו, "הנשיא הוא הכל", שבכל אחד ואחד – מציאותו וכל עניניו, בכל מכל כל, נעשים קודש לנשיא הדרו, עי"ז שמלאים וחדורים בקיום שליחותו של נשיא הדרו – משה רבנו שבדרור, גואל ראשון הוא גואל אחרון – שענינו העיקרי "להביא לימות המשיח" בפועל ממש. יחי אדונינו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד.

העורך

תוכן הענינים

אוצרות הקודש

<< שיחות קודש

להתנאות בלימוד תורה 5

<< אגרות קודש

ספרי הביזוגרפיה על רבינו הזקן 8

<< מראות קודש

יו"ד שבט תשל"ה – 25 שנים לנשיאות. 12

<< כתבי קודש

מתורת רבינו הזקן 16

שערי תורה

<< דרכי נגלה

ללמוד איך ללמוד 18

<< מעייני חסידות

החידוש התמידי בהתהוות יש מאין. 28

<< נתיבות הלכה

"כתב הב"ד" 32

ניצוצי אור

<< דעם רבינ'ס קינידער

כל אחד מכם יקר לי בגופי ונפשי 38

<< דברי ימי התמימים

תומכי תמימים – ועמבין 42

<< ספרים ושיטות

ספר קצות השולחן 48

<< ופרצת

הפצת המעיינות לבחורי ישיבות 56

<< נזכרים ונעשים

"לגמור המשכת השכינה" 61

היכלי דעת

<< אשאלה

"עשה לך רב" 64

<< לחיות עם משיח

"לחיות עם משיח" – לאנשים כערכנו 68

<< התבוננות

'להשתנות' 71

<< דרך תמימים

הוראות לתלמידי התמימים 74

להתגאות בלימוד תורה

קטע משיחת שבת פרשת חוקת-בלק, י"ב תמוז תשכ"ט*

בשנת תשכ"ט, בהתוועדות שהתקיימה בשבת-קודש י"ב תמוז, לקראת סיומה, נשא הרבי שיחה חריפה אודות מצב הבחורים בישיבה. קרמו לכך כמה ענינים מצד הנהגתם של הבחורים שלא הסכו נחת לרבי, ובאותה התוועדות התייחס הרבי בחריפות לדברים שנעשו. בכאב רב דיבר הרבי על אודות הבחורים אשר במקום לעסוק בתורה עוסקים בדברים שלא מעניינם. מתוך הדברים, ומן הביטויים הנדירים שנשמעו אז מהרבי, ניתן לקבל הכרה נוספת ביחס המיוחד אותו רוחש הרבי ללימוד התורה של בחורי הישיבה

נוגע לאף אחר וממילא חושב שכל הלימוד שלו הוא "מהיכא תיתי". וכך, אם הוא בעל 'מרה שחורה', ימשיך לשבת וללמוד אף שאינו שומע מאומה אודות זה, אך אם לא – הוא עלול לחפש דברים אחרים להתעסק עמם. איך היה הענין קודם – אינני יודע, והדבר לא היה באחריותי, אבל עתה הרי זה על אחריותי.

בליובאוויטש לא קראו עיתונים

מדוע אין רוצים לכתוב על כך? אומרים לי – משום שלבחור יהיה מכך יישות, ואינם רוצים שלבחור יהיה ישות פעם, כי בליובאוויטש נזהרו שלבחור לא יהיה ישות ובמילא צריך לשלול זאת גם כאן. אבל בליובאוויטש – לא קראו עיתונים! והראש ישיבה לא ענב עניבה, והמשפיע וכו', ואין כאן המקום להאריך בזה. אבל כאשר יש את כל הענינים הללו, אזי צריכים ללמוד תורה אפילו שיתווסף על ידי זה ישות.

מדוע אפוא לא מפרסמים בעיתונות שבחור זה יודע כמה מאות דפי גמרא בע"פ וכמה עשרות מאמרי חסידות בע"פ? הרי פרסום כזה יכול להוסיף אצלו חיות בלימוד.

תשע-עשרה שנה מאז תש"י...

בהמשך למה שדובר לעיל, ישנו ענין נוסף – "והנחש היה ערום" – שנהגים בערמה, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבור עבודה זרה, היינו שיוודים עד שאפשר לעשות ענין שהוא אסור מדרבנן ואסור מדאורייתא – לאו גמור, כך נעשה ענין של הפקרות ובלתי סדר ובלתי אחריות.

כל זה בא בהמשך לכך, שלמרות שאנו תשע עשרה שנה מאז תש"י, בכ"ז אינני מקבל דיווחים לגבי מצב הלימוד אצל הבחורים; לא אומרים לי איזה בחורים יודעים מאות דפי גמרא בעל פה, ואיזה בחורים יודעים עשרות מאמרי חסידות בעל פה. אינני חושד שאין בין הבחורים כאלה שיוודים מאות דפי גמרא ומאמרים בע"פ, ואם היו כותבים לי ער"ז, היו מוצאים הזדמנות לומר מילה טובה וזה היה מכניס חיות בלימוד. אבל כשלא כותבים לי, ובמילא אינו שומע כלום על כך, רואה הוא שזה לא

(* הנחה זו, בלתי מוגה, נרשמה בשעתו על ידי הרה"ח הרב יוסף העכט, רב העיר אילת וחבר בי"ד רבני חב"ד. נדפסה בתשורה לחתונת בנו (תשס"א). המערכת.

וועד המסדר, שיספרו זאת להם כדי שיעשו משהו בנדרון. ענו לי - שכבר דיברו עמם ולא הועיל מאומה.

האם אני צריך, אכן, לדבר על הכל? אין זה מתפקידי. ישנם אלו שצריכים לדבר אודות כך, ומדוע אני צריך לדבר על הכל. אלא שמצד "והייתם נקיים מה' ומישראל" הנאמר לכל אדם, ללא הבדל בין אדם גדול או אדם קטן או אדם בינוני, ממילא צריך אני להעיר גם על כך.

ענין זה הוא "בל תשחית" ואיסור גזל! ואף שטוען הוא שישלם מאוחר יותר על מה שעשה, הרי זה גזל דרבים, ויש בזה שקלא וטריא בפוסקים כיצד צריכה להיות ההשבה.

אחר כך, אפילו כאשר כבר הגה רעיון להעמיד טייפ על הצד, כדי שלא להפריע לאף אחד - הדבר גורם לו שלא יקשיב להתוועדות; הוא מודאג מה נעשה עם הטייפ שלו, אולי יחסיר שורה מסוימת שתהיה דוקא אצל חברו. ממילא הוא אינו מקשיב להתוועדות, ומהרהר בליבו שעכשיו דוחקים אותו ודוחפים אותו, ובלאו הכי אינו יכול לשמוע, אם כן ילך אחר כך לביתו ויגזר וישתה את ה'דוושט', ואז יוכל להקשיב לטייפ במנוחה ובשלוה. אך בעת ההתוועדות, יושבים ומביטים סביב לראות מה קורה עם הגוי, בו בזמן שמדברים על תורת הבעש"ט, ואודות איש"ר, בזמן של "אתה בחרתנו מכל העמים" לאחרי שתי יממות שלימות, ובסיום יו"ט זה, בעת ההתוועדות, יושבים זקני אנ"ש, זקני התמימים, ומביטים מה קורה עם הגוי, האם הוא מחייך וכו', ותורת הבעש"ט אינה מעניינת אותו. את זה הוא אינו מוכרח לשמוע, את זה הרי יוכל לקרוא אה"כ ברשימה, ומה כן נוגע לו - הענין של "ברוך תהיה מכל העמים". שיהיה מבורך, ויהיה לו כל הענינים המצטרפים לו, אבל מה זה נוגע באמצע ההתוועדות?

מילא עליהם (זקני אנ"ש) אין טענות, שכן הם יצאו מקבלת עול, ואין אני בעה"ב עליהם, כשם שאין אני בעה"ב על הגוי. אבל אה"כ מסתכלים עליהם אחרים, ומדוע נוהג כן הצעיר - מפני שמביט על האב, על הרוד ועל המדריך.

ואה"כ מתגאה בכך שיש לו קלטת, ומתפאר שהעתק מהקלטת שלו נשלח לירושלים, לבנינא ולמלכוון, וחותר מתחת את שמו ושם אביו, שידעו שזהו העתק מקלטת שלו, ואינו מבין כלל בכך שהוא חותר שהוא עשה ענין של גזילה ואיסור של "בל תשחית"!

אך הוא אינו אשם בזה כלל, כי הוא לא יודע. ראש הישיבה לא אומר לו כלום, המשגיח אינו אומר לו כלום, ועומדים מסביב בחורים מבוגרים ולא אומרים לו כלום; יש להעיר לו פעם אחת, ואם זה לא מועיל להעיר פעם שניה ושלישית, עד מאה פעמים - כפי שארמו"ר הזקן אומר באגרת הקודש. אך כאמור, אין קול ואין עונה. ואני צריך לומר את הכל, ואני צריך את העוגמת נפש וכאבי הלב ולדבר בענין שאינו מתפקידי, וכידוע ש"ימים יוצרו ולו אחד בהם", שנותנים לכל אחד כוחות וזמן למלא תפקידו המוטל עליו, ואם אינו מנצל זאת לתפקידו שלו, הרי זה מחסיר באתם ענינים שצריך

טוען הוא בכ"ז, שהוא חסיד וצריך להיות ביטול, שענין הישות מתאים לליטאי או מתנגד, אבל לא לחסיד; ברם ארמו"ר הזקן פוסק פסק דין בשו"ע - לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה, וארמו"ר הזקן היה חסיד, והוא אומר שצריך ללמוד תורה אפילו שלא לשמה. וכיון שאומר 'לעולם', הרי זו ראייה שאין דרך אחרת להגיע ל'לשמה' אלא על ידי 'שלא לשמה'.

הוא, אבל, אינו רוצה ללמוד תורה בגלל ישות; פעם היה בחור חסידי מתפאר בכמה מאות דפי גמרא הוא יודע בעל פה, וכמה עשרות מאמרים הוא יודע בעל פה. היום הוא אינו רוצה להתגאות בכל זה כי זה מביא לו ישות, ומה הוא עושה במקום זה - מתאים מפתחות ופותח דלתות וגונב מאמרים, אחר כך נעמד מאחורי הדלת להקשיב מה נעשה מעבר השני, ואם ישנו העלם והסתר המפריע ומונע ממנו לשמוע, לוקח הוא דבר שעל ידו ישבור את ההעלם והסתר, ובו יוכל דוקא לשמוע, וכבר דובר על כך בארוכה ואיני רוצה לדבר על זה, וחבל על הזמן דשבת לדבר בו על זה.

"ימים יוצרו ולא אחד בהם"

אחר כך נתוסף דבר חדש: כאשר ישנה התוועדות בימות החול, אז מותרים ל"ט המלאכות, נוטל הוא וחותר בתוך החוטים (של הרמקול) בכדי שיוכל לעשות הקלטה, ויהיה לו בהקלטה כל מה שדובר. כאשר סיפרו לי על כך שאלתי - לשם מה מספרים לי זאת, הרי ישנם ראשי ישיבות, משפיעים, משגיחים ומדריכים,

אינני חושד שאין בין הבחורים כאלה שיודעים מאות דפי גמרא ומאמרים בע"פ, ואם היו כותבים לי עד"ז, היו מוצאים הזדמנות לומר מילה טובה וזה היה מכניס חיות בלימוד. אבל כשלא כותבים לי, ובמילא אינו שומע כלום על כך, רואה הוא שזה לא נוגע לאף אחד וממילא חושב שכל הלימוד שלו הוא "מהיכא תיתי". וכך, אם הוא בעל מ'רה שחורה, ימשיך לשבת וללמוד אף שאינו שומע מאומה אודות זה, אך אם לא - הוא עלול לחפש דברים אחרים להתעסק עמם

1) כאשר הקליטו בטייפ את דברי הרבי, היה צורך להפוך מידי פעם את סרט ההקלטה, וכך היו מפסידים מעט מהדיבור באותן השניות שלוקח להפוך את הקלטת לצידה השני. היו בחורים שרצו שתהיה להם הקלטה משלהם, וכך ידאגו שלא להפסיד אף שורה מן ההתוועדות. בכדי שההקלטה תהיה טובה, קרעו את חוטי הרמקול של ההתוועדות והתחברו באופן כזה שהקליטו ישר מן הרמקול, כך היתה מובטחת להם הקלטה שלימה ואיכותית. כתוצאה מכך סבל הציבור מצפצופים והפרעות מהרמקול במשך כל ההתוועדות. המערכת.

לעשותם. ומה שאני צריך לדבר על כך, זוהי קושיא כמו עוד קושיות רבות שיש לי.

'אינו יכול' או 'אינו רוצה'

אחר כך הוא בא לביתו עם ההקלטה, ואביו מרוצה מאוד שלבנו יש שורה שאין אותה לרעהו; פעם היה האב בוחן את בנו בשוכו לביתו כמה דפי גמרא הוא יודע. אבל היום האבא הוא כזה שצריך לבחון אותו עצמו. אך ישנם את אלו שלמדו בתומכי תמימים, ולמרות זאת אינם עושים כלום, ומתגאים עם ההקלטה, וסוברים שבזה נעשים 'חסיד'. 'חסיד' זהו ענין שהיה קדוש כל כך הרבה שנים, אז מדוע אתה מערב בתוכו קליפה וישות? אינך רוצה לשמוע את ההתוועדות, אתה יכול ללכת הביתה, לשבת וללמוד דף גמרא או מאמר חסידות בנחת.

כיצד יתכן בכל זאת שיעשה כך, הרי זה ענין של "בל תשחית"? טוען הוא שבל תשחית דגופא עדיף, וכך הוא על פי דין. זה הרי נוגע בנפש ממש שפלוני יידע שיש לו הקלטה, אם כן בל תשחית דגופא עדיף ומותר לעשות זאת.

וכל זה הוא מפני שאינו מתגאה בלימודו, כי אם היה מתיישב ללמוד והיה מתגאה בלימודו – לא היה נוגע אצלו בנפש שפלוני יידע שיש לו הקלטה.

ועוד טוען הוא, שאינו יכול! הדבר אבוד, הוא אינו מסוגל ללמוד! אך אולי זה 'אינו רוצה' ולא 'אינו יכול'?

אומר הוא עכ"פ שעד מחר אינו יכול. מה יהיה מאוחר יותר – נראה אחר כך, ממילא מה עושים בינתיים, לוקחים ההקלטה, ועוברים על כל האיסורים.

לא לשם כך באו לכאן, וכאשר הבחורים יחזרו לארץ ישראל, יחזור הדבר על עצמו שם. מה שצריך להיות "כתרי מגן"² זהו ענין שכתוב בגמרא. מה שאני יודע זהו ששלחו לי מכתב מהיר ורחוף שהתאימו מפתחות וגנבו מכתבים, והוסיפו שם, שאם אני ארצה העתק אוכל לקבל אותו.

לא לשם כך אני יושב על הכיסא

אמנם התירו את כללות ענין ההקלטה³, אבל האם כל בחור צריך הקלטה? להתגאות בהקלטה אין זה מדרכו אף של ליטאי או מתנגד, כל שכן של חסידים. ומה יהיה עם משלוח הקלטות לכולם – הרי ישנם את אלו המתעסקים בזה, ואין זה מענינך. בחור צריך לשבת וללמוד ולא להתעסק בשעת ההתוועדות בהקלטות.

אינך רוצה להקשיב להתוועדות, אתה יכול ללכת לחרד נפרד בנחת וללמוד שם גמרא ומאמרי חסידות, וזה גם יפעל עליך. אתה יכול לקחת עמך את אחד הבעה"ב, שגם ילך ללמוד עמך, ואתה יכול לקחת עמך אפילו את הגוי, כיון שאיני בעה"ב עליך כמו שאיני בעה"ב על בואו של הגוי שגרם את כל הענין, ואני לא אכעס וגם הקב"ה לא יכעס.

וכאמור, אין זה מעניני לדבר על ענין של היפך הטוב והיפך החסד, וזהו היפך טבע שלי, ולא מתפקידי, ולא לשם כך אני יושב על הכסא.

המורם מכל האמור, שאם בקולי תשמעו, שלא יעמידו הקלטות ואפילו לא מן הצד שאינו מזיק לאף אחד, וכל אלו שעשו זאת – שישננו מאה ואחד דפים גמרא בע"פ, וכל אגרת התשובה, וכולי האי ואולי אפעל שאחד או שנים או שלשה...

אינך רוצה להקשיב להתוועדות, אתה יכול ללכת לחרד נפרד בנחת וללמוד שם גמרא ומאמרי חסידות, וזה גם יפעל עליך. אתה יכול לקחת עמך את אחד הבעה"ב, שגם ילך ללמוד עמך, ואתה יכול לקחת עמך אפילו את הגוי, כיון שאיני בעה"ב עליך כמו שאיני בעה"ב על בואו של הגוי שגרם את כל הענין, ואני לא אכעס וגם הקב"ה לא יכעס

3) בשנת תשי"ג ביקשו החוזרים רשות להקליט את הרבי (באופן רשמי) ואכן ניתנה על כך רשות. י"ב תמוז תשי"ג ככה"נ היתה ההתוועדות הראשונה שהונחה הקלטה בהתוועדות באופן רשמי. המערכת.

2) כתובות עה, א.

ספרי הביוגרפיה על רבינו הזקן

מכתבי ביקורת על הספרים:
"הרב", ו"תולדות משפחת הרב מלאדי"

סופרים רבים במשך השנים, גם כאלו מקרב החסידים, חילצו חושים והתגייסו למלאכת כתיבת תולדות רבינו הזקן ותולדות משפחתו. שנים מהם יצאו בישראל, בסמיכות זמן, על ידי סופרים חסידיים; האחר, "הרב" (ירושלים, תש"ה) – הוא ספרו של הרב שמעון גליצנשטיין, מי ששימש שנים רבות מזכיר ישיבת "תומכי תמימים" ובעל היומן הנודע ממסע ביקורו של הרבי הריי"צ בארץ הקודש. השני, "תולדות משפחת הרב מלאדי" (תל-אביב, תש"ז) – הוא ספרו של הרב מנחם שמואל סלונים, מיושבי ירושלים, נין ונכד למשפחת בית הרב. על שני הספרים הללו, כמו על הרבה ספרים אחרים, שלח הרבי מכתבי הערות וביקורת.

בקשר עם יום כ"ד טבת, מובאים בזה שני המכתבים (אגרות קודש ח"ב, ריג ו'שיא). כרגיל במכתבים כגון אלו, מביא הרבי רק את מספרי העמוד והשורה המתחלת שעליהם עומד הרבי בהערותיו, כך שהקטע עצמו אינו ידוע לקורא ומקשה הדבר להבין את תוכן ההערה. על כן צירפנו למכתב הסבר או ציטוט מן הקטעים המקוריים עליהם מעיר הרבי, וכך יוכל על הקורא להגות במכתבים אלו על תוכנם הרב והעשיר, מהם עולה עד כמה נגע לרבי, בפרט בשטח השייך לכרם חב"ד, שימת דגש על הוצאת דבר שלם ומוגמר, כמו גם הצורך לדייק בכל פרט הנכתב ובא בדפוס.

בתור הוספה הבאנו גם מכתבו של הרבי להנהלת הישיבה בקרית גת (אגרות קודש חכ"ב, ח'תקפג), בו מבאר הרבי מה שיש על תלמידי הישיבה, בקשר עם יום ההילולא כ"ד טבת, ללמוד מרבינו הזקן. המערכת.

אתחיל בבקשת סליחה על מה שלא אשרתי ע"ע קבלת תשורתו – ספרו "הרב" (תולדות אדה"ז),

כי מרוב הטרדות בהרפסת הצמח-צדק, נוסף על שאר עניני הדפוס ועבודה היום יומית במרכז לעניני חנוך ומחנה ישראל, לא עניתי במשך זמן זה כ"א על המכתבים הנחוצים ביותר, ובפרט בנוגע לספרו, אשר חפצתי לעבור עליו כולו ולהעיר במה, שלפי עניות דעתי, צריך שינוי, ולכן החיתי הדבר לעת פנוי וסילוק טרדות הנ"ל, ותקוותי שדינני לכף זכות הן בנוגע לאיחור המכתב, הן בנוגע להערות שלי.

ואתחיל בנתינת תודה על ספרו אשר כבדני בו.

הנה איש פלאות

ב"ה, יום שני י"ז לחדש אדר-א תש"ו
להרה"ג הו"ח אי"א נר"מ וכו'
מהר"ש שי' גליצנשטיין
שלום וברכה!

71. היכן כתוב שצריך לומר "ושמרו":

כתוב הוא – בכמה מקומות, ומהם בסידור הארז"ל וכו', וראה מ"ש בפסקי הסי' לסי' רס"ו.

אכפול, שהנני כותב כל זה בתקוה שלא יקפיד ונשען על מאמר החכם – הביאו הצמח"צ דק במכתב הנדפס עתה בקונטרס הצמח"צ דק וההשכלה, ונדפס רובו גם בבית רבי: אהוב את החכמים, והאמת אהוב מכולם.

בברכת לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה,

הרב מנחם שניאורסאהן

י"ד ועד הפועל

סגנונו של אדמו"ר הזקן

ב"ה, ז' כסלו תש"ח

מר מ. ש. סלונים

22 רחוב מקוה ישראל, ת"א

שלום וברכה:

ראיתי ולויתי לאיזה זמן מספרי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א את ספרו 'תולדות משפחת הרב מלאדי' ועבודה גדולה ומועילה עבר בחבור זה. אבל, כנראה, כמה מהמקורים לא היו אצלו, ובפרט מהנמצא בכת"י או מהמסופר במסורת המשפחה. וע"פ הערתו בראש הספר והפתחה, וכדי לתקן הענינים שאינם מדויקים, הנני להעיר, ע"ס העמודים, כדלקמן:

[גם כאן, הננו מביאים בזה רק חלק מן ההערות, אותם הנוגעות לחיי רבינו הזקן ומשפחתו, ושיש בהם מן החידוש. זאת ועוד, למען הקל על הקורא, השמטנו את ה'שורות המתחילות' והשארנו אך את מספרי העמודים והמילים הנדונות. באותיות הקטנות שבחצאי הריבוע, מפוענחים הציטוטים מן הספר עליהם באים ההערות. המערכת].

ע' 5, בשנת תקמ"ט (בספר: בנו הגדול של אדמו"ר האמצעי, הרב מנחם נחום מניעזין, שנולד בשנת תקמ"ט בערך) –

ע"פ שיחת י"ט כסלו תרצ"ג אות ר"ח משמע שנולד תקמ"ד תקמ"ח ונסתלק תרל"ו. ועוד נוסחה, שנולד אחר הסתלקות הרמ"ג מטשרנוביל ונקרא על שמו (מכ"י י"ז טבת צ"ט).

ע' 21 [בעמוד זה בספר, לאחר כל ההקדמות, מתחילה בפועל סקירת התולדות. וכאן מעיר הרבי הערה כללית הנוגעת לכל הספר, ומביא רק כמה דוגמאות ביחס לעמוד הראשון, בו לא דויק זמן וסיבת נדידת המשפחה מהעיר פוזן, וכן לא העיר בה נולד הוא ואביו, כמו כן נכתב שהיה ר' יששכר בער רב בעיירה ליובאוויטש, ועל כך מעיר הרבי] –

כל עמוד צריך תיקון על פי מה שנדפס בזכרונות כ"ק מו"ח אד"ש בשיחת חי אלול תש"ה. לרובגמא: מפני תנועה לחופש מדת ומצות שהתחילה להתפשט קודם לתנועת ההשכלה, נדרו מפוזן אבי זקנו ואביו של ר' ברוך. ר' ברוך נולד בוויטעבסק. אדמו"ר הזקן – בסביבות ליאונע. ר' יששכר בער הי' מגיד ולא רב.

שמחתי בראותי אותו, כאשר זה זמן רב שנרגש חוסר בחוברת אשר תספר בסגנון נוח לקריאה על דבר תולדות אדמו"ר הזקן ואשר יחד עם זה, תתן מושג אישטחי מאישיותו, ותעורר בהקורא את הרצון לדעת יותר פרטים על דבר תורתו שיטתו ומפעליו, ואחרי בקשה סליחתו, הנה בה בשעה אשר ספרו מתאים לדרישה הראשונה, לא מצאתי בו כלל מה שיהי' מכוון למטרה השני'.

ולבאר כוונתי: אם היה פרק מיוחד על דבר ספרי אדמו"ר הזקן עם תיאור, בשתיים-שלוש שורות, תוכן כל ספר, הנה כשהקורא יקרא רשימת הספרים, ומוצא בהם: נוסח (בדיוק כל תיבה ותיבה) של סידור התפלה, לוח ברכות-הנהנין (בהלכות ברכות המסורות לכל וכתובות בסגנון המתאים לזה), שו"ע (בפרט הל' נדה וקונטרס-אחרון), תניא (שבחלקו הראשון ושלישי יכול לשמש, בעיני בעלי המוסר, למופת לספרי מוסר. חלק שני – דוגמא לחקירה. חלק רביעי – לאהבת ישראל), תורה-אור ולקוטי-תורה (שיטתו בחב"ד), קונטרס-אחרון שבתניא ולשון כ"ק אדמו"ר נ"ע בעצמו שבתורה-אור (קבלה) –

הנה רשימה כזו עם ביאור קצר על דרך הנ"ל, למרות "יבשותה", מכרות היא ואומרת: הנה איש פלאות.

כן חסרה בספרו רשימת המקורים שעליהם נשען, שמלבד שאר נמוקים, הנה גם זה היה מתאים למטרה שני' הנ"ל.

אבל מה שמצער אותי ביותר הם הטעויות אשר בו.

איני יודע אם נפקא-מינה לפועל ממש (להוצאה שני', או תקון באופן אחר) ובכל אופן הנני מעתיק בזה הערותיי רובם ולא כולם בפרטים הדרושים תיקון לפענ"ד, בתקוה אשר לא יקפיד ע"ז. ואכתוב על סדר העמודים:

[היות שהספר לא נמצא תחת ידינו, מה גם שחלק מן ההערות נכללו גם בהערות שבמכתב הבא, לכן ראינו שלא להביא כאן את ההערות בשלמותן, רק אותם שיש בהם מן החידוש. המערכת].

15. להבעש"ט הי' חדר כו' בספר הכוזרי וכו':

תמוה ביותר, ואינו מתאים כלל לרוח הנהגת הבעש"ט ושיטתו בקיבוץ תלמידיו, ואיני יודע שום מקור לזה (אצל אדה"ז הי' סדר כזה, ראה שיחת י"ט כסלו צ"ג אות כ"ב).

19. שהציעו לאדה"ז למלא מקום הרב המגיד:

מופרך, בשים לב ליחס אדמו"ר הזקן וכל התלמידים להר' אברהם המלאך והרמ"מ מויטעפסק, כידוע מהמכ"ו והפ"נ. והקורות אז ראה התמים ח"ב ע' מה.

20. שהבעש"ט שלח במקומו את גיסו לאה"ק:

צריך לעיין בגנין נסתרות שכמדומה מוכח ממכתבי הבעש"ט וגיסו, שהאחרון כבר הי' בארץ ישראל כשרצה הבעש"ט לנסוע לשם.

40. שאדמו"ר הזקן, נסע להתראות עם הגר"א בשנת תקנ"ב-ג

וכו':

ראה מכתב אדמו"ר הזקן הנדפס בבית רבי פרק י"ב, דמוכח שנסע לויילנא ביחד עם הרמ"מ, ולא אח"כ, ואם כן הי' זה קודם שנת תקל"ח [אז נסע הרמ"מ לא"י. המערכת] – והגר"א לא רצה להתראות עמהם וכו'.

תולדות משפחת הרב מלאדי

כ"ל:

מגילת תולדות של הרב מלאדי - בעל התנאי (תמוה-הקפ"ג) ויצר
החסידות החב"דית. תולדותיו מדווחו בקרים. אבטו ומסירותו
לאי. תולדות הרב אליקים ברוך אב. מספחת סלונימ.
ישו למריאזא. לריאזא ובי. האור ש"מנה דורה
ס"רבנו חוקן בחספה של שאשים שנה. וטרונות
ורשמים פגני השפחה. ובתוספת התלוצים
ורשמים פגניו אבני הסוד לישוב בארץ.
תולדותיו. חיי נגינה מינונו
של. האמרי"י חוקן
המספחיות

הוצאת "הרב"
הליאביב תש"ו

האחרונים היתה דעתו צלולה. התפלל תפלת ערבית והכדלה בדבקות. אחרי כן פנה אל בניו, בנותיו ונכדיו שהקיפו את מטתו] -

טעות, כי אדמו"ר האמצעי הי' בקרעמענצ'ג, ר' חיים אברהם הי' חולה (מכ' אדהאמ"צ בספר המכתבים - כת"י - ע' סב) והר' משה לא נסע אתם (שם).

עמ' 31 [כאן מובאים בספר מספר ציטוטים מרבינו חוקן, מהם: "גם בימים אלה שהארץ עוד שוממה וחרבה מוטלת החובה על כל אחד מישאל לשאוף בכל נפשו לבוא אליה ולהתישב בה. אין כמוכן להסתפק בשאיפות אלה, ואין זה פטר את הכלל מלעשות כל מה שבידו למען החשת הגאולה". וכן: "עליידי זה שנטע בלב העם אהבה לארץ ישראל נצליח לחוק בו את האמונה". על כך מעיר הרבי] -

הקטע "גם בימים אלה" והקטע "על ידי זה" אינם כלל בסגנון אדה"ו. ותמה אני מאין נלקחו.

עמ' 33 [כאן בספר מביא המחבר רשימת חיבוריו של רבינו חוקן שיצאו לאור. ביניהם הביא: א) הלכות ת"ת על פי יסודות התלמודיים. ב) ברכת הנהנין ונפ"י דיני ברכת הנהנין וסדר נטילת ידיים על פי האר"י. ד) תניא (כולל לקוטי אמרים, אגרת התשובה, ואגרת הקודש). ה) בד קדש כולל: א. מכתב בקשה להמלך פאוועל, עת ישבו במאסר, ב. אגרת הקודש, להרב לוי יצחק מברדיטשוב בצאתו מן המאסר. ג. באור מגלת רות. . . י) הגדה של פסח עפ"י הקבלה עם הוספה פירוש ע"י נכדו הצ"צ. על כך מעיר הרבי] -

א) ע"פ יסודות התלמודיים?!

ב) ע"פ האר"י?!

ד) נשמט שער היחוד והאמונה.

ה) בר קדש. המכתב בקשה הוא לאדמו"ר האמצעי (ראה פתח דבר שלי בהוצאת בר קדש של "אוצר החסידים"). ביאור מגלת רות הוא להר"א מסטראשעלי. - וכן צ"ל ב"היום יום".

י) הגדה של פסח ע"פ הקבלה. כנראה הכוונה להגדה סוד קדושים (וארשא תרמ"ו). ואינה ע"פ קבלה (אף שכתוב על השער שהפירושים - היינו דרושי חסידות שנדפסו שם - בנויים על ארני הקבלה). ומה שבא שם מאדה"ו הוא מאמרי חסידות אחרים מהסידור, לקוטי תורה וכו'.

[מצד חבילות הענין, נביא כאן עוד מספר הערות, המלמדות כמה פרטים בקשר למשפחתו הקרובה של הרבי; בסוף הספר, מביא המחבר רשימה של כל צאצאי משפחת בית הרב. בין היתר מופיעה שם גם משפחתו של הרבי, ובאיזהו מקומות הוסיף הרבי ותיקן פרטים בקשר למשפחתו. להלן כמה מן ההערות הללו:]

עמ' 136 [מופיעים שם רשימת בניו של ר' ברוך שניאור שניאורסון, סבו של הרבי. הרבי הוסיף שני פרטים: א. בן השלישי - ר' שמואל - הוסיף את שם אשתו, ב. הורה להוסיף לאחר ג' הבנים את בתו של ברוך שניאור, דורתו של הרבי, שלא צויינה שם. וכך כותב הרבי] -

להוסיף: אשתו מרת מרים גיטל, בת הרה"ח ר' מאיר שלמה ינובסקי, רב בניקוליב.

ד) מרת ראדיא קאזאצקוב מדאברניקא.

עמ' 144 [מופיע שם נכדה של מרת חיה מושקא (בת הרבי מהר"ש) ובעלה ר' משה הורנשטיין. הרבי הוסיף שם עוד שלשה מנכדיה: בן לבתה

עמ' 23, שרבינו חוקן בא לויילנא קודם שהיה במעזריטש - מופרך. וראה התמים ח"ב ע' נו"ן, שהי' בוילנא בחשאי בשנות תקל"ג-תקל"ו. מלבד מה שהי' שם, עם הר' מ"מ מהאראדאק, בגלוי.

עמ' 24, בשנת תקל"ג הציעו לו הנשיאות -

מופרך, בהתאם ליחס אדה"ו להר' אברהם המלאך ולהר' מ"מ מהאראדאק. וראה התמים ח"ב ע' מ"ט ואילך - פרשת הדברים.

עמ' 25 [בו מובאים קיצורי הקורות את רבינו לפי סדר השנים] - להוסיף שבשנת תקנ"ד נדפס הל' ת"ת לאדה"ו.

עמ' 25, אדחזה"מ [בספר: א' דחזה"מ סיכות תקנ"ט נאסר] -

אינו, כי נאסר אסרו חג שמח"ת. (שיחת י"ט כסלו תרצ"ג אות ז. מגלת יט כסלו ועוד). וכן בשנת תקס"א - נאסר לא באדחזה"מ, כמ"ש בספרו, (ראה הרב מלאדי רפי"ב. משנת יואל ע' עא). וכן צ"ל גם ב"היום יום".

עמ' 26, קרוב [בספר: קרוב לעשר שנים ישב רבינו חוקן בליאדי עיר החב"דית] - צ"ל יותר מעשר.

עמ' 26, רצה להסיר כו' והחליט לנסוע [בספר: רבי ברוך (ממעז'בוז) היה חולק על שיטת חב"ד. הרב, שהיה אוהב שלום, רצה להסיר מעליו את תרעומת רבי ברוך והחליט לנסוע אליו ולדבר אתו פה אל פה] -

אדה"ו נסע בשביל עזר לאנשי הכפרים (ראה מכתב אדה"ו ע"ד נסיעה זו. נדפס בגנין נסתרות חלק או"ר יד).

עמ' 26, היכן כתוב כו'. [בספר: בהכנסו לבית רבי ברוך, קבלו בעל הבית בקרירות רבה והתחיל לטעון נגדו על שום שהנהיג לא לאמר "ושמרו" בתפלת ערבית בלילי שבת. היכן כתוב שצריכים לאמר "ושמרו"? השיב [הרב] -

שאלה זו אי אפשר שישאלנה אדה"ו, כי אמירת ושמרו הוא בסידור האר"י ל, במ"ח ועוד.

עמ' 29, אל בניו [בספר: חמשה ימים שכב הרב על ערש דוי. עד רגעיו

התפתחותה, וגדול זכות כל אחד ואחת המשתתפים בתמיכתה וצמיחתה להתברך מדה כנגד מדה (אלא כמה פעמים ככה) במדתו של הקב"ה, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

כיון דאזלינן מיום סגולה כ"ד טבת, הילולא דרבינו הוקן בעל התניא והשלחן-ערוך, אשר בשנה זו מלאו ק"ג שנה להסתלקותו, רצוני להרגיש בהזדמנות זו שרבינו הוקן הי' דוגמא חי', אפילו בחייו הפרטיים (אם אפשר לומר כן), לכל אשר הורה והגה בתורתו, עוד טרם שנתגלה בתור מנהיג ונשיא בישראל.

ובהנוגע לעניננו יש לציין ג' נקודות עקריות: ענין העזר לזולת, שהוא בכללותו – עמוד הצדקה; הפצת התורה, תורת הנגלה ופנימיות התורה; והבריה התיכון המבריה את שני הענינים האלה, הוא חינוך על פי תורה על טהרת הקדש, שבוה באים כאחד גם הפצת התורה וגם ענין הצדקה, צדקה רוחנית הניתנת למחונכים, וצדקה כפשוטה של תמכין דאורייתא.

ובענינים עקריים אלה הי' דוגמא חי' על צד ההפלגה, כידוע מסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דיו"ד שבט הבע"ל, מסורת אבות, אשר רבינו הוקן עוד לפני נשואיו התנה שיוכל לעשות בנדוניא כרצונו, ומיד אחרי הנשואין הקדיש את הנדוניא לקרן עזר וגמ"ח ליהודים בעניני פרנסה, ובפרט לאלה אשר על פי הצעתו התחילו לעסוק בעבודת האדמה וכיו"ב. הרי צדקה אמור. ובנוגע הפצת התורה – ידוע עסק בלימוד התורה לרבים, בין לגדולי תורה ובין לאנשים פשוטים, ודאג לחינוך בני ובנות ישראל. (אף הוא כנראה סבור הי' להתחיל ספר לקוטי אמרים, הוא ספר התניא, בחלק הנקרא "חינוך קטן" אלא שמפני טעמים כמוסים נדפס זה בתור חלק שני של ספרו).

ברם בקושטא ידוע גודל הפלאות ערכו, אשר מי ידמה לו אנשים כערכנו, אבל כל אחד לפום שיעורא דילי' צריך להתעורר מכוח מעשיו ללכת בעקבותיו במעשים בפועל, כל אחד במידת יכולתו הכי גדולה. והרי הישיבה – היא צנור וכלי לקיים כל האמור במעשה בפועל, ועל ידי כך, כמו שכותב רבינו הוקן בספרו תורה אור בפ' בראשית בהתחלתה, צדקה תרומם גוי, הוא כללות ברכות השי"ת בכל המצטרך לכל אחד ואחת ובני ביתם שיחיו, מנפש ועד בשר.

בכבוד ובכרכה להצלחה ולבשורות טובות,

מ. שניאורסאהן

מרת שרה ליס, וכן בן ובת לבנה הר' שמואל הורנשטיין. וכך כותב הרבין –

בראש העמוד צ"ל: בן מרת שרה ליס ובעלה מר קלמן; יעקב ליס. בני הר' שמואל הורנשטיין: אורי' הורנשטיין. מרים הורנשטיין. עמ' 170 (מופיעים שם בני הר' לוי יצחק שניאורסון (הרבי ואחיו). הרבי הורה להוסיף את שם אשתו של אחיו ר' ישראל אריה ליב. וכן להוסיף את בן דודו הר' מנחם מענדל בן הר' שמואל שניאורסון. וכך כותב הרבין) – להוסיף: אשתו מרת גיניא.

להוסיף: בן הרה"ג ר' שמואל שניאורסאהן, אב"ד ניקוליב ואשתו מרת מרים גיטל: הר' מנחם מענדל שניאורסאהן.

עמ' 196 ונכתב שם בטעות: "בן הרב מנחם מנדל שניאורסון, ואשתו מרת מוסיא: שלום דובער שניאורסון". הרבי הורה למחוק ולכתוב במקום זאת את בתו של אחיו –

מוטעה. וצ"ל: בת מר ישראל ארי' ליב שניאורסאהן ואשתו גיניא: רלי' שניאורסאהן.

ת"ח אם יאשר קבלת מכתבי זה.

באיווי כ"ט,

הרב מנחם שניאורסאהן

אדמו"ר הזקן היה דוגמא היה לכל אשר הגה – עוד קודם היותו נשיא

ב"ה כ"ה טבת ה'תשכ"ג

ברוקלין נ.י.

הנהלת ישיבת קרית גת, מסונפה לשיבת תומכי תמימים

ה' עליהם יחיו,

שלום וברכה.

ת"ח על בשורת התקדמות הישיבה והתפתחותה ותקותי אשר כציווי תורתנו הק' מעלין בקדש, יוסיפו עזו ומרץ להגדיל קצב

יו"ד שבט תשל"ה - 25 שנים לנשיאות

כתבה מצולמת מהתוועדות יו"ד שבט תשל"ה - יומן, תמונות ותחביר

כבר מהצהררים נראו הרבה שוטרים סביב 770, סימן לאורחים רמי מעלה. לקראת שעת ההתוועדות, 770 הי' מלא מהרגיל. צלמי הטלוויזי' תפסו את מקומם. בכלל האוירה מאוד מיוחדת, ריבוי וסוגי האורחים מספרים כי אכן 'חצי יובל שנים'.

זה נראה כמו עצרת או"ם.. אישי ממשל, ראשי ערים, אנשי הגות. ראש העיר של ניו-יורק מר אברהם בים הגיע גם הוא לכבוד המעמד. כמוהם גם הרבנים הירשפרונג, עלבערג, יאלעס. הפרעזידנט פורד ועוד מושלים וראשי ערים שנמנעה הגעתם שלחו שליח.

בשעה 9:00 נכנס הרבי. בין השיחות, ובעיקר לאחר השיחה השניה והשלישית, שוחחו האורחים עם הרבי. כל אחד כמה רגעים, לכולם אומר הרבי לומר לחיים. חלקם מביאים מכתבים חשובים, מפתחות ערים. לאחר שכמה אורחים ניגשו, ה'מתנות' שעל שולחנו של הרבי מתנשאות לגובה נכבד.. החצי שעה שעה האחרונה משאירים רושם מאוד 'מלכות' דיק'... השיחה השלישית נסובה כולה אודות ארצות הברית, הכרת תודה לממשלה ולעומד בראשה על עזרתם לבעל ההילולא, וכן דיבר על התפקידים המוטלים על ממשלת ארה"ב. לקראת סיום ההתוועדות היתה שיחה חריפה על הנלחם נגד תיקון חוק 'מיהו יהודי' ומבצע תפילין. היה עליו ביטוי ש"פסול'ע' תפילין, און אפשר פסול'ע' מזוות אויך"... במהלך השיחה היו דיבורים נפלאים אודות

▼ מר יוסף צ'חנובר ראש המשלחת הביטחונית הישראלית בארה"ב

▼ 'שלום עליכם, ר' בן ציון!' כך הרבי קיבל את פניו

בשעה שהנשיא "דער שווער" לקח מסכת
 בחלוקת הש"ס, הוא לקח מסכת סנהדרין
 . . ואולי זהו משום שמצד מעמדו ומצבו הוא הי' צריך
 להיות "בי מלכים ימלוכו" ולכן הי' צריך להיות גם
 בתורה - בגילוי - מס' סנהדרין. שהרי "שמו אשר יקראו
 לו בלשון הקודש" זה המציאות של הדבר ושמה של
 המסכת הוא סנהדרין, ואח"כ מגיע גם הענין של מלך...

ההולכים והמתעסקים במבצעים, בטנקים
 וכו'. ואמר - "איו דאס כאילו איך גיי מיט
 יעדערן"...

במהלך ההתוועדות אמר, כרגיל, מאמר
 'באתי לגני' וכן הדרן על מסכת סנהדרין.
 בכלל, לבר מהמאמר, היו 9 שיחות.

בסיום ההתוועדות, קודם ברכה אחרונה,
 התחיל הרבי לנגן 'ופרצת', ופתאום עמד
 מלא קומתו ועודד בעידודים בלתי רגילים
 כלל. בכלל העידודים בכל הניגונים היום
 חזקים, אבל זה היה משהו אחר...

הפארברענגען הסתיים בשעה 3:30.
 כשהרבי יצא לביתו, השירה המשיכה
 במלוא עוזה, ו'ופרצת' התנגן ברחובות...

▲ הרב אפרים אליעזר הכהן יאלעס ראב"ד דפילדלפיה

▲ מר רוברט רץ

▲ מר אברהם בים ראש העיר ניו יורק

התוועדות.

כמה יפה כמה נפלא הוא הזמן.
שעות של התעלות, התחברות, התקשרות.

דברי תורה מושמעים,
מובאות החסידות, נתיבותיה, דרכיה.
מפלסים מקום, מחפשים הם לב השומע,
מפלסים אולם, מגלים לו עולם.

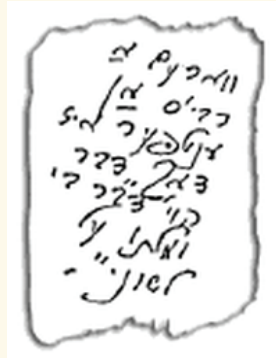
לחיים נאמר,
אטיאט האויר מזדרכך.
ניגון בחלל, שוב אמרה, שוב תורה,
הנשמה קצת מתגלה, והנה היא ... היחידה.

אישים נמצאים, ראשי מדינות, ערים,
אמת חשובים.
אך כיצד נעריך אותם בזה המעמד,
הניתן להם מקום? איזה השיבות?

י"ד שבט. קבלת הנשיאות.
חיל חדש פושט בעולם, מלחמת תנופה.
פינה נכבשת, עוד לב יהודי,
ועוד יהודי.

25. חצי יובל שנים.
הגעתם, מתנתם, שעת פגישתם
אומרת, מסמלת משהו
כמו שעת בירור, שעת סיכום
אמת, אנחנו עדיין במלחמה, בעיצומה
אבל לרגע, רק לרגע, אם אפשר
תחושת רוממות, מלכות
הנה העולם מבין
העולם מכיר
יש רועה, לנשמה למי לבוא

מעתה הכל יגידו,
מעתה הכל ישירו –
"ומלכותו בכל משלה"

מתורת רבינו הזקן

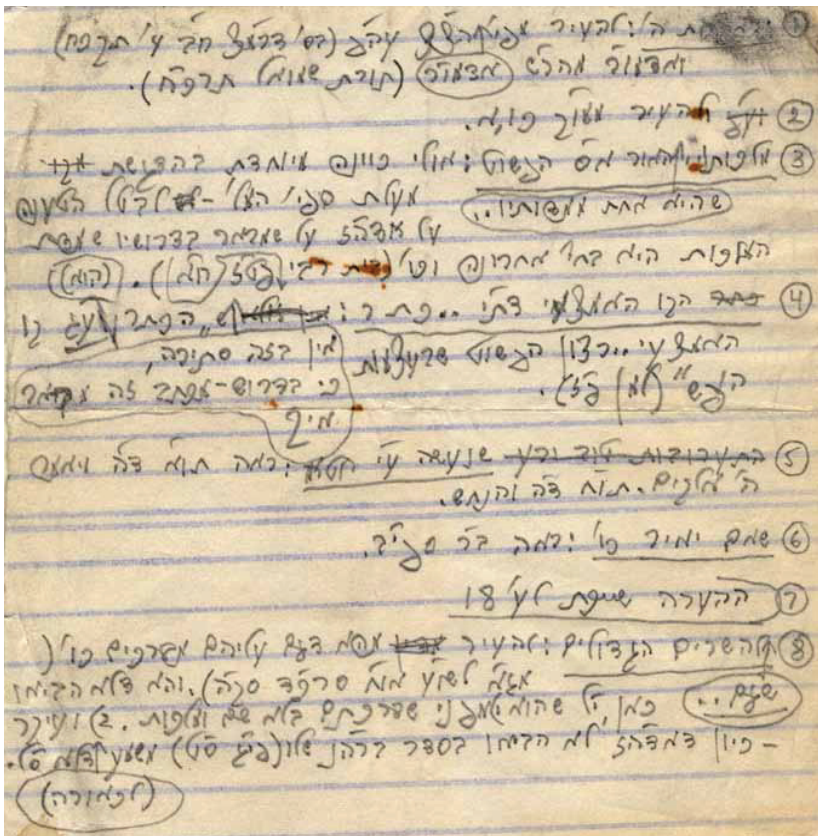
בקשר עם כ"ד טבת, מובאים בזה איאלו תמונות כתבי יד קודש של הרבי סביב ענינים שונים מתורת רבינו הזקן; נוסח תפילת הדרך שלו, דיוק בהלכות ברכות הנהנין שלו, ודיוק בלשונו הוהב בשו"ע בקשר לתספורת בראש-חודש. הכתבים פורסמו בתשורה לחתונת לבקובסקי-שפערלין (תשע"ו). המערכת.

השרים הגדולים

הכתי"ק שלפנינו הינו הערה על קונטרס 'בר קודש'. קונטרס זה הינו אגרת של אדמו"ר האמצעי לשר פלך וויטעבסק אודות מאסרו, בה הוא מבקש להשפט אצל השר. ומסביר, שזהו הואיל ול'שרים הגדולים' נמשך אור אלוקי מלמעלה, ולכן בכוחם לשפוט יותר בצדק ובאמונה.

בהערה האחרונה, הרבי ציטט את המילים "לשרים הגדולים", והעיר שלכאורה היה מתאים שאדמו"ר האמצעי היה מוסיף את הדין שכשרואים את השרים הגדולים צריך לברך:

שגם . . להשרים הגדולים: להעיר מדין מהא דגם עליהם מברכים כו' (מג"א לשו"ע או"ח סרכ"ד סק"ה). והא דלא הביאו כאן, י"ל שהוא (1) מפני שברכתם בלא שם ומלכות. (2) ועיקר - כיון שאדה"ז לא הביאו בסדר ברה"נ (= ברכות הנהנין) שלו (פ"י ס"ט) משמע (לכאורה) דלא ס"ל = סבירא ליה.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N.Y. 11213
493-9250

חזנו מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

700 איסטען פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, תחלת חמון, ה'תשל"ח
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח אי"א נ"ג עוסק בצ"צ כו'
מ"ה משה שלמה שי'
נ"ג

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכ"מ/מיום כ"א סיון והקודמיו וכן
לרבל מלאות יובל שנים טעם פטרוס בהרמת קרן התורה, קרן ישראל,
ועוסקים בתורה שינה שריו' ביניהם

עם המכתב המצורף עמו
- מכ"מ מו"ח אדמו"ר אשר שלח להגידת יב חמון הראשונה - בשנת ה'תש"ח,
הו"ל עוה"פ - בצירוף מאמרו דא"ה ד"ה זה היום עשה ה' נגילה ונסמחה

בר, שמארו "בסעודת הודאה, י"ב חמון, תרפ"ח".

והלימוד יביא לירי מעשה בפועל, ובפרט - בהענינים אודותם מדובר
אליהם והמסופקים שלהם - שלי"א,

במכתב הנ"ל, ובהיותו יסלם ברכות צדיק, כ"ק מו"ח אדמו"ר, לכאורה כמפורט בהמכתב
ועד לסיורו וחזרתו שם "ועינינו החרינה בהרמת קרן התורה, קרן ישראל",

ויקריים היקוד אשר האל-עושה פלא ירם קרן משיחו - בגאולה האמתית
והשליטה ע"י משיח דקדונו.

צדיק מלך יהושע
בברכת הצלחה בכל
ובברכת הג האוילה

רבות - ובפרט באיכות - מדובר בחקונסטים אודות אמירת הללים, ולכן
באה בחתום - הוספה - מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד אמירת הללים בכל זמן,
ועוד **קובץ ברכה לצענו** - מאמר רבנו דוקן (שנמצא זה עתה באחד הביטאון)
אודות "לומר הקאפיטל שלו".

האמן, ה' אהרן, ה' אהרן, ה' אהרן!

תפילת הדרך

הרה"ח הרב משה שלמה סלונים ע"ה רצה לתת מתנה לגביר אחד, וחיפש עבורו תמונה אומנותית של תפילת הדרך שהלה יתלהו במטוסו הפרטי. אלא שלא הצליח למצוא תמונה עם נוסח אדה"ז, ונתן לו נוסח דומה. ועל זה כתב לו הרבי (בסוף מכתב מ"תחלת תמוז ה'תשל"ח):

האומנם איי=אינו יודע, או אינם יודעים שאדה"ז שינה בתפלת הדרך?!

אפשערניש בר"ח

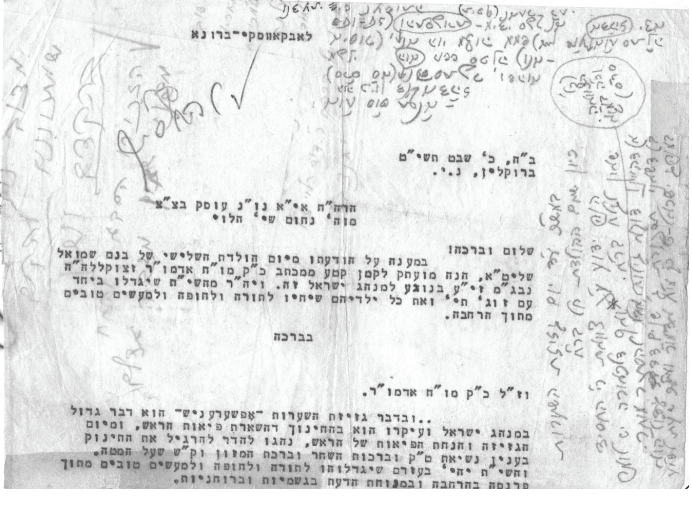
הרב נחום לאבקובסקי ע"ה שאל את הרבי בנוגע האפשערניש של בנו שחל בר"ח, שמכיון וידועה צוואת רבי יהודה החסיד שאין מגלחים בר"ח, האם יש להחמיר גם באפשערניש.

ועל כך הוסיף הרבי בכתב ידו בצידי המכתב הממוען להנ"ל:

במש"ב ע"ד = כמה שכתב על דבר יום גזיות השערות כיון שיום ההולדת חל בר"ח הנה יודע ע"פ צוואת רבי החסיד שאין לגלח בר"ח.

• ואף דלכאורה יש לומר (א) דהיינו דוקא גילוח (בל' הצוואה. וכ"ה במג"א סר"ם) אבל להסתפר מותר. (ב) דשאני תספורת ג' שנים דדבר גדול הוא במנהג ישראל - בלי כ"ק מו"ח אדמו"ר ועיני"ב שעי"ת לשו"ע או"ח סו"ס תקל"א -

הנה כיון דל' אדה"ז (סר"ם ס"א) הוא להסתפר, ושהוא מפני חשיש סכנה (ולא - איסור), והתספורת לא הוי מצוה ממש (עיון שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ה סטו - טז) - מודי ספק לא יצא ולדעתי יש לעשותה (תיכף) למחר ר"ח.

הלכות ת"ת

בתור הוספה והשלמה, נביא כאן גם מה שכתב הרבי בשולי מכתב להרב מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה, מתאריך ג' טבת תשל"ב, על אודות הספר "מראי מקומות וצינונים לשו"ע אדמו"ר הזקן":

ז"ע [זה עתה] נתקבל מכתבו וכן ספרו "מראי מקומות וצינונים לשו"ע אדה"ז, ות"ח ת"ח וגדול זכות עשיית סימנים וכו' לתורה, ושכיו"ב הי"ז ג"ב זיכור הרבים, ובנדו"ד ג"ב הפצת המעיינות וק"ל.

ולכללות - פנות הדפוס: בל' אה"ק סו"ס"ב: כל הגוף נכלל בימים, וראה תניא פ"ז, וב"ס. ובל' אדמו"ר הזקן: אה"ק סו"ס"ה. כלל ספרו: לתקור מו"ח"א ר"ע נ"ז: הרחוקים מדקה דמרחקי מאורייתא, ועם קצט, טע"א. וראה השער והחיים חר"א (מאמר דפ' אורח - כסופו) כפ"י ודקה כחל איתן. ובל' דאבה"פ: סו"ס י' ב. ובהרבה יודעוסי (ור"א כ"ג, ל"ג) אלא כיון דאין שום ענין שג"ר אותם. אמר להם ב"ב ש"ב ב' ודין לימוד תורה (ד"ר פנחות זיוה"ו), ואתחיל דהיינו ללמוד הלכות והתורה להון כו' וכל מ"ע אין חז"ל כו' (הל' ת"ה לאה"ז ספ"א), והוי המנות לנפש שיש שם יסודי ראשון כו' ולייחודו ולאחריו וליראה אותו ולדבק בו ולהתנות בלבו - המאשונות בסגנון (כלל), ותאזן ריח הדרך להאבהו ויראהו בעקב שנתבונן הדעה כו' (רמב"ם יורה"ד ר"ל), וראה קונטרס שנתן ליעוד החסידות, ובמה שמה ובינה ענין דהא לוקיט לוי יצא לתניא רמ"ל, שח"א, מ"ע, קונטרס אה"ז ל"ט, א, ובכ"ט) ועוד, דפנתה הפנחה: רמ"א ש"ע או"ח חרע"א ס"ב. הלפת ברוב מנוחה: על פתח ביתו במחוק ועי"ז מירד לתקונים בה"ר (ועד לביא) - וסכלה כחוק - דגלא דמדמדאי, חסדור אומיות מורדת (קלה"ל יעקב בקיכו. אוה"ח תנובה כרך ה') ע' 1882 סוף ס"ד, ס"ה סגותה שמשקע, רע"ה. חסדים חו' ג' ע' נג [288]. (להקיר תמורה העש"ם בהמעלה (כנבוע ליעקב עצמו) דקדמל תק"ה לכל א"י והניחה חחה יעקב - דלא הי' צריך לנסוע ממקום למקום לברך הניצוצין דעם (כחונת סו"ס - לבקל החולדות - פ' בהעלתך. ודוק יעקב - חורה).

נ"ב. ו"ק נתקבל מכתבו וכן ספרו "מראי מקומות וצינונים לשו"ע אדה"ז, ות"ח ח"ה"צד"ק) ע"פ ע"מ"ח ונ"א אה"ה, ופ"ה ה"א ע"פ ע"פ רמ"א, ויורה"ד אה"ה ופ"ה ופ"ה ופ"ה

ללמוד איך ללמוד

עיונים בהלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן, לרגל יום ההילולא כ"ד טבת

מצות תלמוד תורה בראיתו ההלכתית של אדמו"ר הזקן • אדמו"ר הזקן והגר"ח מוואלוו'ין: מדוע אסור לשכוח את התורה? • 'שניי-אור': אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה לשיטתו בתניא ובליקוטי תורה • כמה צריך ללמוד, והאם ניתן להסתפק ב'פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית'? • והדרכה מעשית מן הגמרא לגבי סדר היום של חסיד... • על הלכות תלמוד תורה של אדמו"ר הזקן

הנוגעת לכל אחד ואחד מההולכים בדרכו של אדמו"ר הזקן, ובפרט לתלמידי התמימים שתורתם אומנותם.

כידוע, אחת מהטעויות שרווחו בתחילת תקופת החסידות, ואשר היוו בין היתר עילה להתנגדות לדרך החסידות היתה, כי הרגש שהושם ע"י הבעש"ט ותלמידיו על עבודת התפילה ונושאים נוספים בא במידה מסוימת כתחליף ללימוד התורה.

עד כמה טענה זו מופרכת מצד ההסתכלות הרעיונית של תורת החסידות על לימוד התורה אין המקום כאן להאריך, שהרי קשה למצוא בספרים אחרים מקבילות לאופן שבו מבוארת מעלת לימוד התורה בתורת החסידות, החל מהמבואר בפרק ה בספר התניא ('יחוד נפלא שאין יחוד כמוה ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות... וזאת מעלה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצוות מעשיות'...), ובמקומות אין מספר.

אלא שהדברים אינם נשארים ברמה התיאורטית בלבד, שכן בהלכות תלמוד תורה של אדמו"ר הזקן אנו מוצאים כיצד הדברים באים לידי ביטוי מובהק להלכה למעשה, כך שלמעשה ניתן לראות ב'הלכות תלמוד תורה' השתקפות ברורה של ההסתכלות הרעיונית הפנימית המבוארת בספר התניא ובלקוטי תורה, ויתירה מכך: ניתן לומר בבירור, כי באופן שיטתי ועקבי המחמיר ביותר בהלכות תלמוד תורה הוא אדמו"ר הזקן, כאשר היעדים אותם הוא מציב נדמים לנו לעיתים, לקטנות דרגתנו, בכחינת 'לא שביק מר חיי לכל בריה'!

ונציין דוגמא אחת מובהקת לכך, ונקדים אליה עובדה היסטורית: הגר"ח מוואלוו'ין, תלמידו המובהק של הגאון מוילנא, כתב את ספרו המפורסם 'נפש החיים', בין היתר כהצגת אלטרנטיבה רעיונית לתורת החסידות בכמה נושאים, כאשר העיקרי שבהם הוא היחס ללימוד התורה, כשמטרת הספר להראות כי לימוד התורה הוא הערך העליון והאמצעי היחיד לרבקות בקב"ה.

ולאחר כל זאת, נדמה כי לא נמצא הגדרות מרחיקות לכת יותר

בבואנו לעסוק בתורתו של אדמו"ר הזקן, לרגל יום ההילולא כ"ד טבת, בחרנו לעסוק בהלכות תלמוד תורה' שלו, שהוא למעשה החיבור הראשון שהרפיס, בשנת תקנ"ד (והוא היחיד שנרפס בחייו).

נדמה, כי על יחסו המיוחד של אדמו"ר הזקן להלכות אלו ניתן ללמוד מכך שבחר לערוך דוקא עליהן קונטרס מיוחד, השונה לגמרי באופיו מדרכו הרגילה בשולחן ערוך, שהרי השולחן ערוך ככלל מיוסד על השולחן ערוך של 'המחבר' רבי יוסף קארו ונושאי כליו (בפרט בחלק אורח חיים, הבנוי כסדר הסימנים של השולחן ערוך), ואילו 'הלכות תלמוד תורה' הוא למעשה חיבור בפני עצמו הבנוי מהמסד ועד הטפחות, החל ממקורות הסוגיות בגמרא ובראשונים, ומהם להלכה ולמעשה עד לפרטי פרטים.

וכך גם נמצא, כי בשונה מדרכו בשולחן ערוך שבו הוא ממעט ביותר להביא דינים חדשים שלא נמצאו לפניו (אג"ק ח"ג ע' קמט – ההדגשה במקור), הרי שבחיבורו זה הוא מחדש דינים רבים, ולא רק בפרטים נקודתיים, אלא אף ביסודות מחודשים ועיקריים שלא נמצאו בפוסקים שקדמו לו. (בנוסף יש לציין, שהרי עריכת השולחן ערוך נעשתה בעצם בכחינת 'אנוס על פי הדיבור', בציוויו של רבו המגיד ממזריטש כידוע (ראה בהקדמת בני המחבר), אך כמדומה שלא ידוע על ציווי מיוחד על עריכת 'הלכות תלמוד תורה' במתכונתן המיוחדת, כך שלכאורה ניתן לראות בהלכות אלו ביותר את ה'אנא נפשי כתבית יהיבת' של אדמו"ר הזקן בעצמו).

אגב: בהתוועדות כ"ד טבת תשל"ח (נרפס בהוספות ללקו"ש חכ"א ע' 280) אמר הרבי (בתרגום חופשי): 'מאחר והחיבור הראשון שהרפיס אדה"ו בנגלה דתורה היה הלכות תלמוד תורה... על כן נבאר ענין בהלכות תלמוד תורה...'. נצעד אפוא בדרך זו, ונעייין מעט בהלכות תלמוד תורה לרגל כ"ד טבת.

לא עם הארץ חסיד

מן הנכון להקדים הקדמה כללית בנוגע ל'הלכות תלמוד תורה',

שער הלכות תלמוד תורה עם הערות וצינונים להרב מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל

בליקוטי תורה (ד"ה והדרת פני זקן - ס"פ קדושים), כי מטרת ידיעת התורה היא כדי שיהא הקב"ה שוכן בלב האדם ללא הפסק אפילו רגע אחד, ושימשך אור ה' על כל כוחות נפשו, וזו לשונו שם:

'והדרת פני זקן זה שקנה חכמה... דהיינו מי שתופס במוח הזכרון וחוקק על לוח לבו תמיד כמארז"ל איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה בו, שאז מצוה לעמוד מפניו גם בשעה שאינו עוסק בתורה, לפי שהקב"ה שוכן עד בקרבו גם כשעוסק במילי דעלמא מאחר שהתורה חקוקה במוח הזכרון שבנשמתו ועל לבו ואורייתא וקוב"ה כולא חד...

לזאת כל איש נלבב אשר ידבנו לבו וכלתה נפשו לדבקה בו ית' בתמידות להיות ה' שוכן בקרבו תמיד בלי שום הפסק ופירוד לעולם אפילו רגע א' יקנה לו התורה במוח הזכרון שבנפשו... ובוזה יובן טעם למ"ש בהלכות תלמוד תורה בשם הספרי שמצוה על כל אחד ואחד לידע כל התורה שהן כל תרי"ג ודקדוקיהן בו, והיינו להמשיך אור ה' על כל תרי"ג כחות שבנפשו בפרטותיהן... עכ"ל.

וברור כי גישה פנימית זו משליכה הלכה למעשה על ההגדרה ההלכתית של חובת ידיעת התורה ואיסור השכחה, שהרי גם בימינו, אם ישכח דבר אחד מתלמודו מה יועיל שיוכל לשוב וללמוד, כאשר בזמן השכחה יש 'הפסק ופירוד אפילו רגע אחד' ואין אור ה' נמשך על כל תרי"ג כוחות נפשו בפרטותיהן?

(ובררך אגב: מדברי ארמו"ר הזקן אנו למדים שחיוב העמידה מפני תלמיד חכם אינו כלפי האדם עצמו אלא כלפי התורה שבקרבנו, ועיין באגרות משה (או"ח ב ס' ל' ד שחקר בזה (לגבי כללות חיוב כבוד ת"ח): 'דיש להסתפק בחיוב כבוד ת"ח, אם הכבוד הוא להתורה, שכמו בתורה כתובה על ספר צריך ליתן לה כבוד, כך חייבה תורה ליתן כבוד להתורה שבאדם שלמדה, או להכבוד חייבה התורה ליתן להאדם שהשיג בעמלו בכוחו ובכשרונותיו שנתן לו

מאלו של ארמו"ר הזקן בגודל מעלת לימוד התורה, כפי שצוין לעיל, אך במסגרת זו נתוודע למחלוקת יסודית בהלכה שבין ארמו"ר הזקן לגר"ח מוואלוז'ין עצמו בהלכות אלו:

במשנה (אבות פ"ג מ"ח) נאמר: 'כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו'. רגילים אמנם לומר את המשנה הזאת במהלך אמירת פרקי אבות בשבתות הקיץ, אך קצת יותר קשה ליישם זאת הלכה למעשה... האם אכן יש לכך משמעות מעשית לגבינו?

ובכן: לדעת הגר"ח מוואלוז'ין (כתר ראש - אורחות חיים אות 20), איסור זה לא נאמר אלא בדורות הראשונים שלמדו תורה בעל פה (קודם שניתנה התורה להכתב), ולכן השכחה היתה בבחינת מעוות שלא יוכל לתקון, אבל בזמנינו שכל התורה כתובה בספרים לא נאמר איסור השכחה.

אך ארמו"ר הזקן שולל באופן נחרץ סכרא זו, ובלשונו (פ"ב ה"ד): 'וכל השוכח דבר אחד ממשנתו מחמת שלא חזר על לימודו כראוי, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, וגם עובר בלאו של תורה... וגם עכשיו שנכתבה תורה שבעל פה ויזכר לעיין בספרים מה ששכח, אין זה מועיל בלום, כי מיד ששכח עובר בלאו קודם שיעיין, כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח, ועוד, שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא ימיר דתו לעולמים'.

(ופלא מה שכתב בספר 'דברי אבות' להגאון מבוטשאטש על מסכת אבות שם, שהעלה גם כן שעי' כתיבת ההלכה שוב אין עוברים על איסור השכחה, והוסיף שאף לדברי אדה"ז שכתב שהכתיבה אינה מועלת, 'יש לומר שגם הוא לא כתב כן רק שהוא מדרבנן, וניכר שלא היו לפניו הדברים בשעת מעשה, שהרי דברי אדה"ז ברור מללו שהוא לאו גמור מדאורייתא: 'וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ... מיד ששכח עובר בלאו... שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא ימיר דתו לעולמים'.

וכבר כתב על דברי אדה"ז אחד מראשי הישיבות בדור האחרון (רבי יחזקאל סרנא, ראש ישיבת חברון - 'אחר האסף' ע' כו): 'והיא חומרא גדולה מאוד, כי לפי"ז הרי לא ימצאו רוב הת"ח שכדורנו את ידיהם ורגליהם בקיום מצות תלמוד תורה... (ועיין בשו"ת דברי יציב לארמו"ר מקלוזנבורג יו"ד סי' קלה מה שהאריך לבאר וללמד זכות על אופן הלימוד הרווח בימינו, שלכאורה אינו כראוי לדברי ארמו"ר הזקן).

ידיעת התורה - אמצעי או מטרה?

ולכשתמצי לומר, מחלוקת עקרונית יש כאן בהבנת חיוב ידיעת התורה ואיסור שכחתה: לדעת הגר"ח אין חיוב שתהא התורה חקוקה במוחו בכל רגע, אלא שיהא כל הזמן במצב שיכול לברר ולדעת את ההלכה הפסוקה, ובימינו די בכך שיכול ללמוד ולברר את ההלכה מתוך הספר, אך לדעת אדה"ז קיימת מטרה עצמית בכך שתהא התורה חקוקה בדעתו בכל רגע ורגע, ואם ישכח לרגע אחד מה יועיל שיוכל אח"כ ללמוד זאת שוב?

ונראה בבירור שהגדרה הלכתית זו מתאימה ונובעת מההסתכלות הפנימית של ארמו"ר הזקן, כפי שהתבארה היטב

הקדוש שכתב כן בספרו 'ראשון לציון' (יו"ד סי' רמו, כ), והדברים מקבלים משנה תוקף כאשר הם יוצאים מפי מי שאסר את הלימוד בספרו למי שאינו לומד לשמה, כדבריו הידועים בהקדמתו לספרו 'חפץ ה': 'לכן כל פותח ספר זה וקורא בו לא תהיה הכוונה אלא בדחילו ורחימו לשם שמים... אבל בלאו הכי יסלק ידו מעלי ולא יטמא תורת ה'!'.
תלמוד תורה - תפקיד הדיבור

ותפקיד המחשבה

ונציין דוגמא נוספת שכדומה ניתן לראות בה את השפעתה של ראייתו הפנימית של אדמו"ר הזקן במצות תלמוד תורה על פסיקת ההלכה למעשה:

לגבי קיום מצות תלמוד תורה בהרהור קיים דיון גדול בין הפוסקים: ראשיתו בפסק השולחן ערוך (או"ח סי' מז ס"א) שהמהרהר בדברי תורה פטור מברכת התורה, ורבים תמהו: הרי מקרא מלא דיבר הכתוב 'והגית בו יומם ולילה', ו'הגיון' זה נופל על הרהור הלב כמפורש בלשון הכתוב: 'והגיון לבי'?

והגר"א שם חולק מתוך כך על המחבר וסובר שיש לברך ברכת התורה גם על הרהור, וה'ישועות יעקב' (שם סק"ד) כתב שבוודאי גם לדעת השולחן ערוך מקיימים מצות תלמוד תורה בהרהור, אלא שאעפ"כ אין לברך על כך, כי ברכת המצוות לא נתקנה אלא על מצוה שבמעשה ולא על מצוה שבמחשבה (וכשם שאין מברכים על ביטול חמץ, עיי"ש).

ומדבריהם, וכן מדברי עוד פוסקים, נראה שנקטו שמצד הדין אין ענין כלל בדיבור לקיום מצות תלמוד תורה, שהרי כל מהותה היא המחשבה וההבנה (אם כי סגולה היא לזיכרון ללמוד בקול רם, כמבואר בעירובין נד, א, אך זהו ענין צדדי ואינו שייך לקיום המצוה).

אך אדמו"ר הזקן כותב (פ"ב הי"ב): 'וכל אדם צריך ליוהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד... אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר, וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא, אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצוות ולמדתם אותם'... (ובמקור הדברים מציין לסוגיא בברכות טו, ב ע"פ ביאור הפני יהושע שם, עיי"ש).

וכאשר אנו מתכוננים בדברי אדמו"ר הזקן בתניא (פמ"ט בסופו) אנו מבינים ששיטתו ההלכתית כאן אינה מקרית אלא מוכרחת לאור ההבנה הפנימית, וכפי המבואר שם כי אע"פ שעיקר ענין התורה הוא ההבנה וההתעמקות, שעל ידן מתאחדים חכמה בינה ודעת של האדם בחכמה בינה ודעת שבתורה, אך 'מכל מקום לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו, שהרי תכלית הכוונה העליונה היא להמשיך אור אין סוף גם בנפש החיונית ובעולם, וזהו דוקא על ידי הדיבור הבא מהנפש החיונית, ועל ידו נמשך אור אין סוף שבתורה בנפש החיונית, ועל ידה גם בדומם צומח וחי שמהם אכל האדם ושתה ומכוחם דיבר את דברי התורה, עיי"ש.

ועוד מבואר שם (בתחילת פ"ד), שבכדי להגיע למטרה שכל שלושת לבושי הנפש - מחשבה דיבור ומעשה - יהיו לבושים

השי"ת את חכמת התורה... ועיי"ש שנוטה לפרש שהחיוב הוא כלפי האדם ולא כלפי התורה, אכן כדברי אדמו"ר הזקן לכאורה נראה מפשטות הגמרא בקידושין (לג, ב), שחיוב העמידה מפני ספר תורה נלמד מחיוב העמידה מפני תלמיד חכם: 'מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכני', ובפשוטו נראה שחיוב העמידה מפני ס"ת הוא מאותו דין של חיוב העמידה מפני תלמיד חכם, ובהכרח שחיוב העמידה מפני תלמיד חכם גופא הוא מפני התורה שבקרבו, ועיי"ש באג"מ בהמשך דבריו מש"כ על מימרא זו).

ועיין עוד דברים יסודיים בביאור דעת אדמו"ר הזקן במצות ידיעת התורה בלקו"ש חלו"ע 16 ואילך, והדברים ארוכים מכדי להאריך בהם במסגרת זו.

'שניי'אור' בהלכות תלמוד תורה

ובמקומות רבים נוספים אנו מוצאים, שגישתו של רבינו הזקן והכרעתו להלכה בהלכות תלמוד תורה תואמת לשיטתו בתוכנה הפנימית של מצוה רמה זו, כאשר בחלק מהמקרים הוא מציין בחיבור עצמו מקורות להלכה ע"פ סוד, ובחלקם אנו יכולים ללמוד על כך מדבריו בתניא ובליקוטי תורה ושאר מאמריו.

והתבטאות מעניינת מהרבי מצאנו על דרכו של אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה (שיחת ש"מ אלול - תרגום חופשי מלקו"ש ח"ט ע' 304): 'השולחן ערוך נכתב ע"פ נגלה, הסיודור ע"פ קבלה, והלכות תלמוד תורה הוא 'ממוצע', כנראה מהתוכן וגם מהסגנון'.

ושם מביא את דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה כדי ליישב את הסתירה: איך מתאים מאמר חז"ל 'לא זכה - נעשית לו (התורה) סם מיתה', למאמרם: 'המאור שבה מחזירו למוטב?' ועל כך מביא את דברי אדמו"ר הזקן (פ"ד ה"ג): 'יש אומרים, שאעפ"כ יעסוק אדם בתורה, כי מתוך שלא לשמה יוכל לבוא לירי לשמה... שהמאור שבה מחזירו למוטב, ומסיים: 'וכך אמרו חכמי הקבלה, שכל התורה ומצוות שאדם עושה בעודו רשע, אף שמוסיף כוח בקליפות לפי שעה, מכל מקום כשיחזור אח"כ בתשובה בגלגול זה או בגלגול אחר, כמו שכתוב 'כי לא ירח ממנו נידח', אזי מוציא מהקליפה כל התורה ומצוות וחוזרים לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם'.

דברי אדמו"ר הזקן כאן מיוסדים הן על חכמי הקבלה, והן על דעת הרמב"ם - כפי שמדייק מדבריו באופן מחודש בקונטרס אחרון שם, ומעניין הדבר שכדברים האלו ממש כולל הדיוק מהרמב"ם מצאנו להגאון רבי חיים אבולעפיא (נסתלק בחודש ניסן ה'תק"ד - כמחצית השנה לפני הולדת אדמו"ר הזקן, היה מגדולי דורו, ויש אומרים כי ביטוי המפורסם של 'אור החיים' (בפרשת ראה): 'משיח ה' חיים שמו' היה מכוון כלפיו, שהוחזק כמשיח שברורו), שכתב כן בספרו ישרש יעקב (נזיר כג, ב).

ועד כמה מחודשים הדברים יכולים אנו ללמוד מתוך דברי החיד"א בספרו 'ראשי אבות' (פ"ד מ"ה), שהביא את דברי רבי חיים אבולעפיא, וכתב על כך: 'זעם האדון פליחה, דזה לא יעלה על הלב, עיי"ש בדבריו, אכן כאמור כן דעת אדמו"ר הזקן להלכה.

(וחבר נוסף מצאנו לו לאדמו"ר הזקן בזה, הלוא הוא האור החיים

לנפש האלוקית, נדרש קיום המצוות בעשיה, ולימוד התורה בדיבור ובמחשבה: 'בדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצוות והלכותיהן, ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ס התורה'.

וומכך מובן שבמצות תלמוד תורה כעצם קיימים שני חלקים – חלק הדיבור וחלק המחשבה, והדברים מתאימים במדויק לדבריו בהלכות תלמוד תורה, שאם אינו מוציא בשפתו 'אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם', ולא כתב בפשטות שאינו יוצא ידי חובת 'מצות תלמוד תורה', ומכך מדייק הרבי (סה"מ מלוקט א ע' ריא הערה 55) שמצות 'והגית' כן מתקיימת במחשבה (ונמצא שבזה הוא מסכים לדברי הפוסקים דלעיל, ש'והגית' הוא במחשבה), הרי שבמצות תלמוד תורה קיים גם חלק הדיבור וגם חלק המחשבה.

כמה צריכים ללמוד?

ולשאלה יסודית נוספת, שהיא למעשה השאלה הראשונה הניצבת לפתחו של כל איש ישראל בקשר למצות תלמוד תורה: מהו הזמן המינימאלי שחובה להקציב ללימוד? האם יש לכך שיעור קבוע או שהחוב הוא 'גמיש' ונקבע לפי התנאים הפרטיים של כל אחד?

וכגודל חשיבותה של שאלה זו כך חוסר הבהירות הקיים לגביה, וסתירות העולות לכאורה בין מקורות שונים, ולמעשה קיימות בכך כמה גישות בדברי הפוסקים:

יש המסתמכים להלכה על דברי הגמרא במנחות (צט, ב): 'אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפיך', וכן נקט הרדב"ז למעשה (שו"ת ח"ג סי' תטז), ואף על פי שגם לדעתו בוודאי קיימת מצוה ללמוד יותר מכך (ומסתבר שאילו לא כן לא היינו זוכים לשו"ת הרדב"ז...), אך זוהי מצוה של רשות ואינה חובה.

ובספר בית הלל (י"ד סי' רמו, א) תמה על דברי הר"ן בנדרים (ח, א) שכתב שאין אדם יוצא ידי חובת תלמוד תורה בקריאת שמע שחרית וערבית, שכן דרשו חז"ל (קידושין ל, א) מהכתוב 'ושננתם' – 'שהיו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, ולכך לא יתכן להגיע על ידי קריאת שמע בלבד, וכתב הבית הלל על דבריו: 'ומהתימא על הר"ן שנעלם ממנו הגמרא במסכת מנחות...!', שהרי שם כאמור מבואר שלכמה דעות מתקיימת מצות 'לא ימוש' אפילו בלימוד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ולכן כתב הבית הלל שהדין של 'מחודדים בפיך' הוא רק מדרבנן (וכנראה כוונתו שהדרשא מ'ושננתם' היא רק אסמכתא).

וגישה נוספת מצאנו לכמה מהאחרונים, ובראשם ה'אור שמח' (בתחילת הלכות ת"ת), שהאריך לבאר שמצוה זו היא מן המצוות שאינן קבועות כחוק ולא יעבור לכל יהודי כמו ציצית ותפילין וכיוצא בהן, אלא היא נבדלת בעיקר חובתה בין איש לאיש, לפי ההכרחיות שלפי הרגלו, וכן לפי טוהר נפשו של אדם, כי אינו דומה בחיוב ת"ת האישי אשר נפשו מרגשת בשכלה הוד ונקשרה בעבודות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים, והשיעור של 'פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית' הוא שיעור המינימום הקבוע לכל ישראל ללא הפרש, ומעבר לכך אין

חיוב אחיד לכלל ישראל אלא לכל אחד ואחד לפי דרגתו, כאשר לבעל נפש השייך לכך מטבעו יש חיוב גמור להתמיד בתורה כפי דרגתו, וכלפיו נאמרו המקורות שמהם משתמע חיוב נוסף יותר מפרק אחד שחרית וערבית.

'מלאכתך עראי ותורתך קבע' – המשמעות המעשית, ומהי דעתו של אדמו"ר הזקן בנידון?

אין כאן המקום להציג את שיטתו במלואה, המורכבת מכמה פרטים תוך שימת לב לכל המקורות בש"ס ודברי חז"ל בנושא – מהם הנראים כסותרים זה את זה, כאשר הוא מתווך בין כולם ומציב הלכה ברורה בנושא, אך נעמוד רק על שניים מהם:

הראשון: 'וחייב הוא מן התורה לקבוע לו עת גדולה לתלמוד תורה בכל יום כמו חצי היום לפחות, מלבד לימוד הלילה' (פ"ג ה"ב).

מניין לקח אדמו"ר הזקן שיעור זה של 'חצי יום'?

המקור לכך מעניין מאוד: בפסוק נאמר 'ודברת בס', ומכאן דרשו חז"ל: 'שלא יהא כל דבורך אלא בס', דהיינו: 'עשה אותך קבע ואל תעשם עראי' (יומא יט, ב), ומסתבר ש'קבע' ו'עראי' נמדד לפי הזמן שהאדם משקיע בדבר, ולכן אם יעסוק במלאכה רוב היום ורק במיעוטו יעסוק בתורה הרי שתורתו היא עראית ומלאכתו קבע, ובהכרח עליו לעסוק רוב היום בתורה ומיעוט במלאכה כדי שתורתו תהא קבע ומלאכתו עראי (וממילא מובן ששיעור זה של חצי היום הוא 'מלבד לימוד הלילה', כי הלילה בלאו הכי אינו זמן עבודה, ואם ביום יעסוק רוב הזמן בעבודה נמצא שהיא העיקר ותורתו עראי).

אמנם יש להרגיש, שגם לדעת אדמו"ר הזקן קיימים חילוקים בדין זה בין איש לאיש, אך החילוקים אינם נמדדים לפי מידת חשקו של האדם, כדברי האור שמח, בין מי ש'נפשו מרגשת בשכלה הוד' של התורה לאדם מן השורה, אלא לפי מידת היכולת והבשרונית, ש'מי שלא הגיע למידה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן... אף אם יעשה תורתו קבע, מהמת קוצר דעתו... אינו חייב לחיות חיי צער ולעשות מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד שאינו מבין כל בוריו...' (שם הלכה ד), ומובן שהיתר זה מצומצם בהרבה מזה של ה'אור שמח', המקל גם לאדם ממוצע המסוגל על פי כישוריו ללמוד טעמי ההלכות ומקורן אלא שנפשו לא חשקה בתורה.

למי מספיק פרק אחד שחרית וערבית?

והנקודה השניה, והיא יסוד עיקרי ביותר שמציב אדמו"ר הזקן במצות תלמוד תורה: חובה על כל יהודי לדעת את התורה שבעל פה בולה (מלבד התורה שבכתב), ולכן בהכרח עליו להשקיע זמן רב בלימוד בכדי להגיע לכך.

וכלפי מי נאמר בגמרא במנחות שאפילו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית יוצאים ידי חובה? כלפי אדם שכבר למד את כל התורה וידוע אותה ברמה כזו שאינו צריך לחשוש לשכחה.

וההכרח לכך, שהרי רבי שמעון בר יוחאי הוא בעל המימרא במנחות שם שאפילו לא קרא אדם אלא קריית שמע שחרית

ופליגא דר' שמואל בר נחמני, דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן: פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר, אמר לו הקדוש ברוך הוא: יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה, לא ימוש ספר התורה הזה מפיד!

ויש להעיר על כמה קשיים בפשט הסוגיא:

(א) הלוא הפסוק 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד' הוא מדברי קבלה (יהושע), ואילו עצם חיוב תלמוד תורה הוא בוודאי מדאורייתא, ואם כן צריך ביאור: עד שאנו דנים מהו השיעור שבו מקיימים את מצות 'הגית' מדברי קבלה, מהו השיעור של מצות תלמוד תורה מדאורייתא? הרי דברי קבלה אינם באים לגרוע ממצוות התורה, ובהכרח לכאורה לומר שמהתורה די בשיעור קטן יותר מפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, מהו אם כן שיעור זה ומהיכן מקורו?

ובכלל מעוררת פליאה עצם העובדה שבגמרא לא נמצאת כלל התייחסות לשאלה מהו שיעור חיוב תלמוד מדאורייתא, הנלמד מפסוקים רבים בתורה, וכל הנידון הוא רק לגבי פסוק אחד המופיע בדברי קבלה:

ניתן אמנם לרחוק ולומר שהנידון בגמרא הוא לגבי עצם החיוב מדאורייתא, אלא שמאחר ובתורה לא נתפרש השיעור אנו מנסים ללמוד מדברי קבלה את פירוש המצוה מדאורייתא. ברם, מלשון הגמרא 'קיים מצוה לא ימוש ספר התורה הזה מפיד' משמע להדיא שהנידון הוא לגבי המצוה המסוימת שהתחדשה בדברי קבלה – 'מצוה לא ימוש', ולא לגבי עצם מצוה תלמוד תורה!

(ב) ובעיקר יש להקשות בהמשך הסוגיא: הגמרא מביאה את שאלתו של בן דמה לרבי ישמעאל 'כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונת', ואת תשובתו של רבי ישמעאל שאסר זאת מהכתוב 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם

וערבית קיים מצות לא ימוש', אך במסכת ברכות (לה, ב) נאמרו בשמו דברים הפוכים: 'לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר ואספת דגנך – הנהג בהן מנהג דרך ארץ – דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה... תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישאל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו ורים ורעו צאנכם וגו'...', הרי שלדעת רשב"י חובה לעסוק בתורה ללא הרף, שכן אם ישלב בחייו מנהג דרך ארץ 'תורה מה תהא עליה?' וכיצד הדברים מתיישבים עם דעתו במנחות שיוצאים ידי חובה בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית?

והתשובה לכך היא, כי במסכת ברכות מדובר על החובה הראשונה המוטלת על כל אדם להגיע לידיעת התורה, ולכך בוודאי אין די בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית אלא נדרש הרבה יותר מכך, שהרי 'אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וכו' תורה מה תהא עליה' – כיצד יגיע לידיעת התורה?

אך במסכת מנחות מדובר כלפי אדם שידוע כבר את כל התורה (וראה להלן הראיה לכך), ולא נותרה לו אלא מצוה הלימוד לשם עצמו ולא למטרת הידיעה, ולגבי חיוב זה דעת רשב"י שיוצא ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

(ככל הנ"ל ראה בפרק ג ובקונטרס אחרון שם סק"א, וכן במאמר 'פרק אחד שחרית' ו'חסידים הראשונים' שנדפסו לאחר הלכות תלמוד תורה במהדורות החדשות של השולחן ערוך).

ולפי דברי אדמו"ר הזקן יתיישבו גם דברי הר"ן מהשגת ה'כית הלל', שבוודאי לא נעלמה ממנו הגמרא במנחות, אלא שכל עוד אינו יודע היטב את כל התורה חובה עליו ללמוד זמן רב בכדי להגיע ל'שיהיו דברי תורה מחודדין בפיד', ואת דברי הגמרא במנחות כי די בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית כנראה שפירש כאדמו"ר הזקן, שהמדובר רק במי שידוע כבר את התורה ואין חלה עליו אלא חובת הלימוד.

כיצד מקיימים 'מצוה לא ימוש'?

בכדי להבין היטב את דברי אדמו"ר הזקן וחידושו בפשט הסוגיא במנחות, נקדים תחילה את דברי הגמרא, נעורר ונרדן בכמה תמיהות וקשיים המתעוררים בה, ונראה כיצד יתבאר היטב לאור יסודו של רבינו הזקן.

וזה לשון הגמרא (מנחות צט, ב):

אמר רב אמי: מדבריו של ר' יוסי נלמוד: אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצוה לא ימוש ספר התורה הזה מפיד.

אמר רבי יוחנן משום ר' יוחאי: אפילו לא קרא אדם אלא קריית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש.

שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונת? קרא עליו המקרא הזה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה' – צא וברדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונת.

(1) לכאורה אפשר היה לומר בביאור הסוגיא: מדין תורה חייב אדם ללמוד כל יכולתו ואין לכך שיעור, אלא שחיוב זה אינו תלוי בזמן מסוים והאדם יכול לקבוע לעצמו את זמני הלימוד כרצונו, ולדוגמא: אדם המשער לעצמו שעליו לעמוד לפרנסתו 30 שעות שבועיות, ובשאר הזמן ישקוד על תלמודו, אך 30 שעות שבועיות אלו יכולות להתחלק באופנים שונים; האם יוכל לקבוע לעצמו יומיים בשבוע בהם יעבוד ברצף במשך 15 שעות ביום בלי שישאר רגע פנוי ללימוד, ואילו בשאר ימי השבוע ילמד ללא הרף? מצד חיוב תלמוד תורה מדאורייתא אין בכך כל פגם, שהרי הוא מנצל כל רגע פנוי ללימוד, ועל כך התחדש דין נוסף מדברי קבלה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה', דהיינו שקיים חיוב מיוחד על כל יום ולילה, כדוגמת מצוה קריאת שמע של שחרית וערבית, ועל חיוב זה דנה הגמרא כאן ומסקנתה היא שדי לכך בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

אך כל זה ניחא לדעת הסוברים שלקיום מצוה 'לא ימוש' די בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, אך לדעת הסוברים ש'לא ימוש' הוא כפשוטו – ללא הגבלה, חוזרת השאלה: מה התחדש ב'מצוה לא ימוש' על פני מצוה תלמוד תורה מדאורייתא, שהרי חובת הלימוד התמידי קיימת בלאו הכי מדאורייתא, ולגבי הזמנים שמוכרח לעסוק בהם לפרנסתו ופטור מללמוד מצד אונס, הרי כשם שפטור מהחיוב דאורייתא כך פטור גם מהחיוב של 'לא ימוש' מדברי קבלה?

ויש ליישב בדוחק ואכ"מ.

ועכ"פ לביאור זה קשה הקושיא דלהלן בפנים, כי לפי זה נמצא שמדין תורה חייב ללמוד ככל יכולתו, ללא שייכות ל'מצוה לא ימוש', ואיך הוכיחה הגמרא מדברי רבי ישמעאל כנגד שיטת רבי שמואל בר נחמני בפירוש הכתוב 'לא ימוש'.

ואם כי לכאורה הדברים מחודשים בפשט הסוגיא, אך על פי השאלות שהצבנו לעיל נראה בכירור שלכך כוונת הגמרא וממילא מיושבות הקושיות כמין חומר:

מדוע אין הגמרא דנה כלל בשיעור מצות תלמוד תורה מדאורייתא ופותחת את הדיון ב'מצות לא ימוש' שמדברי קבלה, ומהו באמת השיעור מדאורייתא? לפי האמור מובן שאין מקום כלל לשאלה, כי חיוב מצות תלמוד תורה הוא לדעת את התורה, ואם כן השיעור אינו תלוי כלל בזמן אלא בכמות, והוא ברור מאילו: יש לדעת את כל התורה, ולשם כך חובה ללמוד בכל רגע פנוי.

וכל הנידון בגמרא הוא לגבי השיעור של 'מצות לא ימוש' שהיא מצוה חדשה מדברי קבלה (כפי שדייקנו בתחילת הדברים מהלשון 'מצות לא ימוש'), שעניינה לימוד לשם לימוד ולא למטרת ידיעה, והנפקא מינה בזה היא רק באדם שאין מוטלת עליו מצות ידיעת התורה.

לדעת - מהתורה; ללמוד - מדברי קבלה

ולפי זה יבואר גם מה שהתקשינו בהמשך הסוגיא: 'ופליגא דר' שמואל בר נחמני...', והרי גם אם הפסוק 'לא ימוש' נאמר ככרכה ולא כציווי בוודאי יש חיוב לימוד תורה מדאורייתא, ומניין לנו מהי דעתו של רשב"נ לגבי חיוב זה?

אכן לפי דרכו המחודשת של אדמו"ר הזקן יתבאר הדברים, שכן על פי דבריו נראה לכאורה כי המקור הראשון למצות הלימוד הוא מהפסוק 'לא ימוש' שבספר יהושע, ואילו מדאורייתא קיימת רק מצות הידיעה, ולכן כאשר בן דמה שאל 'כגון אני שלמדתי כל התורה מהו ללמוד חכמת יונת' לא השיב לו רבי ישמעאל מפסוקי התורה אלא רק מהפסוק 'לא ימוש', שכן מהחיוב דאורייתא הוא אכן נפטר משעה שידע את כל התורה.

ונמצא לפי זה, כי לולא הכתוב 'לא ימוש' אין לנו כל מקור למצות הלימוד, שכן המצוה מדאורייתא היא רק הידיעה, ואם כן לדעת ר' שמואל בר נחמני המפרש פסוק זה ככרכה ולא כציווי נמצא שאדם שכבר למד את כל התורה וידע אותה (כמו בן דמה) אכן פטור לגמרי מללמוד!

ונראה להביא ראיה לכך מדברי הגמרא בקידושין (כט, ב), שמלכתחילה חייב האב ללמד את בנו תורה כנלמד מהכתוב 'ולמדתם אותם את בניכם', ואם לא לימדו אביו חייב ללמד עצמו, ולכאורה תמוה: מאי נפקא מינה בין אם לימדו אביו או לא, והרי בלאו הכי אדם חייב ללמוד תורה, וגם אם למד אתמול חייב ללמוד היום, ואם כן גם אם לימדו אביו עליו ללמוד בעצמו?

ומוכח מכך, שהחיוב מהתורה הוא רק ללמוד למטרת ידיעה, ואם כבר לימדו אביו והרי הוא יודע שוב אין עליו כל חיוב, ורק אם לא לימדו אביו חייב ללמד את עצמו, ואמנם כן היא גם משמעות הפסוק שממנו למדים חיוב זה - 'ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם', דהיינו לימוד כדי לידע ולקיים⁴.

לומר שהדברים אמורים גם למי שאינו מסוגל כלל להגיע למטרה של ידיעת כל התורה ולכן חלה עליו רק מצות לא ימוש - פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית. (4) אמנם ניתן לדחות ראיה זו ולומר שאף אם יש חיוב מהתורה ללמוד גם אם

ולילה, ועל כך מציינת הגמרא שרבי ישמעאל חולק על דברי ר' שמואל בר נחמני שאמר: 'פסוק זה (והגית בו) אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה' (ואילו רבי ישמעאל סובר שנאמר כאן חיוב לימוד תמיד).

ולכאורה הדברים תמוהים: הרי גם אם הפסוק 'לא ימוש' נאמר ככרכה ולא כציווי, אך אין להתעלם מכך שבוודאי יש חיוב תלמוד תורה מדאורייתא, ובהכרח עלינו לבאר מהו שיעורו, ואם כן, אף אם ר' שמואל בר נחמני סבר שהפסוק לא ימוש נאמר ככרכה, מניין לנו מהי דעתו לגבי עצם חיוב ת"ת מהתורה, ומהיכן פשוט לנו שלדעתו אין חיוב ללמוד בכל רגע?²

שני גדרים במצוות תלמוד תורה

וכאן אנו מגיעים לחידושו של אדמו"ר הזקן, כי במצות תלמוד תורה קיימים שני חלקים: ללמוד תורה, ולדעת את התורה (ועל פי יסוד זה הוא מבאר דינים רבים לאורך הלכות תלמוד תורה, וחלקם יתבאר בהמשך דברינו), ולפי זה הוא מיישב כאמור את הסתירה בין שני מאמרי רשב"י, כי מצד חיוב ידיעת התורה חייב אדם ללמוד בכל רגע פנוי כדי להגיע לידיעת כל התורה כולה, אך אדם שכבר גמר וידע את כל התורה עדיין רובצת עליו המצוה של לימוד תורה, ולגבי חובה זו דנו במסכת מנחות כמה זמן ביום צריך ללמוד כדי לצאת ידי חובתו, ולדעת רשב"י יוצא ידי חובה בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, אך הנפקא מינה בזה היא רק לגבי אדם שאין מוטלת עליו חובת ידיעת התורה, כגון מי שכבר למד וידע את כולה.

ופירוש זה מוכיח אדמו"ר הזקן מתוך הסוגיא, שהרי כך היתה שאלת בן דמה לרבי ישמעאל: 'כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונת?' ומאחר שכבר למד את כל התורה כולה הרי קיים את מצות ידיעת התורה, ולא נותרה לו אלא מצות לימוד התורה, וכלפי חיוב זה יוצא בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

ואמנם באמת יש כאן חידוש גדול בהבנת הסוגיא, כי בתחילת הסוגיא, כשהובאה המחלוקת כיצד מקיימים את מצות 'לא ימוש' לא הוזכר כלל שמדובר במי שידע כבר את כל התורה, ורק לאחר מכן מובאת שאלתו של בן דמה לרבי ישמעאל: 'כגון אני שלמדתי כל התורה כולה' (עיי'ן בלשון הגמרא המובאת בראשית הדברים), אך לדברי אדמו"ר זהו הנושא בכל הסוגיא, וגם כשאמרו 'אפילו לא קרא אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש' דיברו על אדם שאין שייך לגביו חיוב הלימוד הנובע ממצות ידיעת התורה, כגון שידע כבר את כל התורה, אך מי שעדיין לא הגיע למידה זו חייב ללמוד הרבה יותר מכך בכדי להגיע לידיעת התורה בשלימותה³.

(2) ואף שיש לדחוק ולומר שכונת הגמרא 'ופליגא דר' שמואל בר נחמני' אינה לגבי עצם הדין אלא רק לגבי פירוש הפסוק והגית בו, אף שבעצם הדין יתכן שגם ר' שמואל בר נחמני סובר כשיטת רבי ישמעאל שחובה ללמוד כל היום וכל הלילה, אך מפשטות הדברים נראה שהמחלוקת היא בעצם הדין ולא רק בפירוש הפסוק.

(3) וראה שם בהמשך הדברים, שאמנם זהו 'זוחק קצת' לפרש שדברי רשב"י נאמרו אך ורק לאותם מיעוט אנשים כבן דמה שלמד את כל התורה, ולכן יש

להתחתן או ללמוד?

ומכאן להלכה נוספת המתבארת על פי ההבחנה המחודשת שבין מצות הלימוד למצות הידיעה:

כתב הרמב"ם (הלכות אישות טו, ב): 'האיש מצווה על פריה ורביה... וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במוזנות בעבור אשתו ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה.'

ורבים התקשו בהלכה זו: איך אפשר להסתמך על הכלל 'העוסק במצוה פטור מן המצוה' כדי להתיר דחיית מצות פריה ורביה מפני תלמוד תורה, והרי לגבי מצות תלמוד תורה לא נאמר כלל זה, וכדברי הגמרא (מו"ק ט, ב) שכל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים מבטלים תלמוד תורה בשבילה (ואין נפטרים מקיום המצוה השניה בכך שעוסקים במצות תלמוד תורה), ואילו הרמב"ם כאן מתעלם מכך וכותב בדיוק להיפך: 'שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה, דהיינו שהעוסק בתלמוד תורה יש יותר טעם לפוטרו מקיום מצוה אחרת!'

קיימות עוד כמה תמיהות בהלכה זו, והקשה שבהן: הרמב"ם כותב ש'מותר להתאחר'; מה הפירוש להתאחר: שנה או שנתיים? עשרות שנים? וכפי שניסח זאת הרא"ש (קדושין פרק א סי' מב): 'קיצבה לאותו לימוד לא ידענא!'

האם אפשר לקיים מצות פריה ורביה על ידי אחרים?

נציע כמה אפשרויות מדברי המפרשים בניאור הענין ונדרון בדבריהם, ולאחר מכן נראה כיצד הדברים מתבארים על פי יסודו של אדמו"ר הזקן:

המהר"ם שיק (אה"ע"ז סי' א) ביאר בפשטות: הרי כאמור, רק מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים דוחה תלמוד תורה, אך אם אפשר לעשותה על ידי אחרים אינו חייב להפסיק מלימודו כדי לקיימה, ומצות פריה ורביה יכולים גם אחרים לקיימה ולכן היא נדחית מפני תלמוד תורה.

ולדבריו הדברים אף מבוארים בפירוש בגמרא (יבמות סו, ב), שכאשר חבריו של בן עזאי טענו כנגדו: 'אתה נאה דורש ואין נאה מקיים' (שכן הוא עצמו שהפליג בחומרת הענין של מצות פריה ורביה לא נשא אשה), השיב להם: 'זמה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים?' הרי שההיתר להתבטל מפריה ורביה לצורך תלמוד תורה הוא משום שמצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחרים.

כבר יודע, אך לשם כך יכול ללמוד כל הזמן את אותו הפרק, אך אדם שעדיין אינו יודע את כל התורה חייב להתקדם וללמוד כל העת הלכות נוספות כדי להגיע לידיעת התורה, ולפי חובתו זו אמרו שאם לא לימדו אביו חייב ללמוד את עצמו, כי אם כבר לימדו אביו אין שייך עליו חיוב זה אלא יכול ללמוד כל העת באותו הפרק.

אלא שלכאורה ביאור זה קשה מאוד: וכי לזאת תיקרא מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים? והרי אם כן אין לך מצוה בתורה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים! ומה יועיל מה שאחרים יקיימו את המצוה כאשר היא חובת גברא המוטלת על כל אחד ואחד? וההגדרה של 'מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים' מכוונת למצוה שמלכתחילה אינה מוטלת על אדם מסוים אלא על הכלל, כדוגמת מצות השבת אברה, הלוויית המת או הכנסת כלה, שכאשר אחרים מקיימים אותן במקומו הוא אינו נחשב בכך מבטל מצות עשה, אך מצוה כדוגמת פריה ורביה המוטלת על כל אחד ואחד בוודאי אינה בגדר 'אפשר לעשותה על ידי אחרים'.

וכנראה שלא ראה המהר"ם שיק את דברי אדמו"ר הזקן שכבר שלל סברא זו (קונטרס אחרון פ"ג סק"א): 'אבל אין לומר דהיינו טעמא דבן עזאי דסבירא ליה שהיא מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים, כדקאמר אפשר לעולם שיתקיים כו', דלא קאמר הכי אלא לשואלים שאינם מקיים מה שדורש... לזה אמר שאפשר לעולם כו' - לעולם דייקא, שהעולם יוכל להתקיים, אבל המצוה אינה מתקיימת ע"י אחרים, כי המצוה היא על כל אחד ואחד בפרט, והיא חובת הגוף כסוכה ולולב שצריך להפסיק מתלמוד תורה, ולא סגי במה שכל ישראל יושבים בסוכות.'

כלומר: דבריו בן עזאי 'אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים' אינם באים כנימוק הלכתי להנהגתו, שכן מלכתחילה לא זו היתה הטענה כלפיו, אלא הטענה היתה כי אף אם אמנם יש היתר הלכתי להנהגתו (מטעם אחר, כפי שיבואר להלן), אך עדיין הוא בבחינת 'נאה דורש ואין נאה מקיים', שהרי הוא הדורש בחשיבות מצות פריה ורביה והוא המוצא היתר לעצמו להתבטל ממנה, ועל כך השיב בן עזאי: הענין כשלעצמו יתקיים על ידי אחרים, ולכן הנהגתי הפרטית אינה סותרת את החשיבות שהנני מייחס למצוה זו. נותר לנו אם כן עדיין לברר מהו ההיתר ההלכתי לאחראת הנישואין לצורך לימוד תורה.

דחיית הנישואין או ביטולם?

דרך נוספת מצאנו בדברי הגאון הרוגצ'ובי, שרמזו בקיצור כדרכו (צפ"ע"נ מהר"ת ג, ב): 'אם המצוה היא העשייה או המצוה שיעשה או שיהיה, עי' במזות דף ס"ג ע"ב גבי פו"ר אפשר וכו'. כלומר: כל מצוה שמטרתה אינה בעצם העשייה אלא בתוצאה שבעקבותיה, נחשבת לענין זה כמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, ואף במצוה שהיא חובת הגוף על כל אחד, עדיין היא ניתנת להידחות מפני מצות תלמוד תורה אם לכל הפחות התוצאה תתקיים על ידי אחרים (ואולי זו היתה גם סברת המהר"ם שיק), ובוהן החילוק בין פריה ורביה לסוכה ולולב וכיו"ב, שבהם המצוה היא בעצם העשייה, ואילו בפריה ורביה המצוה היא בתוצאה - הולדת הבנים.

אך גם אם נקבל חידוש זה עדיין נראה דוחק לפרש כך בכוננת הרמב"ם: ראשית, הרי הרמב"ם מנמק את ההיתר להיבטל מפריה ורביה כדי ללמוד תורה מצד הדין של 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', ולפי זה הדברים אינם בדקדוק, שהרי בתלמוד תורה לא נאמר הדין של 'העוסק במצוה' ולא היה לו להרמב"ם להזכיר את המושג הזה אלא לומר שהיתר הוא משום שהמצוה יכולה להתקיים על ידי אחרים.

ועוד קשה: הרי במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים מותר להיבטל ממנה לגמרי כדי ללמוד, ולא רק לדחות את קיומה, ומדוע אם כן כתב הרמב"ם ש'מותר להתאחר', ומשמע שמותר רק לדחות את הנישואין ולא לבטלם לגמרי?

ואף על פי שיתמהמה' - עד מתי?

ואמנם קושיא זו השניה לכאורה קשה בלאו הכי, שהרי גם לפי הטעם שנקט הרמב"ם, מצד 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', היה לנו להתיר את ביטול הנישואין לגמרי, שהרי העוסק במצוה מותר לו לבטל מצוה אחרת לחלוטין ולא רק לדחותה?

וכמה מהאחרונים ביארו (העמק שאלה ה, ד. ערוך השולחן אהע"ז א, יג. קובץ שיעורים ח"ב סי' ט), כי כאמור הרי בתלמוד תורה אין אומרים 'העוסק במצוה פטור מהמצוה', וההיתר כאן הוא רק משום שפרייה ורבייה היא מצוה שאינה עוברת, שהרי יוכל לקיימה גם אחר כך, ולכן אמנם מתיר הרמב"ם רק לאחר את הנישואין ולא לבטלם לגמרי.

אך הדברים מחורשים מאוד, שהרי הרמב"ם כותב ש'כיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה', ומבואר מדבריו שבכל רגע ורגע שמתאחר מלישא אשה לאחר גיל עשרים יש כאן ביטול גמור לאותו זמן ובבחינת 'מעוות לא יוכל לתקון', ואף על פי כן כתב שלצורך תלמוד תורה מותר להתאחר, והרי לגבי אותו זמן שבטל בו מלישא אשה יש כאן ביטול גמור ואין מועיל לזה כלל מה שישא אשה אחר כך! ועל דרך משל: האם מותר מחמת ביטול תורה לדחות מצות מילה ולקיימה לאחר היום השמיני? הרי בוודאי איסור גמור יש בכך, שאע"פ שלבסוף יקיים את המצוה אך בכל יום ויום שלא מל ביטול מצות עשה (כדברי הרמב"ם בתחילת הלכות מילה), ומה ההבדל בין זה לאיחור הנישואין אחר גיל עשרים? ומאידך: אם בכל זאת הותר ביטול זה לצורך תלמוד תורה, אף שיש כאן ביטול מצות עשה גמורה, מדוע אין להתיר גם ביטול עולמי? (ועיין היטב בקוב"ש שם, ואכמ"ל).

ובעיקר צריך ביאור, שלפי זה, שההיתר הוא רק לאחר את הנישואין ולא לבטלם לגמרי (וכמפורש בלשון הרמב"ם), עדיין נעדרת ההגדרה: עד כמה מותר להתאחר? שמה נאמר כי אמנם אין לכך כל הגבלה אלא אך ורק שבסופו של דבר יקיים את מצות הנישואין בחייו, אך כלום יודע האדם עתו וזמנו כדי שידע מתי הוא צריך להנשא? וכי נאמר שההיתר מוגבל עד לזמן שבו הוא מרגיש שכוחותיו אוזלים וקרוב יומו ואז יצטרך להזדרז לישא אשה קודם שימות?

ובעיון בדברי הפוסקים אנו מוצאים חוסר בהירות בשאלה זו: הלבוש (אהע"ז סי' א ס"ד) כותב שיכול לאחר את הנישואין עד שישעך בנפשו שמלא בריסו בתורה, כיצד משערים זאת? וכי יש גבול לתורה? וגם מהו היסוד ההלכתי לשיעור זה, ומדוע מצות תלמוד תורה לאדם שכבר 'מילא כרסו' בתורה אינה דוחה מצות פרייה ורבייה כמו אדם שלא מילא כרסו?

והמהרש"ל (יש"ש קידושין פ"א סי' נו) כתב שניתן לאחר את הנישואין עד גיל עשרים וארבע ולא יותר, שכן בגמרא (קדושין שם) יש כמה דעות עד מתי צריך לישא אשה, והמקל ביותר מתיר עד גיל עשרים וארבע, ולכן יותר מכך אין להתיר גם כדי ללמוד תורה.

אך גם פירוש זה לכאורה דחוק, שהרי דעות חלוקות יש כאן, והמתירים להתאחר עד גיל עשרים וארבע לא התירו זאת משום תלמוד תורה אלא שלדעתם כך הוא עיקר הדין, ואם אנו אומרים שמוותר להתאחר משום תלמוד תורה הרי שמוותר להתאחר לאחר הזמן האחרון, ובפרט הדברים מפורשים בדברי הרמב"ם, שפסק בפירוש שחובה גמורה לישא כשהגיע לגיל עשרים, 'כיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה', ואף על פי כן התיר לאחר את הנישואין כדי ללמוד תורה, ומהיכי תיתי לומר שההיתר הוא עד גיל עשרים וארבע ולא יותר?

המטרה: ידיעת כל התורה

וכאן אנו מגיעים לביאורו הבהיר של ארמו"ר הזקן בהלכה זו, לאור היסוד המבואר לעיל:

כאמור, מצות תלמוד תורה כוללת את מצות הלימוד ומצות הידיעה, כאשר במצות הידיעה קיים שיעור מוגדר וברור - ידיעת כל התורה כולה (וארמו"ר הזקן מפרט בדיוק מה נכלל בזה, עיי"ש בדבריו ובפ"ב ה"א), ולפי זה הוא מציב יסוד חדש: מצות הידיעה דוחה את מצות פרייה ורבייה, אך לא מצות הלימוד, 'ללמוד ולזכור כל ההלכות בטעמיהן, שהן פירוש התרי"ג מצוות ועיקר התורה שבעל פה - נדחית מפני לימוד זה מצוה רבה של פרייה ורבייה' (שם ה"א), ולכן, כל אדם הראוי להגיע למידה זו של ידיעת כל התורה, כל עוד לא הגיע לכך הוא רשאי להתאחר ולא לישא, אך משגמר ללמוד את כל התורה עליו לישא אשה, שכן חובת לימוד התורה המוטלת עליו עתה אינה דוחה מצות פרייה ורבייה.

ובכך מיושבים דברי הרמב"ם המתיר את דחית הנישואין כדי ללמוד תורה מדין 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', כי המבואר בגמרא שצריך לבטל תורה כדי לקיים מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, זהו רק לגבי מצות לימוד התורה, אך לגבי מצות ידיעת התורה אומרים 'העוסק במצוה פטור מהמצוה'.

אלא שברדרך כלל קיום המצוה השניה אינו פוגע במצות ידיעת התורה, שהרי מצוה זו אינה מחייבת ללמוד בכל רגע ורגע אלא רק להשלים במשך ימי חייו את השיעור השלם של ידיעת כל התורה, וזה לא ייפגע מחמת הזמן הקצר שיקדיש כעת לקיום המצוה שלפניו, והביטול הנגרם מצד המצוה הוא רק כלפי מצות לימוד התורה באותם הרגעים, ולגבי מצות לימוד התורה אין אומרים העוסק במצוה פטור מהמצוה, אך כאשר מדובר במצות הנישואין הרי בעקבות כך עלולה להיפגע האפשרות לקיים את מצות ידיעת התורה במהלך כל ימי חייו, 'להיות ריחיים בצווארו שהוא ביטול תמידי עולמית, ויוכל לבוא לידי שכחה לשכוח דברי תורה הרבה כשלא יהיה לו פנאי לחזור על תלמודו כראוי', וכנגד מצות ידיעת התורה נדחית כל מצוה אחרת.

ולפי זה נמצאנו למדים שהיתר 'להתאחר' אינו מוגבל כלל בזמן אלא בכמות הלימוד⁵, וממילא נפתרת השאלה: כמה זמן מותר להתאחר? - עד לידיעת כל התורה! ונמצא שבעצם הוא אינו מוגבל

5) וזהו לדעת הרמב"ם, אך לדעת רש"י והרע"ב ההגבלה היא בזמן - חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד, עיי"ש בתחילת הקונטרס.

כלל לכל אורך חיי האדם, ואף אם למעשה בסופו של דבר לא ישא אשה כלל כל ימיו (ובשונה מהבנת האחרונים דלעיל).

אך בשעה שהגיע למטרה של ידיעת התורה, ושוב אין מוטלת עליו אלא חובת הלימוד, הרי חובה זו אינה רוחה מצות פריה ורביה ומעתה הרי הוא חייב לישא אשה (ונמצא גם נפק"מ לחומרא כביאור זה לגבי ביאור האחרונים, שאם גמר את לימוד כל התורה הרי הוא חייב מיד לישא אשה ואינו רשאי להמתין עוד, משא"כ לדבריהם שהעיקר הוא שבסופו של דבר ישא אשה).

"ויחזור לתלמודו"

ומבין השיטין בדברי אדמו"ר הזקן אנו למדים, שביאור מחודש זה עולה מתוך שתי מילים ברמב"ם, הנראות לכאורה חסרות פשר: כאשר הרמב"ם מביא (הל' ת"ת פ"ג ה"ד) את ההלכה שמבטלים תלמוד תורה לקיום מצוה הוא כותב: 'היה לפני עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו - יעשה המצוה ויחזור לתלמודו'.

ולאור הידוע בגודל דקדוק לשונו של הרמב"ם, מזדקרת התמיהה: למה התכוון הרמב"ם בשתי המילים האחרונות: האם מצא לנכון להשמיענו שלאחר שייסיים את המצוה עליו לשוב ללימודו? וכי היינו סבורים שאדם שקיים מצוה כל-שהיא נפטר לנצח ממצות תלמוד תורה?

אך לדברי אדמו"ר הזקן כוונת הרמב"ם ברורה, ונראה כי הוא אף רומז לכך בלשונו (קונט"א שם): 'ואף שמבטלין ת"ת למצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים... היינו להפסיק לפי שעה וזמן מה ואח"כ חוזר לתלמודו, אבל לא להיות ריחיים בצוארו שהוא ביטול תמיד עולמית... ואין ידיעת התורה נדחית מפני מצוה זו דפרו ורבו, ומסתבר מאוד שכוונתו במילים אלו לרמוז לדברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה: 'יעשה המצוה ויחזור לתלמודו, ומתוך כך אנו למדים שבמילים אלו משמיענו הרמב"ם חידוש להלכה, כי ביטול תלמוד תורה לצורך מצוה עוברת הוא רק כאשר הביטול אינו תמירי, דהיינו שלאחר מכן יוכל לחזור לתלמודו, ואזי אין נפגעת מצות ידיעת התורה אלא רק המצוה של לימוד התורה באותו זמן, אך אם קיום המצוה יביא לביטול תורה תמירי שיגרם ממילא פגיעה בידיעת התורה, או אז נדחית המצוה מפני ידיעת התורה⁶.

6) במקום אחר מבאר אדה"ז (סי' תמד סי"ח) שהטעם לכך שמצות תלמוד תורה אינה דוחה מצוה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים, ובשונה משאר מצוות שבהן אומרים 'העוסק במצוה פטור מהמצוה', הוא משום שכאשר קיימת 'התנגשות' בין שתי מצוות אחרות הרי שתיהן שוות מבחינת החיסרון שיתהווה בהעדר קיום כל אחת מהן, אך כאשר מצות תלמוד תורה עומדת כנגד מצוה אחרת אין החיסרון שווה, שכן מצות תלמוד תורה תוכל להתקיים גם לאחר מכן, שהרי זמנה אינו תם לעולם, ואף שבאותו רגע הוא בטל מתלמודו תורה אך מכל מקום המצוה אינה בטלה לגמרי, אך המצוה האחרת תבטל לחלוטין כשיעבור זמנה ולא תוכל יותר להתקיים, ולכן יש עדיפות לקיום המצוה על פני המשך הלימוד באותו רגע.

ולפי זה יש לבאר עוד בדברי הרמב"ם, שהמילים 'ויחזור לתלמודו' משמשות כנתינת טעם מדוע באמת עליו להפסיק מתלמודו תורה לצורך מצוה אחרת - משום שלאחר עשיית המצוה יוכל לחזור לתלמודו וממילא אין החיסרון גדול כל כך כמו זה שבביטול המצוה האחרת.

ללמוד מחסידים הראשונים...

ההנקדה הבאה מובילה אותנו לסיום מעין הפתיחה:

'חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת' (ברכות לב, ב), וכך לאורך שלוש תפילות היום.

לכאורה, אין לנו 'גמרא חסידית' יותר מזו, המתארת את הנהגתם של 'חסידים הראשונים', כאשר בחשבון פשוט נמצא שתשע שעות תמימות מהיום הקדישו לעבודת התפילה, ולאחר שנוריד מהשעות שנתרו את השעות ההכרחיות לצרכי הגוף כאכילה ושינה נמצא שלא נותר בידם זמן רב ללימוד תורה.

והגמרא עצמה עומדת על כך ושואלת: 'וכי מאחר ששוהין תשע שעות בתפילה, תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הן תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת'. אם כן, יש לנו מקור מפורש בגמרא היאך נראית הנהגה חסידית!

אך הבה ונראה את חידושו של אדמו"ר הזקן בסוגיא זו:

כאמור, שני חלקים הם במצות תלמוד תורה - חלק הלימוד וחלק הידיעה; האם שני חלקים אלו נדחים מפני עבודת התפילה?

כותב על כך אדמו"ר הזקן (פ"ד ה"ו):

'גם חסידים הראשונים לא היו רשאים להשהות כל כך בתפילה, אלא מפני שלמדו כבר תחילה כל התורה שבכתב ושבקל פה בולה, וקיימו ידיעת התורה!...'

כלומר: רק מצות 'והגית' נדחית מפני 'מצות הרביקות ביראה ואהבה אמיתית', אך לא מצות ידיעת התורה, והטעם הוא, כי מצות ידיעת התורה היא מצות עשה של תורה, והשוכח דבר אחד ממשנתו עובר בלאו כנוכח לעיל, 'ואם כן איך יעבור בלאו ועשה מחמת שעוסק ביראת ה' כל היום', אך מצות הלימוד בפני עצמו (שלא לצורך הידיעה) היא קלה יותר, שהרי הותרה מכללה לצורך פרנסה שהיא חיי הגוף, וכל שכן כשעוסק בחיי נפש.

ומהיכן מקורו של אדמו"ר הזקן לכך? אף שאין זה מבואר בדבריו, אך נראה לכאורה שההכרח לכך הוא מתוך הסוגיא עצמה, שהרי הגמרא מקשה 'וכי מאחר ששוהין תשע שעות בתפילה תורתן היאך משתמרת', ומדוע לא הקשו היאך תורתן נלמדת, אלא רק היאך משתמרת? אלא בוודאי פשוט לגמרא שההיתר הוא רק לאלו שכבר סיימו את כל התורה, ולכן שאלו רק היאך היא משתמרת.

ומעניין כי בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) מופיעה סוגיא זו בשינוי מעט, שלאחר שהביאו את הנהגתם של חסידים הראשונים הקשו:

ובאמת לפי זה לכאורה היה אפשר לפרש גם כאן, שהטעם לכך שמצות פריה ורביה אינה דוחה תלמוד תורה כמו שאר המצוות הוא משום שעל ידה יגרם ביטול תמיד וזו אפילו מצות הלימוד אינה נדחית (ולא רק מצות הידיעה), שהרי כל טעם הדחיה בדרך כלל הוא משום שיוכל לשוב ללמוד אחר כך.

אך באמת אין נראה שוהי הכוונה, שהרי גם אם ישא אשה לא יבטל מעתה ועד עולם לחלוטין מלימוד התורה ובוודאי יוכל להמשיך וללמוד לעיתים מזומנות, ואם כן עדיין אין כאן ביטול קבוע וזמן הראוי היה שתידיחה מצות תלמוד תורה מפני המצוה האחרת שתבטל לחלוטין, אלא על כרחך הטעם הוא כמבואר בפנים, מחמת הפגיעה במצות הידיעה.

היתר לבטל מצוות ידיעת התורה לצורך עבודת התפילה, אלא שהבבלי הניח שאמנם חסידים הראשונים נהגו כן רק לאחר שסיימו את כל התורה, והירושלמי נוקט שנהגו כן גם קודם שסיימו, כי מתוך שחסידים הם ברכה ניתנה בתורתם ויכלו להגיע לידיעת כל התורה אפילו על ידי לימוד בזמן מועט.

ומכל מקום, להלכה פוסק ארמו"ר הזקן כדעת הבבלי, ש'לא היו רשאים להשהות כל כך בתפילה אלא מפני שלמדו כבר תחילה כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה, וקיימו ידיעת התורה'.

'אימתי עוסקין בתורה? והשיבו: 'על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן, ונראה שהירושלמי נוקט שנהגו כן גם קודם שסיימו את כל התורה, ולכן הקשה אימתי יעסקו בתורה ואיך יקיימו את החיוב ללמוד ולידע את כל התורה, ומתוך כך הוצרך לחדש שמתוך שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן, ולא רק שהיתה משתמרת (וראה לקו"ש חט"ז פורים ג בביאור מחלוקת הבבלי והירושלמי לשיטתם).

אך על כל פנים נמצא בין לדעת הבבלי ובין להירושלמי שאין

<< המשך מעמוד 31

תמידית, תלוי בזה אם ישנה איזה השתוות של המהווה למתהווה מצ"ע, או שכל ההשתוות היא רק לצורך ההתהוות:

בכדי שנוצר או נברא יוכל להתקיים בפ"ע ולא יצטרך לחידוש תמיד, צריך הוא שיהי' לו איזה דבר 'לתפוס' בו ולבסס עליו את קיומו. בלא זה – אין לו 'זכות קיום', וקיומו יהי' תלוי כל הזמן בגורם שיצר או ברא אותו.

ממילא: אם הענין קיים אצל הכח הפועל מצ"ע – הרי הרבר הנפעל יכול בכל עת 'לתפוס' במהותו הוא כפי שקיים הוא אצל הכח, עוד קודם שבא לפועל, היינו, שבמקרה כזה, הנוצר תופס בכח הפועל ממש, כיון שלגבי הכח הפועל – הנפעל הוא מציאות קיימת שיש בה חשיבות. מש"ה, אין הוא צריך לפעולת היצירה התמידית מן הכח.

משא"כ אם כל מה שהענין קיים אצל המהווה, הוא רק באופן שמחדש ענין שמצ"ע אי"צ לו, הרי אין לנברא במה לתפוס בלי פעולת ההתהוות, שהרי בלי פעולת ההתהוות – לא הי' במהווה ענין המתהווה כלל. היינו, שאצל הבורא – הנברא תופס אצלו מקום רק במה שהוא מהווה אותו, אך 'במקומו' של הבורא – אין הוא תופס מקום כלל.

לכן, צריך הנברא לפעולת הבריאה באופן תמידי בכדי להתקיים. לסיכום: ביאור ארה"ז בשער היחוד והאמונה תולה את הצורך בהתהוות תמידית בדבר הנפעל. שמחלק בין נוצר שיש לו טבע מסייע ושאו, הנוצר 'מקבל ותופס' את הפעולה, ואין צריך התהוות תמידית; לזה שאין לו (או שיש לו טבע הפכי, או שאין לו טבע כלל) [שכיון שהנוצר לא יכול 'לתפוס' את הפעולה – צריך התהוות תמידית]. אשר לפי"צ צ"ע מה שהצמח אינו צריך לכח הצומח באופן תמידי, אף שאין לו טבע כלל קודם להתהוותו.

הרבי הרש"ב, מוסיף ותולה את הצורך בהתהוות תמידית בכח הפועל. שמחלק בין אם יש בכח הפועל איזו השתוות מצ"ע (אם במהותו או במציאותו) לדבר הנפעל [שאו, יש לנפעל תפיסת מקום במקומו של הכח הפועל – וממילא יכול הוא 'לתפוס' בזה ואי"צ התהוות תמידית]; למקרה שהשתוות לנברא היא רק לצורך ההתהוות [שכיון שכך – לנפעל אין תפיסת מקום במקומו של הבורא, אלא רק בכואו של הבורא לברוא, שלכן צריך הוא התהוות תמידית].

הרגש להרגיש. ואם פועל הוא בזה – מוכרח לומר (כנ"ל), שיש לו ציור זה אצלו, עוד קודם שפועל זה בשכל או במידה. אלא שציור זה אינו נמצא אצלו מצ"ע, כ"א התחדש אצלו לצורך ההתהוות – בכדי להוות את השכל או המידה.

אשר לכן, השכל או המידה יצטרכו להתהוות תמידית מן הרצון, ובהסתלקות הרצון – יסתלק השכל או המידה.

כפי שידוע המבואר בחסידות, בענין הא דישנם סברות עמוקות בגמ', שנאמרו ע"י תנאים ואמוראים בטענתם של נשים וילדים, שלכאורה תמוה הוא הדבר, כיצד יעלו סברות שכאלו במוחם של 'קלידעת' כגון אלו?

אלא הביאור בזה הוא, שכאשר אדם רוצה מאוד באיזה דבר, הרי גם אשה יכולה להמציא סברות כאלו, כאחד האמוראים. שכיון שרוצה היא בזה – הרי השכל מוליד שכלים נפלאים.

והנה, אם תבוא אשה לבי"ד, ומחמת רצונה החזק לנצח בדיון – תמצא הטענות העמוקות ביותר שבגמ', הרי ברור הדבר, שלאחר הדיון בבי"ד, בחזרתה לחייה היום-יום, לא יהי' לה שארית מסברות אלו, ואף לא תצליח להבינם באם ינסו להסבירה.

שזהו לפי הנ"ל: דכיון שהשכל הזה ישנו אצל הרצון, אך לא מצ"ע, כ"א התחדש לצורך ההתהוות, לכן צריך הוא לחידוש תמיד, ובאשר הרצון כלה – השכל הזה כלה ג"כ. היינו, דזה שהשכל קיים ברצון אינו 'במציאות ממש', כ"א מציאות של צורך ההתהוות.

ממילא נמצא מובן בעומק יותר, החילוק שבין כח הצומח להתהוות העולם: רלגבי כח הצומח, כיון שכח הצומח מצ"ע משתווה הוא לצמח במהותו, שהרי כח הצומח מצ"ע כל ענינו הוא להצמיח צמחים – אשר לכן אין הצמח צריך להתהוות תמידית; משא"כ התהוות העולם, כיון שהקב"ה (מל' דאצי') מצ"ע – אינו שייך להתהוות הנבראים, וזה שהוא נעשה מהווה להם (אשר ע"כ שישנם הם אצלו, אמנם באופן של 'מהות נבדל') הוא רק לצורכם, לכן צריך העולם להתהוות תמידית מאת הקב"ה.

ט. הטעם לכהנ"ל

לפי"ז ניתן להבין הטעם לנוכח-לעיל, שהצורך בהתהוות

בענין החידוש התמידי בהתהוות יש מאין

במאמר שלפנינו עוסק בעניין המדובר בשער היחוד והאמונה – מה שהנבדלים מוכרחים לחידוש תמידי בכדי שישארו במציאותם. נושא זה הוא אחד מהנושאים שנידונו רבות בתורת החסידות, וכן ע"י לומדי החסידות, בקבצים ובימות שונות. במאמר שלפנינו מבאר נקודה אחת, נקודה יסודית וכללית, שעליה הנושא כולו מקבל פנים חדשות: הביאור מעביר את מרכז המחשבה וההתעסקות באופן מציאות הנבדל לעבר הבורא. יסודו של הביאור דלקמן מבוסס על המאמרים ד"ה וירד ה על ה"ס ור"ה אל מי תדמיני ואשווה – המשך שבועות תרס"ה

תוצאת הפעולה² נשארת קיימת בחומר, גם מבלי תמידיות הכח הפועל (– הכלי נשאר בצורתו); משא"כ דבר שטבעו לנוע (כמו מים, שמטבעם אינם עומדים במקום א') – בשעה שיוצרים בו צורה, הרי מיד בהסתלקות הכח הפועל, מיד בטילה הצורה מן החומר הזה, וחזור לנוע (כמו בקרי"ס, שרק כל עוד שהרוח החזיקה את המים – הם עמדו).

הסיבה לחילוק זה מובנת בפשטות: בשעה שישנו טבע בחומר שמנגד לתוצאת הפעולה – כמו טבע המים לנוע שמנגד לתוצאת הפעולה שמניחה את המים כחומה – הרי הוא גורם שהפעולה לא תחול ע"ג החומר, משא"כ בדבר שטבעו לנוח – אין דבר שגורם לו שלא לקבל את תוצאת הפעולה, וממילא הפעולה חלה על הדבר והדבר מקבל אותה (חומר הכסף מקבל את צורת הכלי).

ובזה מפרין אדה"ז את הוכחת "המינים" ממה שהכלי אינו צריך את הצורך לאחר יצירתו: דאפשר לומר³, שבבריאת שמים וארץ, שם אין טבע קיים בכרואים קודם למעשה הבריאה (לא טבע שמנגד לבריאה ולא טבע אחר), שהרי הם 'אין' קודם לכן – הרי אין לפעולה על מה לחול, אין מה שיקבל בתוכו הפעולה וה"ז (כמו שיש טבע הפכי ו) צריך לחידוש תמידי של הכח המהווה בכדי להיות.

א. ההכרח בחידוש פעולה – תלוי בטבע הנפעל

כ"ק¹ אדה"ז מביא בתניא (שעיהו"א פ"ב), את טענתם של "המינים", אשר רצו להוכיח שבריאת העולם אינה צריכה חידוש תמידי ע"י הבורא, מהא דיצירת כלי ע"י צורף, אשר הכלי אינו צריך את הכח הפועל שיחדשו בכל רגע.

כתשובה לרבריהם, ובכדי לבאר אשר "טח מראות עיניהם, ההבדל הגדול, שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש – רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי – למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין", מביא אדה"ז חילוק בפעולת יצירת צורה בחומר גשמי, וז"ל: "זהו פלא גדול יותר מקריעת ים סוף ער"מ, שהוליד ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים ונצבו כמו נד וכחומה, ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע, היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא קמו כחומה בלי ספק".

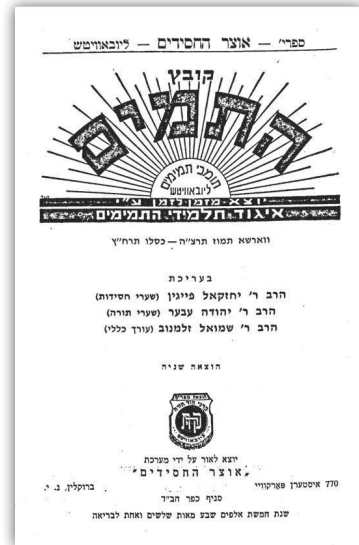
היינו, דבקר"ס נעשה ג"כ יצירת צורה בחומר גשמי – הרוח העמידה את המים שיעמדו כחומה, במשך כל הלילה. ואעפ"כ, אילו היתה מסתלקת הרוח לרגע אחד מהחזקת המים בצורתם – היו המים "חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא קמו כחומה, בלי ספק".

מוכה, אשר ישנו חילוק גדול בענין הצורך בחידוש הפעולה, שתלוי בטבע החומר שבו פועלים הפעולה, אם הוא דבר שטבעו לנוע או להיפך, שטבעו לנוח: דבר שטבעו לנוח (כמו חומר הכסף שבו הצורף יוצר את הכלי) – בשעה שפועלים בו איזה פעולה, הרי

(2) בנוגע לפעולה עצמה – הרי גם בדבר שטבעו לנוח, בהפסקת התנועה הדבר מפסיק לנוע ונח במקומו (רק תוצאת הפעולה נשארת), בדיוק כמו דבר שטבעו לנוע, שבהפסקת ההנחה הדבר מפסיק לנוח וממשיך לנוע (רק שבוה, תוצאת הפעולה ג"כ לא נשארת). אך כאן המדובר הוא בנוגע לתוצאת הפעולה, לעולם שנתהווה ע"ע, אם ממשיך הוא להתקיים גם בלא הכח המהווה.

(3) א"י הכרח שהוא כך (היינו, דאין בזה הוכחה חיובית לכך שיש מאין צריך חידוש תמידי, וא"י ענינו של אדה"ז כאן), כ"א פריכת הוכחת המינים, שיכול להיות אחרת.

(1) הערה כללית: המובא לקמן בביאור דברי אדה"ז בתניא, הוא ע"פ דעת הכותב. ישנם אופנים אחרים לבאר הדברים, אך אין כאן המקום להאריך בזה.

שער גליון "התמים" שיצא לאור בבורשא

רואים אנו דאף שהתהוות הצומח הוא יש מאין, שקודם להתהוות זו לא הי' דבר מן הצמח הצומח - אעפ"כ בהתנתקותו של הצמח מן הכח שעשאהו למציאות, נשאר הצמח במציאותו. ולכאורה, הרי לא הי' לדבר הצומח איזה 'טבע קיים' שכבר 'תפוס' בתוכו ועליו תחול פעולת הצמיחה?

מכאן מוכח לכאורה, שהחילוק בין הפעולה בדבר שטבעו לנוח (כסף) לדבר שטבעו לנוע (מים), אינו מטעם שדבר שטבעו לנוח ישנה האפשרות לפעולה לחול, ובדבר שטבעו לנוע אין אפשרות זו כיון שישנו טבע מנגד - שהרי לו הי' הדבר כן, גם בצמיחה הי' לו לצמח להצטרך תמיד לכח הצומח (ומבלעדיה - להיות 'אין'), כיון שאין לפעולת הצמיחה על מה לחול.

אלא נראה, שכל עוד אין טבע שמנגד לפעולה - תוצאת הפעולה במקומה עומדת גם לאחר הסתלקות הכח הפועל; א"כ נמצא גם בנוגע לבריאת העולם, שאין בה טבע מנגד לפעולת הבריאה, שה"ה קיימת מעצמה גם בהסתלקות כוחו של הקב"ה המהווה, ח"ו?

ג. חידושו של הרבי הרש"ב - ההכרח בחידוש הפעולה תלוי אם כח המהווה שולל מציאות הנברא

לטרץ שאלה זו, נראה להקדים את דברי כ"ק אדמו"ר הרש"ב (ד"ה ואל מי תדמיוני תרס"ה), בענין זה של תמידיות התהוות העולם, שם נראה ביאור שונה במעט (לכאורה) מביאורו של אדה"ז: וזה לשונו הק' של הרבי הרש"ב במאמרו (עמ' רנ): "דוהו הפרש בין יש מאין לעו"ע, דיש מאין כל קיום היש הוא דוקא כאשר האין משפיע בו ומקיים מציאותו, אבל אם יופסק האין יתבטל מציאות היש, אבל בעו"ע לפי שהוא יש מיש לזאת גם כשיופסק העילה לא יתבטל העלול. וכמו תפוח או עשב שגדלין מכח הצומח. . . הרי גם כשכורתין אותו ממקום גידולן יש להם קיום במציאותן ומהותן ויש בהם טעם וריח שוהו מכח הצומח ואינו מתבטל כ"א במשך זמן כו". ומבאר הטעם לזה: "והיינו לפי שכל עו"ע אין זה התחדשות,

ב. כח הצומח אין בו טבע קודם ואינו מתבטל כשרחוק ממקורו - הא כיצד

והנה, בהתמים (חוברת ג' עמ' ט"ע), מובאת שאלה של "חפץ בעולם שמו", וז"ל: "בתנאי ח"ב מבואר כי כח האלקי המהוה יש מאין מוכרח להיות תמיד בהיש ובהסתלק כרגע הי' הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם שנברא. . . הנה אנו רואים כי הארץ תוציא צמחה דשאים ופירות וכשכורתים אותם ממקום גידולם ה"ה נשארם קימים, ולכאורה הרי הם יש מאין. . . וא"כ כשכורתים הצמחים ה"ז כאלו נסתלק מהם כח המהוה ומחדשם, כי מה לי אם נסתלק הכח מהנברא או שמסתלקם הנברא מהכח לכאורה".⁴

ביאור השאלה:

ע"פ המבואר בדברים לעיל, דהפרכת הוכחת המינים בהשוואתם את יצירת הכלי למעשה שמים וארץ, הוא בזה דבבריאת שמים וארץ - לא הי' קודם לכן דבר שייתן האפשרות לפעולה לחול על הדבר (וה"ז כמו מים, שטבעם לנוע, שטבע זה מונע מפעולת ההנחה לחול על המים), עפ"ז עולה וקיימת השאלה מכח הצומח שבארץ,⁵ שם

אטוואצק"), אודות נסיון ההוכחה (ראה לעיל הע' 3) המבואר בחסידות (ראה ד"ה ת"ר תרמ"ג, ועוד) אשר הנבראים צריכים התהוות בכל רגע מחדש, ממשל גשמי מזויקת אבן למעלה "שכל זמן שכח האדם הזורק לא כלה יעלה למעלה, אך ככלות כח הזורק יורד למטה כטבעו, להיות כי עליית האבן למע' הוא חידוש באבן וע"כ בהבטל כח המחדש בטל המחודש, וכמו"כ מובן מה בכח המהוה יש מאין שהוא התחדשות".

ומקשה שם, שבזריקת אבן "החידוש שהאדם מחדש בהאבן הוא נגד טבע הקודמת העצמית של האבן. . . [ש]מושכו למטה ולכן בהסתלק כח האדם יורד למטה. . . אבל ביש מאין לכאורה הרי אין טבע קדומה שתמשיך את היש להיות אין". וע"ז תי' (בחוברות 'התמים') ד' תירוצים: תשובה א' (מר') חאטשע פייגין, חו' ד' עמ' ס' - מה שמוכח ממשל האבן הוא שכשהפעולה לא היתה באפשרות קודם לכן, צריך חידוש תמידי; תשובה ב' ג' (מר') א"א אקסלראד ור' ש. פיונער, חוברת ה' עמ' ע"ז. וראה תשובת 'המערכת' לב' אלו בשוה"ג - גם בבריאת שו"א ישנו טבע קיים קודם לכן להיות אין' (הרא"א הוכיח זה מהכח הנדרש להתהוות זו, והרש"פ ביאר הרוחניות שקדם לגשמיות וסותר לו); תשובה ד' (ר') אלטער סימחאוויץ, חוברת ו' עמ' ס' - אין ברור לגמרי למה כיוון, ולכאורה קרוב הוא לדברי הרש"פ הנ"ל. אך שאלה הנ"ל בפנים קיימת גם לאחר ד' תי' אלו.

(4) בתוך הדברים, דוחה השואל ב' תשובות אפשריות: (א) מה שאולי אי"ז התהוות יש מאין, כ"א עו"ע ע"י זריעה, והדחייה: "ואף על פירות הבאים ע"י זריעה אי' באגה"ק ס"י כ' שהם כמו יש מאין"; (ב) התהוות שמכח הצומח היא בכח המאמר האלקי שבו, שהוא לא מתנתק (לכאורה) מהצמח, גם כשכורתים הצמח מן האדמה, והדחייה: "והנה המאמר תדשא אם כי הוא ממאמר אלקי שאינו בגדר זמן ומקום, מ"מ לכאורה אחרי כי הוא אור פנימי והצמיחה היא מהארץ בהכרח שקשרו והגדירו הקב"ה בהארץ. וע"ד כמו נשמת האדם שאינה בגדר מקום כמו"ש בתניא פנ"א, מ"מ הרי היא מוגדרת בגוף זה ואינה יכולה להיות אז בגוף אחר, ולכאורה גם המאמר תדשא כן שקשרו ומוגדר דוקא בארץ".

(5) את שאלה זו מביא הרב חיטריק בביאוריו על התניא. בהתמים שם (עמ' ע) ישנה עוד שאלה דומה במקצת (בשם "תלמיד ישיבת תו"ת

ורק שבכאן נכנס ביאורו הבסיסי של ארה"ו בתניא, שכאשר ישנו אצל הנפעל התנגדות לפעולה זו, שישנו אצלו טבע הפכי ממהות הפעולה – הרי אז יצטרך לכה הפועל באופן תמידי, אף אם ישנה השתוות בין הפועל לנפעל.

מש"כ כשאינן שום השתוות בין הפועל לנפעל, והרייהם שונים לגמרי בין במציאותם ובין במהותם – ה"ז ריחוק של 'אינן-ערוך', כך שאינן קיום לנפעל כלל אצל הפועל ומבחינתו – אין להם מקום. אשר לכן – הנפעל יצטרך תמיד לכה הפועל שיחדש אותו.

ה. ביאור החילוק בין כח הצומח לבריאת שמים וארץ

לפי כ"ז מובן החילוק בין כח הצומח ש'מהווה' את הצמח מ'אינן', ואעפ"כ א"צ הצמח את הכח המהווה בכל רגע ואף אם מתנתק הוא מכח זה – ממשיך הוא להתקיים; לבין התהוות הנבראים מ'אינן' ע"י דבר ה', שמוכרחים הם לכה זה תמיד:

אף שכח הצומח אינו שווה לצמח במציאותו, שהרי כח הצומח יכול להצמיח צמחים אינן-מספר, ואינו מוגבל למין א' של צמיחה, מש"כ הצמח שהוא מוגבל במינו וכמותו (והרי כח הצומח לעומת הצמח ה"ז ככלל לגבי הפרט וככח לגבי הפועל, שאינן הם שווים זל"ז); אעפ"כ שווה הוא לצמח במהותו, מהותם וענינם א' הוא, שהרי ענינו של כח הצומח הוא להצמיח – לפעול צמחים.

נמצא שאינן כח הצומח מרוחק באינן-ערוך מן הצמח ואינן הוא שולל את מהותו של הצמח, ואדרבה – הוא מחייב אותו, שהרי הצמח הוא הפועל של כח הצומח, הצמח הוא פועל-יצא מפעולתו של כח הצומח וזה כל ענינו ומהותו של הכח לפעול פעולה זו (כמו כל פרט מן הכלל, שהכלל לא שולל את מהותו של הפרט, ואדרבה – ה"ז פרט שלו).

אשר ע"כ הצמח אינו נדרש לכה הצומח בכל רגע, ואף לאחר התנתקותו מן הארמה – ממשיך הוא להתקיים, כיון שבעת התהוותו, נתן הכח מקום לדבר כזה.

אם בנוגע למידות מובן, שהמידות לגבי השכל הם מציאות (וכן להיפך), שהרי הם הפכים. השכל לא שולל את מציאות המידות רק את מהותם (ענינם ומטרתם). שהרי שניהם באים לידי ביטוי באותו התוכן, רק שמטרת השכל היא הענין ומטרת המידה היא האדם. לכן המידות אינם צריכים את השכל בתמידיות, דכיון שהריחוק ביניהם הוא ריחוק הערך – הרי השכל לא שלל את המידות כשהוציא אותם לידי פועל.

מש"כ כבריאת שמים וארץ – הרי הכח הנברא רחוק מן הנבראים בריחוק שבאינן-ערוך, שאינן שום יחס וערך כלל בין הנברא לבורא, לא במהותו ולא במציאותו (שהרי אאפ"ל שזוהי מהותו של הקב"ה מה שהוא בורא לנבראים, ומבלעדי זה אינו ח"ו) ומבחינתו – אין מקום להיות נבראים, היינו, דכה זה (מצ"ע) שולל את אפשרות קיומם של הנבראים;

ומש"ה צריכים הנבראים בכל רגע להתהוות מחדש.

ו. דיוק נוסף בדברי הרבי הרש"ב

בסגנון אחר ובעומק יותר (ועפ"ז יובן גם הטעם לכהנ"ל), והוא

שהרי הוא ממהות למהות שגם המקור הוא מהות דבר מה והמשכנו הוא שנמשך ממהות העילה להיות מהות דבר מה. א"כ יהי גם הנולד ומתהווה בחי' מהות נפרד לעצמו, כי מאחר שיש מהווה במהות ומציאות (היינו שגם לגבי העלול הוא מהות דבר כו'), יש מתהווה ג"כ במהות ומציאות לעצמו כו'. אבל ביש מאין שהוא בבחי' התחדשות דהיינו שהמהווה אינו מהות ומציאות דבר מה (לגבי המתהווה שנק' אין לגבי כו') ונתהווה מציאות שלא לפ"ע לזאת אין המתהווה נעשה באופן כזה להיות בבחי' מציאות ממש לעצמו שיוכל להיות גם בלתי המתהווה ומחדש מציאותו וקיום מציאותו הוא רק כאשר האין שופע עליו כו'".

הנראה מדבריו הוא, דתולה החילוק בענין הצורך בתמידות חידוש הפעולה (לא במהותו של הנפעל, אם יש בו האפשרות לקבל ושתחול עליו הפעולה אם לא, כ"א) במהותו של הפועל והפעולה: האם הכח המהווה – שולל את מציאות הנברא או לא.

ד. עניין שלילת הנפעל – תלוי בהשתוות הפועל והנפעל

הביאור כזה:

ידוע המבואר בענין החילוק בין 'מהותו' של דבר ל'מציאותו'. ד'מהותו' (חומר) של דבר, זה 'מה הוא', ענינו ומטרתו; מש"כ 'מציאותו' של דבר, מתייחס לאיכותו ('איך הוא'), צורתו ואופנו (דוגמא לדבר: גביע כסף, אשר מהותו הוא כסף, ונמצא הוא במציאות גביע, אך יכל הוא עצמו להימצא במציאות של צלחת וכדו'; או הגוון האדום, אשר מהותו הוא גוון, ונמצא הוא במציאות האדום, אך יכל הוא להימצא במציאות השחור וכדו').

מכאן מובן בענין דברים שהם הפכים במציאותם א' מן השני – אשר אי"ז שא' שולל את מהות השני, שאינן ביניהם קשר כלל, כ"א אדרבה, ישנו קשר ביניהם ומוכרח הוא, שהרי הם ב' קצוות באותו הדבר, באותו קנה המידה וכמו 'שחור-לבן' שהם הפכים במציאותם, אך במהותם שווים הם – שניהם גווניים. לכן שולל השחור את הלבן באופנו ולא במהותו (אדרבה, מחייב הוא את מהותו כגוון, שהרי זהו גם מהותו של השחור); כמו גם 'בישילח' שהם הפכים במציאותם, אך במהותם שווים הם – שניהם הם תיאור איכותו של החומר.

דברים שאינן ביניהם קשר כלל, אין הם יכולים להיות הפכים א' מן השני וכמו 'שחור-שלוש', 'בישרגשן' שאינן הם הפכים, כיון שאינן ביניהם כל קשר.

עפ"י קובע הרבי הרש"ב, דכאשר ישנה איזה השתוות בין הכח הפועל לדבר שבו הוא פועל (הנפעל), בין אם השתוות זו היא במהותם, בין אם היא במציאותם – הרי אי"ז ריחוק של אינן-ערוך בין הפועל לנפעל, ואינן הכח הפועל שולל את מציאותו של הנפעל לגמרי. אשר לכן – הנפעל יוכל להתקיים גם מבלי תמידיותו של הכח הפועל.

6) בד"כ מחלקים את 'ענינו' (– מטרתו) של הדבר מ'מהותו', אך בכללותו) – ביחס בין 'מהותו' ל'מציאותו' – הרייה דבר א' ('ענינו' של הדבר קרוב יותר ל'מהותו' מל'מציאותו').

בהקדים דיוק בדברי קודשו של הרבי הרש"ב קודם לכן באותו ענין (שם ד"ה וכל העם רואים) וז"ל הק' (עמ' רמא):

"והענין הוא ההנהגה ידוע כללות ההפרש בין עו"ע ליש מאין, דעו"ע הוא יש מיש דהרי העילה הוא ג"כ מהות ומציאות דבר כמו מהות ומציאות העלול והגם שהם מהותים נבדלים . . מ"מ הרי בזה הם משתוים דשניהם הם מהות ומציאות דבר כו'. וידוע דהעלול כלול בתוך עילתו היינו שנמצא שם בבחי' מציאות ממש וכמו שכל ומדות הרי המדות נמצאים ממש בשכל אלא שהן בדקות כו'. וא"כ מה שנמשך מן המדות שבשכל להיות מדה בלב הרי זה יש מיש כו'. אבל יש מאין . . הרי מציאותו אינו כאופן מציאות היש כלל וכלל ולא כמו עו"ע שמשותוים בעצם אופן מציאותם עכ"פ הגם שכאו"א הוא מהות בפ"ע מ"מ משתוים בזה עכ"פ כו'. אבל מציאות האין אינו משתוה כלל למציאות היש וה"ה בבחי' אין ממש כו' . ."

לכאורה, רואים בכאן ביאור ההפרש הנ"ל בין עו"ע ליש מאין, שבעו"ע ישנה איזה השתוות (אם במהות או במציאות) בין העילה להעלול וכאן איירי שמשותוים במציאותם – "שמשותוים בעצם אופן מציאותם עכ"פ", היינו, שאי"ז ריחוק שבאי"ע, ולכן אי"צ להתהוות תמידית; משא"כ יש מאין, שהאין אינו כאופן מציאות היש כלל', והיינו, ש'האין אינו משתוה כלל למציאות היש', שלכן צריך התהוות תמידית.

אך בעיון יותר, לפי"ז, ישנו קטע מיותר, מ"ש: "וידוע דהעלול . . שהן בדקות כו'", דהול"ל: "דשניהם הם מהות ומציאות דבר כו'". וא"כ מה שנמשך . . הרי זה יש מיש כו', ומה לו להוסיף זה דהעלול כלול בתוך עילתו, והוא שם 'במציאות ממש'?

אלא ע"כ צ"ל, דגם כאשר משותוים הפועל והנפעל באיזה מן הדברים, במהותם או במציאותם, עדיין אי"ז מספיק להחשיבם עו"ע שאי"צ התהוות תמידית, וצריך ג"כ שיהי' זה באופן ש'העלול כלול בתוך עילתו היינו שנמצא שם בבחי' מציאות ממש'.

ז. ההכרח בהתהוות תמידית תלוי באופן מציאות הנפעל אצל הפועל

ההסברה בזה:

כשרנים אודות הדבר ומקורו, ומחלקים בין אם הי' בפועל איזה מן הדברים של הנפעל, אם מהותו או מציאותו – חשוב לשים לב לפרט נוסף, והוא: באיזה אופן קיים אצל הפועל דבר זה:

זה ודאי, אשר אין לאף א' אפשרות לתת דבר שאין אצלו. א"כ, הרי אם הפועל רוצה להוציא דבר אל הפועל – מוכרח הוא שיהי' הדבר אצלו. אם רוצה הוא להביא צורה אל הפועל – חייב הוא שתהי' הצורה אצלו, ואם רוצה הוא להביא מהות דבר מה אל הפועל – חייב הוא שתהי' בו אותה המהות.

אך שונה הוא הדבר באיזה אופן קיים הענין אצל הפועל-המהות: אם הדבר קיים מצד עצמו של המהות, או שמתחדש הוא אצלו רק לצורך ההתהוות.

וזה נקודת החילוק של הרבי הרש"ב בין הדברים שצריכים התהוות תמידית לאלו שאינם צריכים זאת: אם הענין קיים אצל הכח הפועל מצ"ע – אי"צ התהוות תמידית, אך אם כל מה שהענין

קיים אצל המהות, הוא רק באופן של התחדשות אצלו, שמחדש ענין שמצ"ע אי"צ לו, בכדי להוות דבר נוסף – שם צריך התהוות תמידית.

וזהו הפירוש בהוספה, ד"העלול כלול בתוך עילתו היינו שנמצא שם בבחי' מציאות ממש", שאי"ז שקיים הוא אצל המהות רק לצורך ההתהוות, כ"א קיים הוא אצלו מצ"ע.

ח. החילוק שבין מציאות המידות מהשכל לכוחות מהרצון

דוגמאות לדבר:

לכל לראש הדוגמא שמביא בהמאמר, אודות מידות הכאות מן השכל, הנה העברת השכל למידות עוברת בד' שלבים (שכל שבשכל, מידות שבשכל, שכל שבמידות ומידות שבמידות. כמבואר רבות בחסידות, ראה גם בהמשך הנ"ל): תחילה מבין הוא את עצם ענין ההשכלה (כמו לדוגמא, שמבין את גדולתו של הקב"ה); אח"כ מבין הוא את טוב הרבר (שמבין, שראוי הקב"ה להירבק בו); אח"כ מבין הוא שטוב הרבר לו (מבין ש'קרבת אלקים לי טוב'); ובוזה נוצרת המידה.

הנה בזה מובן, אשר שלימותו של השכל מצ"ע, גם בלא שמביא למידות, הוא להבין את הרבר על כל פרטיו, כולל גם, הבנת טוב הרבר. אשר לכן נמצא, אשר המידה (כאופן של 'מהות נבדלת' אמנם) קיימת בשכל מצ"ע, הפועל קיים בנפעל, 'בבחי' מציאות ממש'. וכיון שכן – אין המידה צריכה לעילתה באופן תמידי, אלא לאחר שהשכל יוצר את המידה, המידה קיימת גם מבלי השכל היוצר.

וכן מובן בנוגע לאומן היוצר כלי: דכיון שצורת הכלי קיימת אצל האומן גם שלא לצורך יצירת הכלי (שגורמת לו שלימות, וצריך הוא לזה) – לכן אין הכלי צריך ליצירה תמידית של האומן.

דוגמא לאופן אחר, בו הדבר המתהווה קיים במהותו, אך רק לצורך ההתהוות, זו ההתהוות שמן הרצון:

הרצון, בשונה משאר הכחות הפנימיים, אין הוא מוגבל לענין פרטי, כ"א הוא 'המשכת והטיית הנפש', 'מרוצת הנפש', ובאשר הנפש פונה – לזה פונה הרצון, בלא חילוק כלל איזה דבר זה יהי'. שאר הכחות הפנימיים – שכל ומידות וכדו' – מוגבלים הם לענין א' (אם להשכיל או להרגיש וכדו'), ואין הם יכולים לפעול בענין אחר שאינו מענינם.

נמצא, דהרצון מצ"ע, שלימותו היחידה היא הנפש, ומצ"ע אין הוא צריך ואין הוא קשור לשאר הענינים של שכל ורגש וכדו' (היינו, דמצד כח הרצון מצ"ע, הרי אף שישנם ענינים שכליים עצומים – כל עוד אין זה שייך 'אלי' – לא יהי' לזה כל שייכות לרצון; משא"כ לכח השכל).

רק, שאם הנפש כעת צריכה להשכיל איזה דבר – הרי הרצון יפעל על השכל להשכיל, ואם צריך להרגיש איזה דבר – הרצון יפעל על

המשך בעמוד 27 <<

(7) זהו הפי' במארו"ל: "אין דבר העומד בפני הרצון", שהרצון כופה את מטרותיו בכל כח שהוא, ולא מוגבל לענין מסויים.

"כתב חב"ד"

המאמר שלפננו סוקר את עניין 'כתב חב"ד' – כתב המיוחס לאדמו"ר הזקן. פולמוסים רבים נערכו סביב כתב זה, ומשכך גם הסתייגויות רבות נשמעות אודות שימוש בסת"ם הכתוב בכתב זה. במאמר שלפננו נסקור את העניין כולו מראשית התהוות הכתב ועד להוראותיו המפורשות של הרבי בעניין. כולי תקווה כי ממאמר זה ניתן יהיה לקבל הבנה מקיפה בעניין חשוב זה, ומכאן – לדעת את המעשה אשר יעשון*

אדה"ז מתקן כתב ע"פ הוראת רבו

פרשת הולדתו של כתב חב"ד (נקרא גם – כתב המיוחס לאדמו"ר הזקן) מבוססת על סיפור זה: פעם אחת עיכב אצלו הרב המגיד ממעזריטש את האדמו"ר הזקן, וביקש ממנו לתקן כתב שיהיה מתאים גם לדעת גדולי הפוסקים וגם ע"פ קבלה. אדה"ז עשה זאת. מיד אחר כך, קרא המגיד לסופר לכתוב לו פרשיות לפי פסק אדה"ז. דרכו של אדה"ז לביתו היתה דרך העיר אניפולי. הוא התפלא לראות שם את הסופר ר' משה מאניפולי כותב באותה צורת האותיות שתקן כמה ימים לפני כן. לשאלתו סיפר לו הסופר שר' זושא שלח לקרא לו וצויה עליו לכתוב לו פרשיות חדשות לפי צורת האותיות הווי. ואמר לו שראה בשמים שכך נקבעה צורת האותיות של הסת"ם. לפי נוסח אחר² היה זה הסופר ר' דוד מאניפולי (ולא ר' משה) אשר חביבה היתה כתיבתו בעיני הצדיקים תלמידי המגיד הנ"ל. ובנוסף אחד מסופר שהסופר אמר לאדה"ז שר' זושא צוהו שיראה

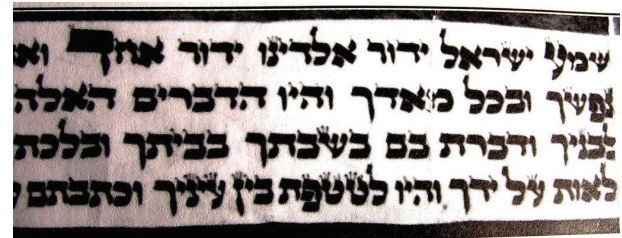
למהר ולגמור כתיבת הפרשיות לר"ח שבט, היות ומר"ח שבט יתחיל הרב המגיד להניח תפילין כאלו.

את הסיפור בנוסח הזה כתב הרה"ח רמ"ז גרינגלאס ע"ה במכתב לרבי הרי"צ, על כך ענה לו הרבי³: את המסופר במכתבו שמעתי מלפני כחמשים שנה וספרתי קוטב הדבר שמחת י"ט כסלו שנה זו, וטעם בקשת הח"מ נ"ע שיסדר את תמונת האותיות כפי שיטת בעלי הקבלה בדרך חב"ד להיות כי בבוא כ"ק אדה"ז התכוון להתחיל בתקון פריצוף חב"ד להיות תיקון הספירות עד ביאת המשיח, ועשה רבינו את הקשר הנהוג בחסידי חב"ד.

הכתב – תיקון ענין הספירות

מהמכתב הנ"ל עולה ברור שענין תיקון הכתב אינו ענין אגבי אשר רצה הרב המגיד נ"ע "לשפץ" ביהרות בכלל וכיו"ב, אלא יש בזה ענין חשוב אשר בו התחילה ההכנה לתיקון פריצוף חב"ד "להיות תיקון הספירות עד ביאת המשיח". במכתב זה די בכרי להבהיר את גודל החשיבות בכתב זה, ומובן גם אשר כל אחד ואחד אשר רואה עצמו כחסידי חב"ד, מוטלת עליו הזכות והחובה לנהוג בכתב זה. ומדוע יגרע כתב חב"ד אשר תיקן מייסד חסידות חב"ד מנוסח הסידור שתיקן וכיו"ב?

אך למרבה הצער יש מחסידי חב"ד כיום שאינם נוהגים להשתמש בכתב זה, מהם מחוסר ידיעה בענין, ומהם אף המושכים ידיהם מ"להתעסק עם הכתב הזה" בטענות שונות שעיקרם מחסרון ידיעה. ועל כן באנו במסגרת זו בניסיון לפתוח את הנושא⁴ לציבור

כתב יד הסופר ר' דוד, סופרו של ר' זושא מאניפולי³

3) הכתב הגיע לידינו ממשפחת מרינובסקי שהם מבני בניו של תלמידו של ר' זושא מאניפולי, שע"פ המסורת במשפחה פרשיות אלו נכתבו ע"י הסופר של ר' זושא – ר' דוד הנ"ל, וראה בספר שהוציאו 'על אבותינו ועל יחוסם' עמ' 71.
4) כפי ששמע ממחבר הספר 'חוטמים משולשים'.
5) אג"ק הרבי הרי"צ ח"ט עמ' נג.
6) בהבא לקמן נעזרתי גם בסקירה בנושא זה שכתב הרב מונדשיין ע"ה בא' מגליונות כפר חב"ד.

1) סיפור זה נכתב בכמה ספרים שכולם מכוונים לרעיון אחד אלא שכמה שינויים יש ביניהם בפרטי המעשה. הנוסח המובא להלן הוא הנוסח שנדפס בספר 'חוטמים המשולשים' (להרב אברהם שטערן, מונטריאל תש"ד).
2) הנדפס בספר 'אמונת צדיקים'.

* הבא לקמן על דעת הכותב בלבד, ואיננו באים להכריע בנושא רחב זה. המערכת.

הרחב, להעלות את המודעות בחשיבות המנהג בכתב חב"ד, וכן לדון בטענות שונות הנשמעות ממקומות שונים כביכול נגד כתב אדה"ו.

התייחסות הרבי לכתב

ראשית כל, בטרם ניגש לחקור את גוף הענין, עלינו להתבונן מהי דעתו של הרבי בזה, כיצד התייחס לכתב בכלל וכיצד הורה לנהוג לפועל.

בשנת תשי"ד⁷ החל הרבי לנסות לברר אם יש מישהו שיש לו מסורת בצורת האותיות וקבלה איש פי איש. טעם הרבר שצריך קבלה ולא די בהתבוננות וכדיוק בפרשיות שיש עליהם קבלה שנכתבו ע"י סופרי חב"ד, פירש הרבי⁸ שהוא מפני שלא תמיד ברור מהו בדיוק ובדוקא ומהו באקראי ובמזדמן או רק לשם הידור. ממכתבים אלו נראה לכאורה שכל החסרון בלימוד הכתב ע"י דיוק בפרשיות שיש עליהם קבלה, אינו אלא שלא יודעים מהו בדיוק ובדוקא ומה לא בדוקא, כלומר שאי אפשר לדעת אלו פרטים תיקן אדה"ו וממילא מוכרחים להקפיד עליהם בכתב חב"ד, אבל אין זה אומר שיש חסרון בעצם הכתיבה ע"י העתקת צורת האותיות מפרשיות אלו. ולכאורה יותר ענין עיוני יש בזה ולא ב"כ מעשי, כיון שאפשר להעתיק את כל הפרטים גם אלו שנכתבו לשם הידור ואין בזה הפסד.

באגרת משנת תשט"ו⁹ כותב הרבי "הנה זה הדין שהנני משתדל לברר המסורת בכתיבה אצל סופרי אג"ש. ולע"ע לא העליתי מרגלית בידי כי אין ידיעות ברורות בזה"

בשנת תשי"ז עדיין התעניין¹⁰ אצל סופר מאנ"ש בכפר חב"ד "בהזדמנות זו אתעניין לדעת אם יודע ברור צורת האותיות הנהוג בין חסידי חב"ד ע"פ רבינו הזקן ואם כן, ממי קיבל מסורה זו, והסמכות של זה שמסרו זה, וכל המפרט בכגון דא ה"ז משובח.

ככל הנראה עד היום לא נמצא אדם שיש בידו מסורת בפרטי הכתב, והשאלה החשובה – אלו פרטים תיקן אדה"ו – מהו בדוקא ומה לא, נשארה ללא מענה.

יחד עם זאת נמצאו מענות והתייחסויות רבות מהרבי לנהוג בכתב זה דוקא, עכ"פ לחסידי חב"ד. וזאת למרות שלא נמצאה מסורת בזה. וכדלהלן:

באגרת משנת תשי"ז¹¹, ליהודי שהסתפק איזה תפילין להזמין לבני משפחתו שהם ממוצא חסידי חב"ד ענה הרבי:

"לפלא הספק בזה, כי הרי הכלל ופס"ד הוא, דבאתרי דרב – ובכללם גם השייכים לרב – נהוג כרב, והקושיה ששואל כי לדעתו ההנהגה הנרצה בעיני הקב"ה היא שנוהגים בה רוב כלל ישראל, ולפלא על קושיה זו, שהרי פשוט שגם רבינו הזקן רצה לתקן התפילין באופן שיהיה רצוי בעיני הקב"ה ופשוט שבזמן רבינו הזקן היו נוהגים באופן שהורה פחות מאשר עתה, שהתפשטה תורת החסידות בכ"כ חוגים ובכל זאת ציווה לתקן דווקא באופן

שהורה. והלואי היה עוזב דרכו לחפש קישויות ופטריות ויתחיל ללכת בדרך הישרה בהקדמת נעשה לנשמע, הוא הדרך שהורו רבותנו נשיאנו הק' שהוא גם דרך כללי לכלל ישראל, ע"י המבואר מהרב המגיד. . במעלת שער הי"ג הכולל כל הי"ב שערים עיין בהקדמת שער הכולל להסידור".

הנה בפירושו הורה הרבי להזמין פרשיות דוקא בכתב אדה"ו למרות שלא נמצאה בזה מסורת.

ובדרך אגב כאן המקום לענות על טענה מזוהה שנשמעה, שכונת הרבי אינה לכתב המיוחד שתיקן אדה"ו אלא הכתב שתיאר ופסק בשו"ע שלו. טענה זו מופרכת לגמרי גם מצד עצמה כמוכח לכל משכיל על דבר, גם ממכתב זה בו מדובר על כתב מיוחד של אדה"ו השונה ממנהג רוב כלל ישראל¹², ועוד והוא העיקר, מפורש באג"ק חלק יא עמ' סדר: "בהנגוע לתמונת האותיות אשר בסתם שבנוהג חב"ד, הנה כמה שינוים ישנם ממה שכתב רבנו הזקן בשו"ע שלו, וכמדובר בכמה מקומות בטעם השינוי שבין פסקי רבנו בשולחנו הטהור והפסקים שלו בסידורו ובמה שהנהיג לפועל. . ובהשיך לתפילין ביחוד ידוע הכתוב בבית רבי פרק יו"ד אשר התפילין תיקן רבנו הזקן ע"פ קבלת הראשונים וקבלת האר"ז"ל בכתבתם תיקונם והנחתם" עיי"ש".

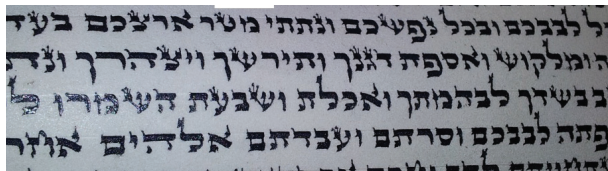
הנה בכאן מפורש, אשר תמונת האותיות שבנוהג חב"ד שונה ממה שכתב בשו"ע רבנו.

הרבי הורה לסופרי חב"ד לכתוב בכתב חב"ד

נוסף לכך ישנם כו"כ סיפורים ששמענו ממקור מוסמך, על סופרים שקיבלו הוראה מפורשת מהרבי לכתוב בכתב חב"ד:

בשנת תשי"ב פנה הרבי¹³ אל סופר הסת"ם הר"ר מ"מ אהרונוב שי', והציע לו לכתוב מזוזות עבור המל"ח, תוך שהוא מדגיש "מסתמא שרייבט איר לויט דער דיעה פון אדמו"ר הזקן". אף שלא נתפרש כאן שהכוונה לכתב המיוחד, אבל כך הביין אותו סופר וכך כתב (מצורפת כאן תמונה מכתבתו) והרבי קנה ממנו מזוזות ע"מ לזכות בהם את הרבים.

הרב ח"ע מרינובסקי שאל את הרבי¹⁴ בתשרי תשכ"ח האם ללמוד

מזוזה שכתב הרב אהרונוב ממזוטריאול

12) פסקי שו"ע רבינו אינם שונים ממנהג רוב ישראל ואדרבה בספר קסת הסופר לרב גנצפריד (מחבר הקיצור שו"ע) העתיק כמעט מילה במילה את תיאור צורת האותיות משו"ע אדה"ו סימן לו.

13) שם ח"ה עמ' רט.

14) כך סיפר לי מו"ח הרב אברהם גבריאל הלוי (בעמח"ס 'כתב חב"ד') ששמע זאת מפי בנו – הרב משה מרינובסקי. להעיר שבפועל כתב תקופה קצרה בלבד עקב קשיים טכניים.

7) אג"ק ח"ח ע' קמא. ח"ט ע' קצד. ועוד

8) שם

9) שם יו"ד עמ' רנג

10) שם יד עמ' מא

11) שם חט"ו עמ' שטז

וכך כותב בשערי תשובה ריש סימן ל"ב: "ובענין תמונת האותיות והתגים המבואר שם, ראוי לסופרים יראי ה' שילמדו אותם איש מפי איש... ומ"מ יכול לדקרק לעשות בתמונת האותיות שכתבו סופרים מפורסמים... אף שאין אתנו יודע רמזיהם וסודותיהם כי המצווה פועלת בסגולה ועושה רושם למעלה אף שנעשית בלי הכוונה הפרטית".

ומהלכה למעשה רב

סיפור זה סיפר לי מו"ח שיח' ששמע בעצמו מפי בנו של בעל המעשה – הר' יצחק מאיר שיחי' גוראריה, הרבי בעצמו ביקש מהרה"ח שניאור זלמן גוראריה שישלח את הפרשיות שבידיו (שמחצילום שלהם מעתיקים היום כל סופרי אנ"ש הכותבים בכתב חב"ד שיש עליהם מסורת שהם של ר' ראובן הסופר בעצמו או של תלמידו כדלהלן) להר"י זילברמן¹⁹ ע"מ שיעתיק מהן את צורת האותיות והרבי קנה ממנו פרשיות.

גם בשו"ת הצ"צ²⁰ מפורש "אכן בסת"ם שלנו ראיתי הנו"ן כפופה כמ"ש מהרמ"ג (שהיא כוא"ו ולא כזי"ן)". הנה הסתמך על הראיה²¹.

הכתבים שבידינו

קעת נדון בשאלה המתבקשת לאור כל הנ"ל והיא, אלו כתבים נמצאים בידינו כיום שאפשר לסמוך עליהם ולהעתיק מהם?

ובכן לאחר העיון והבדיקה שנעשתה ע"י גדולי הסופרים החסידיים ברור האחרון, זכינו שנמצאים בידינו כו"כ כתבים המיוחסים לסופרי רבותינו נשיאנו, מהם כתבי פרשיות אותם הניחו רבותינו נשיאנו ואפילו כתב יד קודש של הוד כ"ק הרבי המהר"ש בעצמו.

להלן רשימת הכתבים בתוספת צילום מצורף עם כל אחד:

כתב ר' ראובן הסופר מיאנאוויטש או תלמידו

הכתב ממנו נהוג להעתיק כיום: כתב זה הינו מפרשיות התפילין שהיו ביד הרה"ח ר' שניאור זלמן גוראריה ע"ה. מסופר²² שהרבי הר"י"צ בתחילת שנות הת"ש ביקש לעשות צילומים מפרשיות שונות ולברר את צורת האותיות לפי כתבו של ר' ראובן. כשהראו לו²³ את הפרשיות הנ"ל, אמר הרבי שהוא מסופק אם הם של הר"ר

ולעסוק בכתיבת סת"ם. הרבי ענה לו "נכון הדבר והיות שיאמרו שהוא הסופר החבדי שילמד כתב חב"ד"

הרב שמשון כהנא החל לכתוב¹⁵ בכתב חב"ד בתחילת שנות הלמרי"ם. בשנת תשל"ג הכניס ליחידות מזווה וכן אותיות הא"ב שכתב בכתב ירו, וביקש מהרבי: היות ויש לי אי וראות בפרטים מסוימים, אם אוכל לקבל מהרבי הנחיה ואולי דרך המזכירות. הרבי הסתכל רק על המזווה, היטב, וגם מאחור וענה: בכלל אינני מבין בפרטי הכתב. נמצאים כאן הרב מטלין והרב אהרונוב יתדבר עמהם. הרב כהנא פנה אליהם ולא פתר את ספיקותיו כפי שרצה. הוא הכניס פתק לרבי "נתדברתי איתם ולא פתרו לי הספקות" הרבי הוציא לו מענה "יכתוב בהצלחה תפילין ומזווות וגם ספרי תורה".

כשנתיים לאחר מכן סיפר¹⁶ הרב אליהו גבאי מקרית גת לרבי ביחידות שהוא כותב סת"ם בכתב ספרדי. הרבי הורה לו "ללמוד בכפר חב"ד, את הכתב המיוחס לאדמו"ר הזקן"¹⁷

הסופר המפורסם הרה"ח אליעזר צבי זירקינד ע"ה מקראון הייטס שכתב והגיה עבור הרבי, סיפר בראיון לעיתון כפר חב"ד¹⁸: "הרבי הורה לי ללמוד כתב חב"ד... הרבי ביקש שאכתוב מזווות בכתב חב"ד עבור ביתו ואכן כתבתי. וכן הומין אצלי 3 זוגות תפילין בכתב חב"ד עבור מר דוד צ"ייס".

הרבי הורה לאנשים לקנות מזווות בכתב חב"ד

באלול תש"נ התגלתה בעיה במזווות בדירת משפ' שארף בקראון הייטס, והמגיה אמר שצריך לשאול רב על כך. האשה – מרת חנה שארף – כתבה על כך לרבי שענה: "שתקנה מזווות חדשות והוא ישלם עליהם, ואם אפשר שיהיו בכתב אדה"י".

משפחת כהן מעפולה קיבלו הוראה מהרבי בשנת תשנ"א לבדוק את המזווות בדירתם. הם החליפו את המזווות למזווות מהודרות ביותר בכתב האריז"ל (במחיר 110 דולר). בתחילת שנת תשנ"ד כתבו שוב לרבי על בעיה מסוימת, מזכיר הרבי – ר' לייבל גרונר התקשר אליהם ואמר ש: "הרבי הורה להם לקנות מזווות בכתב חב"ד".

העתקה מכתב סופרים מפורסמים

כאמור לעיל אין בעיה להעתיק מתוך כתב בלי קבלה איש מפי איש (אם כי לכתחילה צריך לחפש קבלה בעיקר כרי לדעת אלו פרטים הינם בדוקא כנ"ל). לצערינו יש המערערים על כך ומראים שוב ושוב שהרבי חיפש קבלה בזה בשנים הראשונות. הם מתעלמים מהמציאות שהרבי בעצמו הורה לאנשים לכתוב כך וגם לקנות כתב כזה.

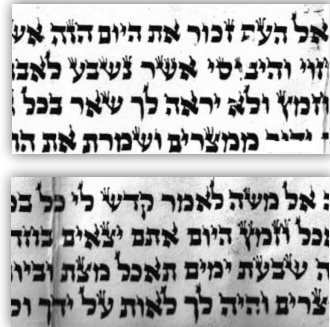
מן הראוי להביא לכך הן סימוכין הלכתיים והן סיפור מהרבי שיוורה על כך שדעתו הק' שאפשר לכתוב כך ללא פקפוק ונדנוד בדברי:

19) אשר היה מלמד בתלמוד תורה של חב"ד במונטריאל וגם היה סופר סת"ם ואליו ממוענים חלק מהמכתבים הנ"ל של הרבי בענין כתב חב"ד.
20) או"ח סימן י"ח אות ו'
21) כן הוכיח הרב זירקינד ע"ה ב'הערות וביאורים'.
22) קובץ 'גידיל תורה' גליון כו עמ' לח הע' 41
23) בקובץ הנ"ל מסופר שאת הפרשיות מסרו לרבי שליט"א והוא הראם לרבי הר"י"צ.

15) שמעתי זאת מהנ"ל ששמע זאת ממנו בעצמו.
16) גם סיפור זה והבאים לקמן שמעתי מהנ"ל ששמע מבעל המעשה או ממי ששמע זאת מפיו. כל הסיפורים נכתבו על ידו בספר "כתב חב"ד".
17) להעיר שבאותה תקופה הסופר היחיד בכפר שכתב בכתב חב"ד היה (לדבריו) הר' שמשון כהנא הנ"ל.
18) גליון 996. וב'הערות וביאורים' שיצא בפרשת ויצא תשס"ה יצא בחריפות נגד מי שדיבר סרה על הכתב עיי"ש.

בעצמו או של תלמידו אשר ידוע שהיה כותב בדוגמת מו"ר הר"ר ראובן, אך מ"מ לא הצליח לייצר את הדיו באופן טוב כ"כ כמו"ר הר"ר ראובן. את הפרשיות הללו מסר הר"ר שני"ו גורארי' לר"י זילבערמן בהוראת הרבי ע"מ שיעתיק מהן כנ"ל.

כתב הרה"ח ר' זונדל (ראה אודותיו במסגרת).
מכתב יד זה העתיק הרה"ח רמ"מ אהרונוב הנ"ל, אשר ממנו קנה הרבי מזוזות לויכוי הרבים. (לדברי הרב אהרונוב זהו הכתב של ר' זונדל)

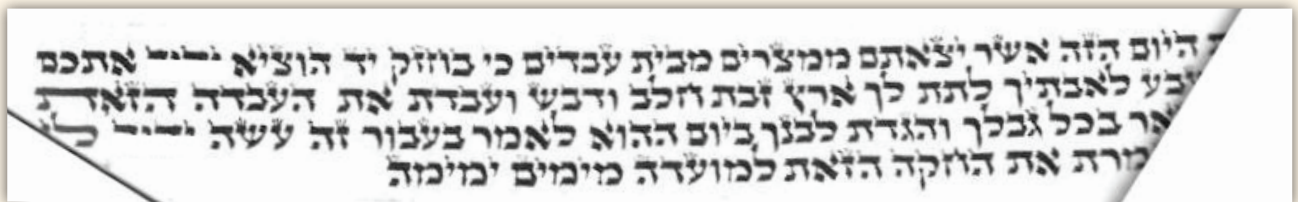
אג"ק הריי"צ חי"ג עמ' שכח

אביו החשוב ר"מ נ"ע סופר, היה ממקושרי הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש וצולקלה"ה נבג"מ זי"ע, והיה חביב אצלו במאד. ואמר, כי הוא המקבל השלישי בענייני הכתיבה מאת הוד כ"ק אדמו"ר הזקן זי"ע כי הכתיבה למד אצל הסופר המפורסם החסיד ר' זונדל, תלמיד מובהק להסופר המהולל ומשובח כפי כל הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זי"ע - החסיד המפורסם ר' ראובן נ"ע מיאנאוויטש - אשר הוד כ"ק אדמו"ר הזקן וצולקלה"ה נבג"מ זי"ע לימד אותו את כתיבת תמונת האותיות וגילה לו הסוד בעשיית הדיו.

אגרת נוספת מתאריך כ"ד סיון תרצ"א

"ובנידון התפילין... קשה ליחסם להסופר ר' ראובן... מתאים יותר לפי ההכרה באותיות הכתב להסופר ר' זונדיל נ"ע שהיה בימי כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר הצ"צ וצולקלה"ה אשר בני רבנו לקחו אצלם פרשיות, והיה נחשב בזמנו כמו הפרשיות של ר' ראובן נ"ע בזמן אדמו"ר הזקן"

הכתבים הנ"ל תואמים כמעט בכל הפרטים אשר נוהגים כיום סופרי אג"ש לכתוב בכתב חב"ד. ישנם אמנם כמה פרטים שיש טוענים שאינם בדוקא כגון הראש האמצעי של השי"ן שבחלק מהכתבים הנ"ל הוא צר יותר מהראש הימני ויש המקפידים על כך ויש שלא. עכ"פ נראה שאין בזה הפסד כיון שזה לא בכל הכתבים.

▲ כתב הפרשיות של הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב

לפי המסופר הרבי הרש"ב היה נוהג להניח תפילין שהיה כותב לו ר' משה הסופר שהיה זקוק לפרנסה. לאחר שהרבי הרש"ב היה משתמש בהם זמן מה, היה הסופר מחליף לרבי את הפרשיות בחדשות ואת הישנות היה הרבי מוסר לסופר שהיה מוכרם בדמים מרובים. מצורפת כאן פרשיה כזו שקנה ר' שמרל פלדמן מהסופר בעצמו. את צילום הפרשיה קיבלתי מחמי שקיבלו מהסופר הנודע שמשון כהנא.

▲ כתב הפרשיות של הוד כ"ק אדמו"ר הריי"צ

הרה"ח אליעזר צבי זירקינד ע"ה כתב ב'הערות וביאורים' - אהלי תורה גליון ט"ז עמ' 75: בזה"ל: יש בידי צילום של הפרשיות של התפילין דכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שהר' ישעי' הכהן מאטלין ע"ה מסר לי. והם כתב אדמו"ר הזקן המיוחס!! ור"י הנ"ל אמר לי שכ"ק אד"ש מסרם לי. והעיר עליהם שהם של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

ואיך שיהיה הרי זה יותר טוב מאשר לנהוג בכתב הארזי"ל של היום וכמו שיתבאר לקמן. ועוד ועיקר שהרבי הורה להעתיק למרות שלצערנו אין אנו יודעים היום מה בדוקא ומה לא כנ"ל באריכות.

כתב הלכתי ללא חשש

משום מה ישנם הטועים לחשוב שככתב אדה"ז ישנם בעיות הלכתיות כלשהם. טענה זו נובעת כנראה מחסרון ידיעה – האנשים המשמיעים זאת הינם בד"כ חסרי ידע בסיסי בהלכות סת"ם וניזונים משמועות פורחות.

לאמיתו של דבר אין בטענה זו ממשות בכרי שיהא צורך לענות עליה, זו אינה 'טענה הנשמעת'. אעפ"כ היות ובפועל יש רבים מאנ"ש שחוששים בזה,

לכן נבהיר שאין בכתב אדה"ז כל בעיה הלכתית העלולה לפסול אותו חלילה ע"פ המבואר בשו"ע. אלא שכמובא לעיל ממכתב הרבי שליט"א אשר "כמה שינויים ישנם ממה שכתב רבנו הזקן בשו"ע שלו, וכמדובר בכמה מקומות בטעם השינוי שבין פסקי רבנו בשולחנו הטהור והפסקים שלו בסידורו ובמה שהנהיג לפועל. " ולכן יש אמנם כמה שינויים אך הם אינם מעכבים הלכתית, ועוד ועיקר שהולכים ע"פ מה שהנהיג בפועל. דוגמא לדבר המובא לעיל משו"ת הצ"צ "אכן בסתם שלנו ראיתי הנון כפופה כמ"ש מהרמ"ג (דהיינו שהיא כוא"ו כמו בכתובה הספרדית ולא כזיי"ן) שהרי זיי"ן ראשה עובר מב' צדדים משא"כ בנו"ן כפופה דידן" וזאת למרות שבשו"ע אדה"ז סי' לו מפורש שצריכה להיות כזיי"ן לכתחילה.

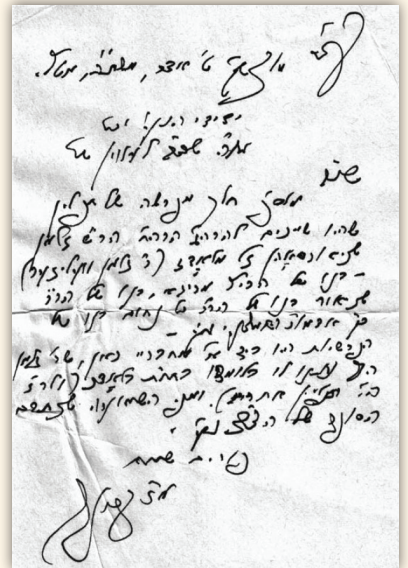
כל הנ"ל נכתב בנוסף על הדבר הפשוט שאדה"ז לא תיקן דברים נגד ההלכה ח"ו. ולביאור הענין נביא משו"ע רבינו סי' לו באות חית שכתב וז"ל: וב' רגליה צ"ל כב' זייני"ן לכתחילה וע"פ קבלת הארזי"ל צ"ל רגל הימנית כמו וא"ו בתפילין". והיינו שקבלת הארזי"ל אינו כפי שצריך להיות לכתחילה ע"פ הפוסקים, אבל אין בזה הפסד ח"ו כיון שזה כשר גם לפי הפוסקים וכל המחלוקת היא מה לכתחילה. וכמו שכתב בשער הכולל "וזה לא יצויר שהמקובלים יהי' נגד התלמוד (ואו הפוסקים שלמדו דבריהם מן הגמ' שבזה כל ישראל שוים כמבואר בשו"ע סי' סח)".

הן אמת שיש חשש בכתב חב"ד שמא סופר שאינו מומחה מספיק עלול להוציא אותיות פסולות מתחת ידו. אבל חשש זה קיים בכל כתב ובכל יום מוצאים מגייהים סת"ם פסולים מכל הכתבים. נכון שבכתב שלנו קיים חשש זה יותר, וזה סיבה לבדוק ולוודא שלא לקנות ממי שאינו מומחה ושיעבור הגהה קפדנית אצל מגיה מומחה. אבל ברור לכל אחד שאין לעזוב בגלל זה את הכתב שתיקן אדה"ז והרבי הורה כ"כ הרבה פעמים לכתוב ולקנות אותו. ובאמת בימינו גברה המודעות לזה ורבו המומחים בכתב זה יותר מאי פעם ובאופן דמוסיף והולך.

עדיפות ברורה על כתב ארזי"ל הנהוג בימינו

עוד יש להבהיר ענין חשוב בזה אשר יש הטועים לחשוב – גם הם מחסרון ידיעת המציאות – שיש איוו שהיא עדיפות בכתב הארזי"ל כיון שהוא בטוח של הארזי"ל משא"כ כתב אדה"ז שיש איוו שהיא אי

► **מכתבו של הרב גרינגלס ע"ה אל הרב שדי"ב**
 לוין הספרן הראשי דספרית הרבי המצורף אל הפרשיה המיוחסת לר' זונדל

► **כתב הוד כ"ק אדמו"ר המהר"ש (מגילת קארליבך)**

יש אמנם בספריית הרבי את המגילה שכתב הרבי המהר"ש לרבי הרש"ב, אבל מגילה זו נמסרה לתיקון ע"י הרבי הרי"צ בבואו לארה"ב עקב התיישנותה, והסופר "תיקן" בה תיקונים רבים ושינה בה את צורת האותיות. אומרים שהרבי הרי"צ הצטער מאד מכך.

מגילה זו המכונה מגילת קרליבך, נכתבה ע"י הרבי המהר"ש בשביל אחד מבניו (הרו"א או ר"מ), והיא התגלגלה לידי משפחת קארליבך (מסופר ב"אוצר מנהגי חב"ד" לפרוים עמ' רסו, אשר הרב זלמן שניאורסאהן מפריז טיפל בנכדו של הרבי המהר"ש וקיבל ממנו במתנה את המגילה הזו. והיא הגיעה לחתנו ר' א"ח קרליבך).

א"ש	וְאֵלֶּיךָ
פְּרִשְׁתִּיהָ	וְאֵלֶּיךָ
דִּלְפִּין	וְאֵלֶּיךָ
אֶסְפֶּתָא	וְאֵלֶּיךָ
פּוֹרְתָא	וְאֵלֶּיךָ
אֶדְלִיָּא	וְאֵלֶּיךָ
אֶרְבִּידָא	וְאֵלֶּיךָ
פּוֹרְתִיהָ	וְאֵלֶּיךָ
אֶרְבִּי	וְאֵלֶּיךָ
אֶרְבִּי	וְאֵלֶּיךָ
גִּיְהָא	וְאֵלֶּיךָ

בני הכון בן המדעא צרר היהודים הרבא ובבזה לא שילחו את ידם ביום ההוא בלא מספר היהודים בשועין הבירה לפני המלך ויאמור המלך לאסתר המלכה בשועין הבירה הרגו היהודים וצבד זומעי באות אשי ואת עשירת בני הכון בשאר מדינות המלך מרה עשיו ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשיתך עוד ותעש ותאמר אסתר אם על המלך טוב נתתי גם מותר ליהודים אשר בשועין לעשות כדת היום ואת עשירת בני הכון ותנו על העץ ויאמור המלך להעשיות כן ותתן דת בשועין ואת עשירת בני הכון תלו ויקהלו היהודים אשר בשועין גם ביום ארבעה עשר לחודש אדר ויהרגו בשועין עילש מאות אשי ובבזה לא שילחו את ידם ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמדו על נפשם וזוה מואיבתם והרוג בשנאתם ומעשה ושיעוים אלה ובבזה לא שילחו את ידם ביום שילוחה עשר לחודש אדר וזוה בארבעה עשר בו ועשה אותו יום משיבתה ושימורתה ויחייבה אחר בשועין נקהלו בשילוחיה

וראות לגביו. על זאת ראוי להבהיר דבר יסודי בנוגע לכתב המכונה אריז"ל הנהוג כיום:

דבר ראשון ניידע את הציבור הרחב שאינם מתמצאים בענייני סת"ם, שלא כמו שיש החושבים שאת כל פרטי הכתב ותמונת האותיות תיקן האריז"ל, אלא שינויים בודדים בכתב. ולכן כל כתב העונה לשינויים הללו הינו כתב האריז"ל. ולפי זה כתב אדה"ז הינו כתב האריז"ל ע"פ אדה"ז. וכמו שנוסח הסיכור שאנו מתפללים בו היום הינו הנוסח שתיקן אדה"ז ע"פ נוסח האריז"ל.

אלא שכתב אדה"ז שתוקן ע"פ קבלת האריז"ל וקבלת הראשונים²⁴ וכהנוסח המקובל בסיפור הנ"ל מתאים לשיתת המקובלים וגם לפוסקים, אשר על כן מתאים הכתב לשניהם. דוגמא מובהקת ומפורסמת לזה היא צורת הראשים השמאליים של האותיות שעטג"ץ שלפי הפוסקים צ"ל כזי"ן ולפי האריז"ל כוא"ו, ובכתב חב"ד הוא כוא"ו היות ואין ראשה עובר מב' צדדים כזי"ן, אבל ראשה מתעגל מצד ימין וכולט החוצה (כפי שאפשר לראות בכתבים המצורפים לעיל). ואם יבוא מאן דהו לטעון שאין זה כוא"ו היות וראשה מתעגל וכולט, הנה על כך כבר העיד הצ"צ בפירושו בשו"ת הנ"ל "ונעתיק כאן שוב הלשון: "אכן בסתם שלנו ראיתי גון כפופה²⁵ כמ"ש מהרמ"ג" – דהמהר"מ גלאנטי כתב שהיא כוא"ו. וממשיך לבאר מדוע נחשבת כוא"ו למרות שראשה מתעגל כנ"ל "שהרי זי"ן ראשה עובר מב' צדדים משא"כ בנו"ן כפופה דידן". הרי שכתב חב"ד הוא כתב האריז"ל מהודר ע"פ אדה"ז.

להעיר שבכו"כ פרטים מתאים כתב אדה"ז לשו"ע שלו יותר מאשר הכתב האריז"ל דהיום. ואכמ"ל.

בנוגע לכללות הכתב שטוענים שאין בזה מסורת ולכן – יש הטוענים – עדיף כתב הנקרא אריז"ל. הנה נוסף על כך שמתעלמים מכל ההוראות הנ"ל, נוסף על כך חשוב להבהיר, שע"פ הלכה הנה כתב אדה"ז נחשב בעל מסורת הרבה יותר מאשר כתב האריז"ל של היום. והוא ע"פ הידוע ליודעים²⁶ שכתב האריז"ל הנהוג כיום באה"ק אינו דומה לכתב שהיה נכתב באירופה לפני השואה (כתב אדה"ז דומה לזה יותר). כתב זה נכתב כיום ע"פ מה שקיבלו מהסופר ר' נתנאל תפילינסקי ע"ה מירושלים עיה"ק, שהוא למד את הכתב מפי כתבם – ספר "כתוב לחיים" (– "כתיבה תמה") שכתב סופר ממניסק²⁷, ע"פ פרשיות של סופר הגר"א²⁸. כתיבה ע"פ תיאור כתב

לא מצאנו שתחשב למסורת²⁹ משא"כ העתק מכתב יד של סופרים מפורסמים הרי פסק בשערי תשובה הנ"ל "ומ"מ יכול לדקדק לעשות בתמונת האותיות שכתבו סופרים מפורסמים".

האם הרבי הריי"צ הניח תפילין בכתב אריז"ל

ישנם כאלה היודעים לספר כי בעת ביקור הרבי הריי"צ בארץ הקודש בשנת תרפ"ט, קנה תפילין מסופר שכתב בכתב האריז"ל. כמו כן ישנו מכתב מכ"ק אדמו"ר הריי"צ משנת תש"ג למישהו באה"ק שיכין לו תפילין מהודרות, וכן מכתב מאותו אדם לרבי הריי"צ. ומשערים שזה היה עבור הרבי הקודם או הרבי חתנו.

על כך יש לענות

א. יש בידנו צילום מהפרשיות של הרבי הקודם שהן בכתב חב"ד (ראה לעיל במסגרת).

ב. מהמכתב אין לדעת עבור מי הרבי קנה את התפילין.

ועוד ועיקר מובא לעיל פעמים רבות שהרבי הורה בפירוש לכתוב ולקנות בכתב חב"ד עד השנים האחרונות ממש וזה עכ"פ בבחי' 'משנה אחרונה', הנה רבות יש להשיב על הטענה הזו: ראשית אין במעשה אחר³⁰ בכדי לערער על כל הדברים הנ"ל שהרבי הריי"צ כתב בעצמו על כתב חב"ד. די לציין מכתב מהרבי הריי"צ משנת תש"ב³¹ שכתב לרמ"ז גרינגלאס "ויכתוב לי אם הוא יודע את הכתיבה בתמונה המיוחדת לכ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע" ומכתב משבועיים לאחר מכן³² "הבל שלא נתרגל בכתיבה יפה בתמונת הכתיבה של ר' ראובן הסופר נ"ע שהיא כתיבה יפה עד מאד, כי במדינה זו נחוץ הסופרים". שנית, יתכן מאד שעקב כך ש – כלשון הרבי הריי"צ – "במדינה זו נחוצים הסופרים, לא נמצאו סופרים באותה תקופה באדה"ב שכותבים בכתב חב"ד ואפילו סופרים אחרים, ולכן הזמין מאה"ק. שמעת³³ שמסיבה זו גם הספר תורה של משיח לא נכתב בכתב זה.

וברוך ה' שזיכנו שבימינו אלה יש הרבה סופרים חסידיים שכותבים בכתב חב"ד מהודר, ובידינו לקיים את רצונם של כל רבותינו נשיאינו. ויהי רצון שתיכף ומיד ממש נזכה בשלימות ל"תיקון פרצוף חב"ד"³⁴ בביאת משיח צדקנו בקרוב בימינו ובעגלא דידן אמן אמן.

ישנה מהסופר שכתב לגר"א מוויילנא, ומצאנו בה כל הדקדוקים והיודים... (29) כמובן שיש להם "מסורת" מהר' תפילינסקי (אבל לא ממקור קדום לכן) שתיקן כתב חדש (הוא או בעל הכתיבה תמה) אבל אם כך מדוע כתב זה נקרא אריז"ל וכתב חב"ד לא? שיקרא זה "אריז"ל ע"פ הכתיבה תמה" וזה "אריז"ל ע"פ אדה"ז".

(30) גם קצת יש להשיב עליו כיון שבמכתב מהנ"ל לרבי הריי"צ מתוארים תפילין בגודל 3.2 שלא נהוג בחב"ד, על כן קשה לומר – כמו שרצה הר' ט"ו להוכיח משם – שהתפילין נקנו בשביל הרבי הריי"צ בעצמו.

(31) אג"ק שלו ח"ו עמ' סט

(32) שם עמ' צה

(33) בשם הרב פייגעלשטוק

(34) כלשון הרבי הקודם באגרת שהובאה לעיל בתחילת הכתבה

(24) כנ"ל ממכתב אדמו"ר שליט"א הנ"ל

(25) להעיר שנו"ן כפופה צ"ל כזי"ן גם לפי קבלת האריז"ל ורק בכתיבה הספרדית היא כוא"ו. אלא שבכתב המיוחס גם היא נכתבת כוא"ו מעוגל מימין (כנראה לתוך בין הפוסקים להמקובלים הספרדים). עכ"פ עדות הצ"צ על כך שראש כזה נחשב כוא"ו מועלת גם לגבי שאר האותיות הנכתבות כך שבהם גם האריז"ל סובר שצ"ל כוא"ו.

(26) בהבא לקמן ראה בהסכמת הרב ישראל י. הכהן הנדל בהסכמה לספר כתב חב"ד

(27) הרב אברהם חיים ב"ר יעקב שמאלעוויצר

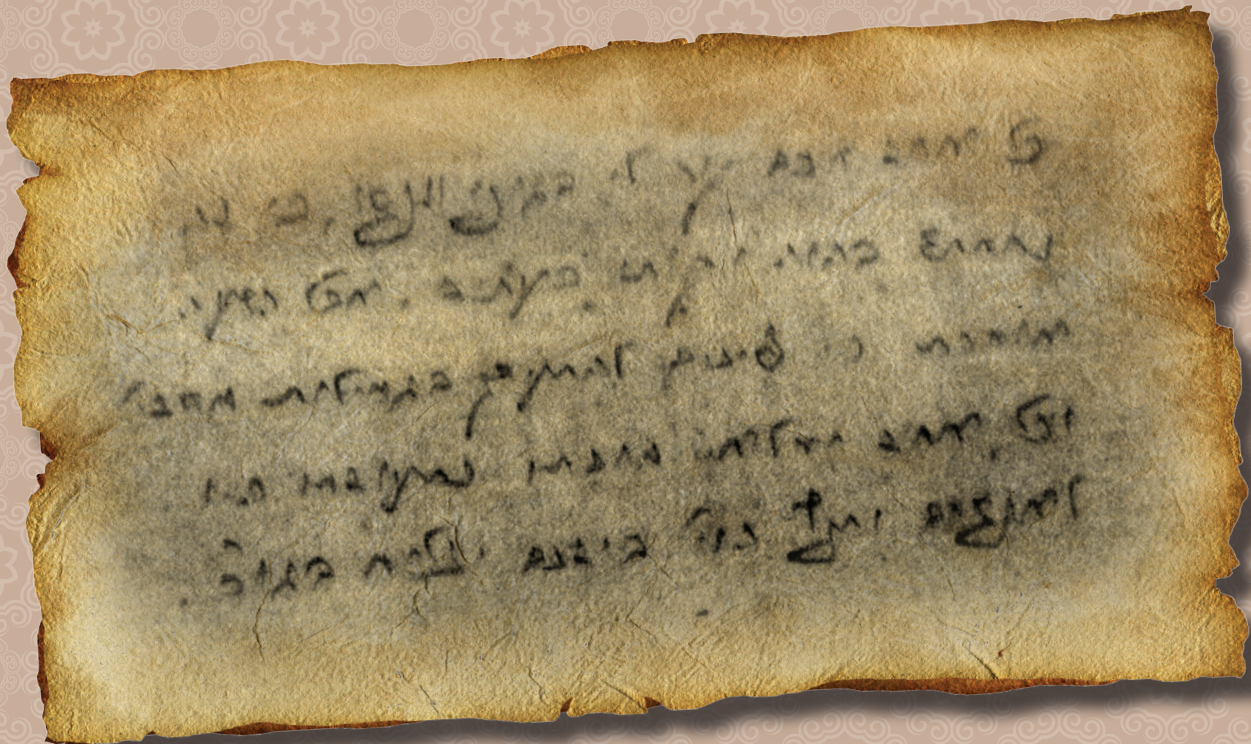
(28) בין ההסכמות לספרו "כתיבה תמה", כותב הרה"ג ר' ישראל אוזלנר: "ואף שקמו עליו כל הסופרים היאך יכול אחד לחדש דבר כזה, אבל באמת מצאנו פרשה

כל אחד מכם יקר לי בגופי ונפשי

לאחר דקה ארוכה חזר אליי ואמר: "הרי אתה עכשיו בלונדון, יש שם בחור בישיבה בשם מיכאל חזן. אתה אולי מכיר אותו?". מעבר לעידוד הגדול, היה הדבר מבחינתי אירוע מכונן; התחלתי לחוש כבן אצל אביו

הוא

ממש לא שייך לדור שלנו. ממש לא הסגנון. בדעת תחתון נראה לי שהשי"ת שתל אותו בינינו לאריכות ימים וש"ט, כדי שנוכל לקבל מושג איך היה נראה חסיד בדורות הקודמים. שנבין מה הכוונה 'איש פנימי'. מה הפירוש 'עובר'. בסגנון חד יותר: כדי שנביט בו ונתבייש. איש ייחודי הוא ר' איצ'ה נמנוב (כרינווא, צרפת). ר' איצ'ה הוא גם דודי. אני, ב"ה, קרוב איתו, ואדיר חפצי שכך הדבר גם יישאר.. כך שלא ארחיב יותר ממה שכבר כתבתי. כנראה שכבר גרמתי מספיק נזק..

היו לאנשים

ברשותו של ר' איצ'ה אוצרות בלתי נדלים של מכתבים וכתבי יד קודש מאת הרבי הריי"צ והרבי. האוצרות הינם בעיקר אוצרות שירש מאביו הרגול ר' ניסן ע"ה. האוצרות היקרים אינם גנוזים בבוידעם חלילה. מידי כמה ימים או שבועות, שולף ר' איצ'ה 'כתב', מכניס אותו לכיס בגדו, ומידי דקות או שעות מוציא ומעיין, מעמיק ומתחיה. כל אימת שאני זוכה לפוגשו, אני מבקש מר' איצ'ה שיואיל להראות לי את ה'כתב' ה'חרש'.

זה תמיד מרום. אך בפעם האחרונה בה נפגשנו, בחדש אלול, הציג ר' איצ'ה בפניי 'כתב' שבכווח לעשות ככל אחד מאיתנו חקיקה עמוקה בנפש. פיסת נייר קטנה ועליה כמה שורות עם אותיות 'מבהילות' של הרבי הריי"צ. צילמתי אמנם את פיסת נייר הקודש, אך מילותיו הקדושות נשארו חקוקות בלב.

ברית המועצות. הימים ימים של רדיפות וגזירות איומות. ראשי משפחות, מלמד אחרי מלמד, מופרדים בכוח מיקיריהם, נעצרים, ולא שבים יותר. פחד ואימה שולטים בכל פינה בבית, ברחוב ובעיקר בנפש. חסידים התחילו לתהות. האמנם זו הכוונה? זה באמת מה שנדרש מאיתנו עכשיו? הם אמנם שיערו שאמנם כן, אך הם רצו לשמוע זאת מפי קודש הקודשים, מפי הרבי עצמו. הם העלו את הדברים על הכתב ובררך לא דרך, הצליח המכתב לעשות את דרכו לרבי.

את המענה הבא ביקש הרבי להפיץ בין אנ"ש:

"כל אחד מכם יקר לי בגופי ונפשי כי זו נחמתי בהוה ותקותי בעתיד, אבל השעה אומרת כי צריכים להתעסק בגמילות הסדים וכל אחד ימלא חובתו כתעודתו היו לאנשים וחפץ הוי' בידכם יצליח בגו"ר".

מטרת המדור

לולי דמסתפינא הייתי קובע לחוק שעל כל תמים לשאת צילום מגוף כתב יד קודש זה. שמירי פעם, בייחוד כאשר הקלוגינקער צץ משום מקום, ומעמיד אותו בניסיון, יביט ויתבונן היטב בנאמר בו: "כל אחד מכם יקר לי בגופי ונפשי..", נראה שאילו היה עובר חוק כזה, היינו כולנו נראים יפים יותר.

יזכור כל אחד מאיתנו, חיילי בית דוד, "כי זו נחמתי בהוה ותקותי בעתיד..", לא נפסיד לקלוגינקער, נילחם, עבודה עם עצמו, עבודה עם הזולת, נביא בגאון את בשורת הגאולה לכל מקום

ולכל פינה. נביא את ההתגלות של הרבי מלך המשיח בפועל ממש. "היו לאנשים".

זו בעצם מטרת מדור זה. להנחיל, ולו במעט, את האמת הפשוטה והבהירה, שכל אחד ואחד מהתמימים יקר לרבי "בגופי ונפשי". בל"נ נביא כאן ככל גיליון, סיפורו של אחד התמימים. נגלה שאצל אבינו רוענו, הוא איננו עוד 'אחד', כי אם הוא 'אחד' המיוחד. כל מה שעובר עליו, בגשמיות וברוחניות, נוגע לרבי ביותר.

הכוונה "מלמעלה"

נפתח באפיוזורה שאולי ממחישה גם היא את העובדה שלרבי חשוב שנדע כמה אנחנו יקרים וחשובים לו.

זכיתי להיות השנה בחג החנוכה אצל הרבי (היו שאמרו שחנוכה השנה (שנת הקהל) שימש כ'פסח שני' של סוכות..). אחד מחברי מערכת "דרך תמים" פגשני ב־770 וביקשני לכתוב מדור במגזין חשוב זה. ידעתי מיד שאיעתר. זהו מדור חשוב מאין כמותו. דעם רבינ'ס קינדער.

נכנסתי באותו יום אל הרבי, לאוהל הק'. אמנם לא כתבתי על כך, אך הדבר היה במחשבתי. ביקשתי שהדבר ילך בנקל ואכוון בזה לרצון קודשו. והנה אך יצאתי מן הקודש, עדיין לוגם מהתה עם החלב ב'טנט', והנה אני נפגש עם יהודי יקר, הרה"ת ר' מיכאל חזן. כיום, מגיד שיעור במונסי שבמדינת ניו יורק.

כבר ראייתי אותו בעבר. דיברנו הרבה. סיפורו המיוחד ('פ"ג במחשבה') גם מופיע בספר 'אבא' (מאת ארי סמית). ראייתי, אך לא פגשתי. והנה בתיווכו של

ידידי עוז ש"ב הרב מנחם מינסקי ששהה גם הוא באותן דקות באוהל, אני פוגשו שם. התרגשנו והתוועדנו שעה ארוכה. "כתמים, הרגשתי תמיד שהרבי הוא אבא שלי", אמר. מיד ידעתי שמהרבי יצא הדבר. לנער הזה התפללתי.

הנה סיפורו המיוחד, שעדיין לא סופר (!):

קשיי התמודדות לי ולרבותי

"נולדתי במושבה גיברלטר. מושבת כתר בריטית דרומית לספרד. המושבה זכתה להרבה תורה ויראת שמים (יותר ממחצית החנויות בגיברלטר סגורות בשבת בשל העובדה שכל יהודי הקהילה הינם שומרי שבת), אך למעט מאד חסידות. כאשר הגעתי לגיל הנערו, זכיתי להתוודע לעולמה העשיר של חסידות חב"ד, והתחלתי להתקרב בהתלהבות לרבי ולחסידות.

את המענה הבא ביקש הרבי להפיץ בין אנ"ש:

"כל אחד מכם יקר לי בגופי ונפשי כי זו נחמתי בהוה ותקותי בעתיד, אבל השעה אומרת כי צריכים להתעסק בגמילות הסדים וכל אחד ימלא חובתו כתעודתו היו לאנשים וחפץ הוי' בידכם יצליח בגו"ר"

והוא אמר לי שהרבי מאשר את הרכישה. ואז לפתע ביקש שאשאר להמתין על הקו. המתנתי. לאחר דקה ארוכה, חזר אליי ואמר: "הרי אתה עכשיו בלונדון, יש שם בחור בישיבה בשם מיכאל חזן. אתה אולי מכיר אותו?" השבתי שאני מכירו. אני יודע מי זה. "אם כן", אמר לי הרב חרקוב, "הרבי מבקש שתִּיגש אליו ותאמר לו בשמו (בשם הרבי) "שילך מחיל אל חיל ויבשר טוב".

אין לי מילים לתאר את משב הרוח והעידוד שהדבר העניק לי. למרות שכאמור לא כתבתי לרבי דבר על הסבל הרב שחוויתי באותה תקופה, הרבי חש בכך. בדרך הטבע, הרבי יכול היה בוודאי ללמוד על כך גם מאופי וסגנון המכתבים שרבותיי כתבו לו, אבל העניין הוא שזה 'נגע' לרבי כל כך, שמצא לנכון להפסיק באמצע ענייניו הקדושים, על מנת להעביר את עידודו לנער צעיר.

הרב לו ניסה בעדינות להתעניין בשל מה וכייתי, נער כה צעיר, שהרבי יעביר לי מסר באיתערותא דלעילא. שיתפתי אותו. במתק שפתני הנודע שיתף אותי הרב לו כמה שעבר עליו כשהחליט הוא עצמו לעבור ללמוד בתומכי תמימים. גם הוא גדל במשפחה שומרת תורה ומצוות שלא נמנתה עם חסידי חב"ד. סבו היה תלמידו חביבו של ר' חיים מבריסק. גם הוא 'חצה' קווים. בתחילה למד בישיבה תורה ודעת שבויילאמסבורג. הוא סיפר בהתרגשות על ההתוועדות הראשונה שזכה להיות אצל הרבי באחרון של פסח, ואת הרושם הגדול שהדבר עשה עליו.

התברר שבחירתו של הרבי כרב לו להעביר לי את המסר, לא הייתה 'מקריית'. הבחירה בו, גם היא הייתה מכוונת, ויש לומר, גם יעילה.. הרברים אכן השפיעו ביותר וחיזקו.

מעבר לעידוד הגדול, היה הרב מבחינתי אירוע מכוון; התחלתי לחוש כבן אצל אביו.

הקפה לגיברלטר

שנתיים למדתי בתומכי תמימים בלונדון. באלול תשל"ו זכיתי להגיע ללמוד קרוב לרבי, במוריסטאון. כך יצא שאת חגי תשרי תשל"ז זכיתי לחגוג בדל"ת אמות של הרבי. השיא מבחינתי היה שמחת תורה. אני מוותר על הרעיון לנסות ולתאר זאת..

אבל אספר על דבר אחד שהרעיד את כל נימי נפשי.

נדחפתי בין כל הצעירים. הגבאי ר' משה פנחס כץ ע"ה הזמין בהוראת הרבי את האורחים מארץ הקודש, אולי גם מירושלים, שילכו להקפה. גם האורחים מאנגליה קיבלו הקפה. גם מצרפת. במהלך ההקפות אף דיבר הרבי על בעלותם של הלוויים על העיר חברון, ולאחר השיחה הורה שכל הלוויים יצטרפו להקפה, מתוך כוונה שבכך הם מחזקים את בעלותנו על עיר הקודש חברון.. וכך היו עוד קבוצות אורחים אחרות מאזורים גיאוגרפיים שונים שזכו להקפה. הצד השווה של כל האזורים, שהיו בהם קבוצות מוכרות של אורחים, מבחינת כמות האנשים.

נדחקתי שם בין כל החסידים ולפתע, בין לבין, התגנבה לליבי מין עצבות 'מתנגדית'. חשבתי לעצמי במין תוגה: אינני מגיע ממקום ממנו מגיעות קבוצות חסידים לרבי, אני לא מארץ הקודש, לא מצרפת, לא מאנגליה, לא מאוסטרליה. אני גם אינני לוי, גם לא

הגיעו הדברים לידי כך שלקראת פתיחת שנת הלימודים תשל"ה, קמתי ועשיתי מעשה. עברתי ללמוד בישיבת תומכי תמימים בלונדון. זה היה במידה רבה מעשה של חציית קווים. רבים ממורי ומראשי הישיבות בהן למדתי הרימו גבה. היו ניסיונות רבים להניא אותי ממהלך זה. לא אחת מצאתי את עצמי מנהל ויכוח נוקב עם רב שמאר כיברתי (ומכבר עד היום), על חידושה של תורת החסידות, על התרומה שלה, על התפלה החסידית והרבה גם על הרבי. היו רבנים שסברו וקיבלו, במידה כזו או אחרת. אך היו רבנים שלא הסכימו לקבל את 'הדין'.

ת"ל הקב"ה חנן אותי בכישרונות והייתי תלמיד מצטיין, והם לא

הסכימו בשום אופן לוותר. משום מה, הם ראו בכך כישלון אישי. מאוחר יותר נודע לי ששניים מרבותיי העזו ואף העלו את מחאתם החריפה בפני הרבי. "מה זאת אומרת", הם טענו במכתב, "שחב"ד לוקחים בחור שומר מצוות עם 'מסורת' ומנהגים, ומשדלים אותו לעבור למנהגים ודרך שונה. מה עם 'אל תיטוש תורת אמך'?"

עד היום לא ידוע לי אם הם קיבלו מענה מהרבי, אך אני מספר זאת כדי שתקבלו מושג על מידת הלחץ והמאמצים האדירים שהופנו כלפיי. זו הייתה תקופה לא קלה עבורי, בלשון המעטה. מחר, הייתי כבר לגמרי 'בפנים'. הייתה בי תשוקה אדירה לכל עניין של רבי וחסידות. מאידך, יש לזכור שהייתי אך נער צעיר, ומצאתי את עצמי מתמודד עם לחצים שנער בגילי לא אמור להתמודד עמם. הייתי נסער מאד, אך החלטתי שלא לכתוב על כך לרבי דבר.

מסר אוהב באתעדל"ע

באחד הימים, לאחר תפלת שחרית הגיע לישיבה הרב שמואל לו, משלוחי הרבי ללונדון. הוא ביקש לשוחח איתי. "יש לי מסר עבורך מהרבי". הייתי מופתע. לא כתבתי לרבי כל מכתב, כך שלא ציפיתי לכל מענה. הרב לו לקח אותי הצידה, התיישבנו והוא החל מספר:

"לאחרונה עמדתי בפני שאלה של רכישת בית נוסף לצד הבית הקיים. לפני כיומיים התקשרתי למזכירות הרבי, וביקשתי לשאול את חוות דעתו של הרבי לגבי הרכישה". "הלילה", ממשיך הרב לו לספר, "התקשרו אליי מהמזכירות. על הקו היה הרב חרקוב,

אין לי מילים לתאר את

משב הרוח והעידוד

שהדבר העניק לי.

למרות שכאמור לא

כתבתי לרבי דבר על

הסבל הרב שחוויתי

באותה תקופה, הרבי

חש בכך. בדרך הטבע,

הרבי יכול היה בוודאי

ללמוד על כך גם

מאופי וסגנון המכתבים

שרבותיי כתבו לו, אבל

העניין הוא שזה 'נגע'

לרבי כל כך, שמצא

לנכון להפסיק באמצע

ענייניו הקדושים,

על מנת להעביר את

עידודו לנער צעיר.

כהן. אני 'סתם' ישראל משום מקום. אין לי סיכוי לקבל 'הקפה' אצל הרבי..

באותו הרגע ממש ראיתי איך הרבי מסיט את ראשו הק' מעט שמאלה, ותכף ניגש אליו הגבאי ר' משה פנחס. ואז תכף מכריז ר' משה פנחס בקול גדול: ג י ב ר ל ט ר..

אינני מתפעל כלל מרוח קודשו של הרבי. מאי קמ'ל?! אני מתפעל מעוצמת האהבה העצומה של הרבי לא רק לשליח ועסקן גדול, לתלמיד חכם או עובד גדול, כי אם 'סתם' לבחור צעיר בתומכי תמימים..

'הצגה' כתובה מראש

כמה חודשים לאחר מכן אירע דבר דומה, ומעשה שהיה כך היה. היה לי קושי נפשי גדול לשוב לביתי בגיברלטר. כפי שציינתי, תושבי המקום אינם נמנים עדיין עם שוחרי חסידות, וכל שינוי ממנהגם מקומם ומכעיס אותם. כאשר הייתי הולך עם אבי להתפלל בבית הכנסת שלו, היה עליי להחביא את סידורי האר"ז שלי, ומובן שאת התפילין דרבנו תם הייתי מניח בצנעה בביתי. למרות שבין כה ובין כה הייתי מקבל ממתפללי בית הכנסת 'מנה' יומית: "מה לא טוב במנהגי אביך?", "מה עם 'לא תטוש' ועוד ועוד. לא רציתי להוסיף על כך, כדי לא להסב לאבי עוגמת נפש.

בשלהי חורף תשל"ז התכוננתי לשוב לביתי, לאחר שלא ראיתי את הוריי ומשפחתי כחצי שנה. מספר ימים לפני מועד שובי המתוכנן, התקיימה התוועדות של הרבי. באמצע הפארבריינגען התחלתי להרהר אודות ההתמודדות הצפויה לי בגיברלטר. שוב להחביא את סידורי נוסח האר"ז שלי, שוב להניח רבנו תם בצנעה, ושוב ראיתי בעיני רוחי את מתפללי בית הכנסת שבים ומצייקים: למה אתה חושב שאתה יותר טוב מאחרים, וכן הלאה.

האווירה בהתוועדות הייתה כה קסומה, ופתאום אני נופל למרה שחורה שכזו. לפתע התעשתתי. שמעתי את קולו הקדוש של הרבי בנעימה הייחודית המוכרת: "אה, יבואו ויטענו כלפיו מדוע הוא מתפלל נוסח האר", הרי אביו לא נוהג כך, יאמר להם שגם אביו של ארמו"ר הוקן לא התפלל בנוסח האר", ואף על פי כן ארמו"ר הוקן שינה בזה. ועל דרך זה כאשר יטענו כלפיו, הייתכן שמניח תפילין דרבנו תם.. הלוואי שכולם היו מניחים ומשיח כבר היה בא... המשפטים הללו לא השתלבו באופן טבעי עם דברי הרבי באותה התוועדות, והייתה זו פשוט הרגשה עילאית של הימצאות ביחידות..

כאשר שבתי לגיברלטר, כמו 'הצגה' כתובה מראש, ניגשו מתפללי גיברלטר לקבל 'הסברים' על הנוסח שאימצתי וכו', נעזרתי בטיעוני הרבי בהתוועדות, וראה זה פלא, הם השתתקו ולא טענו עוד דבר.

בשלהי אותה שנה, כאשר זכיתי לשהות ביחידות אצל הרבי, וציינתי את תגובות הקהילה בגיברלטר, הגיב הרבי: "מה שאתה עושה שם צריך להיות ללא בליטות..".

יותר מכל, האפיוודות הללו מלמדות על דבר אחד ברור: "כל אחד מכם יקר לי..". כל אחד.

'קאך' בלימוד

הדברים הרי נאמרם כאן לילדי הרבי, לתמימים. אספר, אם כן, על אפיוודה מעניינת נוספת, שיש בכוחה ללמד על שאיפתו העמוקה של הרבי שלתמימים יהיה 'קאך' בלימוד.

הדבר אירע בחורף תשד"מ. החברותא שלי בישיבה, 770, היה אז הגה"ח ר' יעקב ברבר (כיום, מלבורן אוסטרליה). למדו אז בישיבה מסכת גיטין. הסדר לפני הצהריים הסתיים. דומני שהסדר היה אז כפי שהוא היום. הסתיים בשעה שתיים ורבע בצהריים. אני והחברותא שלי נשארנו ללמוד. ישבנו בשולחן המערבי בזאל הקטן.

היינו טרודים בתוס' מוקשה. זה היה תוס' מורכב במיוחד. היו בו הרבה פרטים. זכורני שהבנו אותו, אך גילינו קושי מיוחד להלום אותו בלשון הגמרא. התוס' הזה העסיק אותנו שעות רבות. הסדר

אמנם כבר נגמר, אבל אנחנו היינו שקועים לגמרי בלימוד. היינו לבד בזאל.

אני ישבתי עם הגב לקיר המערבי והרב ברבר ישב ממולי. התווכחנו ודיברנו כאשר כל העת העיניים שלנו נתונות בתוך מילות התוס'. בזווית העין הבחנתי שיש מישהו שעומד בפתחו של הזאל הקטן, אך לא שמתי ליבי לכך. הייתי באמת טרוד ומסור לגמרי להבנת התוס', וכך גם החברותא שלי. המשכנו להתווכח ולהקשות האחד על הפרשנות של השני. שוב העמקנו חרישית ושוב הצענו הסבר כזה ואחר.

כך נמשך הדבר דקות ארוכות. לפתע הרמתי את ראשי, הבטתי לעבר הכניסה לזאל. ואת מי עיניי רואות? - את הרבי..! הרבי

פשוט עמד שם ועקב זמן רב, אולי אפילו עשר דקות, אחרי הוויכוח והשקו"ט בינינו.

תכף קפצתי ממקומי, תוך כדי שאני מסב את תשומת ליבו של החברותא שלי למה שקורה. הוא גם קפץ תכף ממקומו. נעמדנו במקומנו. הרבי החזיק בידו שקית. הביט בנו שנייה אחת נוספת, הוציא מכיס מעילו מטבעות ושלשל אותן לקופת הצדקה, הממוקמת בכניסה לזאל הקטן. תכף לאחר מכן יצא לעבר הרכב שהמתין לו בחוץ. התברר שהרבי היה בדרכו לאוהל..

אין לנו מושג על ההכנות של הרבי לפני נסיעה לאוהל, אבל אנחנו כולנו בוודאי יודעים שאם בכל יום, כל רגע מחושב באופן מופלא, אזי ביום של אוהל' על אחת כמה וכמה, ועם זאת, המראה שראה הרבי בפתח הזאל הקטן, היה כה חשוב לו שנשאר שם לעמוד דקות ארוכות ולהתבונן.. "כי זו נחמתי בהיה ותקותי בעתיד".

באותו הרגע ממש
ראיתי איך הרבי מסיט
את ראשו הק' מעט
שמאלה, ותכף ניגש
אליו הגבאי ר' משה
פנחס. ואז תכף מכריז
ר' משה פנחס בקול
גדול: ג י ב ר ל ט ר..
אני מתפעל מעוצמת
האהבה העצומה של
הרבי 'סתם' לבחור
צעיר בתומכי תמימים..

תומכי תמימים - זעמבין

דברי ימי ישיבת תומכי תמימים בכלל, ארחות חיי התלמידים ה"תמימים" בשנים הראשונות בפרט, מעניין הוא במאד, ופרסומו היה מביא תועלת רבה לתלמידים המתחנכים במוסדי הישיבות המתנהגים ברוחה של ישיבת "תומכי תמימים ליובאוויטש", להתלמד איך ומה צריך להתנהג תלמיד ישיבת "תומכי תמימים". (אג"ק מוהריי"צ ח"י, עמ' שסז).

העיירה ועמבין - "אחת הערים הנודעות לשם תהילה בקרב חסידי חב"ד" - הלא היא ערש מולדתה של ישיבת "תומכי תמימים", בעיירה זו נתחנכו ראשוני תלמידי התמימים, תחת הדרכתו של המשפיע הנודע ר' שמואל גרונם אסתרמן. במאמרנו זה, הראשון בסדרת "דברי ימי התמימים", יבוא סיפור דברי ימיה של הישיבה בזעמבין, ובו יקובצו עובדות ומעשיות מן הקורות את הישיבה בזעמבין כאלו שיש בידם לתת לנו קצה תמונה או ציור מן ההווי הרוחני הייחודי, זה שאפיין את הישיבה הזעמבינית.

העיירה

זעמבין, עיירה קטנה בפלך מינסק שברוסיה הלבנה, תופסת חלק חשוב בספר דברי הימים של ההיסטוריה החב"דית.

זעמבין היתה עיירה חסידית; כמעט כולה חב"דית¹. מהרב עד העגלון, מהבלן ועד הקצב. מפינה לפינה הכל נרף ריח חסידי. הרב - ר' אברהם לנדא (או כפי שנודע בכינויו: אברמ'קע זעמבינער) היה דמות מופת של חסיד פנימי, מחסידי הרבי הצמחצדק ומגדולי משפיעי אנ"ש בדור ההוא, ובהדרכתו העיירה כולה ספוגה היתה באווירה חסידית חב"דית, מן הקצה אל הקצה.

התוועדויות חסידיות היו דבר שבשגרה; "שמעתי שבי"ט כסלו, יום צאת רבינו הזקן לחירות, פיארו בזעמבין את השולחנות בכל בית במפות לבנות ונרות דולקים", סיפר ר' ישראל ג'ייקובסון באחד מזכרונותיו². באחת הסעודות בבית כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (בשנת תש"ב) סיפר אחד מהנוכחים - ר' דוד שיפרין, מילידי העיירה - שפעם הזדמן לו להגיע בליל י"ג ניסן לעירו זעמבין, ובהלכו ברחוב, היתה זו שעה מאוחרת בלילה, שמע קול נגינה. כשנטה אחר צלילי הקול, התגלתה לו קבוצת חסידים שהתוועדו לכבוד ההילולא של כ"ק אדמו"ר הצמחצדק³.

המשפיע בישיבת תומכי תמימים, זו שנפתחה לימים בעיירה, הלא הוא החסיד ר' שמואל גרונם אסתרמן - היה גם הוא בן העיירה, ולפי עדותו - ספג את כל חינוכו החסידי מרבה של העיירה

והאווירה החסידית שהנהיג בה. הוא היה מקבל פנימי ממנו וקשור עמו בחבלי עבותות. בהזדמנות אחת סיפר: "נזדמן לי פעם לשהות בעיר בוריסוב, הסמוכה לזעמבין, כיומיים לפני י"ט כסלו. נכנסתי אפוא אל החסיד ר' שמואל־בער (היה מחשובי חסידי הרבי הצמחצדק והרבי מהר"ש), וביקשתי ממנו שיחזור בפניי מאמר דא"ח, אך הוא לא הסכים. לקראת י"ט כסלו נסעתי חזרה לעיר זעמבין כדי להשתתף בהתוועדות של הרב, ר' אברמקע. לאחר י"ט כסלו הגעתי שוב לבוריסוב, ושוב נכנסתי אל החסיד ר' שמואל־בער. ביקשתי ממנו שוב שיחזור בפניי מאמר דא"ח. אמר לי ר' שמואל־בער: "מדוע לא נשארתי כאן לי"ט כסלו? או היית שומע מאמר דא"ח, אך כעת לא אחזור בפניך דא"ח". לבסוף נענע ר' שמואל־בער להפצרותי וחזר בפניי מאמר זא"ח מסויים". וסיים הרש"ג את סיפורו: "האמת היא ידעתי מתחילה כי בבוריסוב אוכל לשמוע מאמר חסידות טוב, אבל ידעתי גם כי התוועדות טובה תהיה דווקא אצל ר' אברהם. חבל היה לי להפסיד את ההתוועדות יותר משמיעת המאמר. לכן נסעתי בי"ט כסלו לזעמבין"⁴.

על ההווי החסידי בעיירה אפשר ללמוד מכך שאחד מחסידי חב"ד המפורסמים - ר' זלמן משה היצחקי - שהיה אחד מן הרמיוות הייחודיות בדור הקודם, התקרב לחב"ד ונדבק לאורה של החסידות בעקבות מגוריו בעיירה זעמבין. ר' זלמן משה נישא לאחת מבנות העיירה ומשל כך העתיק מגוריו לשם. קירובו עם החסידים בני המקום עשה את שלו, והוא הפך משך זמן קצר לחסיד מקושר בכל נימי נפשו לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

גם ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ לר' משה פרידמן, בן העיירה, בו הוא מבקשו לכתוב מזכרונותיו על העיירה, ניתן ללמוד על

(4) לקוטי סיפורים, עמ' תעז.

(1) ר' אלתר הילבין, מבני המקום (בנו של ר' מנחם מענדל הילבין, מי שהיה חתנו וממלא מקומו של ר' אברהמקע זעמבינער), כך מספר. היו בה גם כמה חסידי קודינב. (ספר יובל לכבוד הרב ד"ר אלתר הלוי הילבין, עמ' כד).

(2) "די אידישע היים", חורף תשל"ד, גליון 58 עמ' 16.

(3) ספר השיחות תש"ב, ליל ב' דחג הפסח בעריכת הסדר, עמ' 93.

מקומה של העיירה ברברי ימי החסידות. וכך הוא כותב: "להיות העיר זעמבין אחת הערים הנודעות לשם תהילה בקרב חסידי חב"ד, ורואה הנני כי מלאכת הכתיבה, הן בסגנון והן במלאכת הכתב ת"ל בנקל עליו, הנני מבקשו לכתוב מזכרונותיו מחסידי זעמבין, הרבנים, המשפיעים, המלמדים ובעה"ב, ויהיה יקר לי לקרוא מחיי אנ"ש בארץ מולדתנו"⁵.

הישיבה

בשנת תרנ"ז, עם ייסודה של ישיבת תומכי תמימים, זכתה העיירה הקטנה הזו לשמש מקום יישובה הראשון של הישיבה החדשה. סיבות רבות יכולות להיות לכך, אך אין ספק כי ההווי החסידי של העיירה היווה בוודאי את האפשרות לקבוע לדורי דורות עיירה זו כערש מולדתה של ישיבת "תומכי תמימים" המפוארת, לנטוע בה גרעינה, והיא אשר תצמיח את ראשית חינוכם והדרכתם של ראשוני תלמידיה.

לאמיתו של דבר, רבים לא יודעים כי עיקר מושבה של ישיבת תומכי תמימים בשנותיה הראשונות – היו דווקא בעיירה זעמבין; הן אמת כי מאז היווסדה של הישיבה היתה מחלקה ששכנה בליובאוויטש, תחת הדרכתו של המשפיע הנודע, החסיד והעובד ר' חנוך הענדל קוגל ע"ה, אך עם זאת לא היתה ליובאוויטש עיקר מושבה של הישיבה.

למעשה, בליובאוויטש היו מצויים אברכים ובחורים שבאו להתיישב וללמוד על יד הרבי, שנים רבות קודם תרנ"ז. אלו כונו "יושבים", על שם שישבו בבית המדרש, אך ללא מסגרת ומבלי כל אמצעים מסודרים. אחד הבחורים הראשונים בליובאוויטש, ר' שרגא פייוויש ולמנוב, סיפר על כך ברשימה שפרסם בחוברת הראשונה של 'התמים'. וכך הוא כותב⁶:

"ידוע אשר טרם שנת יסודה הישיבה הקדושה 'תומכי תמימים' בשנת תרנ"ז, הבחורים שהיו בליובאוויטש ולמדו כנופיות כנופיות כ"א בפ"ע, היו נקראים בשם "יושבים", והם הבחורי חמד בני חסידי אנ"ש, אשר אחרי שרכשו להם בכיתם ידיעה גדולה בלמוד הנגלה בגפ"ת ופוסקים, היו באים להסתופף בצל כ"ק אדמו"ר נבג"מ לשמוע דא"ח מאמרי חסידות חב"ד, יוצאים מפני קודש הקודשים מרן כ"ק אדמו"ר נבג"מ זי"ע, מדי שבוע בשבוע בשבת קודש בערב, אחר כך היו חוזרים את המאמרים בע"פ עד שהיו שגורים בפיהם כמו שנאמרו, והרבה בחורים היו יודעים בע"פ מאה מאמרי דא"ח ויותר, אשר בזה רכשו להם כ"א בפ"ע ידיעה רחבה במדה ידועה בתורת חב"ד".

מאותם בחורים ה"יושבים" בליובאוויטש, נבחרו ביום י"ז אלול, יומיים לאחר ההכרזה על דבר הקמת הישיבה, שמונה תלמידים שהם יהו את הקבוצה הראשונה של "תומכי תמימים". שמונה בחורים אלו, כך מספר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ באחד ממכתביו, נמסרה הדרכתם בידי המשפיע ר' שמואל גרונם אסתרמן מהעיר זעמבין, ומיד לאחר חורש תשרי תרנ"ח, בו שהו עדיין בליובאוויטש יחד עם הרבי, נסעו כולם עם המשפיע לזעמבין ושם הקימו את הישיבה.

וכך מספר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ במכתבו, על ראשית ימי התייסדותה של הישיבה⁷:

"ביום השלישי ט"ב אלול, בחר אבי בשמונה תלמידים הראשונים, ומסר אותם על יד החסיד הנודע ר' שמואל גרונם נ"ע אסתרמן מעיר זעמבין – פלך מינסק – אשר ילמוד עמהם דא"ח על פי הסדר אשר סידר אבי. אחרי המועדים נסעו התלמידים עם מורם הרש"ג לעיר זעמבין, וישבו שם משך שנה תמימה, ובמשך השנה נתוספו עוד כעשרה תלמידים.

"ביום השני, ח"י אלול תרנ"ח, באו השמונה עשר תלמידים עם מורם הרש"ג אל הנאות דשא באליווקע – כי"ח פרסאות מליובאוויטש. עניה היא עטי ואין די מלין לתאר אותה השמחה והחדרה אשר הסיבה לאבי ראית פני התלמידים והשינוי הגדול אשר נראה במחזה התלמידים, גם בתוארם החיצוני.

"בו ביום נצטויתי מאבי לסדר רשימת התלמידים, ולהעתיק על פתקא של כל אחד ואחד מהתלמידים אותם השאלות והתשובות שהיו בחליפת המכתבים עם המשפיע הרש"ג במשך שנת ישיבתם בזעמבין⁸. במשך השלושה ימים, שלישי רביעי, וחמישי, נכנסו כל הי"ח תלמידים ביחידות לאבי⁹, ואיזה שעות – במשך הימים האלו – ייחד אבי לקבל את המשפיע רש"ג לשמוע חוות דעתו על כל אחד ואחד מהתלמידים בפרט¹⁰.

עם זאת, כאמור, ברור הרב כי נשארה מחלקה של תלמידים שנשארו ללמוד בליובאוויטש, תחת הדרכתו של ר' חנוך הענדל¹¹. אך ככל הנראה, בשנים הראשונות התלמידים שלמדו בליובאוויטש לא היו תלמידי הישיבה במובן הרגיל, אלא על דרך ה"יושבים" שלמדו בליובאוויטש בשנים עברו, ובעת הקמת הישיבה רק נמסרה

7) 'התמים', חוברת א עמ' כד.

8) על חליפת המכתבים הלזו, מספר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ביומנו מיום ח"י סיון תרנ"ח (סה"ש תש"ג, עמ' 180): "יום זה ייחד אבי להתוודעות מועצה, על אודות הבחורים הלומדים בעיר זעמבין תחת הנהלת החסיד ר' שמואל גרונם אסתרמן. הועידה הראשונה התקיימה בשעה עשירית בוקר, ונמשכה עד שעה הראשונה אחר הצות היום. השתתפו: אבי, הרח"א [צ"ל לכאורה הרח"ה, ר' חנוך הענדל], ואנכי – על יסוד הידיעות המפורטות שענה החסיד הרש"ג על כל השאלונים ששלחתי לו במשך השבעה חודשים מרחשוון-סיון. הם בעשרים ושבעה מכתבים. ככל מכתב ומכתב כתוב מה שלמד כל אחד מהתלמידים בגמרא ופוסקים ומה שלמדו בתורת החסידות. כמה פעמים התוודע הרש"ג עם תלמידיו ומה היה תוכן שיחותיו ועניני סיפוריו".

9) צריך להתאים זאת עם המסופר בסה"ש תש"ג, עמ' 179: "קביעותו של ח"י אלול תרנ"ח חלה ביום השני בשבוע. אבי וכולנו שהינו אז בנאות דשא באליווקא. בכל יום שני היה אבי נוהג לנסוע לליובאוויטש, לבקר את אמו הרבנית הצדקנית ולקבל אנשים ב"חידות". באותו שבוע נסע אבי לליובאוויטש ביום שלישי, וביום שני היה בנאות הדשא, והסדר של ח"י אלול היה כפי הנהוג כל שנה". נמצא שביום שלישי, י"ט אלול, היה לכאורה בליובאוויטש.

10) באגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, ח"א עמ' קצט, מופיע מענה מתאריך "אלול תרנ"ח", והוא: "מענה על הרצאה בדבר אחד התלמידים יחי", שהרבה בלימוד החסידות, ודוקא בעניני השכלה, ואז עוד טרם הוסדר לימוד חסידות ארבע שעות. ודיבר במעלת לימוד הנגלה".

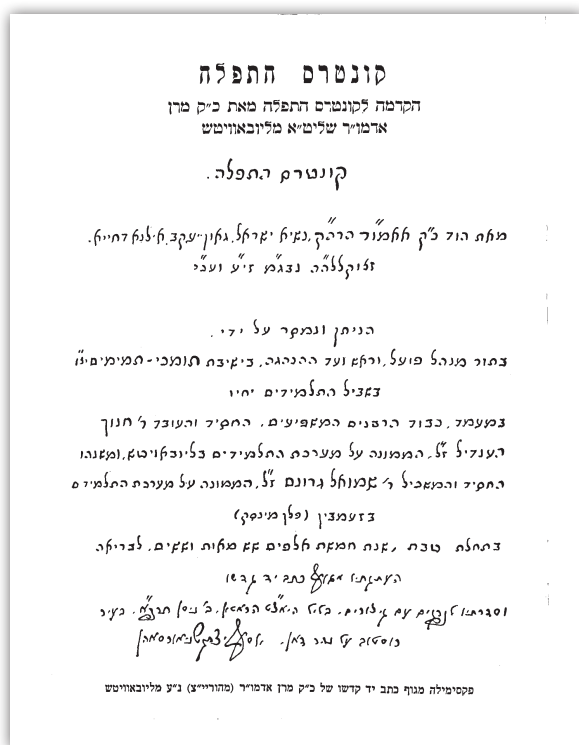
11) ראה ביומן מח"י סיון תרנ"ח (לעיל הע' 8): "יום זה ייחד אבי להתוודעות מועצה אודות הבחורים הלומדים בעיר זעמבין תחת הנהלת החסיד רבי שמואל גרונם אסתרמן, והבחורים הלומדים בליובאוויטש תחת הנהלת החסיד רבי חנוך הענדל".

5) אגרות קודש שלו, ח"ח עמ' שלג.

6) 'התמים', חוברת א עמ' עט.

מימין לשמאל: הרב אלחנן דוב מרוזוב, והחסיד ר' משה רוזנבלום ע"ה מחבר "תולדות התמימים" למטה: קונטרס התפילה שהודפס בשנת תר"ס

הדרכתם והופקדו הם למשמרת המשפיע ר' חנוך הענדל, שיפקח על חינוכם¹².

כך למעשה כותב גם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ¹³: "התחלת המוסד היה רק מט"ו בחורים שי' ומושבם (נ"ח) בעיר זעמבין, תחת השגחת הרב החסיד רש"ג ז"ל אסתרמאן - ומהם הושתה הארץ"¹⁴.

המשפיע

המשפיע החסיד ר' שמואל גרונם, אשר הופקד על חינוכם והדרכתם של התלמידים בזעמבין, היה איש מופלא ורם מעלה. אין זה יחודו של המאמר בדמותו של המשפיע, כי על זה צריך מאמר בפני עצמו ואולי אף ספר שלם, ולכן לא נתמקד בו רק בכמה מילים. העובדה שהרביים הפקידו בידיו את חינוך התמימים - תחילה בזעמבין ואחר כך בליובאוויטש - מלמדת הרבה על אישיותו הרמה. למעשה רוב תלמידי התמימים, מיום הקמת הישיבה ועד פטירתו של ר' שמואל גרונם בשנת תרפ"א, עברו תחת שרביט הנהגתו, והוא העמיד דורות שלמים של תמימים, יראי ה' ועובדי אלוקים.

ר' שמואל גרונם היה ידוע כ'משכיל' גדול בתורת החסידות ו'בעל-הסברה' נפלא. הוא ידע להכניס חסידות בלב כולם. מוח חריף היה לו ומתיקות שכלית, וחוש מיוחד להעביר גם את הרק והערצין ביותר. מטבע הרברים, המחלקה בזעמבין נועדה לתלמידים בעלי החושים ובעלי הכישרונות הגדולים יותר; הסדר היה, שהבחורים תחלה נקלטים בליובאוויטש, ורק אלו שהיו בעלי כישרון שדרשו את הלימוד המעמיק וההסברים בתורת החסידות - נשלחו לזעמבין. כך כותב גם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ באחד ממכתביו: "כמו חי נצב לנגד עיני כהיום, אותו המושב בישוב הרעת אשר אבי קרא את החסיד הישיש העובד אלוקים ר' חנוך הענדל נ"ע להתיישב אודות הבחורים ונחלט כי איזה בחורים יציגו בליובאוויטש, והבעלי כשרון הדורשים הסבר והכנה ברא"ה - ישלחום לזעמבין תחת הדרכת והנהגת הרש"ג ז"ל הנ"ל, תלמידו של החסיד הרב ר' אברהם מזעמבין, הנודע בשם אברהם קע זעמבינער".

כך גם עולה מתיאוריו של ר' משה רוזנבלום על אודות הרושם הגדול שפעלה הופעת 'קונטרס התפילה', בחורף של שנת תר"ס:

"בחורש חשון שנה ההיא נסע הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א (=הרש"ב) לעיר חרקוב, לדרוש ברופאים ולנוח שם ירחים אחדים. לפני נסעו, הואיל לתת להתלמידים בתור פרס ולאות קירוב הרעת, את "קונטרס התפילה" אשר יצא מתחת יד קדשו בעת ההיא, למען ילמדו ויעיינו בו ויהיה להם למורה דרך ורעת בעל הענינים אשר החברה דורשת מאתם. הקונטרס הזה עשה רושם גדול ואדיר על התלמידים, ונפקחו

עיניהם ויראו אור, בפרט תלמידי זעמבין אשר כשרונותיהם טובים ומעולים יותר, היה להם לעינים וילמדוהו פעמים רבות"¹⁵.

עם זאת, חשוב לציין, שגם המשפיע ר' חנוך הענדל, שהיה דמות מופת של עבודת המידות וטוב לב חסיד, נשלח מפעם לפעם לישיבה בזעמבין על מנת להתוודע עם הבחורים ולהדריך. בכמה הזדמנויות הרגישו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, וגם בנו מוהריי"צ, כי ר' שמואל גרונם הוא רק לו כמשנה. מייסד הישיבה ומנהלה רצה אולי בכך להרגיש את הצורך בהשרשת מידות טובות, אף יותר אולי מן ההשכלה שבתורת החסידות.

כל כך היה הרגש בדבר, עד שאירע פעם כשכא ר' שמואל גרונם אל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, במסגרת נסיעותיו התכופות מזעמבין לליובאוויטש על-מנת למסור דיווחשבון מהנהגת התלמידים

12 עם כי נראה שעבודה זו היה עושה ר' חנוך הענדל גם קודם הקמת הישיבה, כמסופר ברשימה הנ"ל (הע' 6). וראה בכ"ז מבוא לאג"ק מוהרש"ב, ח"א עמ' 23.
13 במכתבו לר' דוד שיפריין, ח"א עמ' שב.
14 וראה אגרת מתאריך אסרו חג שמח"ת תש"ט: "נתמלאו חמישים שנה מיום הבהיר באור כי טוב [שמח"ת תרנ"ט] אשר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק הואיל להודיע ברבים כי מוסד הישיבה אשר יסד ביום הרביעי שבו נתלו המאורות, ח"י אלול תרנ"ו, ואשר היה עד עכשיו בעיר זעמבין פלך מינסק, הנה מעכשיו הוא קובע את מקום המוסד בליובאוויטש וקוראהו בשם "תומכי תמימים".

15 "תולדות התמימים", פרק יד (שם, עמ' 25).

נסיעות לזעמבין מפעם לפעם), עבור ר' שמואל גרונם, בו הוא מדריכו בפרטות אודות התלמידים בזעמבין. וכך הוא כותב²⁰:

"בהיושבים מכבר, יש שלימוד דא"ח הוא אצלם כטפל, ומכל שכן שאין נותנים נפשם ע"ז, וממילא אינו פועל בנפשם מאומה (לבד הפרומקייט הטבעית, מי שיש בו), והוא נגד הכוונה. כי תכלית הכוונה הוא לימוד הדא"ח, ואם שהוא בזמן פחות מלימוד הנגלה (ערך שלישי לגבי ב' שלישים), אבל שיהי' בקביעות בנפש ויעשה הזוה בנפש בתיקון וזיכוך המידות, שזה יסוד האדם כידוע, ועל זה נתייסר החזקת הבחורים – שיעסקו בדא"ח ובעבודה ושלא להטעות את עצמו ואת זולתו, ולא בשביל לימוד הנגלה לבד. ולזאת יתקנו דרכם, ומעשיהם יקרבו כו'. הרש"ג ישיגה גם על לימוד הנגלה שלהם, והמה יהיו כפופים ובטלים אליו. והבחורים שיכולים ללמוד – ילמדו כאו"א איזה שעות עם הבחורים הפשוטים, וכפי שירפם ויחברם הרש"ג שיחי".

חדר האוכל

בהקשר להסתדרות האכילה בישיבה בזעמבין, אנו מוצאים דבר מעניין. וכה הוא סיפור הדברים²¹:

בשנה הראשונה לקיומה של הישיבה, כל תלמיד היה מקבל סכום כסף חודשי, ובו היה מוצא לעצמו הסתדרות גשמית בענייני אכילה ושתיה. באחת המועצות של הנהלת הישיבה, בראשות המנהל – כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, על דבר כלכלת התלמידים בזעמבין, הוחלט כי לטובת הנהגת והדרכת הבחורים טוב יותר אם כולם יאכלו במקום אחד, לא כפי שהיה הדבר בתחילה.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הסכים להחלטה ואף המריץ בנוגעים בדבר להביאה לפועל. על פי ההשגחה העליונה, הגיע באותה העת לליובאוויטש אחד מנכבדי תושבי העיירה זעמבין, ר' לייב חפץ שמו, אשר דוחק הפרנסה הציק לו, והציע בקשתו שיאכלו התלמידים כולם בביתו והוא יבשל ויכין להם כל צורכם, ובעד זה יקבל שכר חודשי קצוב, ובוה יתפרנס. הדבר התקבל אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, וקרא מיד לבנו המנהל וציווהו לכתוב לתלמידים בזעמבין בשמו את הדברים אשר שם בפיו אות באות. ואלו הם הדברים²²:

"אלול תרנ"ה. נצטויתי לכתוב לתלמידי זעמבין.

הנני להציע לפניכם (לא מפני עצמי) שהבחורים (מפורט שמותיהם) יאכלו כולם במקום אחד אצל ידידנו רל"ח, היינו שהנ"ל יקח כל הדברים (לחם, בשר, תה, סוכר ושאר דברים) על חשבוננו ולו ינתן בעד טרחתו 10 ר' לחודש.

והנה אין כוונתנו בזה למעט בהוצאות, לא זה מטרתנו כלל וכלל, כ"א כוונתנו בזה לטובה בב' דברים, הא' שיאכלו כולם יחד שיש בזה חלק הטוב לדעתנו, הב', למען שירויח ידידנו הנ"ל אשר הוא עני גדול רח"ל והרחמנות עליו גדול מאד, וראוי להיטיב עמו, מהנכון ליתן לו במה להרויח, ובפרט בדבר שזה נהנה וזה נהנה. ואין רצוננו להכריח הבחורים לעשות נגד רצונם, אך אם יש בהם רצת

שתחת חסותו ולקבל הדרכה כללית על אופן חינוך התלמידים, אמר לו אז הרבי, בין יתר הדברים¹⁶:

"תלמידי זעמבין אינם תלמידי ליובאוויטש. משום שלא די להסתכל על מצב התלמידים בהווה, כ"א צריך גם לשים לב כיצד יראו הם בעוד שנים רבות, כשכבר יהיו סבים לנכדים, ואת זה מקבלים בליובאוויטש".

בשומעו זאת שמואל גרונם, סבר לתומו שהמעלה היא במקום, ואמר לרבי: "נו, אפשר להביא ליובאוויטש". ענה לו הרבי: "לא, זו לא ליובאוויטש, זה המחנך!".

ואכן, מספר פעמים הורה הרבי הרש"ב לחנוך הנדל לנסוע לזעמבין ולבחון את מצב התלמידים שם. חשוב היה לו שיקבלו התלמידים גם מרוחו של חנוך הנדל. כשחנוך הנדל בא לזעמבין, מצא אכן שמצב התלמידים ברמה השכלית הוא מצויין, וכי כולם שם בעלי כשרונות גדולים שיודעים את ההשכלה היטב. אך עם זאת גילה שחסרה להם מעט לחלוחית של עבודת הלב, ועל-כן ככל עת שבה לשם עוררם בדבריו המלבנים על נחיצות העבודה עם הרגש והלב.

הוא אפילו חיבר באחד מביקוריו שם ניגון מיוחד, מוכר הוא עד היום במסורת הנגינה של חב"ד, שמו הוא: "די זמביןר הארץ" = הניגון הלבני מזעמבין¹⁷, אשר התווים בו ותנועותיו כמו מדברות על נחיצות התעוררות הרגש ועבודת הלב.

התלמידים

מהתלמידים הראשונים של הישיבה בזעמבין, היו הם: אלהן דוב מרוזוב, ירוחם גרליק, שלמה סדבסקי, שלמה רישין ועוד. מה גדלה מעלתם של אלו – תלמידי הביכורים, הראשונים לקבל עליהם מאורה של "תומכי תמימים".

וכך כתב לימים כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ אל התמים שלמה סדבסקי¹⁸: "ידידי הוא אחד התלמידים הראשונים של ישיבת קודש תומכי תמימים, הוא אחד הי"ב עמורים שעליהם נבנה בית אלוקים זה. אצלי עודנו נשמר ת"ל כתב-יד קודשו של אבי, גיליון כתוב בעט עופרת, בקיץ תרנ"ח, רשימת הבחורים הנמסרים על יד המשפיע החסיד ר' שמואל גרונם ז"ל נ"ע בזעמבין להדריכם".

באגרת מיוחדת ששלח כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, מיום ד' לפרשת תרומה תרנ"ט, לתלמידי זעמבין, הוא כותב¹⁹:

"מאד הנני נהנה מהדיעות שאני מקבל בדבר הבחורים יחיו שלומדים בשקידה בנגלה ודא"ח (בטח מתפללים ג"כ כדבעי, לעת מן העתים עכ"פ, כי כל האומר אין לי אלא תורה כו' כידוע). ויהי' השי"ת בעוזרם שיהיו מעובדי הוי' באמת בכל פרט".

בהודמנות אחרת, ככל הנראה גם היא בתרנ"ט, מסר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מכתב מיוחד עם ר' חנוך הענדל (שכאמור היה עורך

16) סה"ש תש"ה, עמ' 39.

17) ע"פ השמועה. "דער זעביןר קאפ" מאידך הוא אינו ניגון זעמביני כי רק שהושר רבות בפי חסידי העיירה. הוא ניגון של ר' פסח מלסטובקער. אך "דער זעביןר הארץ" מספרים שכן התגלגל.

18) אג"ק מוהריי"צ, ח"ב עמ' ק.

19) אג"ק ח"א, עמ' רה.

20) שם.

21) כפי המסופר ב'תולדות התמימים' (שם, עמ' 17).

22) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, ח"א עמ' א.

המושחתות, מעשי שוד ורצח, וכל נכלי בני בליעל – אשר כל אלה פועלים על לב הצעיר ועל תכונות נפשו הרבה מאוד לרעה.

“הבלימודים מלאים רעל יפטמו את עלות הצאן, אשר טרם נפקחו עיניהם ולא ידעו בחור בטוב ומאוס ברע? טרם יוכלו הם לשפוט בשכלם הפעוט מה לקרב ומה לרחק. הלא כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש – כן הרבר הזה!

”וכמה הרעו השחיתו בדבר הזה אלה הסופרים אשר הזכרת בשם, ולשמם ולזכרם תאוות נפשך. כמה מאות ואלפי נפשות צעירים הכריעו לטבח, וימיתום מיתה אכזרית בחומר וברוח. כמה נפשות תמות ונקיות הפרידו מחיק הוריהם ויצעידום לבלהות וידחיפום לעמקי בור שחת!

”ואילו לדבר אמת הוציאו נגעי אחרים נגעי בני עמנו ויוקיעום לעיני השמש – החרשת. אבל מה עמוק הפצע כי ללא אמת יפרעו פרעות בישראל, וכל דבריהם על אדני השקר והמרמה הוטבעו. בושט לא ידעו, והכלם לא יכלמו, להציג את בחירי עם הקודש בעלי התורה והיראה, החכמה והמרע, אנשי מעשה הנושאים בעול העם וצרכיו בלי שום טובת הנאה – על עמוד הקלון והחרפה, ויתנום ל”מורדי אור” ולחלאת מין האנושי.

”ולעומתם את בני השחץ, אשר לבם ריק באמת מכל מדע, הרחוקים בתכלית מכל מדה נכונה, המוצצים באמת דמי אחיהם האביון בכל הבא לידם, ואם גם ימות העני המדוכא ברעב – לעיניו ידחוף פגרו ברגליו הלאה מעל פניו לבל יהיה למכשול על דרכו. את הפוחזים הללו, אשר כל תהילתם לסלסל בשפמם הארוך ועוד, את אלה ירימו על נס וישימו בשמים מושבם, הם גבורי ישראל ומאושרי באושר אין קץ. אידעאליסטיין! שואפי אור! העושים כל מעשיהם לשם הדעת, שונאי בצע, מואסים בכבוד, רודפי שלום ואוהבי צדקה, ולפניהם יקרא קול גביני כרוז: “אלה אלקיך ישראל!” וכאילו יאמרו להכות בסנוורים את עיני כל העם הרואים את ההיפך מן הקצה אל הקצה. באלה החרדים בעם, שלומי אמוני ישראל, החיים עפ”י התורה והמצוה, הלא יראו בעליל כל הדר המדות הטובות והתום והיושר, וחיים בכלל חיי צער ודוחק, וגם מפרוסת לחמו האחרונה יחלק איש הישראלי לאחיו האביון. ואלו – מושכים בכל התענוגות בשרם, ועושים פימה עלי כסל משוד עניים ואנקת אביונים, וגם בשביל כל מותרות ולוקסוס עלולים הם למכור נפשות אחיהם.

”ולהפיץ “הדעת והאור” הנחמד הזה, מייסדים “בתי עקר” בכל עיר, למען יהיו המים מצויים וישתו מהם התלמידים וימותו. ובאשר עינינו תחזינה מעשים בכל יום, כי יתפסו נפשות עדינות במכמורות זו פרשו להם, עדי יפרדו כלה, לראבון לב, מכל אמונה ודת מורשת אבות, ועיני הוריהם כלות בדמעות, ומכלים שנותם כאנחה ויגון על מות הבן יקיר להם.

”מי יתנני ואוכל לבער אחרי כל הספרים המורעלים האלה המשחיתים כל חלקה טובה בישראל. בהיותי עוד בעיר ר’ שרפתי ספרים כאלה לרוב, אשר הצלתיים מידי צעירים אחרים אשר פקחתי עיניהם לראות גם הם ברעת הסיפורים ההם, הברויים מלב פורש מן התורה ונותנה, ומי יתן ויכולתי לאסוף כל ספרי הבלע האלה שנוצרו רק להסית ולהרית, ולשורפם לעין השמש בקול המון חוגג למען הצל שארית פליטת ישראל.”

מידות חסידות להרגיש את הזולת ולהניח רצון עצמם (ובפרט רצון המדומה) צריכים להסכים לזה ברצון וחפיץ נפשם, ובפרט שבוה יקיימו מצות גמ”ח, שר במה יוכלו לקיימה עתה אם לא בדבר כזה. ואם לא יסכימו על זה, לא נכריח אותם ח”ו, אבל בזאת נדע אשר החסידות לא פעל בהם מאומה ורחוקים המה גם ממידת חסידות כזו, וממילא צריכים עדיין תיקון גדול.”

ר’ משה רוזנבלום, ב’תולדות התמימים’ כתב על כך:

המכתב הזה הוא עד נאמן על ההתעניינות בנוגע למדות התלמידים, להעיר ולעורר בלבבם רגשי אציליות אהבת חסד ולבחור בטוב, ועל אורח ואופן ההדרכה בכלל ברוך ונועם, לא בכפייה ואונס, כי אם בתור הערה חודרת קרב ולב עמוק לעורר לבם ורוחם לטוב להם, להיות לתלמידים בעלי דעה ובעלי מדות תרומיות ונעלות. ובכוא המכתב לתלמידים, אכן הוא עורר רגשות עדינות וחמות, והפיח והלהיב בלבם רוח החסד והחמלה, ובחפיץ לב ונפש קיימו דבר המכתב בדיוק.

הויכוח הגדול

בשנת תר”ס אירע מאורע עם אחד מתלמידי הישיבה בזעמבין, שהשפיע ברבות הזמן גם על המשך גלגוליה של הישיבה, וכפי שיסופר להלן. והנה הם הדברים²³:

התמים שלמה סרבסקי, שכאמור היה מראשוני התלמידים בזעמבין, יום אחד נפגשו הוא וחבריו עם מורה בבית ספר עירוני (הנוסד על ידי חברת מפיצי ההשכלה), ושמו המורה ויינשטיין²⁴. ויינשטיין הלך, בראותו בחורי חמד רתיים, אשר שמם הולך לפנייהם בגודל תבונתם וחכמתם, ונועם דבריהם, החל להיכנס עמם בויכוחים, בשאלות וקושיות, והחל לצטט מדברי הסופרים הידועים א”מ²⁵ ופ”ס²⁶ אשר הליטו בספריהם דברי כחש ומרי על התורה והדת. שלמה סרבסקי, שבצעירותו, קודם היכנסו לישיבה, ידע את הספרים ההם ועינו שזפתם, החל להשיבו דבר בניצוח גדול, ובשפתו הנמרצת ולשונו החלקה העביר תחת משפט הביקורת אחת לאחת כל דברי המורה וסתר את כולם בראיות ברורות, עד כי לא מצא לו המורה מקום מפלט.

וכה היו חלקים מדבריו של הנער הצעיר, שהטיח בפני המורה²⁷:

”כל לימודים אתם המתחדשים, הלא יסודותם בתאווה, קנאה וכבוד – המוציאים את האדם מן העולם, ותלמידים מרבית עתם יבלו בקריאת ספרי העגבים אשר ירתיחו דמם ויגרו עצביהם – טרם עת – ומדיחים אותם מדרכי הצניעות להינזר לבושת ולקלון, או כי ישחיתו תום לב ויושר נפש התלמיד הרך והצעיר בהינתן לו לראשית לימודיו לקרוא סיפורים מכלי עינים ומדיבי נפש, בתמונות שחורות ומרגיזות, תמונות אנשי תוך ומרמה וכל המידות

23 גם זה על פי המסופר ב’תולדות התמימים’, ועוד.

24 ב’תולדות התמימים’ אוחזר שמו רק ברמו, אך מפורש שמו בספרו של בן-ציון דינור “בעולם ששקע – זכרונות ורשומות מדרך חיים” ירושלים, תשכ”א.

25 כנראה: אברהם מאפו, סופר עברי, בן תנועת ההשכלה.

26 כנראה: פרץ סמולנסקי, גם הוא סופר עברי מאנשי תנועת ההשכלה.

27 כפי שמצוטטים ב’תולדות התמימים’ שם.

שיחה זו, עם היותה באופן כללי בדרכי הנימוס, בכל זאת השרישה שנאה כבושה בלב המורה הנכלם, וכעס עצור אחז בעצמותיו כנגד מוסד תומכי תמימים, אשר אלו היו חניכיו.

כשבא דבר הסיפור הזה לפני מנהל הישיבה, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, לא היה הדבר לנחת רוחו. הוא קרא הבחור הנ"ל והוכיח אותו, כי יוכוחים כאלה בכלל הם משוללי כל תכלית ותועלת, ואדרבה – יכולים להצמיח איזו רעה ח"ו. ולא אפונה – הוסיף לומר – אשר המורה הלז לא יבליג על חרפתו ויעמול להוציא חומר מן הדברים האלה, לברוא בהם איזה עגל כחפצו.

השריפה, והעתקה לקובליץ

אחר זמן, בקיץ תר"ס, שבויעיים קודם חג השבועות, קרה אסון נורא: בעיר זעמבין פרצה שריפה גדולה, והיא כילתה את כל בתי העיר, את בתי המדרש, את האכסניות, הכל עלה באש. גם מקום מושב הישיבה הקדושה – עלה באש.

בלית ברירה, שבו התלמידים שבזעמבין יחד עם המשפיע – לעיר הברירה, ליובאוויטש.

כמובן שהיה צורך בהקדם למצוא מקום חלופי לישיבה, כי לא אפשרי להחזיק ולכלכל את כולם בליובאוויטש. וכשמוע עיירות הסביבה שישבת "תומכי תמימים" מחפשת לה מקום משכן, באו הם בכתובים לליובאוויטש שיואלו המנהלים לקבוע את מקום המושב בעירם. אחת העיירות המבקשות היתה – העיירה קובליץ, שבפלך ויטבסק, והיא זכתה בגורל לארצה למקום משכן זמני עבור הישיבה.

מיד לאחר חג השבועות שנחוג במחיצת הרבי, נסעו התלמידים עם המשפיע לקובליץ. אותה תקופה היו כחמישים תלמידים בישיבה. ניתן לתאר איזו מן חוויה היא זו, מסע גדול עם קיבוץ תלמידים כה רב יחדיו. רב העיר וכל נכבדי העיירה יצאו לקראת התלמידים, וארחו אותם בכבוד גדול ובפאר והדר. הישיבה הפיחה רוח חיים בקרב אנשי העיירה, ומכתבים רבים הגיעו לליובאוויטש מרב העיר ומשאר תושבים בהם מודים הם על האור הגדול וההתעוררות שהביאו הבחורים עםם לעיירה הקטנה.

הדבר יכול היה להימשך כך זמן רב, גם משום היות התנאים הגשמיים שם טובים מאוד ובהרחבה גדולה, לולא שהיו מנגדים לישיבה שהחלו לחרושרעות כנגדה ולקצץ נטיעות בקרב תלמידיה. באותו קיץ פורסם על ידי המורה וויינשטיין מאמר שטנה כנגד הישיבה, באחד מכתביהעת בשפה הרוסית, "וואסחאד" שמו. תוכנו היה להשפיל את הישיבה עם לומדיה ומנהיגיה, כשבאופן מרכזי תיאר את אנשיה לפראי אדם רומסי השכלה ורודפי אור, עד שבמצאם איזה ספר מהספרים החדשים הנאורים, הם עורכים עבורו טקס שריפה במרכז החצר, בהמון חוגג וצוהל. באופן פלאי, היה זה קיום דברי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ לאותו בחור – על הרעה שאותו יוכוח עלול להצמיח.

וכך כתב על כך כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ באחד ממכתביו²⁸:
"ואשר תשאלני אודות דברי החרפות בה' וואסחאד", כמעט שאין

הענין כדאי בעיני לדבר בו ולכלות העת היקרה לי בעבודתי הק' . . הכותב הוא מעירנו, והסיבה שהביאתו לכך היא, שהתלמיד . . שי' נצחו בדברי טעם ואמת בהתווכחו אתו, עד אשר לא מצא מענה ונכלם. ועל יסוד הדברים שנפלטו אז מפיו התלמיד שי' כי כבר שרף איזה מהספרים החיצונים, ואם יבואו לידו גם עתה ישרפם בהמון חוגג לעיני השמש, על זה בנה דברי חירופו ויספר מענין שריפת ספרי החיצונים כאילו היה מעשה שקרה אצלנו".

בתוך כך נודע, בחורף תרס"א, כי בעיר קובליץ, בהיותה עיר כללית, לא כמו זעמבין שהיו תושביה כולם חסידיים, הוקמה על ידי כמה מאנשי ההשכלה חברה שנועדה באופן מסודר לפעול על התלמידים רעה, לנתקם מתורה ועבודה על ידי שנתנו להם ספרים חיצוניים לקרוא, ועוד כהנה וכהנה פעולות שנועדו להסית את הבחורים.

עם הגעת השמועות, בסוף החורף, כתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לבנו מכתב ארוך על הוהירות הדרושה מצד המשפיעים והמשגיחים, מנהלי הישיבה, לשים לב אל כל תלמיד ועל מצבו ביראת שמים, וכה כותב בסופו²⁹:

"אחר כל הדברים האלה הנני מבקשך להשיבני על כל זה באר היטב להרגיע רוחי במקצת כשארע שכל הדברים המה תחת השגחה טובה והמשגיחים ממלאים חובתם המוטלת עליהם וכן הבחורים ממלאים חובתם בלימוד דא"ח ובנגלה ובעבודה, כל חד וחד לפום שיעורא דילי', כי באמת לבי ונפשי אליהם, וזה כל תכלית חפצי ורצוני שיהיו משועבדים לה' כל ימי חייהם כו'. והשי"ת ישמר אותם מפגע רע ומעין הרע, ויצליחו במלאכתם ויעלו מעלה מעלה בעילוי אחר עילוי בתורה ועבודה, אכי"ר. ותודיעני ג"כ איזה ידיעות אתה מקבל מקובליץ מידינו הרש"ג שי"ו".

וכך מתאר ר' משה רוזנבלום את המצב באותו הזמן, ומספר על מאורע שארע עם אחד הבחורים³⁰:

"כעין נקודות שחורות נראו אז על אופק שמי האגודה המוסרי, ואם כי היו כענן עובר וכאבק פורת, בכל זאת משכו לב המנהל והמשפיעים לחקור לשרשם. וזה הרבר: אחד הבחורים ההולך תום מהלומדים בליובאוויטש התחיל להתעצל בלימודו, ויגל לבו לאחרים מחבריו לאמר, מה יהי תכליתי אם אלמד, הלא רק למדן אהיה, ואין לי כל מטרה לחיים חומריים כו'. וגם בקובליץ נודע על א' התלמידים והתלמיד א. ר. כי יתנבא ממש בסגנון הזה. ביקורת נעשתה, ונודע הדבר כי הרשת מזורה מכת אחת שנבראה ללחום בסתר נגד הישיבה הזאת, להשפיע על התלמידים דברי נועם כנזכר, וגם ליתן להם ספרים לקרוא בהם, לבעבור נתקם לאט לאט ח"ו מהתורה והעבודה".

המשפיע ר' שמואל גרונם נדרש כאמור לתת דיווח על מצב הישיבה והתלמידים, והאם יש להעבירם משם מחשש לפגיעה רוחנית שעלולה להיות שם. הרש"ג משום מה היה פחות ער לקיומם של המסיתים בקרב הבחורים, ולכן כתב לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ כי המשך בעמוד 60 <<

(29) אג"ק מוהרש"ב, ח"א עמ' רנה.
(30) "תולדות התמימים", עמ' 47.

(28) הועתקה ב"תולדות התמימים", עמ' 35.

הרב משה רוזנבלט, מנהל רוחני ומשפיע תות"ל אור יהודה

ספר קצות השולחן

בקשר עם כ"ד טבת יום ההילולא של אדמו"ר הזקן הננו מביאים סקירה תורנית על ספר העוסק בשולחנו של רבנו – קצות השולחן. ספר זה תופס מקום של כבוד בכותל המזרח של ארון הספרים בכלל והחבר"י בפרט והינו נכסי צאן ברזל ואבן יסוד לפסיקת הלכה להולכים בשיטת רבנו הזקן. בכתבה שלפננו נערוך 'היכרות' עם ספר זה ועם כותבו

המחבר

חיבר את הספר (או יותר נכון: ערך 'מפעל' תורני זה) הגאון החסיד הרב אברהם חיים נאה, מחשובי חסידות חב"ד ברור הקודם.

הגרא"ח איש אשכולות היה. חסיד ומקושר, ירא שמים מרבים, ולמדן עצום. אולם ייחדה אותו תכונה מיוחדת שאינה שכיחה במיוחד, אולי אפילו נדירה בקרב אנשי שם – מעשיות. תכונה זו היא היתה הכח המניע של פעולותיו הרבות בחיזוק וביצור כוחה של היהדות הנאמנה. הוא עצמו היה גם רב ודיין, וגם עסקן ציבורי בכל נימי נפשו.

בתחילה היה שותף ורמות מרכזית ב"עדה החרדית" בירושלים ועמד עימם על משמרת הקודש – קדושת ישראל וקדושת ירושלים. אחת המלחמות הגדולות שניהל בשם העדה החרדית הייתה נגד תנועת הציונות בכלל ונסיון ההקמה של מדינת ישראל כ"עם חפשי בארצנו" בפרט – מערכה אותה ניהל ביחד עם הרב יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים. לאחר מכן היה ממקימי תנועת "אגודת ישראל" – וגם שם היה רמות מרכזית ביותר. בהמשך ניהל את "כולל חב"ד" – מוסד צדקה וחסד שהוקם עוד ע"י אדמו"ר הזקן, וכמנהלו פעל בתחומים רבים ומגוונים.

בעיקר השפיעה תכונתו המעשית על עסקנותו התורנית. שכן מרוב ככל חיבוריו נודף ריחה של תכונה זו: הוא מוציא את "פסקי הסידור" – בכדי להקל על הלומדים את שולחן ערוך הרב לדעת את פסק ההלכה למעשה (המופיע בפסקי סידור אדה"ז) בשעת לימודם בשולחן ערוך. מוציא את "קונטרס הסידור" בכדי לתקן שיבושים שנפלו בסידור התפילה בנוסח אדה"ז למען יתפללו ללא שיבושים. כך ממש עם "קונטרס השולחן" – תיקון טעויות בשו"ע ר. "שיעורי תורה", "קונטרס השיעורים" ו"שיעורי מקווה" – פרי מדידות ומחקרים תורניים ומעשיים – למען ידעו את מדות ההלכה מה הם. ממשיך ב"קונטרס החליבה" – מלחמתה של תורה בעניין איסור חליבת פרות בשבת ע"י יהודי. וכך הלאה בקונטרס "אבני צדק" בו הוא משיב מלחמה של תורה השערה לחולקים ומשיגים על שיעוריו. היה גם כותב קבוע במשך שנים ארוכות בעיתון "המודיע" מדור

מיוחד בשם "הערות למעשה" בו הביע דעת תורה בעניני השעה. ועוד.

לוח כולל חב"ד – הכולל הלכות ומנהגי חב"ד במעגל השנה, אף הוא ביטוי לתכונת מעשיות זו.

נרמה, שניחוחה של תכונה זו לא מש גם מחיבורו הגדול "קצות השולחן". הוא ניגש לכתובת החיבור – לא מפני שיש לו חידושים להעלות על הכתב, או מפני שנפשו נמשכה לכך, אלא – מפני צורך שנתעורר אצל הצבור (ראה בהקדמתו לספר). כך או כך החיבור מלא בהלכות מעשיות ועונה על המתבקש בדורות אלו האחרונים – ספר מעשי שראשו בשמים ורגליו בארץ. יסודותיו בהררי קודש – שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, והתפשטותו בפרטי הלכות התואמות את זמן ומקום הכתיבה.

הספר

כאמור, הגרא"ח חיבר חיבורים נוספים סביב שו"ע אדמו"ר הזקן, אך בכתבה שלפנינו נתמקד בעיקר במפעלו התורני הגדול בעל תשעת החלקים הלא הוא קצות השולחן.

הגרא"ח ראה כי תורה כמעט ומונחת בקרן זווית, ושולחנו של אדמו"ר הזקן אינו מקבל את המקום הראוי לו הן בעולם התורה בכלל והן בעולם ההלכה בפרט, ובפרט מחמת צוק העיתים, שגם ההולכים בדרכו של רבנו אין סיפק בידם לעיין וללמוד בשו"ע ר

עצמו. מה גם כי מדור לדור נדרשות לבירור הלכות חדשות וזאת בהתאם לחידושים ולשינויים בעולם, ונטל על שכמו את עולו של חיבור תורני מקיף על שולחן אדמו"ר הזקן, כשמטרתו – תמצות והנגשת ההלכות.

וכך כותב המחבר בהקדמתו "והאמת אגיד כי יודע אני שאחריות גדולה לקחתי עלי בסידור הספר והעתקת ההלכות למעשה – דשמעתתא בעי צילוטא . . . אך בראותי כי אין גם אחד מאנשי מתעורר על הנחיצות לגשת למלאכת הקודש קיימתי מאדו"ל באתר דלית גבר – תמן הוי גבר (ברכות ס"ג) והעמסתי עלי את העבודה הקדושה הזאת ובטחתי בנותן התורה ובזכות אדמו"ר הזקן נבג"מ שדבריו הק' הם היסוד והבנין בספר זה כי מן השמיים יסייעו בידי, ות"ל שזיכני . . ."

הספר, כשמו כן הוא – קצות השולחן. אין זו מפה על השולחן – הוי אומר פירוש או תוספת לשולחנו של רבינו – אלא בשולחנו של רבינו הזקן ממש עסקינן – בקיצורו ובביאורו. אף דורשי רשומות יוכלו לדרוש את שמו של הספר לשבח מיוחד – לא רק 'קצות' לשון קצה, אלא 'קצות' לשון 'קצין' ו'מוכח' (ראה רש"י במדבר יא, א) – שכן הרב המחבר ניפה ובידר את תוכן דברי רבינו על לשונותיו המדוייקים וערך אותם מחדש, דבר דיבור על אופנו בלשון ברורה ובדרך קצרה, כ'קיצור' לשו"ע רבנו.

במילים אחרות: גוף ונשמה. 'קצות השולחן' הוא גופו של החיבור ו'ברי השולחן' הם נשמתו של החיבור – בהם מביא המחבר את המקורות, מוסיף מנהגים, מתפלפל בדברי הפוסקים ומוציא הלכה למעשה במגוון רחב של נושאים, כאלה שהוזכרו וגם כאלה שלא הוזכרו בגוף החיבור. ב'ברי השולחן' ידון המחבר מיסודות ההלכה ועד ההלכה למעשה על פי הטכנולוגיה הקיימת כיום ודורשת התייחסות מתאימה לפסק הלכה בהיר וצח ע"פ השו"ע.

לא בכדי נקט המחבר בשם 'ברי השולחן' לביאור זה של ספרו. שכן כברי השולחן הנושאים את השולחן כן פירוש זה מגביה אל על את גופו של החיבור. שכן הנימוק, הפלפול ועד להוצאת הלכה למעשה שב'ברי השולחן' הם אלה שהפכו את ספר זה לאחד ומיוחד מתוך מגוון ספרי הלכה שיצאו בדורות האחרונים.

יעידו על כך פוסקי זמננו ובפרט גדולי הפוסקים העוסקים הלכות שבת, ובראשם הלא המה הספרים והספרים "שמירת שבת כהלכתה" (להרב יהושע נויבירט ז"ל) ו"שבת כהלכה" (להרב – יבלחט"א – יקותיאל פרקש שליט"א), שברפרוף קל ביותר בחיבוריהם יצוצו לנגד עיניך מערכות שלמות כמו גם פסקי הלכות רבים שמקורם בספר קצות השולחן.

מטרת החיבור ומעלותיו המיוחדות

בראשית הקדמתו לחיבורו (חלק א) מתאר המחבר את המעלות המיוחדות שבחיבור זה, שכן כמה וכמה מעלות טובות בו. וז"ל:

א. . . ס' קצות השולחן ח"א אשר בו נקבצו ובאו בקצרה הלכות הנחוצות דבר השוה לכל נפש."

ב. "ויהי בעה"י לתועלת עבור אחינו הטרודים בעסקים שהזמן גרמא שלא יוכלו ללמוד ולעיין בשו"ע אדמו"ר ז"ל."

ג. בהמשך דבריו מונה את התוספות המיוחדות שישנם בחיבור זה מעבר למובא בשולחן ערוך "גם השתדלתי להעתיק מספרי אדמו"ר הצ"צ ז"ל בשו"ת ובפסקי דינים ועל משניות מה שהי' שייך לעינים הבאים בחלק זה. גם הבאתי את המנהגים של אנשי אשר יסודם בקדש מקובל מאדמו"ר הזקן ז"ל ועוד לא באו בדפוס."

ד. "נוסף לזה הבאתי . . . הלכות המצויות בחיי איש הישראלי יום יום, לזכות הלומדים בו."

אופיו של הספר

כפי שכבר נכתב, אישיותו של הרב המחבר אישיות רבת אנפין היתה. בראש ובראשונה – חסיד, רב (וביחד: – א חסידישער רב), ירא שמים מרבים, למדן, זכרן נפלא, עסקן תורני, עסקן ציבורי, איש מעש ופרקטיקה. ואכן, גם בחיבורו זה באה לידי ביטוי טבעיות אישיותו המיוחדת ורבת הגוונים: התייחסות לשלל נושאים הלכתיים, גאונות ומנהגי חסידים הלכה למעשה – מחד, ועסקנות תורנית ופרקטיקה – מאידך.

לקמן נערוך סקירה וננסה לתת קצה של מבט אורכי על ספרו זה. הוי אומר: מן הקל אל הכבד – מן הפרקטיקה וכדו' אל הלמדנות וכח פסיקתו המיוחד. נביא מגוון סגנונות ממלאכתו של המחבר כפי שהם באים לידי ביטוי בספרו זה. כמובן שבכל תחום ותחום שניגע

חכמה גדולה ישנה בעשיית מלאכה מעין זו. שכן כח הקיצור והתמצות גדול מכח האריכות וההתפשטות. נדרש בירור ודיוק בכל מילה כאשר לכל שינוי עלול להיות משמעות לכאן או לכאן. את מלאכה זו נטל הגרא"ח על שכמו.

סך הכל תשעה חלקים הוציא המחבר לספר זה (המצורפים כיום לשלשה כרכים), ועדיין לא סיים אפילו את הלכות שבת, שכן בפתע פתאום נדם לבו ונתבקש לישיבה של מעלה.

חלק בלתי נפרד מהחיבור הם ההערות שנרפסו על דפי "קצות השולחן", ונקראו בשם "ברי השולחן". לזה ולזה יחדיו יקרא בשם "ספר קצות השולחן". החיבור "קצות השולחן" הוא השלד של הספר, שכן גמרו וביאורו של החיבור הוא ב'ברי השולחן'. אולי

וכו", דמדוע הוזכר כאן שזה מנהג ספרדים מה שאין דרכו לציין מקורי הדינים והמנהגים שבסידור, וקרוב בעיני לומר טעם לזה לפי שלא נזכר באן י"ט כסלו שהוא יו"ט לאנ"ש קבוע לדורות מאז יצא אדמו"ר ז"ל ממאסרו בפעטרבורג בי"ט כסלו תקנ"ט ואין אומרים בו תחנון ולמנצח ובוודאי נקבע היו"ט בהסכמת אדמו"ר ז"ל והסידור נרפס בפעם הא' (- הראשונה) בשנת תקס"ג - עיין בהקדמת שער הכולל - והי' צריך למנות גם י"ט כסלו בין הימים שא"א תחנון ולמנצח, ולא רצה אדמו"ר ז"ל להזכירו מפני גודל ענותנותו, ובכדי שלא תהא ההשמטה של י"ט כסלו שום משמעות שאומרים בו תחנון הקדים תחילה "מנהג ספרדים" וממילא אינו דיוק כלל מה שהשמיט י"ט כסלו שאינו מנהג ספרדים מאז. ע"כ.

מה יפו ומה נעמו דברי המחבר. עד כדי כך גדלה מידת החסידות שבו שרואה בסתום את המפורש ובנסתר את הנגלה.

א חסיד'ישע פסק דין

קניית דברי מאכל בשוק מאנשים שאינם זהירים
בנטיילת ידיים שחרית

בסימן ב בדה"ש ס"ק ז בדין הנהגת הבוקר, עוסק בהלכה מעשית מאוד - קניית מוצרים בשוק כאשר יש חשש שנגעו בהם אנשים שאינם זהירים בנטיילת ידיים שחרית כראוי ג' פעמים לסירוגין.

בתחילה מביא את שיטות האחרונים המתירים לקנות מאכלים אלו, אך הוא עצמו מסתייג מכך ומציע להחמיר: "הנהגה בזה" קשה ליוהר בפרט זה, כי רבו קלי הדעת המזולזלין בנט"י שחרית וכל מיני אוכלי הנקנים בשוק יש עליהם החשש הזה, והעולם נוהגין להקל, ומ"מ ראוי להחמיר לכתחלה שלא לקנות שום אוכל ומשקה ממי שידוע בוודאי שאינו חושש לקיים נט"י שחרית ג"פ בסירוגין כדון, והסכרא נותנת, שאפי' אם נאמר שאין כח להרוח רעה להזיק מ"מ מוליד טמטום הלב וגורם טבע רע...".

מגישה זו ניתן ללמוד על מידת היראת שמים והחסידות שבו. הפוסקים והעולם נוהגין להקל, אך לירדו מי הוא זה שכדאי לו להקל כאשר בטמטום הלב ובקניית טבע רע עסקינן?!

פרקטיקה

דינים ליוצאים לדרך בערב שבת ב'אוטומוביל' (- אוטובוס)
'שנתחדש בזמננו'

בסימן טט סעיף ב כותב: ". . אם הולך לביתו או להתארח בבית אחרים מותר לו לילך כל היום אף על פי שלא שמו אל ליבו כלל מביאתו, לפי שרוב בני אדם מכינים צרכי שבת בריווח גם עבורו". ובדה"ש ס"ק ה מביא להלכה שהמשנ"ב בכל זאת מסתייג מיציאה לדרך ביום ו' בשעה מאוחרת גם אם צרכי שבת מוכנים עבורו.

בהמשך דבריו מתייחס באופן מיוחד לנוסעים ב'אוטומוביל' ולתקלות הרבות השכיחות ב'אוטומובילים' אלו, שעל כן אין לצאת באמצעותם לדרך גם בשעה מאוחרת: "ובפרט בנסיעה באוטומובילים שנתחדשו בזמננו צריך ליוהר שלא ליסע דרך רחוקה של איזה שעות בע"ש ולפחות מחצות היום והלאה כי הקלקול

ישנם דוגמאות רבות בחיבור כולו אך אנו נטעם מעט מן המעט שבכל ענין.

כך או כך איננו מתיימרים בסקירה זו לסקור את החידושים ההלכתיים שבספר כי רבים הם ואי אפשר לפורטם. יתירה מזו - קיימים המה ממש בכל סימן וסימן. טעימה בלבד נוכל להגיש כאן, ואידך זיל גמור.

סקירה

מנהגי חב"ד

מנהג שראה בליובאוויטש בשנת תער"ב -
קבלת שבת וערבית בשעה מאוחרת

בענין מנהג החסידים בליובאוויטש לאחר את מזמורי קבלת שבת ותפילת ערבית של שבת - דבר שעל פי ההלכה אינו כל כך פשוט, מביא המחבר (בסימן עז סוף ס"ב) את ההלכה כפי שהיא, וז"ל: "ונכון להקדים קבלת שבת בכל מה דאפשר רק שיהא מפלג המנחה ולמעלה" ומקורו בשו"ע ובשו"ע ר.

ובבדה"ש ס"ק טו נחלץ חושים ומבאר את מנהג חסידי חב"ד לאחר את זמן התפילה וללמוד דא"ח קודם לכן "ומעשה רב ידענא שכן היה המנהג בלובאוויץ בהיותי שמה בשנת תער"ב שאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הי' אומר דא"ח לפני קבלת שבת לערך שתי שעות בלילה ואח"כ היו אומרים קבלת שבת ומעריב (ומצאתי סמך לזה ביירושלמי ברכות ד"ב ומשעה שב"א נכנסין לאכול פיתן בע"ש שעה או תרתי בלילה הוא, ופי' המפרש... שהיו רגילין לרוש בלילה ע"ש ולא היו נכנסין לבתיהן אלא שעה אחת או ב' בלילה)".

אם כן למדנו כך: המחבר עצמו ראה בליובאוויטש את הרבי הרש"ב אומר חסידות כאשר לאחר מכן נערכה התפילה בשעה מאוחרת יחסית. היות שכך - וודאי יש כך לנהוג, שכן זהו "מעשה רב".

אולם המחבר לא מסתפק בכך אלא גם דואג לתמוך יסודותיו בעמודי שש, הלא הוא תלמוד ירושלמי (כמעט) מפורש.

דיוק נפלא ורמז גדול

אדמו"ר הזקן רומז בסידורו שלא לומר תחנון בי"ט כסלו

דיוק נפלא מדייק המחבר מלשונו של רבנו הזקן בסידורו. במה העניין? המחבר מוצא רמז מעניין בפסקי הסידור לכך שאין לומר תחנון בי"ט כסלו.

כידוע, לא אדמו"ר הזקן הוא זה שהנהיג שלא לומר תחנון בי"ט כסלו אלא חסידים הנהיגו זאת. מאדמו"ר הזקן בעצמו אין שום מקור לענין שבא בכתובים. וכאן פותח לו המחבר פתח לומר שאדה"ז כבר כותב זאת. לא במפורש, שכן מחמת ענותנותו לא יכתוב זאת רבנו הזקן שחור על גבי לבן, אבל רומז זאת למען יבין זאת המבין דבר מתוך דבר.

וכך כותב בסי' כ"ד בבדי השולחן ס"ק ל: ויש להעיר קצת במה שכתב אדמו"ר בסידור קודם למנצח יענך "מנהג ספרדים שבכל יום

מצוי בהם כאשר עינינו רואות ולפעמים צריך כמה שעות לתקונם, ועלול מאוד לבא לידי חילול שבת ח"ו והחכם עיניו בראשו".

הוי אומר, המחבר רידן חושש לנסיעה באוטובוסים דאז שכן "הקלקול מצוי בהם. . צריך כמה שעות לתיקונם", ופוסק שאין לצאת בהם לדרך ביום ו' בשעה שישנה סכנה שמא יתעכב בדרך.

עצה לעוסקים בבניה

לחיזוק בטון ושמירת שבת גם יחד

בזמנו, כאשר החלה מסה של בניה על ידי יהודים בארץ, נדרש הוא לשאלה בעניין חיזוק הבטון לאחר הבניה, הדורש שפרכת מים מידי יום על מנת שהבטון יתקשה ולא תהיה בו סכנת קריסה. מה קורה כאשר יצקו בטון ביום ה' או ו' ונוצר צורך לשפוך עליו מים גם בשבת?

בבדה"ש סי' קל ס"ק כא מתייחס לכך. ראשית מסביר הוא בקצרה את מלאכת עשיית הבטון: "ופה מקום לבאר בדבר בנין הבטון (שהוא תערובת אבנים דקים חצץ עם מלט שקורין צימענט) והדרך הוא שאחרי ששפכו את הביטון על הבנין, שופכין עליו מים (יש שופכין פעם אחת ויש שופכין ג' ימים רצופים פעם א' ליום) ועי"ז מתחזק הבנין שהביטון נעשה קשה וחזק", ומכאן ממשיך הוא להתייחס לבעיית הבטון כאשר ימנעו מלשפוך עליו מים משבת, דבר שאכן אסור בתכלית האיסור וכרוך באיסור דאורייתא של בונה.

ומסיים שם וז"ל: "והחכם עיניו בראשו כמנהג היראים לשפוך המים בערב שבת סמוך לחשיכה, ואחר כך במוצאי שבת תיכף וממילא אין נחיצות לשפוך בשבת עצמו".

אכן כך נאה וכך יאה למחבר, החכם שענינו בראשו, ושם על לבו בפרטי הבנת הנושאים הפרקטיים שבכל דבר על מנת שיוכל לתת מענה וגם עצה נכונה לכל דורש.

זיכרון משנות ילדותו

יש להתיר צחצוח נעליים ליוצא לדרך

בילדותו למד הגרא"ח נאה אצל הרב יוסף יעסיל הארעליק מחשובי וקני החסידים בחברון. לאחר כשלושים שנה מידי כתבו את ספרו "קצות השולחן", מביא שם דבר הלכה אותו שמע מרבו בהיותו כבן עשר שנים בלבד.

בסימן סו העוסק ברין תפילת הדרך כותב בבדה"ש ס"ק טו וז"ל: "לא ימשח מנעליו ביום שרעתו לילך לדרך (צוואת ר"י החסיד),

(וכשלמדי אצל הרה"ח - ויש אומרים מוקני החסידים ברור העבר - ר' יוסף יעסיל הארעליק ז"ל כד הוינא כבר עשר שמעתי ממנו שהקפידא דווקא בהולך בדרך ברגליו ולא בנוסע ורכוב)".

אם כן לנו פסק הלכה ברור (שרבים טועים בו) אותו הוציא בעקבות זכרונו המופלא - אדם היוצא לדרך אך רוכב או נוסע, אינו צריך להקפיד שלא לצחצח מנעליו טרם צאתו לדרך. כמובן שלכך השלכה ברורה לזמננו אנו בו הדרך מעיר לעיר היא בכלי רכב, שבמקרים אלו אולה לה גורתו של ר"י החסיד.

תיקון גאוני לטעות סופר

"בפירות" או "בפירור"?

פתרון לקושיה ברמב"ם בה נתחבטו גדולי נושאי כליו, פתר לנו המחבר במחי תיקון אות אחת. כמה גאונות וכמה פשוטות ישנם בהמצאה זו של המחבר.

כתב הרמב"ם בהלכות שבת (פרק כא הלכה יח) "מחתיכין את הרלוועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים. . שאין טחינה אלא בפירות". וכבר תמהו על זה נושאי כלי הרמב"ם: הלוא דלועין גם כן פירות הן, ומהו הנימוק "שאין טחינה אלא בפירות"? וכמה נדחקו לתקן הגירסא בכמה אופנים (לדוגמא המגיד משנה מביא שיש גירסא "שאין טחינה בפירות" אבל מסכם "ולא הבנתי אחת מן הנוסחאות" ועיין בכסף משנה, מרכבת המשנה, ועוד).

הגרא"ח (סימן קכט בבדה"ש ס"ק ב) פותר את התסבוכת בפתרון פשוט: "ואם יעלה על דעת שיש כאן טעות סופר כמ"ש הב"ח, י"ל ג"כ שוברמב"ם הי' כתוב (שאין טחינה אלא) 'בפירור' ונשתבש אח"כ 'בפירות' עכ"ל. היינו שבסה"כ היתה כאן טעות של אות אחת, שכתבו "בפירות" במקום "בפירור", שכן בכתב יד הרמב"ם היה כתוב "בפירור" (וראה באישים ושיטות להרב זוין, שמבסס את רעיון זה על פי גירסאות נוספות, ואכמ"ל). וכעת יתיישבו התמיהות: הרמב"ם אומר שאסור לחתוך הירק דק דק ואסור לרסק את השחת והחרובין, אבל מותר לחתוך הרלוועין, כי גדרה של טחינה היא בפירור וריסוק ולא בחתיכות גדולות כדרך חיתוך הרלוועין!

עסקנות תורנית

קונטרס החליבה

קונטרס מיוחד שיצא לאור בפני עצמו בשם "קונטרס החליבה" מופיע כחלק בלתי נפרד מחלקו השישי של הספר, ויצא לאור בקשר עם פולמוס תורני רחב וחרifi סביב נושא החליבה בשבת.

אבל אם הוא חי לגמרי מותר ליתנו אפילו על כירה ותנור או כופח שאינו גרוף וקטום, אם הוא סמוך לחשיכה שלא יתבשל קצת קודם כניסת השבת...".

מבין דבריו אנו מבינים, שלדירו זו טעות להבין שאדה"ו מגדיר שהנחת הבשר מבעוד יום - אפילו מספר דקות לפני שבת - מבשלת קצת (כפי שהבין בספר שביתת השבת), דבר שלא מסתבר גם על פי ההגיון. אלא רצונו של אדמו"ר הזקן לומר דבר פשוט: על המניח בשר חי לפני שבת לדאוג שהבשר לא יתבשל קצת לפני שבת. איך מוודאים זאת? על המשהה לדאוג להניחו סמוך לחשיכה בפרק זמן כזה (חצי שעה - שעה, כדלקמן) שלא יתחיל להתבשל קצת לפני שבת. (כן מובן מלשונו של המחבר שכתב "אם הוא סמוך לחשיכה שלא יתבשל קצת". וכאילו כתב "אם הוא סמוך לחשיכה באופן של יתבשל קצת").

(ומהו שיעור זמן זה? כתב ב'שבת כהלכה שזהו שיעור הזמן בו בדרך כלל האדם מקבל את השבת (חצי שעה - שעה, לפני שבת). ובטעם שיעור זמן זה מבאר שיסוד ההיתר להניח בשר חי תלוי בדעת האדם - כל עוד האדם המניח הבשר לא נותן על דעתו שהבשר יספיק להתבשל - אפילו מעט - לפני שבת, זהו שיעור "סמוך לחשיכה ממש" עליו דיבר שו"ע"ד).

ובזה רואים אנו את כוחו של המחבר כמקצר מתמצת ומנסה, שגדול הוא.

חדשנות

מחדש איסור מגיס בהוצאת כופתאות (קניידעלאך) מקדירה - גם כשהם מחוץ לרוטב

מעניינת מאוד גישתו של המחבר לפרט בדיני מגיס בשבת.

קצת רקע לעניין: אסורה בשבת הוצאת אוכלין עלידי כף מתוך סיר שיש בו רוטב העומד אצל הכירה (או הפלטה). ונחלקו הפוסקים בסיבת האיסור: יש אומרים שהאיסור הוא מפני שנטילת דבר המאכל עלידי הכף גורמת לערבוב התבשיל (הגסה), דבר שממהר את בישולו שזהו דבר האסור משום מבשל בשבת. ולפי פוסקים אחרים אין בזה איסור מבשל, אבל חכמים אסרו זאת מחשש שמא בפעם אחרת יערבב (יגיס) ממש - דבר האסור משום מבשל.

על פניו נראה שאדמו"ר הזקן נקט באופן חד משמעי כשיטת הראשונה, ובלשונו הזהב (סימן שיח סעיף ל): "... לא יוציא מהם בכף שנמצא מגיס ויש בזה משום בישול".

הנפקאמינה בין השיטות תהיה כאשר אדם ירצה ליטול תבשיל מן הקדירה באופן שוודאי אינו מגיס בשום אופן, כגון סיר עם כופתאות שיש בו מעט רוטב בתחתיתו (כדי שלא יחרך) אך הכופתאות ברובם אינם בתוך רוטב, ובא אדם ורוצה ליטול בכף או מזלג כופתאות מחלקו העליון של הסיר. לפי הסוברים שאיסור הוצאת תבשיל בכף אסור מפני שהוא מבשל בפועל, הרי כאן יהיה מותר, שכן אין רוטב ואין כאן הגסה כלל. אבל לדברי האומרים שאיסור הוצאת תבשיל בכף הוא מפני החשש שמא יבוא להגיס, הרי חשש זה קיים גם כאן ויש לאסור.

ובכאן תופס המחבר החבל משני קצותיו. מחד, כמובן שהוא הולך

תורף העניין: בזמנו החלו חלוצים דתיים לייסד ישובים חקלאיים בארץ ישראל, ובהם גם רפתות. מכאן נולד גם הצורך לעסוק בנושא החליבה בשבת שכן מסיבות כאלו ואחרות לא יכלו להשתמש בשכניהם הערבים לחליבה, וגם לא ניתן לדלג על החליבה מחמת צער בעלי החיים הכרוך בכך. התווסף לעניין גם ההפסד הכספי הכרוך בחליבה בצורה המפסידה את החלב, דבר שבסופו של דבר גרם לחלק מרבני הציונות ובראש הרב עזריאל רבה הספרדי של תל אביב להתיר את החליבה באופנים מסויימים. לאורך הראי"ה קוק רבה הראשי של ארץ ישראל היה מן המצדדים לאסור.

מחלוקת זו התרחבה מאוד כאשר רבנים מזרמים שונים מצדדים במיני היתרים למיניהם מחד ובהסתייגויות שונות מאידך, כך שמבחינת הגרא"ח נאה לא נותרה ברירה אלא לחגור בעוז מתניו ולהוציא קונטרס הנושא בקול ברור את דעת היהדות הנאמנה, אשר אסורה בשום אופן חליבה בשבת עלידי יהודי. זאת מפני שהחלב לשם שימוש בחלב עובר על איסור מפרק בשבת, וגם משום איסור ממחך נגעו בעה.

מסקנתו לגבי אופני היתר החליבה בשבת היא כך: הטוב ביותר הוא שגוי יחלוב. אם אין גוי מותר לחלוב לאיבוד, כאשר יש חומר חריף בכלי אליו חולבים, וכן אם חולבים על הקרקע אזי יש להניח חומר חריף על מנת שיתקלקל החלב מיד. היתר זה גם הוא אך ורק כאשר הפרה מצטערת.

ניסוח מבריק

היתר הנחת בשר חי על כירה שאינה גרופה וקטומה בערב שבת בשולחן ערוך מבואר שאם משהה קדירת בשר חי, או מניח חתיכת בשר חי בקדירת תבשיל בערב שבת - אין צריכה הכירה להיות גרופה וקטומה. מכיון שעד הלילה אינו יכול להתבשל אפילו אם יחתה, ואילו עד לסעודת היום יתבשל גם בלאו הכי, הרי שאין כלל חשש שמא יחתה.

אמנם, אדה"ו (וכן הוא במגן אברהם) מביע הסתייגות מסויימת (סימן רגג, סעיף ח): "מכל מקום צריך שיתננו שם סמוך לחשיכה ממש, שאם נתנו מבעוד יום, בבר נתבשל קצת קודם כניסת השבת...".

ונתחבטו בזה באחרונים (ראה באריכות גדולה בספר שבת כהלכה ח, כט ובהנסמן שם), שהרי לפי זה אין אתה מוצא לעולם שיוכל להשהות בשר חי, אלא אם כן יניחנו על הכירה ממש דקה לפני השקיעה. מאידך, לא מסתבר כלל שלזה נתכוון במגן אברהם ובשו"ע רבינו, ובפרט שבזמננו נהגו לקבל שבת זמן רב יחסית לפני השקיעה.

בספר שביתת השבת הרחיק לכת במאוד (הובא בשבת כהלכה שם) וקובע בהלכה זו מסמרות "ולפי זה לדירן לא שכיח ההיתר של בשר כחי דאין אנו רגילין לאחור כל כך מקבל שבת עד חשכה ממש... ממילא אין שייך היתר דבר חי, דעד שתחשך הוא כבר בשליל ולא בשליל".

והמחבר רידן, אגב ניסוח החלכה ב"קצות השולחן" נותן לנו את פירושו הבהיר והפשוט לשו"ע רבנו. וז"ל (סימן עא סעיף ד): "...

תולדות חייו ופעלו של הרב אברהם חיים נאה

הגאון החסיד הרב אברהם חיים נאה, נולד בי"ג אייר בשנת תר"נ, בחברון עיר הקודש, לאביו הגאון הרב מנחם מענדל נאה ולאיימו הרבנית מוסיא בת הגאון רבי בערל אשכנזי (קאליסקער), שהיה שד"ר וחוזר של אדמו"ר הצמח צדק.

הרב מנחם מענדל נאה היה מראשי חסידי חב"ד בארץ הקודש וממנהלי כולל חב"ד בארץ הקודש. במשך מספר שנים שימש כרב בקהילת חב"ד בחברון – כממלא מקומו של גיסו הרב שלמה יהודה לייב אליעזרוב שהיה באותם זמנים שד"ר במדינת בוכרה (כיום אוזבקיסטן).

הרב אברהם חיים נאה היה מראשי כולל חב"ד וממקימי ישיבת תורת אמת בירושלים. חסיד ומקושר בלב ונפש לשלושה אדמו"רים – בצעירותו זכה להיכנס ליחידות לאדמו"ר הרש"ב, עם אדמו"ר הרי"צ היה בקשר מכתבים, וגם זכה להיכנס אליו ליחידות, בעת ביקור אדמו"ר הרי"צ בארץ הקודש, ועם הרבי היה בקשר מכתבים שהביא אותו להיות בהתקשרות אמיתית אליו. ההתקשרות שלו לאדמו"רי חב"ד, היתה מושרשת עמוק בעצם מהותו. היה מסור להוראותיהם בנחישות, דביקות והתלהבות. ובכיוון הפוך – הוא זכה ליחס של כבוד והערכה מרבתינו נשיאינו. והרבי הפנה אליו פעמים רבות שאלות בהלכה ומנהג.

נפטר בפתאומיות ביום כ' בתמוז של שנת תשי"ד לאחר שלקה בלבו, והובא לקבורה בהר המנוחות בירושלים.

הדבר שהקנה לו את פרסומו הגדול הינו שיטתו ההלכתית בעניין מידות ושיעורי תורה. הגרא"ח בירר שיטה מצמצמת בעניינים אלו, והוכיח אותה עם ראיות מדברי הראשונים והאחרונים. ויכוחו היה בעיקר עם הרב אברהם ישעיה קרליץ (החזון אי"ש), שהחמיר והגדיל את השיעורים. בקרב הציבור נהוגה כיום בעיקר שיטת הגרא"ח נאה, שהסכימו לדבריו גדולי דורו והדרות שאחרייו.

למרות מחלוקתו החריפה עמו בענייני מידות ושיעורים, כיבד החזון אי"ש עד מאוד את הגרא"ח, והייתה ביניהם הערכה הדדית כפי שמשקף ממכתביהם זה לזה. לעומת זאת, עם גיסו של החזון אי"ש, הרב יעקב ישראל קנייבסקי, היו חילוקי דעות והם תקפו זה את זה בחיבוריהם ובעל פה.

את שיטתו פרסם בספרים "שיעורי תורה", "שיעור מקוה", "שיעורי ציון" ו"קונטרס השיעורים". בעת שהוציא את ספרו "שיעורי תורה" פרסם רבה של העדה החרדית רבי זליג ראובן בנגיס בשבועון החרדי 'קול ישראל' מכתב ברכה, ובו שבחים על הספר ומחברו. אחד מעיסוקיו התורניים המרכזיים היה בדברי אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך הרב ובפסקיו בסידור, אותם ידע על בוריים, ונחשב לאחד המומחים הגדולים בתורתו. במהלך השנים פרסם כמה חיבורים העוסקים בדבריו: "פסקי הסידור" "קונטרס השלחן", וכמובן גם "קצות השלחן" בו עוסק מאמרנו זה. ספרו נדפס עם הסכמות מרבי יוסף חיים זוננפלד, ורבי אליהו קלצקין ואחרים ששיבחו את חיבורו מאוד. בראש הספרים מביא את מכתבו המעורר של הרבי הרי"צ אליו בקשר עם הו"ל של ספרים אלו.

ערך את לוח כולל חב"ד – לוח שנה שמשולבים בו הלכות ומנהגים לפי סדר ימות השנה. לוח זה עדיין רלוונטי ומודפס מידי שנה בשנה (בהתאם לתאריכים בקביעות אותה שנה) כאשר חסידי חב"ד הולכים לאורו. נותרו ממנו כתבים רבים השמורים אצל בני המשפחה, ועדיין לא ראו את אור הדפוס.

התכתבות עניפה היתה בין הרבי להגרא"ח נאה, ועסקה בעיקר בנושאי הלכה ומנהג. בכמה אגרות ושיחות הרבי הפנה אל דברי הגרא"ח והתבטא אודות אישיותו ופסקיו. הנה כמה ציטוטים:

"דרך אגב לסימן ח' בדיני השיעורים, הנה זה מאיזה שנים שנדפס בירושלים ת"ו ספר "שיעורי תורה" להרב אברהם חיים נאה, ויצא גם כן במהדורא חדשה בשנת תש"ז שם, ובו הובאו כל הדיעות בשיעורי תורה מראשונים ואחרונים, וגם בחלק שני מספר הנ"ל הנקרא שיעור מקוה, ירושלים תשי"א". (אג"ק ח"ז אגרת ב'ה)

"ובתר פסקי הסידור אזלינו להלכה ולמעשה הן בענין זה והן בכמה ענינים שישנם שינוים בין הסידור והשו"ע (אשר רובם ככולם נקבצו בספר פסקי הסידור להרה"ג הרב כו' אברהם חיים נאה ע"ה מירושלים, ת"ו על ידי משיח צדקנו בב"א). וזאת להעיר, אשר בספר קצות השלחן להרה"ג כו' נאה הנ"ל סוף חלק ג' העיר על כמה פרטים, בסדר הכנסת שבת לרבנו הזקן". (אג"ק ח"ב אגרת ג'תתקעו) "בהנהוגע לשיעורים. הנה בספרו של הרה"ג והרב מו"ה חיים נאה ע"ה, מביא כמה שיעורים ומציין בהם אם זוהי סברה או שגם יש בזה קבלה בתוככי החסידים". (אג"ק ח"ב אגרת ד'נא)

מקורות: ספר "נודע בשערים" (ושם בארוכה תולדות חייו וקשריו עם רבותינו נשיאינו). חב"ד פדיה. ועוד.

השבירה על ידי אכילה קיל טפי משבירה בידים, דכפיו לא ניכר כלל השבירה...".

(ולמעשה שבספר פסקי תשובות להרב שמחה ב"צ רבינוביץ (בסימן שמ אות ו) כותב על פי שיקול דעתו שנראה שלשיטת אדה"ז אסורה אף אכילת אותיות גם כאשר הם חלק מן העוגה ולא נתווספו עליה. אמנם לע"ע לא מצאתי על מה סמך דבריו, וכנראה שמחמת החמרתו של אדה"ז במפורש בהאופנים דלעיל לא מצא בנפשו מקום לחלק ולהתיר אכילה ולא שבירה. ואפשר דאשתמיטיה לדברי וסברת הקצות השולחן. על כל פנים חזינן כמה חשובים דברי הקצות השולחן ומה כוחו, כח דהתירא).

סברא בפרקטיקה

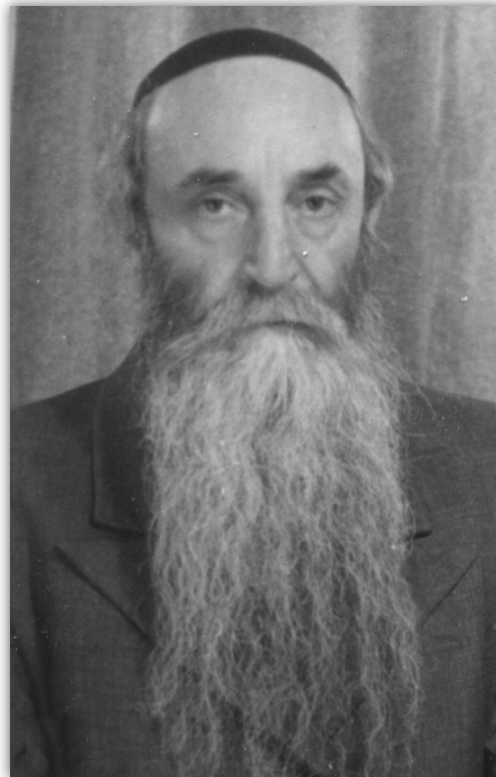
ערבוב סוכר בשבת

ערבוב סוכר בשבת – דבר שכנראה כולנו רגילין לעשות מיד שבת בשבתו תוך כדי הכנת כוס משקה – דבר שאינו פשוט הוא כלל ועיקר.

הרבה טרחו הפוסקים האחרונים להתיר לנו דבר זה שכן מבחינה הלכתית דבר זה היה צריך להיאסר, או על כל פנים מקום להחמיר בו. וזאת מפני שריסוק שלג וברד (וכל כיוצא בהם) והפיכתם למים נאסר, ובמה שונה ריסוק סוכר מריסוק שלג וברד?

ובזה המחבר בא ובסברא מופלאה "מלמד זכות על מנהג העולם" (לשונו בבדה"ש סימן קכז ס"ק ב), וזה אשר הגה בפלא הגיונו: השלג והברד משתנים ממהות למהות על ידי ריסוקם, ומדבר מוצק הופכים למים, מעין 'נולד'. משא"כ בסוכר שאין הערבוב הופך אותו לנוזל אלא אך ורק גורם להקטנת גרגירי הסוכר. את המסת הסוכר לא עושה המערבב אלא המים שסביב הסוכר עושים זאת בדרך ממילא.

סברא דומה אומר המחבר (שם ס"ק יד) באשר להיתר יציקת מים חמים על סוכר בשבת. גם שם הוא מסביר אין יציקת המים ממיסה את הסוכר והופכתו לנוזל, אלא עיקר המסתו למצב נוזלי הינה מסיבת המצאותו בסביבת המים

לאחר היציקה.

סוגיא בלקוטי שיחות

שיטתו בהפטרות דשבת הנוכה
בקצות השולחן ובלוח כולל הבי"ד

זכה חיבור זה של קצות השולחן וזכה מחברו, כאשר שיחה שלמה

בשיטת שו"ע רבינו ואף מביאה ממש בלשונה (סימן קכד סעיף ג), ומאידך (בבדה"ש על אתר ס"ק י) מביא את השיטה השניה וחושש אליה. ומכאן מוציא הוא לאסור הוצאת כופתאות באופן הנ"ל. גישה זו הינה מעניינת מאוד ויש להבין מה הניאו לחשוש גם לגישה זו. (הרב יקותיאל פרקש בספרו שבת כהלכה (פרק ה סעיף ז) מהרהר אחר דבריו וחולק עליהם – אם כי בזהירות ובכבוד מירבי, ובניגוד לדברי המחבר שכתב לאסור כותב הוא "נראה להתיר").

כח דהתירא

מתיר אכילה בשבת של עוגות ועוגיות
שיש עליהם אותיות

נושא מעניין נוסף שעוסק בו הוא אכילת מאכלים שיש עליהם אותיות (בסימן קמד ובבדה"ש ס"ק? קנא). המחבר בא ופוסק בכח סברתו הבהירה – ומימיו אנו שותין לנהוג כן להלכה – שמותר לאכול דברי מאכל שחוקקים עליהם אותיות (ובלכר כאשר האותיות לא נתווספו על העוגה (או שאר מאכלין) אלא הם חלק ממנה).

הכלל, דבר גדול התיר לנו כאן. שכן לולי שהיינו סומכין על כתפיו הרחבים היה מוטל על ההולכים בשיטת שו"ע"ר חשש גדול לאכול דברי מאכל מסוג זה שהתיר המחבר.

וכל כך למה. שכן בשני סוגי מאכלים עלינו לדון באם מותר א. לשברם. ב. לאכלם, בשבת. הראשון הוא כגון עוגות ועוגיות שהוסיפו עליהם אותיות, והשני עוגות ועוגיות שחוקקות (או בולטות) בהם אותיות מגופם.

ומעתה: אדה"ז (סימן שמג סעיף י) חידש את האיסור לאכול עוגות שיש עליהם אותיות שאינן חלק מן העוגה, זאת בניגוד לשיטת הרמ"א ואחרים הסוברים שאסור רק לשבור ולחתוך עוגות כאלו אך לאכלן מותר. בנוסף לכך אדה"ז אוסר במפורש לשבור אותיות גם כאשר הם חלק מן המאפה (סימן תנח סעיף ז), דבר שאף הוא הותר ע"י חלק מהאחרונים (משנ"ב ועוד). אם כן דבריו המפורשים של שו"ע"ר אוסרים אכילת אותיות שנתווספו על עוגה וכן אפילו שבירת אותיות כשהם מגופה העוגה.

ומי זה היה נוטל על עצמו לבוא ולהתיר אכילת אותיות כאשר הם חלק מן העוגה? הנה לזה נזקקנו לכח סברתו ופסיקתו של המחבר דידן – כח דהתירא דעדיף, שבכח סברתו הבהירה אינו משאיר מקום לספיקות ופוסק להתירם באכילה, וז"ל שם: "אבל אותיות שהם מהעוגה עצמה, כמו הביסקוויטים – יש להתיר באכילה. דסוף סוף

הפצת המעיינות לבחורי ישיבות

תמליל מהרצאה מיוחדת של הרב יוסף צבי הלוי סגל ראש כולל צמח צדק בעניין קירוב תלמידי ישיבות לחסידות ודרכה בימינו • נמסרה בישי"ג תות"ל אור יהודה (ק"ץ תשע"ה) כהדרכה לתלמידים היוצאים למסירת שיעורי תניא בישיבות

על הזולת במקומו הוא, שהאפשרות להשפיע על אדם שאינו רוצה בכך – פחותה היא עד מאוד.

"מ'דארף טאן (=צריכים לפעול)"

התשובה לזה, כפי שחזרה שוב ושוב בדבריו של הרבי, במענות פרטיות ובשיחות כלליות, היא נקודה פשוטה, שמהווה יסוד חשוב בענין השליחות בכלל, וביחס של החסיד הפעיל לפעולתו:

"ווער זאגט דאס אז מ'דארף אויפטאן, מ'דארף טאן! צו אויפטאן טוט דאס דער אויבערשטער (=מי) אמר שצריך להצליח, צריך לפעול! להצליח – זה הקב"ה יעשה".

כל ענין השליחות, ה'מבצעים' ותפקידנו בהפצת המעיינות – הוא לקיים את הוראת רבותינו נשיאנו בזה, והוראתם היתה – לפעול! לפעול בקירוב יהודים לתומ"צ ולפעול בהפצת המעיינות חוצה, וזהו האופן בו הורו לנו לפעול; א"כ, השאלה איזו תועלת יש בזה ביחס להצלחת הפעולה – אינה רלוונטית כלל, כיון שאין זה מתפקידנו.

רק שלפי"ז ניתן לבוא לטעות הופכית, שאין צריך להצליח. היינו, שהפעולה הינה מלכתחילה באופן כזה, שכל פעולתה היא לחינם ואין בזה הצלחה – דבר כזה מושלל הוא! ודאי הדבר שצריך להיות מונח אצל כל א' שיוצא ממקומו ע"מ להפיץ את רעיונות היהדות והחסידות למי שעדיין לא יודע מהן, שפעולתו צריכה לישא פירות, שיפעל את פעולתו בזולת.

ויתירה מזו, מובטח הוא הדבר, שאם רק יפעל כראוי – תהי' בזה הצלחה, שהרי "חוקה על תעמולה – שאינה חוזרת ריקם".

1) ראה לקו"ש חכ"ה עמ' 105, דמי שעוסק בהפצת המעיינות לא יכול לטעון "אני עשיתי כל מה שיכולתי. בנוגע להצלחת הפעולה ומצבו בפועל של יהודי שני – הרי יש לו בחירה ואיני יכול לכפותו..." אלא אם עומד הוא בבטיול בקיום שליחותו ומתפלל להקב"ה על הצלחתו בפעולה על יהודי שני – מובטח לו הדבר שפעולתו תצליח. וכמו שכותב הרמב"ם (שאף שהבחירה החפשית היא "עמוד הדת" ו"יסוד גדול", הרי אעפ"כ) "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".

למה לצאת החוצה?

כשמדברים בענין של הפצת המעיינות ע"י מסירת שיעורים בחסידות בישיבות שאינן חב"דיות, יש להקדים לכל לראש ענין יסודי אחד, שהוא יסוד לכללות ענין ה'מבצעים' בכלל, לאו דוקא לענין זה, אך ניכר הוא במיוחד בזה:

ניתן לשאול: איזו תועלת ישנה בזה שיוצאים מהמקום בו נמצאים ע"מ ללמד חסידות?

שהרי לכאורה נראה לומר, שכאשר איזה שהוא אדם, מי שיהי', רוצה ללמוד חסידות – הרי בדרך ממילא יבוא הוא למרכז חסידות, ע"מ להרחיב את עולמו בזה.

במקרה שכוה, כשהגיע אדם למקום שכזה, הרי (א) האפשרות להשפיע עליו גדולה בהרבה, כיון שהוא רוצה ללמוד, שהרי לזה הוא בא, כך שנשאר רק לספק את רצונו; ו(ב) גם אם לא יקבל מענה כדבעי, ולא תאפשר לספק לו את מבוקשו – הרי עכ"פ ישנו אצלו הרצון לזה, שיעוררו לדבר שכזה עוה"פ.

אך כשיוצאים ממקום החסידות, לעולמו של הזולת, כשהרצון בזה הוא שילמד הוא חסידות, ההפסד הוא כפול: (א) לכל לראש האפשרות ללמדו מצטמצמת לאפשרות ש'נופלים' במקרה על א' שיש לו הרצון ללמוד חסידות, או במקרה שהכח כל-כך חזק, עד שמצליחים לעורר רצון שכזה אצלו. אחרת, עם כל המאמץ והסברת החסידות – לא ייקלט אצלו דבר בלא הרצון לזה; (ב) במקרה שאין הצלחה בדבר הרצון, הרי כל המאמץ היה לחינם, שהרי דבר לא נפעל, ואפי' הרצון ללימוד חסידות אין לאותו א'.

א"כ, מדוע זו היא הדרך שבה נבחר, להפיץ את המעיינות ע"י יציאה ממקום החסידות ל'חוצה', למקומו של הזולת, ולנסות שם לתפוס את רצונו?

שאלה דומה ניתן לשאול – כנ"ל – על כל שאר ה'מבצעים', שכולם אופנם הוא – היציאה ממקומו של המשפיע ונסיון לפעול

פשוטות באורח חיים (אפי' דבר כמו "אסור לברור בשבת", או "כליל י"ד בורקין את החמץ לאור הנר") – כל אלו ועוד נותנים לבחור את העליונות על אותו א', כך שנוסף לזה שבפועל הוא יכול ללמד אותו ולהוסיף לו ידע, הרי זה נותן לו גם את הביטחון, ונוטל ממנו את הבושה והחשש הטבעי שבדיבור עם אדם שאינו יודע ומכיר את מעמדו ומצבו.

שונה הדבר – טוען הבחור – כשבאים לעולם התורני. הרי גם בחור שניצל את זמנו בישיבת תו"ת, בחור חסיד, יר"ש ולמדן, אין לו עליונות גדולה כ"כ, על בחור משיבה שאינה תו"ת, שסוכ"ס גם בחור זה יודע ומשיג רוב הענינים שבקי בהם הבחור החב"די, אא"כ מדובר על בחור מיוחד מאוד, שבקי הוא בחדרי התורה וכל רז לא אניס ליה.

א"כ, בחור חב"די ממוצע, כשאינו לו את העליונות על הבחור האחר, חוזר החשש הטבעי, כובש אותו ואינו מניח לו לפעול. חושב הוא: האם יש לי איזה דבר מיוחד לחדש לו, חומר שהוא לא יודע? ולא רק שהוא לא יודע אותו, אלא שייחשב כחידוש ממשי עבורו, שיעורר אותו לרצות בזה? האם יש לי מה למכור לו שיעניין אותו? מה יהי' אם יתברר בשיח בינינו שלכל דבריי יש לו מענה, ולי אין מענה אף על אחת מטענותיו? – גם כבודו של הרבי עומד על קף המאזניים...

ויתירה מזו – לא רק שאינו מרגיש עליונות על בחור זה, אלא פעמים מרגיש הוא נחיתות לגביו. תוצאה טבעית מעצם המחשבה על-יכך, שבחור זה שלומד מהבוקר עד הערב גמרא – ודאי בקי כנגלה דתורה הרבה יותר ממה שבקי בחור ממוצע בישיבת תו"ת, שרק שלישי מן היום לומד גמרא.

הם לא חושבים על הקב"ה

לכן כדאי בהזדמנות זו לבוא ולהבהיר לכל בחור את האמת הפשוטה:

בחור שלומד בישיבה חב"דית, לא צריך להיות ה'שפיץ' של הישיבה, עצם זה שהוא לומד בישיבה (ולא רק שוהה בה...), שהוא לומד חסידות – יש לו עליונות עצומה על גבי כל בחור משיבה שאינה חב"דית, באותו ערך כמו שיש לו על אדם מהעולם ה'חילוני'. זה נכון שישנם ענינים שהוא לא יודע, וגם הענינים שהוא יודע לא ברורים אצלו די צרכם, שיש לו הרבה מה להוסיף וכו', אך יחד עם זה, אין זה גורע כהוא זה מהעובדה, שלגבי בחור לא חב"די הוא יראה כ'גדול'. דברים אלו מוכחים מעובדות המציאות, שכאשר בחור מעולם התורה הכללי רואה בחור חב"די, נעשה "ונהי בעינינו כחגבים", בעינינו נראה שהוא בור וע"ה לעומת אותו בחור שגבוה הרבה מכל עולם המושגים שלו.

רק שצריך שיעקר כוונתו תהי' בזה שהוא יפעל כראוי בענין ובאופן שכך היתה הוראת רבותינו נשיאנו, וההצלחה תבוא בדרך ממילא. שאם זו הדרך, ודאי הרבר שאין להכניס את החישוב של מידת ההצלחה ע"מ לשנות את אופן הפעולה שהורונו.

בהקשר לזה, יש לציין הסיפור, שר' מענדל פוטערפאס שאל פעם את הרבי, מה לומר לשלוחים שיוצאים לשליחות ומבקשים ממנו עצה והדרכה: "וואס זיי דארפן צו טאן (=מה הם צריכים לעשות)", הרבי ענה (– התוכן, לא המילים): "הם צריכים לעשות מה שהם לא כל-יכך רוצים לעשות, ומה שנדמה להם שהם לא יכולים..."

"יש לי מזה לחדש לו?..."

כבואנו לפעול בענין הפצת המעיינות, ישנה שאלה נוספת, שנראה שמשפיעה היא על התוצאות בפועל בענין זה, שמתייחסת בפרטות לענין הפצת המעיינות בעולם התורני:

אין ספק בדבר, שהכח הפעיל ביותר בענין הפצת היהדות והחסידות הוא הכח הצעיר של התמימים, כפי שניתן לראות במוחש בכל עיר שבה קיימת ישיבת תו"ת, שבזמנים שהתמימים נמצאים בעיר והינם חופשיים מסדרי הישיבה: ימי שיש"שבת – העיר מקבלת זריקת עידוד בכל עניני תומ"צ: מסיבות שבת, הקהלת קהילות, מבצעת פילין וכו'.

רוב רובם – ככולם – של התמימים מכל הישיבות מרגישים מחויבות בזמנים שכאלו, לצאת, לקיים את הוראת הרבי, ולהפיץ את אור היהדות והחסידות לציבור הרחב.

אך בנוגע להפצת החסידות בקרב הציבור התורני, בנייהישיבות, פוק דק ותשכת, אשר כמות התמימים שעוסקים בזה, ומרגישים מחוייבים לזה – הם אחוז קטן, כמעט בלתי נרגש, מתוך כלל תלמידי התמימים.

נראה שא' הגורמים העיקריים לדבר זה, נוסף על חוסר המודעות בחשיבות הענין (שייתכן שנובע מחוסר הפעילות בזה בפועל), היא השאלה הבאה, שמנקרת בליבו של בחור:

זה ודאי, אשר כל בחור ששהה כמה שנים בישיבה, גם אם לא היה הוא מטובי החורים, בלשון המעטה, ולא ניצל את כל זמנו ללימוד התורה, אעפ"כ, כשעומד הוא מול אדם שאינו שומר תומ"צ לע"ע – נחשב הוא, הן בעיני אדם זה והן אליבא דאמת, לתלמיד-חכם עצום.

גם אם אותו בחור לא יוכל לספק את הירע שיידרש ממנו בכל תחום שהוא, יהיו תחומים רבים, בהם הוא יוכל ללמד אדם זה במשך שעות רבות בלי לגמגם ובלוי לנסות להיזכר. דברים שהם פשוטים ביותר אצל כל בחור – הינם בגדר חידוש אצל אדם מהעולם ה'חילוני'. שמות החודשים העבריים, סיפורי התורה, מדרשים, הלכות

א"כ, לכל בחור חב"די ישנה הזכות והחובה להרגיש את העליונות ה'טבעית' שלו על אלו שאינם, ולנצל זאת ע"מ להתגבר ולהסיר את רגש הבושה והחשש, ולהפיץ את המעיינות בכל תוקף.

דבר זה נכון גם כלפי בחורים מה'עולם החסידי', שלכאורה הם כבר קרובים יותר לרעיונות אלו, והמרחק בינם לבינו קטן יותר, אך אעפ"כ ישנו ריחוק ערך גדול מאוד בין בחור חב"די, לבחור 'חסידי' מחסידויות אחרות:

שאלו פעם את הרבי בנוגע ללימוד חסידות: מדוע צריך ללמוד חסידות חב"ד דוקא, ואי אפשר להסתפק בלימוד חסידות הכללית. תשובתו של הרבי היתה, שנוסף לזה שלא ידך גיטא ראוי ללמוד גם חסידות הכללית, שהרי "כולם מרועה א' ניתנו", ודאי שלימוד שכזה - יש בו כל המעלות של לימוד חסידות וכו' וכו',

הרי נוסף לזה ישנה מעלה מיוחדת בחסידות

חב"ד, למרות שאין בה חידושים על החסידות הכללית, וכל מה שלימד אדה"ז - שמע מרבתי, אעפ"כ נעלית היא באותו האופן והמעלה של מעלת הגמרא על המשנה. שהרי במשנה ישנם כל העניינים שבגמרא, א"כ מה צורך לגשת ללימוד הגמ' - אלא ודאי הדבר, שאף שישנם שם עניני הגמ', אך נמצאים הם שם בהעלם באופן שאנחנו לא יכולים לראות אותם שם, רק ע"י הגמ' ניתן ביריני האפשרות להבין עניינים אלו.

כך גם בנוגע לחסידות חב"ד: אף שעניני החידוש שבתורת החסידות - קיימים הם בודאי בתורת החסידות הכללית, אך אין אנחנו יכולים לתפוס ולהבין אותם שם, ורק ע"י חסידות חב"ד ניתנה האפשרות להבנת עניינים אלו.

בחור משיבה 'חסידית' שלא חב"דית, לכל לראש - פעמים רבות אין הם לומדים חסידות כלל. ונוסף לזה - גם כשלומדים הם את החסידות הכללית, אין הם יכולים לתפוס בזה את הרעיונות ולהבין את העניינים המדוברים בחסידות. כך שבחור חב"די, שמבין וברורים לו עניינים אלו, נמצא הוא הרבה 'למעלה' מבחור כזה.

זהו בכללות, אודות העליונות שפועלת בו בדרך ממילא לימוד החסידות, אך בפרטות ישנו ענין נוסף בזה, והוא: לימוד השיחות של הרבי. שיחותיו של הרבי מתייחדות בכמה דברים, אשר א' מהם - ואולי הבולט ביותר מתוכם - הוא הרחוב העצום של הדברים הנדיונים בהם.

בחור שעסק בזמנו שבו למד בישיבה בשיחות של הרבי, קונה לעצמו ידע עמוק מאוד בתחומים רבים, כך שיש לו יסודות אמיתיים

וכך זה באמת. ע"י לימוד החסידות, הבחור מקבל השקפה שונה על כל יסודות האמונה וההשקפה, יסודות אמיתיים שמגביהים אותו כמה טפחים מעל כל אדם אחר, אף אם בעניינים אחרים - אין הוא משתווה לו ונמצא רחוק מתחתיו. כיון שיסודות אלו, כמו מהות הנפש, אחרות ה', כוונת הבריאה וכו', מדוברים ומוסברים אך ורק בעולם החסידות, ולא קיימים בכלל במקומות אחרים בעולם התורני.

כהסיפור הידוע שמספרים על אודות 'מתנגד' א' שפנה לחבירו וסיפר לו בהתפעלות והשתוממות אודות הלילה האחרון שלו, בו חלם על 'מראות אלקים', ואינו יודע לפרש מה כוונת החלום. אומר לו חבירו: "אל דאגה, אין בזה שום דבר מיוחד, הרי אמרו חז"ל שאדם חולם מהרהורי ליבו ביום; ודאי חשבת אודות הקב"ה במהלך יום האתמול, ומשום זה בא אליך החלום". עונה לו 'בעל-החלומות': "מה פתאום?!"

ודאי שאי"ז משום כך, ודאי אצלי הדבר שבמשך היום לא חשבתי אודות הקב"ה. למי יש זמן לחשוב על הקב"ה, בבוקר מיד הולכים להתפלל, מיד אח"כ הולכים ללמוד וכו' וכו'... אצלם, המחשבה על הקב"ה היא כמו מחשבה-זרה... הם לא חשבו על-זה מעולם.

כך שבחור יכול לדבר דברים פשוטים שכל בחור צעיר חב"די יודע, כמו לדוגמא הפרקים הראשונים בתניא, ולגבי כל אדם מעולם התורה - כמה גדול בתורה שהוא לא יהי' - דברים אלו יהיו חידוש מדהים ומרענן שמעולם לא שמע כמותם. ואדרבה, ככל שיהי' גדול יותר בתורה - יבין יותר ויתפעל יותר מהחידוש שבו.

סיפור נוסף שמבטא היטב את הברלי ההשקפות ומרחק היסודות שמונחים בלב בחור חב"די ממוצע לבחור מעולם התורה, אפילו שהוא בחור טוב, הוא הסיפור הידוע אודות הוויכוח בין החסיד למתנגד (שיש מסורות שמספרים סיפור זה על אדה"ז):

שאל פעם א' החסידים איזה 'מתנגד': "מה יעשה הקב"ה באם ירצה הוא להשמיד את העולם", ענה לו המתנגד: "יעשה הקב"ה אש גדולה, וכל העולם יושמד באש", הקשה החסיד: "הרי יישאר אפר?", תירץ המתנגד: "יביא הקב"ה רוח גדולה, ויפור את האפר לארבע רוחות השמים", אך החסיד ממשיך להקשות: "הרי לך: האפר נשאר, רק התפוז, רוחות קיימות, השמים קיימים, ובוה השמיד הקב"ה את העולם?!", שתק המתנגד בלא תשובה, ענה החסיד על שאלת עצמו: "על-מנת להשמיד את העולם אין הקב"ה צריך לשום פעולה בעולם, אין הוא זקוק אלא להפסיק להוות את קיומו - ויחזור הוא לאין ואפס..."

בכל נושא שבו ידברו איתו. דבר זה מוסיף לכך, שאין לו למה לחשוש מקשר עם בחור מ'עולם התורה'.

שיעור מתחיל בחברותא

כעת כל בחור שנמצא כאן אומר לעצמו: טוב, הבנתי שזה חשוב, הבנתי שזה אפשרי וזה לא מפחיד כלי-כך, מה הלאה?... מה עושים?... מה, להיכנס לשיבה לעמוד עם סטענדרע ולהתחיל לדרוש תניא?...!

שיעור - בדרך כלל - לא מתחיל עם 30 משתתפים, וגם לא עם 5. שיעור מתחיל בדרך כלל בחברותא, זוהי הדרך הנכונה ביותר ליצור שיעור תניא בישיבה לא חב"דית. כשהדרך ליצור שיעור, והדרך למסור שיעור - דרכים שונות הם, שלא חייבים להיפגש באיזה זמן שהוא.

למסירת שיעור (בשונה מלימוד בחברותא, שעליו דובר לעיל) צריך איזה כשרונות מסויימים, שמתפתחים במהלך הזמן. כך שלא כל אחד מסוגל עכשיו למסור שיעור. אך מוסר השיעור לא חייב להיות - ואולי עדיף שלא יהי' - זה שמארגן ויוצר את השיעור, היינו, זה שמתחיל לימוד בחברותא עם בחור לא חב"די.

כדאי לתת כאן כמה עצות פרקטיות בזה:

1. הגילאים הכי טובים לתפוס בחורים לחסידות זה מה שנקרא בעולם 'גיל הטיפש עשרה', בין הגילאים 15-17 בערך. בזמן הזה הבחור נמצא בהתפתחות גופנית ונפשית מהירה, שיוצרת אצלו בלבול חזק ותנועת חיפוש. אפשר לנצל את זה ע"מ 'לתפוס' אותו לחסידות.

זה לא אומר שאי-אפשר ללמוד עם בחורים צעירים או מבוגרים יותר, ואפילו אלו שאינם בחורים יכולים 'להיתפס' על חסידות, אבל זה זמן שקל יותר לתפוס בחור.

2. עוד קודם שיוצאים ליצור קשר עם בחור לא חב"די, צריך להכין תשובות מוסברות לשאלות נפוצות שבחורים שואלים. שאלות כמו: מה החידוש של חסידות? מה ההבדל בין חסידות למוסר / להשקפה? בין חסידות לקבלה? מה זה רבי, בשביל מה צריך שיהי' כזה דבר? איך חב"ד מכניסים בשר ודם בתוך אמונה ואלקות?

3. לא כדאי להגיע לשיבה - ע"מ ללמוד עם בחור תניא - בזמני סדרי הישיבה, אלא בהפסקות וכדו'. אולי אפילו אין כדאי שהלימוד יהי' בתוך הישיבה. הישיבה תופסת את הבחור לעולם שלה, וכשהוא מחוץ לשיבה קל יותר לתפוס אותו. אם אפשר לתפוס אותו מחוץ לשיבה - זה הרבה הטוב ביותר.

לא שצריך להתפעל ולפחד מתגובת הנהלת הישיבה, אבל אעפ"כ, ע"מ להשפיע על הבחור בצורה הטובה ביותר - כדאי יותר שיהי' זה מחוץ לשיבה, ועכ"פ מחוץ לסדרי הישיבה.

סיפר לי פעם א' מן התלמידים שלי בשם רוטנברג, שהוא נכד של ה'בית-ישראל', שהוא נכנס אליו וסיפר לו שהוא לומד תניא בישיבה ויש לזה התנגדות מהנהלת הישיבה, ושואל אותו מה לעשות, האם להמשיך ללמוד אעפ"כ או להפסיק ללמוד. שאל אותו ה'בית-ישראל': הר"י אמר לך באופן אישי להפסיק ללמוד תניא? כל עוד הוא לא אמר לך - אין לך מה להפסיק. א"ל: ומה יהי' כשהוא

יאמר, אני אפסיק?, ענה לו: אם הוא יאמר לך להפסיק ללמוד תניא - תעבור ישיבה... אח"כ ה'בית-ישראל' הסתובב מצד לצד ואמר: "את העיתונים האדומים מותר לקרוא, ותניא מפריע לך?...".

4. אחרי שפוגשים בחור ומדברים איתו מעט אודות חסידות, מעניינים אותו, אפשר להציע לו ללמוד באופן קבוע בחברותא. כך מתחילים אחרי כמה פעמים, להתיידד איתו ולהפוך לחברים. מכאן הדרך ליצור שיעור. דרך אותו בחור אפשר להגיע למעגל החברים שלו, אפשר גם לבקש שיביא מן החברים שלו, וכשיהיו כמה בחורים - אפשר ליצור 'שיעור'. להודיע על פתיחה של 'שיעור', ולהביא בחור שמוכשר לזה שימסור אותו.

5. כדאי להזמין כמה שיותר בחורים שיבואו לשיעור, שהמשתתפים יעבירו מפה לאוזן אודות השיעור. אך אעפ"כ צריך לתת איזו אמת-מידה לאלו שאנו רוצים שיבואו להשתתף בשיעור. בחור שיבוא לשיעור, סתם כי משעמם לו בישיבה - לא יצא מזה שום דבר. לכן צריך לחפש, ולבקש להביא, את הבחורים הרציניים בישיבה. אין הכוונה לבחורים כשרוניים דוקא, אלא בחורים רציניים: או שהם כשרוניים במיוחד, או שהם מתמידים, שיושבים ולומדים וענין של תורה מעניין אותם.

ישנו סיפור בהקשר לזה, שסיפר המשפיע בתו"א משה יהודה רייכמן, ששמע מגיסו הרה"ח אלתר שמחוביץ', שהי' מהמקימים של תורת-אמת:

אלתר שמחוביץ' חזר פעם מתו"א לרבי הרש"ב ברוסיה. כשהוא נכנס ליחידות, הוא שאל את הרבי - איזה סוג של בחורים צריך לחפש בעיקר שהם יבואו ללמוד בתו"ת? ענה לו הרבי: "בכלל, בחסידות מתבקשים יותר בעיקר הבעלי-כשרונות, אבל לנו - זה לא כלי-כך נוגע, אנחנו לא מחפשים בעלי-כשרונות אלא בחורים אמיתיים".

טיפים למסירת שיעורים

כעת כדאי לתת גם כמה עצות לבחור שמרגיש את עצמו מוכשר מספיק, והולך למסור שיעור תניא לבחורים מישיבה לא חב"דית:

1. שאלה נפוצה בזה היא: "עם מה מתחילים?": אם מדובר על בחורים שאין להם רקע מוקדם יותר בחסידות, כדאי להתחיל מהבסיס של תניא: בלקוטי-אמרים - י"ב פרקים הראשונים, פרקים י"ז עד כ"ה, באגה"ת - ו' פרקים ראשונים, ובשעה"ה"א - ו' פרקים ראשונים. בזה גופא עם מה להתחיל, מצינו הוראות חלוקות של הרבי לפי טיבם של אלו שלומדים איתם: אם אלו אנשים 'שכליים' - להתחיל משעה"ה"א; 'רגשיים' - אגה"ת או פרקים י"ז-כ"ה בלק"א; ו'מעשיים' - י"ב פרקים הראשונים בלק"א.

2. לפני שמוסרים שיעור, צריך להכין טוב את החומר שהולכים למסור: הן את פשט התניא, והן דיוקים ושאלות שעלולות להתעורר.

כשהייתי בגיל 16, הלכנו לביהכ"נ ספרדי בין הסדרים בשעות הצהריים, ולימדנו אותם תניא. כתבתי על כך לרבי, ותשובת הרבי היתה (הי' זה התשובה הראשונה שקיבלתי מהרבי): "נעם לי לקרות במכתבו... וודאי נוהג ללמוד בינו לבין עצמו שניים או שלושה פעמים".

3. צריך גם (או בעיקר) לדעת מה לא לומר. כששואלים שאלה, ואין למוסר השיעור תשובה, לא להתבייש לומר: "זו שאלה טובה, אני צריך לעיין". או "צ"ע". אם יש יותר משאלה או שתיים כאלו, וזה כבר מרגיש לא נעים לענות אותה תשובה, אפשר לענות במילים אחרות – "צ"ע", "כזה דבר צריך להסתכל במפרשים", "נלמד מחר", "זה לא לעכשיו, אנחנו באמצע ענין וכו' וכו'".

4. להתרכז בנקודה ולא להרחיב יותר מדי. אם יש ענין להרחיב, כדאי לעשות זאת בא' מב' האופנים הבאים: או להרחיב אחרי השיעור, או לומר בפירוש: "כאן אני רוצה להרחיב" (וגם – אז לא יותר מדי).

5. לא תמיד בתחילה ישנו כבר הכישרון למסירת שיעורים בשלימות, תמיד ישנה התחלה ו"כל ההתחלות קשות". אבל כשרונות כגון אלו: ליטוש השפה, כח ההסברה והרטוריקה – אלו כשרונות שבאים עם הזמן ומשתפרים והולכים ככל שמתמשים בהם יותר.

כשהייתי בחור, הציעו לי להיות משפיע בשיבת 'תורת אמת', והיו לי כמה התלבטויות בזה. כתבתי על כך לרבי וזו היתה התשובה: "במענה לשאלותינו, הנסיון יורהו דרכו, והתוצאות בפועל תחלטנה סופית".

'בונוסים' אישיים

בנוסף על המצוה של 'הפצת המעיינות' שביצירת ומסירת שיעורי תניא בישיבות, וכמובן שיש בזה הרבה מן 'ההתקשרות' לרבי, שכל מי שרואה את המענות של הרבי בקשר לזה – עומד נפלא מהיחס של הרבי, וניתן להבין בקלות עד כמה חשוב הרבר בשבילו;

הנה נוסף על כל זה, בחור שמוסר שיעורי תניא מרוויח שני בונוסים אישיים:

<< המשך מעמוד 47:

לדעתו אין צורך לעקור מקובליץ. אך עם זאת, דעת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היתה שונה. וכה הוא כותב לבנו, בתאריך ה' אייר תרס"א³¹:

"אם כי קבלתי מכתב מידידנו הרש"ג שי' וכותב שלא יש שום מסיתים כו', ומבאר בדבר התלמיד א. ר., וכותב שכתב לך מזה שידוע בבירור המקור ועתה אין פרץ כו', בכ"ו דעתי שצריכים לנסוע מקובליץ, כי בד"כ המקום מסוגל לזה, ויש לחשוש למקרים כאלה, ולזאת כאשר זעמבין אין מקום עדיין, בהכרח שיבואו לליובאוויטש"³².

31 שם, עמ' רנב.

32 למכתב זה יש המשך מעניין שלא הובא באג"ק, אך הועתק ב'תולדות התמימים' עמ' 48: "אמנם לתמידות שיהיה הרש"ג עם הבחורים השייכים אליו בליובאוויטש, אין לחשוב מכמה טעמים. אך עד זמן הקיץ הבע"ל אין אחריות. וצריכים להשיג היטב שלא יהיה ח"ו קטגוריא בין מורך ורבך הרשב"ץ [אז היה הוא המשפיע בליובאוויטש, לאחר הסתלקותו של ר' חנוך הגדל בי"ט טבת תר"ס] להרש"ג, והלומדים אצל הרשב"ץ לא יחליפו מקומם מפני אהבת החדשות, וכן

הראשון – ביחס אל הדבר הספציפי אותו הוא מלמד: אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב", וישנו הפירוש בזה: נכנסים אל לב המדבר. הנסיון מוכיח, שכאשר מוסרים שיעור בחום ובלהט – נכנס הדבר אצל המוסר, מה שלא יכל להיות ע"י לימוד והתבוננות עמוקה ג"כ.

כפי שמבואר בחסידות (בהמשך יו"ט של ר"ה רנ"ט ועוד), שע"י הדיבור בדבר, מתוסף אצל המדבר באורך, ברוחב ובעומק; באורך – השכל יורד להבנה פשוטה ובהירה, הדבר נעשה מונח אצלו באופן ברור; ברוחב – ע"י הדיבור בדבר, הוא מגיע לפרטים רבים בזה שלא שם את ליבו קודם לכן; ובעומק – הדבר נעשה אצלו מלוטש ומובן בעומק יותר, ומתחדשים אצלו עיו"ן חידושים בדבר.

והשני – בכללות, בנוגע לאדם שמוסר ולכשרונותיו:

המציאות הוכיחה, אשר כל אלו שעסקו בעבר במסירת שיעורי תניא לבחורים שאינם חב"דים – הם לא נשארו 'בקצה המפה החב"דית', אלא הפכו להיות ר"מים, ר"י וכדו'. ע"י שבחור צעיר מתנסה במסירת שיעורים – הוא מקבל ידע בארגון, יוזמה והקמת פרויקטים, ובנאום ודרשות.

זו הסיבה לכאורה, למציאות שבחב"ד ישנם ר"מים צעירים, מה שאין בכל עולם הישיבות, כיון שישנה התנסות גדולה במסירת שיעורים בתור בחורים (בהקלת קהילות וכדו').

אני מקוה, שהדברים שדוברו כאן, לא יהיו 'דברים בטלים' ויפעלו פעולתם על השומעים, שכל אחד יפעל לפחות במשך שעה בשבוע בענין זה, זה לא יותר מדי קשה. אחרי שעה בשבוע, ודאי אצלי שזה יגרום תיאבון ליותר...

ובע"ה, הפעולה בענין של 'פוצו מעיינותיך חוצה' תביא ל'אתי מר דא מלכא משיחא' – במהרה בימינו ממש!

ראו עד כמה היתה שימת לבביהם הטהור של מייסדי הישיבה, על חינוכם של תלמידי הישיבה, ועד היכן הגיעה זהירותם מכל פגע רע העלול לפגוע חלילה בנשמתם ועבודתם הרוחנית.

ואכן, קיץ תרס"א, הוחלט להוציא את התלמידים מקובליץ. אך מחמת ריבוי התלמידים, כחמישים במספר, לא היתה אפשרות להביאם כולם לליובאוויטש כי המקום היה צר מהכיל כמות כזו, על כן כעשרים מהם נשלחו באופן זמני יחד עם המשפיע ר' לייב ציטעס לעיירה נעוול, ועוד כשלושים באו עם ר' שמואל גרונום לליובאוויטש³³.

המשך יבוא, בחלק שני. (על חזרתה של הישיבה לזעמבין, וקיומה שם עד תרס"ה – אז הועתקה שוב לליובאוויטש, בעקבות הסתלקותו של הרשב"ץ).

הלומדים אצל רש"ג.

33 בעקבות ריבוי התלמידים בליובאוויטש, נפתחה אז מחלקה נוספת של הישיבה עם כעשרים תלמידים בעיירה הרדשיץ, בראשות המשפיע ר' שלמה זלמן הבלין.

"לגמור המשכת השכינה"

רגעים מכוננים של גאולה - התוועדות יו"ד שבט תשי"א, תש"ל ותשנ"ג

יום הגדול והקדוש יו"ד שבט במהותו יום גאולתי הוא - אולי גם ובעיקר מפני שבמרכזו עומד המאמר המסורתי אותו אומר הרבי מידי שנה "באתי לגני". מאמרי באתי לגני כולם פותחים בעניין הגאולה וזהו המבוקש שבהם - המשכת עיקר שכינה בתחוננים בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש. זהו בכללות. בפרטות ניתן לציין התוועדות ואירועים שהיו בשנים מסוימות בבית חיינו בהם ביום יו"ד שבט הציפיה לביאת המשיח וקבלת מלכותו של הרבי גם כמלך המשיח באה לידי ביטוי באופן גלוי מצד החסידים ויותר מכך מצד הרבי.

ניתן לציין במיוחד שלשה אירועים - התוועדות קבלת הנשיאות תשי"א, מעמד סיום ס"ת של משיח תש"ל, ומעמד קבלת המלכות העולמי ביו"ד שבט תשנ"ג - בהם העולם החדר"י (ולא רק) ה' כמרקחה, כולם עמדו בצפיה מיוחדת להתגלות מלך המשיח והרבי מצידו התבטא בכיוון ברור שזהו זמן מסוגל ושי"ת הוא המיועד לגאול את עם ישראל תיכף ומיד.

בכתבה שלפננו נסקור את אירועי הימים ההם משני הצדדים. 'מלמטה למעלה' - הצד של המצפים והמיחלים - הלא הם החסידים ועמא דבר, ומהצד של הרבי, כפי שהדברים באו לידי ביטוי 'מלמעלה למטה' במאמרים ובהנהגתו של הרבי. המערכת

ספורות נוצרה מהומה מעצמת הפתעה ומגודל השמחה, החלו דחיפות וכו', אך תיכף נעמד הקהל על רגליו ובביהמ"ד השתררה דממה, והאזינו להמשך המאמר) ..

אח"כ הרב נעמצאו הישיש קפץ על השולחן מגודל השמחה, והכריז: "חסידים אמרו אחרי, עלינו לברך ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", שהשי"ת עזר לנו שיש לנו רבי". הרב נעמצאו בדרך ברכת "שהחיינו" בשם ומלכות וכל הקהל ענה אמן בקול אדיר ובשמחה גדולה.
כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך מאוד...

מלמעלה למטה

להלן קטעים נבחרים מתוך מאמר-קבלת-הנשיאות, ד"ה באתי לגני תיש"א, בענין עבודתנו המיוחדת בדור השביעי (ההרגשות אינן במקור):

"והנה מלשון רז"ל וכל השביעין חביבין ולא כל החביבין שביעין, מוכח מזה שעיקר המעלה הוא זה שהוא שביעי, ומפני זה שהוא שביעי מצד זה הוא חביבותו, היינו שחביבותו אינו מצד ענין התלוי בבחירתו רצונו ועבודתו, כ"א בזה שהוא שביעי, שזה בא מצד התולדה .. וזהו החביבות דהשביעי שהוא הממשיך השכינה, ולא עוד אלא שממשיך עיקר השכנה. ועוד יותר שממשיך בתחוננים"

"זהו תובעים מאתנו, דור השביעי לכ"ק אדמו"ר הזקן, וכל השביעין חביבין, אז הגם אז מ'האט דאס ניט פארדינט און ניט אויגעהארעוועט =שהגם שזה לא בעבודתנו ויגיעתנו, מ"מ כל השביעין חביבין והעבודה דדור השביעי הוא להמשיך השכינה למטה ממש"

יו"ד שבט תשי"א

מלמטה למעלה

כספר ימי מלך מתאר את התוועדות יו"ד שבט תשי"א כך:

כשעה לאחר תחילת ההתוועדות קם אחד מזקני החסידים, ישיש כבן שמונים לערך, והוא הרב אברהם סענדער נעמצאו, והכריז: "דער עולם בעט דעם רבי'ן זאגען א מאמר חסידות. די רייד איז גוט אבער דער עולם בעט חסידות, נמצא חן... דער רבי זאל זאגן חסידות =ה'עולם' מבקש מהרבי לומר מאמר חסידות. השיחות הם טובות, אבל ה'עולם' מבקש חסידות, נמצא חן... שהרבי יאמר חסידות".

בבית-המדרש השתררה מיד דממה מוחלטת, ובלבבות רועים המתנינו כולם לראות איך יגיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על כך.

ואכן, בשעה עשר וארבעים דקות פתח כ"ק אדמו"ר שליט"א (תוך כדי שהוא מעיין בקונטרס "באתי לגני" תש"ז): "אין דעם מאמר וואס דער רבי האט ארויס געגעבן צו זיין יום הסתלקות - הויבט אן דער רבי מיט באתי לגני =במאמר שהרבי נתן ליום ההסתלקות שלו הוא מתחיל עם באתי לגני" ... והתחיל לומר להפתעת הכל, בפעם הראשונה, בניגון של מאמר: "באתי לגני אחותי כלה" ... (לשניות

(* בשנת תשי"א היה עיקר הדגש מצד החסידים על קבלת הנשיאות כרבי, אבל הרבי מצידו דיבר במאמר באתי לגני ברור על התפקיד אותו הוא נושא - הורדת השכינה למטה בארץ בתור שביעי וכו'. וכבר נודעים דבריו של אחד מגדולי מנהיגי יהדות אמריקה לאחר ששמע את תוכן המאמר 'באתי לגני' תשי"א ש'נראה שהוא מתכוון לעצמו.

חסידים ראו בסיום "ספר תורה של משיח" עת סגולה לביאת המשיח, וציפו וייחלו להתגלות הרבי מלך המשיח. על פי הוראת הרבי פרסמו חסידים בארץ הקודש בעיתונים שלכל אחד ישנה אפשרות להשתתף בכתיבת הספר תורה ע"י נתינת לירה אחת (אגב, גם הסטייפלער השתתף ונתן לירה ולרבי הייתה נח"ד רבה מכך) בסיומה של הקריאה שהופיעה בעתון נכתב כך "ואנו תפילה שנוכח בקרוב לסיום הספר וכבוד קדושתו האדמו"ר שליט"א יוליכנו בקרוב ממש קוממיות לארצנו".

ואכן ביום ו' ערב שבת קודש פרשת בא, יו"ד שבט לאחר חצות תש"ל, סיימה בהתוועדות בהשתתפות הרבי שליט"א. מאורע זה הביא איתו המוני חסידים חב"ד שבאו מכל קצוות תבל. באותה התוועדות אף סיים הרבי מחזור נוסף על המאמר באתי לגני.

לאחר שיחה קצרה מאת הרבי, קריאת פסוקי "למנצח יענך" על ידי הרב שמואל הלוי לויטין ועניית הקהל פסוק אחר פסוק, וניגוני רבותינו נשיאנו - סוימה כתיבת ספר-התורה.

לאחר אמירת פסוקי "אתה הראת", ניגון "פרוות תשב ירושלים", הרב סימפסאן עשה את הגבחה התורה, את הגלילה ביצע הרב אבצן ולבישת ה"כתר" נעשתה על ידי הרבי. לאחר נשיאת ספר-התורה לארון הקודש תחת חופה וכלוית נרות - ברך הרבי ברכת "שהחיינו" בקול, ואכל פרי חדש. לאחר-מכן אמר מאמר "להבין ענין כתיבת ספר תורה", ושיחה קצרה.

הכנסת ספר התורה וכן תוכן המאמר שאמר הרבי ובפרט הדברים המיוחדים אודות הגאולה והגואל שנאמרו בסופו, גרמו להתעוררות גדולה אצל קהל עדת החסידים על אודות ביאת המשיח, וביטוי להתעוררות זו ניתן למצוא במכתב מיוחד ששלחו גדולי החסידים לרבי מלך המשיח בו כותבים:

"בי"ק אדמו"ר המלך המשיח שליט"א

מאחר שזכינו לסיום הספר תורה לקבלת פני משיח צדקינו, והרי הרבי מבית דוד והוגה בתורה וכופה כל ישראל לחזק בדקה ולוחם מלחמת ה' ועושה ומצליח וכמו שכבר שמענו מפיו הקדוש שבלו כל הקיצין ואין סוף להצרות שסובלים כלל ישראל. אנא לרחם ולבוא תיכף לגאולנו מהגלות המור ויוליכנו קוממיות לארצנו בהסדר וברחמים".

על המכתב באו על החתום החסידים: זושא וילימובסקי, בערקע חזן, בן ציון שם טוב, שלום ליברוב, אהרן פרידמן, וועלוועל קסלמן, בערל שם טוב, נחמן סודאק, בערל בוימגארטן ובערל קסלמן.

מלמעלה למטה

במאמר "להבין ענין כתיבת ס"ת" שאמר הרבי במאמר הסיום,

"ואף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לאמר, אעבוד עבודת אברהם אבינו, מ"מ אפס קצהו שייך לכאו"א ומחוייב בזה וניתנו לו הכחות על זה ע"י ההנהגה שהראנו הראשון וממנו ואילך עד, ועד ככלל, ההנהגה שהראנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהם סללו את הדרך ונתנו לנו כחות על זה. וזהו גופא החביבות דרור השביעי שכמה כחות ניתנו ונתגלו בשבילנו. וע"י העבודה באופן כזה יומשך עיקר שכינה למטה בעוה"ז הגשמי והחומרי, ויהי עוד במדרי' נעלית יותר גם מקודם החטא, ובמ"ש במשיח ונשא מאד יותר מאדם הראשון ואפילו כמו שהי' קודם החטא"

"וכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר את חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם, והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו, הרי כשם שראה בצרתנו, הנה במהרה בימינו ובעגלא דידן ונאל צאן מרעיתו מגלות הרוחני וגלות הגשמי גם יחדיו, ויעמידנו בקרן אורה"

"וכיון אז מ'איז שוין די אלע ענינים דורגעאנגען וכויון שכבר עברנו את כל הענינים, הנה עכשיו אין הדבר תלוי אלא בנו - דור השביעי. ונוכח וזהו יד מ'יט' רבי'ן דא למטה אין א גוף ונוכח להתראות עם הרבי פה למטה בגוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו".

יו"ד שבט הגדול תש"ל

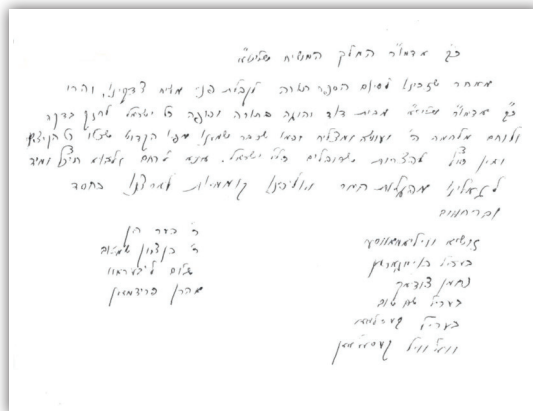
מלמטה למעלה

סקירה קצרה אודות סיום ס"ת של משיח תש"ל (בחלקה מובאת בסיום הקונטרס "להבין ענין ס"ת")

לקראת יו"ד שבט תש"ל הציעו החסידים רעיונות שונים, אך את כל אלה לא קיבל הרבי. אחת מנכבדות נשות החסידים בכפר חב"ד, הציעה לרבי שייסמו את כתיבת ספר התורה של משיח. הצעה זו זכתה והרבי קיבלה. בהתוועדות שבת פרשת וארא, ג' שבט תש"ל, הודיע הרבי על הסיום בימים הקרובים ואמר שהגיעה הצעה מארץ הקודש לסיים את הספר-תורה, והתפלא על כך שהצעה כזו לא הועלתה מאלו הדברים על-יד הס"ת - על-יד 'האוצר'.

וזה לשונו בשיחה (לקראת סיומה):
"מטעמים מובנים, רצינו שהסיום של

ספר התורה שכ"ק מו"ח אדמו"ר התחיל לכתוב - שיהיה בסיום תקופת עשרים השנים מהסתלקותו. וכמו שנאמר בירושלמי אודות שמשון (ש"שמשון נקרא על שמו של הקב"ה, שנאמר כי שמש ומגן הוי' אלוקים", ודווקא כמו שהקב"ה הוא שמש ללא המגן): "כתוב אחד אומר וישפוט את ישראל ארבעים שנה וכתוב אחד אומר והוא שפט את ישראל עשרים שנה כו' מלמד שהיו הפלשתים יראים ממנו כ' שנה לאחר מותו כדרך שהיו יראים ממנו כ' שנה בחייו ולכן הסיום הוא לאחר חצות היום, שזה בסמיכות הכי אפשרית ליו"ד שבט, שבשנה זו על חל בשבת קודש (כבשנת ההסתלקות)".

המכתב ששלחו גדולי החסידים לאחר יו"ד שבט תש"ל

בשעה 5:00 נפתח הכינוס, כמתוכנן. תחלה אמר כל הקהל קאפי' צ"א - לרפואתו הקרובה והשלמה של כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח. הש"צ, הרב משה שי' טלישבסקי, אמר פסוק בפסוק וכל הקהל אחריו..

לאחמ"כ חזר המנחה על נקודה מהשיחה הידועה רפ' שופטים, אודות הבשורה של 'הנה הנה משיח בא', שהרבי אמר זאת בתור נבואה. ו"נבואה לטובה", אומר הרמב"ם, "חייבת להתקיים". כן דיבר ועורר בענין הפרשיות הנקראות בשבועות אלו, אודות גאולת עם ישראל ממצרים - שכשמה רבנו בא לעם ישראל ואמר להם שעוד מעט יצאו מהגלות, הרבה לא האמינו לו ואף לגלגו עליו, ולבסוף הוא הצליח כמו"כ עתה מנסים כל מיני גורמים בעם ישראל להפריע לרבי שליט"א, אך ברור ובטוח הדבר, אשר הוא

יצליח ויוציאנו מגלות זו, יולכנו לארצנו הקדושה ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל, תיכף ומיד ממש.

הרב בוטמאן הזכיר את נבואתו של הרבי, לפני שנים, בענין יציאתם של רבים מאח"י ממסך הברזל, וכן את הרגעתו והבטחתו בעת מלחמת המפרץ - וכל זה התקיים לעינינו. כל מה שהרבי אמר, התקיים במלואו והנה אותו צדיק שוב ניבא עכשיו ואמר, אשר 'הנה הנה משיח בא'... וכאן עבר המנחה לעברית: "ולאחינו בני ישראל הדרים באה"ק אחז"ל אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים. נבקש היום מבורא עולם ומנהיגו, שיתן לרבי האות להתגלות במלוא עוון ותפארתו, ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל תיכף ומיד ממש" ..

לאחמ"כ הוזמן הרה"ג ר' יצחק הכהן הענדל שי', רבה של קהילת אנ"ש במונטריאול - לשאת דברים.

הרב הנדל הציג "בהודמנות זו" לקרוא את הפסק-דין של הרבנים בענין ההתגלות, כפי שנפסק בעבר. שעה זו שעת-כושר היא, ביום מסוגל זה, בו נהיה הרבי נשיא בישראל - ראוי הוא אפוא יום זה לקרוא ולהכריז עוה"פ את הפס"ד באופן ברור.

לאחר שהקריא את כל הפס"ד הוסיף, שמכיון שישנם כאלו שאומרים ש"נאספו להם כמה נשים ואנשים ו"עשו להם משיח" - נאמר כאן 'ברי-גלי', שבזכות אותן נשים צדקניות נגאלו אבותנו ממצרים ובזכותן עתידין אנו להיגאל. אותם אנ"ש שמסרו נפשם ברוס' בוטמאן ..

מתייחס הרבי במפורש לכך שהרבי הריי"צ התחיל את הכתיבה ואנו מסיימים אותה כי "ענינו של משיח" הוא לכתוב ס"ת כשם שענינו של משה הוא כתיבת ס"ת וז"ל (אות ט' שם):

ויש לומר בדרך אפשר, דזהו מה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורינו התחיל בכתבת הספר תורה (ואנחנו זכינו לסיימה), כי ארזו'למשה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון, שלכן שילה, שקאי על משיח, הוא בגימטריא משה, וכשמצרפים אחד לשילה ה"ו בגימטריא משיח, כמבואר בשיחה הידועה מכ"ק מו"ח אדמו"ר. דהיינו, שכאשר ממשיכים בחינת אחד, שיאיר הא', אלופו של עולם, בהח' והד', שהם ז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם, ובאופן גלוי (דכמו שאני נכתב כך אני נקרא), ה"ו גילוי המשיח. ולכן כמו שענינו של משה

הו"ע כתיבת ס"ת, כנ"ל בארוכה, י"ל שעד"ו הוא גם ענינו של משיח. ויש להוסיף בזה, דהנה משיח צדקנו נקרא מלך המשיח, כמ"ש ועבדי דוד מלך עליהם, ובס"ת של מלך נאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, והרי דרשו רז"ל עה"פ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים כל ימי חיך להביא הלילות, והכמים אומרים ימי חיך העולם הזה כל ימי חיך להביא לימות המשיח, עוה"ו ועוה"ב, שמוזה מובן גם בנוגע למה שנאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שקאי גם על ימות המשיח. ע"כ.

ערב י' שבט תשנ"ג

מלמטה למעלה

להלן ציטוט מיומן "קבלת המלכות" התשנ"ג המתאר את אירועי "יוד שבט הגדול" דשנת ה'תשנ"ג:

יום ראשון, ט' שבט, היום בו נגלה לעין כל אשר 'יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד', וכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א הוא אשר בחר בו הקב"ה לגאול את עם ישראל מהגלות, בו נמצאים אנו ברעעים קשים אלו. ובאופן שכל העולם כולו מכריז והכריז 'יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד' ובו ברגע ללא כל העלם והסתר.

עשר דקות לפני תחילת ה'שירור-חי' מ-770 פתח את הכינוס המנחה המיוחד, יו"ד 'המטה העולמי לביאת המשיח' ומנהל צעירי אגודת חב"ד המרכזית, הרה"ח ר' שמואל שי' בוטמאן ..

מועדת ההזמנה למעמד "קבלת המלכות"

"עשה לך רב"

שיחה זו שלפנינו, קיימנו עם המשפיע הרב שלמה שיחי' שטרנברג, משפיע בישיבת 'תומכי תמימים - חובבי תורה', בנושא 'עשה לך רב'. מצד חשיבותו של הנושא מחד, אשר וראי זכורים וחוקים לשונות הרב בקשר עם הוראה זו - "בקשה נפשית", "ועוד יותר מזה" (ש"פ דברים תשמ"ו), ומאידך - המבוכה הקיימת לעתים בנושא זה, ראינו להיכנס לעומקם של דברים, לדרוש ולחקור, לברר וללבן, המהות לצד הפרטים, העיקר לצד הטפל, למען נוכל להעמיד אל נכון אופני ואורחות קיומה של הוראה זו, גם - לתת מענה לאותן השאלות שעלויות להישאל בנושא זה. וזאת למודעי, התוכן שוכתב תוך היצמדות למקור, אך הנוסח וצורת ההגשה על אחריותנו בלבד. המערכת.

בפשטות, הוראה זו הגיעה כאשר כבר לא היתה האפשרות להיכנס ליחידות פרטית, ואף על מכתבים - מפאת קוצר הזמן וריבוי הפונים - לא היתה האפשרות להשיב לכולם.

מצד ה'הרגש' אולי יש לומר, שהרבי בזה גם הכין אותנו למצב בו אין אפשרות בגלוי לשאול - כמו לדוגמא המצב כפי שהוא לאחר ג' תמוז, ועל דרך שהרבי הורה לחסידים בשאר העניינים - לשאול שלשה רבנים או להתייעץ עם ידידים מבינים וכו', כך גם בענייני עבודת ה' - 'עשה לך רב'.

תפקידו של הרב' אם כן הוא לתת את ה'פסק', הלכה למעשה, בענייני עבודת ה', מה וכיצד יש לעשות לפי המעמד ומצב האישי של כל אחד. לא ללמד אותו.

לאמתו של דבר, העיקרון הזה נלמד גם מן ההיגיון העומד מאחורי הוראת ה'עשה לך רב', אשר הוא למעשה המכוון של כל העניין, והוא - שאדם לא יכול לסמוך על עצמו להחליט החלטות בנוגע לעבודת ה' שלו, משום שהוא נוגע בדבר. הוא לכשעצמו אינו אובייקטיבי לבחון מה נכון לו לעשות. הוא יכול לפעמים להקל על עצמו מפני עצלנותו, ומאידך הוא יכול גם להחמיר על עצמו שלא כפי הצורך, מפני שאינו מכיר את מקומו. לכן, צריך להיות מישוה שהוא מחוץ לתמונה, שאין לו כל נגיעה, והוא יוכל להחליט עבור האדם מה נכון וכיצד לעשות.

מתוך כך מובן, שאין הפירושו שאותו הרב חייב להיות מבין גדול בכל דבר, או שהוא שייך לדרגת ה'נבואה', כי אם אך ורק זה שאין לו נגיעה, ולכן הוא יכול לעזור לאדם השני לעשות החלטה. כמוכון, שמי שיכול לתת 'פסק' פירושו שהוא יודע את ההלכה, ובנדרון דידן - שתהיה לו ידיעה בהשקפה של הרבי, ולפי זה היכולת לכוון לדעתו של הרבי. אך כאמור, אין צורך שיהיה 'בעל מדריגה', כי אם רק שיהיה מחוץ לאישיות שלי ויכול בכך לעזור לי להחליט בצורה אובייקטיבית מה וכיצד עלי לעשות למעשה בפועל.

ראשית לבל, הפצנו לברר ביסוד העניין, במה מתייחדת הוראת 'עשה לך רב' של הרבי מהסדר שהיה מאז ומקדם בישיבות תומכי תמימים. האם המשפיע בישיבה לא היה גם המדריך בעבודת ה'?

למעשה, תפקידו של ה'עשה לך רב', שונה מתפקידו של המשפיע בישיבה. עם היות שהמשפיע בישיבה יכול למלא גם את התפקיד של ה'עשה לך רב', ואף אידיאלי שכך יהיה, אך במהות אלו הם שני עניינים שונים.

תפקידו של המשפיע בישיבה מאז ומקדם היה ללמד את התלמיד; ללמדו חסידות, לתת לו מסורה בלימוד החסידות, ללמדו השקפה חסידית, להדריכו עבודת המידות מהי, להראות לו דרך בהנהגה, לעוררו בעבודת ה' ובהתקשרות לרבי וכו' וכו'. אבל בפן המעשי, במה שכל אחד היה צריך לקבל החלטה בעבודת ה' האישית שלו, לפי המעמד ומצב שלו, מה לעשות וכיצד להתקדם - לאו דוקא שהיה המשפיע מעורב בזה (היתה מציאות כזאת, בפרט בימים עברו, שלמשפיעים היו 'מקבלים' אמתיים והם היו קובעים להם גם למעשה מה לעשות וכיצד - אך זה לא היה בהכרח כך).

על הרוב, באופן טבעי, עניינים אלו היו שייכים לרבי. כל אחד כתב לרבי, ובזמנים שהיתה האפשרות לכך - אף נכנסו ליחידות, והרבי הדריך והורה מהי ההתקדמות הנדרשת מכל אחד בעבודת ה'. ונקודה זו - היינו ההחלטות המעשיות בענייני עבודת ה' האישיים של כל אחד - היא שהעביר הרבי אל ה'עשה לך רב'.

עם זאת, הרי דברי הרבי בנוגע לבחירת "עשה לך רב" ידועים, שלרב צריכים להיות סימנים בגלוי של הנהגה ראויה – "דומה למלאך ה' צבאות" – והיינו שידוע שיש לו יראת שמים ומדות טובות, ואזי יוכל באמת לעזור.

האם בשיקול הדעת את מי לבחור לא מעורבת הנטייה האישית? האם בזה אין ענין של נגיעה? אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם.

היה פעם בחור שלמד בישיבה במונטריאול והיו לו בעיות עם אחד המשפיעים שהיו אז בישיבה. אותו בחור נכנס פעם ליחידות אצל הרבי ושפך בפני הרבי את כל הטענות שהיו לו על אותו משפיע. הרבי הקשיב ולבסוף ענה לו, שמסיבה זו הרבי נ"ע קבע שבכל ישיבה יהיה יותר ממשפיע אחד, וכל אחד יוכל להחליט לקבל ממי שמתאים יותר עבורו. אך עם זאת – אי אפשר לקפוץ מאחד לשני.

פירוש הדבר, יש מי שהוא מחליט ממי לשמוע, וזה מפני שהוא בעצם מעוניין להחליט בעצמו. הוא רק מחפש כיצד להצדיק את מה שהוא בעצמו מחליט. והרי אפשר להצדיק כל דבר; אם הוא לא מתפלל באריכות – הוא מצביע על משפיע שלא מתפלל באריכות, אם גם לא לומד חסידות – מצביע על משפיע שהוא לא משכיל גדול בחסידות, אם גם לא לומד נגלה – הוא יודע על משפיע שאין עיקר ענינו בלימוד הנגלה, אם בעל מחלוקת – הוא מספר על משפיע שהיה גם בעל מחלוקת, אם לוקח 'לחיים' יותר מארבע פעמים – הוא מוצא גם לזה משפיע שנוהג כך. אחד כזה הוא אינו 'מקבל' כלל וכלל, כי אם ארון לעצמו.

אך יש מי שהוא מחליט ממי לשמוע, אך הוא עדיין בבחינת 'מקבל'; הוא אמנם בחר מי שיותר מתאים עבורו, אך לאחר שבחר אותו – הוא מתמסר אליו, וכל אשר יגיד אליו יעשה.

כמוכן, כפי שכבר נאמר, מי שמבקשים ממנו לקבל 'פסק' בעבודה הרוחנית, צריך הוא להיות בקי בעניינים אלו, כשם שרוב מורה הוראה צריך להיות בקי בהלכה. על כל פנים מישהו שיהיה בו די מדת אמת, שכאשר הוא מרגיש שאינו יכול, או שאינו יודע, לפסוק בעצמו, על אחת כמה וכמה אם בנוגע לשאלה מסוימת גם הוא נוגע בדבר, ישאל הוא בעצמו למישהו אחר או שיפנה את השואל למישהו אחר.

דבר נוסף יש לזכור, שהיצר הרע של האדם נוגע רק כלפי עצמו אך אין לו נגיעה כלפי אדם אחר. ולכן, אף אם הנטייה שלי לאדם מסוים היא משום שנראים לי אי אלו דברים שהוא באופן אישי נוהג בהם, אין זה בהכרח שהוא גם יורה לי לנהוג כך, שכן טבעו של אדם שהוא משוחזר כלפי עצמו, אך כלפי אדם אחר יכול לראות באופן אמתי יותר מה נכון.

מה צריכה להיות מדת הקשר עם הרב. האם צריך לספר לו הבל?

ענין זה מעט מורכב; מחד, אי אפשר לומר שמצד הגדר של 'משפיע', מוכרח האדם לשתף אותו בכל מה שעובר עליו. ודאי שלא כל טעות שהאדם עשה בעבר הוא מוכרח ליידע את המשפיע, וגם לא שאר דברים אישיים שיש לו בינו לבין עצמו, או בינו לבין משפחתו.

אך מצד שני, ישנם דברים בעולמו הפנימי של האדם, שאם המשפיע לא יודע מהם הוא בעצם לא יכול לעזור לו להחליט מה הדבר הנכון לעשות. נניח בחור שניגש אל המשפיע שלו לקראת יום ההולדת שלו ושואל מה הדבר הבא שעליו לעשות ואינו החלטה טובה עליו לקבל. באם המשפיע בכלל לא יודע עם מה אותו בחור מתמודד, באיזה מצב הוא עומד ב'סוד מרע', היכן הוא אוהו ב'עשה טוב' – כיצד הוא יוכל לכוון אותו אל האמת? הוא יכול להורות לו לחשוב חסידות קודם התפילה, בה בשעה שהתפילה שלו עדיין לא מתחילה להיות מתאימה על פי הלכה. הוא יכול להורות לו על עניינים גבוהים מאוד בדרגות הקדושה, בה בשעה שעדיין נדרשת אצלו עבודה של סוד מרע בפועל ממש בשמירת הראיה והשמיעה.

הרי ברור הדבר, שכאשר הבחור משקיע את כוחותיו בדברים שאינם לפי ערכו, מעבר לכך שהוא לא יצליח בזה – הוא עלול להתמלא ברפיון רוח ובייאוש, ובכך לאבר מעצמו כל תקווה להשתנות. הוא רואה פעם אחר פעם כי הוא אינו עומד בדרישותיו של ה'עשה לך רב' וזה שובר את ליבו, עד שנדמה לו כי ממנו כבר לא יכול לצאת שום דבר טוב. וזאת אך משום שהעמיסו עליו עבודה לא לו, ולא העמידו אותו על רגליו בסדר והדרגה, שלב אחר שלב, בהתאם למצבו הרוחני.

הדרישה מכל אחד בעבודת ה' הלא הינה אינדיבידואלית, בהתאם למעמד ומצד שלו. האדם נדרש לתקן אותם עניינים שהוא נכשל בהם. ולכן, בכל הקשור להחלטה מעשית בענייני עבודת ה', מה ואיך לעשות, בכדי שיוכל המשפיע להחליט עבור הבחור, נוסף לזה שאין לו נגיעה, הוא מוכרח לדעת על כל פנים באופן כללי ממעמדו ומצבו האישי של

הבחור, ומאותם הדברים שהוא בעולמו הפנימי נדרש להתמודד עמם. כשם שלא יתכן שהוא יסתיר מהמשפיע את הדברים הטובים שלו, שכן המשפיע עלול להורות לו על דברים שהוא כבר מומן אוהו בהם, כך לא יתכן שהוא יסתיר את הדברים הלא טובים שלו.

באם זה לא כך, למעשה ההתייעצות עם המשפיע הינה חסרת טעם, והיא לעולם לא תקדם אותו בעבודת ה'. מלבד זאת שהוא מרמה את עצמו (וכמוכן את המשפיע) בחשבו שדי בכך שהוא מתייעץ ושואל.

זה אומר שהקשר עם הרב צריך להיות בדרך של 'קירוב' דווקא.

היה פעם בחור שלמד בישיבה במונטריאול והיו לו בעיות עם אחד המשפיעים שהיו אז בישיבה. אותו בחור נכנס פעם ליחידות אצל הרבי ושפך בפני הרבי את כל הטענות שהיו לו על אותו משפיע. הרבי הקשיב ולבסוף ענה לו, שמסיבה זו הרבי נ"ע קבע שבכל ישיבה יהיה יותר ממשפיע אחד, וכל אחד יוכל להחליט לקבל ממי שמתאים יותר עבורו. אך עם זאת – אי אפשר לקפוץ מאחד לשני

לא בהכרח. יש אנשים שהם מסוגלים לציית ולקבל רק ממי שהוא מרומם מהם.

אך על דרך הרוב, אכן מי שהוא מרומם קשה יותר להיות גלוי בפניו. בדרך כלל, אצל רובא דעלמא זה לא עובר עם מי שהוא מרומם. 'לדבר פתוח' כלשון העולם, בדרך הטבע קל יותר במי שיש עמו קרוב הדעת. אך עם זאת, כאמור, זה תלוי בנטייה ובחושים של כל אחד.

ישנם כאלו שבטבעם אינם מסוגלים להיפתח בפני מישהו אחר, או שמרגישים שגם אם יפתחו אין מי שמסוגל להבין אותם.

תחושה זו נובעת בעיקר מהחשש שאם הוא יספר על אודות המעמד ומצב האמתי שלו אזי תשתנה אצל המשפיע ההסתכלות עליו, והוא כבר לא יהיה מה שהיה מקודם. אין ספק שדבר זה מקשה מאוד במציאת 'עשה לך רב'. על אף שכאמור, יש לזכור, שאין הכוונה שאין סודות ומוכרחים לספר הכל, אך ודאי שברמה מסוימת המשפיע צריך להיודע ממצבו של הבחור.

ולכן, לכל לראש יש לחפש מישהו שאפשר יהיה להתחבר עמו. כשם שעם חבר קל יותר לדבר, כך עם משפיע שהוא ירגיש קרוב עמו יהיה לו קל יותר. בשביל ליצור קשר של קירוב, לא צריך להתחיל על ידי שהוא מספר רק על החסרונות שלו, כי אם בסדר ומדריגה על ידי שהוא משתף תחילה את המשפיע שלו משגרת חייו הפשוטה, מן החוויות היום-יומיות, ממה שריגש אותו וכו', וכך לאט לאט הוא מצליח למצוא ערוץ תקשורת פנימי עם אותו משפיע שמאפשר לו לפעמים

חשוב שבחור יבין, שהמשפיע בעצמו התמודד בחייו עם הנפש הבהמית, והוא מבין שזה אנושי לא להיות מושלם, ושחיים של בחור אינם תמיד קלים. ולכן כשבחור מגלה לו את הנסתה, אינו מאבד את ההערכה של המשפיע אלא להיפך, המשפיע מעריך אותו יותר, כיון שכל אחד מתמודד עם משהו ורק אותם שהם רציניים ואחראים - מוכנים לחשוף את זה ולעבוד על זה ברצינות

לספר גם על החסרונות.

אבל חשוב שבחור יבין, שהמשפיע בעצמו התמודד בחייו עם הנפש הבהמית, והוא מבין שזה אנושי לא להיות מושלם, ושחיים של בחור אינם תמיד קלים. ולכן כשבחור מגלה לו את הנסתה, אינו מאבד את ההערכה של המשפיע אלא להיפך, המשפיע מעריך אותו יותר, כיון שכל אחד מתמודד עם משהו ורק אותם שהם רציניים ואחראים - מוכנים לחשוף את זה ולעבוד על זה ברצינות.

למעשה, על זה גופא אפשר להתייעץ עם משפיע, כמובן מישהו שהוא סומך עליו שהוא שומר סוד וכו', כיצד אפשר להגיע למצב שהוא מרגיש שיכולים להבין אותו ושיהיה מסוגל להיפתח וכו'.

האם שייך למנות 'עשה לך רב' שמצד אחד אני מרגיש מאווד קרוב אתו ומסוגל לדבר עמו על מצביו הרוחני, אך מצד שני אינני מסכים אתו בעניינים מסויימים בהשקפה ויש לו שיטה שונה משלי.

ברור הדבר, שבבחירת 'עשה לך רב', הדבר שאי אפשר בשום אופן להתפשר עליו, הוא - שלרב תהיה את ההשקפה של הרבי. הוא חייב לדעת את השיחות וההוראות של הרבי, כדי שיוכל להדריך את הבחור לפי הרצון של הרבי. כיון שכל ענין המשפיע הוא לעזור להבין מה הרבי רוצה וכיצד ניתן להביא את דרישתו מכל אחד למעשה בפועל, לכן הוא חייב לכל לראש להיות מקושר לרבי.

אך גם בהתקשרות לרבי, פעמים שישנן שיטות שונות, ויכול להיות שאחד מבין את דברי הרבי כך, והשני מבין אחרת, אך שניהם בוודאי מקושרים באמת לרבי. עם זאת, על אף שמטבע הרברים כל אחד נמשך למי שמתאים יותר לאופי וסגנון ה'עבודה' שלו, נראה שלא צריכה להיות מניעה למנות 'עשה לך רב' גם אם הוא אינו תואם את האופן שבו אני מבין בעניינים מסויימים את הרבי, כיון שברוב הרברים הנוגעים בשטח המעשי של 'עבודת ה' אפשר לסמוך על הרב שיכוון באופן המתאים לבחור השואל, במידה וכמובן אין לו נגיעה באותו ענין.

ואכן אפשרי הדבר, שבאם ישנם דברים שהבחור מרגיש שאינו יכול בהם לשאול את הרב שלו, כיון שהוא יודע מראש שזה לא יתאים להשקפה שלו, אזי יכול הוא לשאול באתו נושא משהו אחר. אך כדאי שלא לעשות זאת על דעת עצמו, היינו להחליט לבר באילו נושאים לשאול מישהו אחר, כיון ששוב בטל כל ענין ה'עשה לך רב', ושוב חוזר להיות הבחור בעל-הבית על עצמו. ולכן ראוי לבקש על זה גופא רשות מהרב, כמובן לאחרי הנתינת טעם בזה וכו'.

באיזו תדירות צריך להיות הקשר עם הרב?

בענין זה למען האמת אין גדרים. כל אחד לפי ענינו. מה שכן חשוב: א' - שתהיה קביעות. אם פעם בשבוע, אם פעם בחודש, אם יותר מכך, אבל חייבת שתהיה קביעות. ב' - את אותה מדת הקביעות יקבע המשפיע, לפי הצורך בהתאם לראות ענינו. שכן, גם ברמת התדירות עלולה להיות לעתים נגיעה בדבר.

האם הרב צריך להיות בקירוב מקום?

בכלל אצל תמימים בישיבה, הסדר בבחירת 'עשה לך רב' צריך להיות, שלכל לראש יש לחפש מישהו מתאים בין המשפיעים בישיבה בה הוא לומד.

המעלה במשפיע מתוך צוות הישיבה היא בשלשה; א' - מתוקף עבודתו, היינו היותו שקוע ומונח כל העת בחסידות ובעניינים של הרבי, סביר להניח שתהיה לו הכרה באופן העבודה הנדרשת מבחור וידע איפוא בהדרכתו לכוון יותר אל האמת. ב' - לרוב, בשביל לדעת את מצבו האמתי של הבחור הוא אינו נדרש לעדותו של הבחור על עצמו, כיון שעניינים לו והם רואות את הנעשה עם אותו בחור. ג' - ונקודה זו היא גם התשובה לשאלה - קירוב המקום מאפשר מה שאי אפשר במצב של ריחוק המקום. דיבור של פנים בפנים הוא קל יותר מזה שדרך הטלפון וכיו"ב, מה גם שאז ליבון הרברים נעשה עם יותר שיקול וישוב הדעת. זאת מלבד, אשר הרחוק מן העין רחוק מן הלב,

ופעמים רבות ריחוק המקום גורם לכך שלא יהיה הקשר הנדרש עם המשפיע.

עם זאת, במקרה שישנו מישור בריחוק מקום שהוא מכיר היטב את הבחור וקרוב אליו, ויש לו את הזמן עבורו, וישנה דרך קלה ונוחה להתקשר עמו בקביעות הנדרשת, והעיקר – שזה בפועל עובד, והיינו שהוא מצליח להיות בקשר רצוף ומועיל באופן כזה, אזי, עם כל המעלות של קירוב המקום, ניתן להעדיף אפשרות זו.

למעשה, אין שולחן ערוך על הפרטים בזה. צריכים לעשות מה שעובד. אין כאן ענין אחר. יש כאן מטרה – והיא שיהיה מי שיעזור לו להיות בצמיחה תמידית בעבודת ה', ללכת מחיל אל חיל, ושהוא לא יהיה המחליט הבלעדי בענין זה, כדי שהישות שלו תתערב בענין זה ולא תעכב אותו מלהתקדם או גם לא תרחוף אותו להתקדם אל מה שהוא לא שייך אליו. זו המטרה, וצריך לעשות מה שבייא למטרה זו. וכל אחד סוף כל סוף צריך לשער בנפשו באיזה אופן יש יותר סיכוי שזה יעבוד אצלו וכך לעשות. ואם לאחר שנעשה הדבר באופן אחד התברר שזה לא עובד, אזי אין שום בעיה, וכך גם צריך, לנסות באופן אחר עד שיגיע אל התכלית הרצויה בזה.

האם ניתן לשאול את הרבי בעניני עבודת ה', ושהרבי יתן את ה'פסק' – אם דרך האגרות קודש', אם דרך האוהל' (כפי שהרבי התבטא פעם ש"הרבי ימצא את הדרך כיצד להשיב").
האמנם מוכרחים לעשות זאת דרך 'עשה לך רב'?

ודאי ישנה האפשרות גם היום לשאול את הרבי בעניני עבודת ה', כפי שאפשר לשאול בשאר הענינים. האמת היא שגם אז, לאחר שהרבי הורה לפנות ל'עשה לך רב', היו שהתעקשו לשאול שאלות מהרבי, והיו שזכו שהרבי השיב להם. אם כן, כאמור, ודאי אפשר גם היום לעשות כן (ואם הרבי אמר שהוא ימצא את הדרך כיצד לענות – וודאי אין בזה שום הגבלות, והמענה מהרבי יכול להגיע גם מאת ה'עשה לך רב' עצמו).

אלא – וחיבים להרגיש זאת – גם באופן כזה מוכרחים להגיע לענין של 'עשה לך רב', משום שגם בזה יכולה להיות נגיעה; הן אמת, בזמן שקיבלו הוראה ישירה מהרבי, לא היה מקום לשאלות בזה. אך כיון שהיום אין את האפשרות הזו, והתשובה מהרבי באה בהתאם לאופן הבנתו של השואל, אם כן, מנין לו שמה שנדמה לו כסימן שקיבל מהרבי, או מה שנראה לו ללמוד מתוך ה'אגרת' שקיבל מהרבי – הוא הוא ה'פסק' האמיתי מהרבי? והרי זיל בתר טעמא – כשם שאין האדם יכול להחליט בעצמו מהו הדבר שעליו לעשות, כך אינו יכול להחליט בעצמו מהי התשובה שקיבל מהרבי.

לכן, גם מי שכתב לרבי ונראה לו שקיבל תשובה, הוא מוכרח לקבל את האישור מה'עשה לך רב' שזוהי אכן התשובה של הרבי עבורו. מבלי זה, הוא שוב הופך להיות בעל-הבית על עצמו, ואין לו שום ראייה שמה שהחליט אינו מעצת היצר המוטה ומשוחד לעשות מה שטוב לו, ואין לזה שייכות כלל עם הרבי.

עד כמה נכון לקחת בחור מבוגר שיהיה 'עשה לך רב'.
כאמור לעיל, האופן האידיאלי הוא למנות 'עשה לך רב' שהוא גם

משפיע בישיבה. אמנם, ישנם הרבה דברים שבחור יכול לעזור יותר מאדם מבוגר, מצד הידידות וקירוב הדעת ביניהם. ולכן באם בחור מרגיש עמו פתוח יותר, והעיקר – שזה מועיל לו יותר, אזי דבר נכון הוא לקחת בחור מבוגר, כמובן בתנאי שניכרת בו יראת שמים ויש לו הנהגות ישרות.

אך עם זאת, חשוב לזכור גם את הצד השני, אשר רוב שנים יודיעו חכמה, ווקני תלמידי חכמים דעתם מתיישבת עליהם מיום ליום, וניסיון השנים מקנה אפשרות רבה יותר לכוון את הבחור ולתת עצה נכונה (כמובן תמיד יש יוצא מן הכלל, והדברים תלויים לגופו של מצב). נוסף לזאת, ישנם דברים שלא מתאים לדבר עם אדם שאינו נשוי, גם אם הוא יותר מבוגר, ולכן פעמים שטוב יותר לכתחילה למנות אדם מבוגר.

וכאן אולי חשוב להוסיף, לאלו שנטלו על עצמם להיות 'עשה לך רב', מהי האחריות המוטלת עליהם; אם לגבי מורה הוראה צריכה להיות הנהגות הרבה שלא תצא תקלה תחת ידו, שלא יהווה חליילה מכשול, כך ואף יתירה מכך, יש להיזהר בהדרגה רוחנית שלא להוות מכשול. וזהו גם הפירוש בוידוי שאומרים "עצנו רע", שאין זאת שהיתה כוונה לייעץ רע ח"ו, אלא שהוא נתן עצה בענין שאינו מלומד בו, או שלא ידע היטב מהי דעת הרבי בנושא. זהו "עצנו רע", וצריך להישמר מזה מאוד. צריך לדעת לומר – איני יודע, ולהפנות את השאלה למי שהוא מומחה באותו ענין.

יתירה מזו, אם נאמר שבהוראת 'עשה לך רב' דאג לנו הרבי למצב שבו לא נוכל לשאול באופן כפי

שהורגלנו – וכמו המצב שלאחר ג' תמוז, הרי שיש ללמוד מכך באופן עמוק יותר מהות תפקידו של הרב, והוא להורות כפי שהרבי היה מורה לו היה ניתן לשאול אותו בגלוי. זאת אומרת שהוראותיו של הרב צריכות לא רק שלא ינגדו לדעת הרבי, כי אם שהמשפיע צריך למצוא את התשובות לכל דבר בתורת הרבי, ולהורות לתלמידיו תמיד באומרו: כך הורה רבינו כששאלוהו בענין זה! בדומה לרב שאין ענינו (רוב העתים) לחדש את ההלכה, כי אם רק להורות את ההלכה כפי שהיא כתובה בשולחן ערוך, על ידי שהוא מקשר בין ההלכה הכתובה לבין כל נושא נידון. כך, בסייעתא דשמיא ובכוחות שהרבי נותן לכך, יזכה הרב לכוון לאמיתות כוונתו הקדושה של הרבי.

גם מי שכתב לרבי ונראה לו שקיבל תשובה, הוא מוכרח לקבל את האישור מה'עשה לך רב' שזוהי אכן התשובה של הרבי עבורו. מבלי זה, הוא שוב הופך להיות בעל-הבית על עצמו, ואין לו שום ראייה שמה שהחליט אינו מעצת היצר המוטה ומשוחד לעשות מה שטוב לו, ואין לזה שייכות כלל עם הרבי

"לחיות עם משיח" – לאנשים כערכנו

בשיחת ש"פ בלק תנש"א סעיף י' כותב הרבי שצריכה להיות ה"מחשבה והתבוננות באופן של "דעת" ("שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחווק") בעניני משיח וגאולה, ומוסיף (בחצאי ריבוע): "ולכל לראש המחשבה וההתבוננות לידע ולהכיר שעומדים כבר בהכניסה לימות המשיח, "הנה זה בא", כיון שכבר כלו כל הקיצין, וכבר עשו תשובה, וסיימו כל עניני העבודה בשלימות, ככל פרטי הדברים האמורים לעיל".

הרי שבנוסף לעצם הלימוד בתורה בעניני משיח והגאולה כפי המבואר בתורה שבכתב ותורה שבעל פה, ישנה כאן הוראה לחשוב ולהתבונן בהעמקת הדעת בעניני משיח וגאולה, ויתירה מזו שהוראה זו היא "לכל לראש" בנוגע למהות התקופה שבה אנו עומדים כיום על סף הגאולה ממש, כפי המבואר בשיחות של השנים האחרונות.

מדור זה מיועד למלא הוראה מיוחדת זו, לא לימוד יש כאן ולא חידושי סוגיות, אלא התבוננות אליבא דנפשי, להבין את משמעות התקופה ולחשוב ולהתבונן במשמעות הדברים לחיי היום יום, כיצד לחיות הנושא ולכוון כל מעשינו ומחשבתנו להביא לימות המשיח בפועל ממש. המערכת

א.

ידוע, שענין האמונה והציפייה לביאת המשיח, אף שנמנה עם י"ג עיקרי האמונה וליווה את עם ישראל במשך כל תקופת הגלות, מעת התגלות תורת החסידות נעשתה בו עליית מדרגה, כשהעולה על כולנה הוא דורנו זה, אשר במאמרו הראשון הגדיר הרבי את תפקיד הדור, שהוא להשלים המשכת השכינה למטה ולהביא לימות המשיח בפועל ממש, עד שבשנים האחרונות דיבר בזה רבות וללא הרף.

פעמים רבות דיבר הרבי על כך, שיש לא רק שיש להאמין באמונה שלימה שהנה הנה משיח בא, ולא רק לצפות ולהשתוקק לזה ברגש הלב, גם לא רק לבקש ולדרוש מהקב"ה שיביא את משיח תיכף ומיד, גם לא רק שיש להוסיף בתורה ומצוות ובהפצת המעיינות כדי למהר ולהחיש את ביאתו, אלא עוד זאת – המחשבה והרגש בענין זה צריכים להיות תקועים בלבנו תמיד בכל עת ובכל שעה, להקיף את כל לבושי הנפש, שבכל פעולה ופעולה שיהורי עושה תהיה כוונתו ומחשבתו שמעשה זה יכול להכריע את הכף ולפעול את ביאת המשיח, ושרגש התשוקה לביאת המשיח הוא זה שידחוף ויניע אותנו בכל פעולה ובכל ענין. וכמבואר כל זה באריכות ובפרטיות בשיחות הקודש.

והנה, כשמדברים על הענין של 'לחיות עם משיח', ניתן לחשוב – מה עוד אפשר לומר בנושא? והרי דשו בזה רבים כל כך, ועדיין לא בא: וממה נפשך: אם לעצם הבנת הענין – אפשר ללמוד את השיחות של הרבי עצמן ישירות מן המקור, ואם בשביל לעורר למעשה להביא לימות המשיח – הרי מה יש לדבר? צריך לקום ולעשות! להוסיף

בלימוד התורה, בקיום המצוות ובהפצת המעיינות, עדי נזכה לקיום ההבטחה דקאתי מר דא מלכא משיחא.

יתירה מזה, בעניני רבים נראים הדיבורים והסברות האישיות בענין המשיח – כחיצוניות. וכי מי אנחנו שנפתח את פינו ונביע איוה מחשבה או הרגש בנושא כזה העומד ברומו של עולם? וכי מה יש להוסיף על דברי רבינו נשיאנו עצמו שכל כך הרבה לדבר בנושא זה מקירות לבו הטהור? אין זה כי אם נרפים אתם נרפים, מחפשים עילה להשתמט מעבודה ממשית הדרושת יגיעה פנימית אליבא דנפשיה, ולכן פונים אתם לשגות בדמיונות בענין המשיח.

אך במחשבה שניה נראה בעליל שעצת היצר יש כאן, והמתבונן בתום לב יראה ויכיר כי אין מנוס מלהוגיע את המחשבה בענין זה: מה הרבי שואל מעמך בענין המשיח? הרי אין ספק לכל מי שקורא את השיחות – שרצון קרשו של הרבי וכוונתו היא שלא רק נלמד את שיחותיו בענין זה ונענה אמן אחר כל דבריו, כי אם שנחיה בזה בחיות והתלהבות גדולה, "קאכץ זיך אין משיח", "לעבן מיט משיח", שהנושא יבער בנו ויעסיק את מוחנו ולבו עד שנהגה נחשוב ונדבר בו תמיד.

אם כן, בתור תמימים וחסידים המקושרים באמת לרבי לא ייתכן שנשאיר ענין זה בקבלת עול, שנלמד את השיחות העוסקות בענין המשיח בתור "אלקי אבי", דברי קבלה שהם בוודאי "אמת ויציב", אבל "שהוא מרוחק מאיתך במצפון הלב". ולכן בהכרח להתבונן בזה התבוננות פנימית איך חיים עם משיח, מהו לחיות עם משיח, ושלא נמצא מרגוע לנפשינו עד שנכיר שאנו חיים עם משיח בכל הלהת חסידיו שלנו כרצון הרבי.

יחד עם זה, יש לגשת להתבוננות זו בחרדת קודש. לא כמי שמסתובב בגן ה' זוי א פריץ א יורש", כשהכל גלוי לפניו וכל מפתחות הענין בידו. אלא בהכנעה ובענווה, לבקש ולמצוא פנימיות כוונתו הקדושה של הרבי, ואזי לחיות, לחשוב ולהרגיש כפי הכוונה.

ב.

ובכן, הסיבה המקשה על אנשים כערכנו להתחבר לנושא הציפיה והתשוקה לביאת המשיח, הוא כיון שאין כאן איזה פרט מעבודת ה' או מענין החסידות, אלא שזהו בבחינת "מצוה כוללת" הכוללת הכל; ביאת המשיח היא שלימות התורה והמצוות, היא תכלית הכוונה שבשבילה נראה העולם והיא תכלית כל העבודה. אז תתגלה אחרות ה' בעולם ואז לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת ה' בלבד וכו'.

וכיון שכן, הרי לא שייך לחיות עם ענין זה באמת כי אם על ידי שיהיה חדרו כולו בעבודת ה', שיהיו כל איבריו וכל כחות נפשו לה' לברו, ותהיה כל מגמתו לאהבה את הוי' וליראתו, וכל תשוקתו שיתגלה אלקות בעולם וכו'. אבל כל זמן שאין עומד במדריגה נעלית כזו מה לו לצעוק סתם "משיח, משיח", והרי ידע בנפשו שאין לו מזה מאומה. וכי הוא רוצה משיח? בקושי הוא רוצה ללמוד, בקושי הוא רוצה להתפלל, בקושי הוא רוצה לעבוד את ה', ומה לו להלך בגדולות ונפלאות ולבקש את ביאת והתגלות המשיח?

ואכן, ישנם חסידים המפרשים כוונת הרבי בדברו אודות משיח – לעורר אותנו שנתמסר כל כולנו לעבודת ה' בלימוד התורה, לימוד החסידות ועבודת התפלה, עד שנהיה חרורים

לגמרי בזה ולא יהיו לנו כל רצונות זרים. אז באופן ממילא כבר נרצה משיח, כי אז נרגיש את גודל הפחיתות במצב הגלות כיצד זה "בנים שגלו מעל שלחן אביהם" ו"שכינתא בגלותא" וכו'.

ויש לומר כי אמת גמורה היא מחשבה זו; אבל מאידך, הרי זה מביא לכאורה למסקנה שכל עוד איננו עומדים במצב פנימי ומרומם כזה – אין לנו ולענין המשיח ולא כלום; ואם מישהו יודע שאינו אוחז במדריגה זו ועומד וצוות משיח נאו, אינו אלא חיזון! והרי מיהו זה ואיזהו אשר ערב לבו לומר שהוא כבר נמצא במדריגה גבוהה כזו? וסוף סוף, באם אכן נשאיר את הענין ליחיד סגולה שבדור בלבד, נמצא שכוונת הרבי שחסידים יהיו ויתעסקו ו"ואלן זיך קאכן" בענין זה – אינה מתממשת. גם – בודאי ידע הרבי היטב שאיננו בעלי מדריגה כאלה, וכי למי הוא דיבר את שיחותיו בענין התשוקה לביאת המשיח?

נראה אפוא (לכאורה), כי בשיחותיו של הרבי אין המדובר אודות עבודה מלמטה למעלה, לעלות ממדריגה למדריגה במעלות התורה והעבודה, עד למדריגה הנעלית שכל חפצו ומגמתו יהיו להביא לימות המשיח, אלא אדרבה, הכוונה היא בפירוש מלמעלה למטה, שהחפץ והתשוקה לביאת המשיח הם שיעוררו לפעול ולעשות בכל עניני העבודה בקיום התורה ומצוות והפצתם וכו'.

ראיה לדבר, מהסיסמא שקבע הרבי לארגון צבאות ה' של ילדי ישראל "אנו רוצים משיח עכשיו"; תוכנה של סיסמא והכרזה זו, הוא שענין המשיח יהיה הגורם לכל עניני העבודה החל מקטנות, מגיל חינוך ועוד קודם לזה. שילד יהודי יתחנך לרצות משיח וממילא יעשה עוד מצוה ועוד מצוה להביא אותו. ומכל שכן בנוגע לחסידים ולתמימים.

ג.

אם כך עלינו להבין, כאמור, כיצד יכול להיות רגש זה אמיתי, כאשר ידע איננו בנפשו מהו רצונו באמת – עד כמה הוא רחוק מאוד מלהשתוקק להתגלות האלוקות? ואם רק מצד "הרצון הפנימי" – הרי זה ענין שבהעלם, ובכדי לגלותו ועוד לחיות בזה צריכים שוב לעבודה פנימית. ילדים קטנים, תמימים וטהורי לב – ניחא, הרי מתגלה אצלם הרצון למשיח באמת ובתמים. אבל אנו, מה נאמר ומה נדבר?

ויש לומר שעל שאלה מעין זו עונה הרבי עצמו, במאמר ד"ה "ביום עשתי עשר" תשל"א, בסופו. במהלך המאמר מתבאר באריכות הפתגם של אדמו"ר הזקן: "איך וויל מער ניט אז דיך אליין" [=אינני רוצה דבר חוץ ממך עצמך], שלא לרצות בשום ענין, גם לא במדרגות הכי נעלות באלוקות, כי אם רק ב'עצמות'. ענין זה הוא נעלה ביותר, עד שאפילו בצדיקים גדולים לכאורה לאו כל מוחא סביל דא, על אחת כמה וכמה אנשים כערכנו. ואעפ"כ מאריך הרבי בביאור הענין. ואכן בסיום המאמר מבאר הרבי מהי ההוראה והדרישה מאתנו, יושבי בתי חומר, מענין נעלה שכזה. וזלה"ק:

"ויש לומר, דעל ידי שאמר אדמו"ר הזקן "איך וויל מער ניט אַז דיך אליין", ובפרט לאחר שנתפרסם זה על ידי הצמח צדק, ניתן הכח (עוד יותר) לכל אחד ואחד מ'ישראל, ובפרט לההולכים בעקבותיו ובדרכיו, דהגם שיש לו ריבוי רצונות, ועד לרצונות שמצד נפש הבהמית – שכל הרצונות שלו יהיו בלא לב ולב, ועיקר רצונו יהי' להשלים כוונת העצמות לעשות לו ית' דירה בתחתונים (ע"ד ומעין שהי' אצל אדמו"ר הזקן שלא רצה מער ניט אַז דיך אליין)".

רעיון עמוק מאוד יש כאן; אמנם, במושגים של פנימיות, רצונות זרים של נפש הבהמית הם בוודאי סתירה גמורה לרצון "להשלים כוונת העצמות", אבל אין זה אומר שמי שעומד במצב כזה מושלל מהדרישה לעורר בעצמו רגש כזה. כי ברצונות יש כמה אופנים ומדרגות, והרי מצד פנימיות ועצם נשמתו בוודאי רצון זה "להשלים כוונת העצמות" הוא רצון אמיתי ופנימי, וכאשר יעורר את הרצון הזה במחשבה וברגש, יהי' בזה כח עצום ביותר עד שהוא ירגיש בעצמו שבערך לרצון פנימי זה הרי שאר רצונותיו הם "בלא לב ולב" (להעיר גם מתניא פרק מ"א בנוגע לכוונה לייחוד קוב"ה ושכינת' בתחתונים ע"ש).

בנפש הלומד והעוסק בהם. הם משנים כל הנחות שכלו ומהלכי נפשו, ונוטעים בו הנחות אמתיות ונכונות ומעוררים בו כוחות עמוקים עד שנעשה כמו אדם אחר, שכל מגמתו חייו וכחות נפשו הם לעבודתו ית' ולמילוי כוונת הרבי.

והיינו שעם התגלות תורת החסידות הרי במקום שהכוחות שידחפו את האדם לעבודת את הוי' יהיו ענינים צדדיים ופרטיים באה תורת החסידות ומגלה ענינים פנימיים יותר הקשורים לנקודה הפנימית של כוונת הבריאה ונתינת התורה, ואשר באמת המה חקוקים וטבועים בטבע בלב ונפש כל אחד מישראל, ועל ידי שלומדים אותם ומכירים אותם ה"ה מתעוררים ופועלים פעולתם להחיות את כל הפעולות בעסק התורה והעבודה ברוח חיים והתלהבות חדשה.

וכמו כן ויותר מכן הוא בדורנו זה בא הרבי והעמידן על אחת, הנקודה הכי פנימית של התורה והמצוות וגם של תורת החסידות גופה – להביא לימות המשיח. וכאשר עומדים ברור האחרון לגלות והראשון לגאולה, ברגעים האחרונים קודם הגאולה, הרי שאין עוד מקום לענינים אחרים שהם יהיו הסיבה והכח הרוחף ומעורר, גם הענינים הפנימיים "צדדיים" הם בערך הנקודה הפנימית, אלא כל אחד ואחד צריך לעורר בעצמו את רגש הרצון והציפי' והתשוקה לביאת המשיח, משיח נאו, עד מתי, דאלאי גלות, ועי"ז שאר רצונותיו יהיו בלא לב ולב, ויתמסר לתכלית זו בכל כחות נפשו, "כל ימי חיך – להביא לימות המשיח".

ועל דרך מענה הרבי לבחור שתינה בפניו על הפניות שיש לו בלימוד התורה, כגון שחבריו יכבדוהו וכו', ואמר לו הרבי שיתבונן כך: אם אדם עושה עסק ומרויח מיליוני דולרים, ומן הצד מרויח עוד מטבע אחד – איזה ערך יש למטבע לגבי הרווח העיקרי. כמו כן יתבונן שבעת לימוד התורה הוא מתייחד עם הקב"ה בייחוד נפלא, ומן הצד גם זוכה לכבוד מחבריו. אך איזה ערך יש לכבוד ביחס לענין העיקרי. כלומר, הרבי לא דרש ממנו לסלק את הפניה, אלא רק לעורר את הכוונה האמתית, ובאופן ממילא, גם טרם שנפטר מהפניה, הכוונה לשמה תגבר בעיניו והיא תהיה החשובה והעיקרית.

ד.

לאמיתו של דבר, זוהי נקודה יסודית בעבודת החסידות כולה: נושאים רבים מדוכרים ומבוארים בתורת החסידות ובשיחותיו של הרבי, כגון: אחרות ה', יחודא עילאה, ביטול לאלקות, בירור נפש הבהמית, שינוי המדות הטבעיות, מסירת נפש, אהבת ה', "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני", "קדש עצמך במותר לך" וכו'. ענינים אלו, באם רק נלמדים שלא לשם סתם השכלה ח"ו אלא כדי להורידם לפועל ממש בעבודה, יכול תמים לשאול את עצמו היכן אני ביחס לכל הענינים הנעלים הללו?

והמענה הוא, מלבד שאכן יש לשאוף להגיע באמת ובפנימיות לכל אותן המדרגות שהוא שייך אליהם, בעבודה ויגיעה, בסדר והדרגה מעט מעט, הנה עוד זאת, פועלים ענינים אלו פעולה עצומה

<< המשך מעמוד 63:

שבזמן זה שבו הרבי קיבל על עצמו את הנשיאות... אנו מברכים את הרבי בברכה של 'יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד', וכל הקהל אמר-הכריז יחד אתו ג"פ 'יחי', ומיד החלו לנגן 'יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד'. כ"ק אד"ש מה"מ הסתכל באותה העת לעבר הקהל ממול וכמה פעמים התרומם והביט לאלו שעמדו למטה, כמו"כ סקר את בימת הצלמים שלא הפסיקו לרגע עם הבזקי התמונות ממלך המשיח.

כ"ק אד"ש מה"מ נראה בפנים מאירות, ותחילה הי' זה במבט רציני מעט, תוך כדי שלא מרפה וסוקר מימין ומשמאל, וכעבור מס' דקות החל לעודד מעט את השירה והשירה גברה. הי' כמה פעמים שעודד בתנועות חזקות בראשו הק' משך זמן. הניגון נמשך למע'

מ-8 דק' כשבסיומו סימן הרבי לסגירת הוילון. ע"כ מהיומן.

אנו תפילה שנזכה ותיכף ומיד להתגלות בגאולה האמתית והשלימה תיכף ומיד והוא יגאלנו.

ובאמריקא, הביאו את הקב"ה ואלוקות לכל בית יהודי, יחד עם עזרתם של כל אחינו בני ישראל – בזכותם הרבי יקבל רפואה שלמה ויוליכנו לארצנו הקדושה "געזונטער הייט, לעבעדיקער הייט, און פריילעך-דיקער הייט" ויבנה (כ"ק אד"ש מה"מ) מקדש במקומו וכו', והקב"ה יתן לו הכחות לזה. ומכיון שכתוב "אקרא לה' לקל גומר עלי", שצדיקים יש בכחם לפעול בעולם – הקב"ה בוראי מסכים להפס"ד, ויהי' שינוי בטבע ו'יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד'.

מלמעלה למטה

המשך היומן הנ"ל:

בתוך כך נדלק האור בחדר המיוחד ובתוך כרקה נכנס כ"ק אד"ש מה"מ. הקהל החל לנגן 'אורך ימים', והורמו התריסים.

הש"צ הרב יהושע שיח' קארף ניגש לעמוד, עם סיום התפילה יצא כ"ק אד"ש מה"מ אל המרפסת ותיכף נפתחו הוילונות. הקהל החל לנגן 'יחי'. הרב שניאור זלמן גורארי' ברך את הרבי שליט"א ואמר,

'להשתנות'

כמה פעמים אמרת לעצמך שאתה רוצה להשתנות? • כמה היית מוכן לתת בשביל להצליח לשנות הרגל אחד מגונה שאתה מודע אליו, אבל לא מצליח להשתחרר ממנו? • האם בכלל קיים כלי שיכול לגרום לי לעשות שינוי אמיתי? או שזה רק בתאוריה? • אנחנו רוצים להשתנות. תורת החסידות רוצה שנשתנה, כל מאמר חסידות שאנחנו לומדים מעמיד אותנו בפני אמת אלוקית שדורשת מאיתנו להיות אחרת. אנחנו רוצים שהאמת הזו תגרום לנו להיות אחרת. לחשוב אחרת, לדבר אחרת ולעשות אחרת. היכולת של האדם להשתנות היא על ידי עבודת התפילה. במאמר שלפנינו נעמוד על ראשון מתוך סדרת מאמרים שתעסוק בהדרגה מפורטת כיצד מתבוננים, והיאך נוכל ע"י ההתבוננות שלפני התפילה ובתפילה לעשות שינוי בעבודת ה'.

המהות של כל זה היא אחת: הרגשת חומריית הגוף. בלשון של החסידות: הרגשת עצמו. הרגשת היש.

העצה היא אחת: הגברת הנשמה.

כשהנשמה פתאום טיפה מאירה, בבת אחת הרגשת חומריית הגוף טיפה מתעמעמת. אינה נעלמת, אבל לרגע היא קצת פחות רועשת. בעיקר אם האדם לרגע מרגיש את האהבה של הנשמה לאלוקות, אזי חמימות האהבה הזו קצת ממיסה את החומר העב של הגוף ושל הרגשת העולם.

דבר זה נעשה ע"י עבודת התפילה דווקא.

התפילה - השתפכות הנפש

נכון שתורת החסידות מסבירה לנו שהנשמה מתגלה בכל מצווה ובכל לימוד תורה ולא רק בשעת התפילה, אבל יש משהו מיוחד בתפילה. כשאדם מקיים מצווה, הוא טרוד בפרטים הגשמיים של מעשה המצווה. כשהוא לומד סוגיה הוא טרוד בהבנת הסברות השונות. נכון שעל ידי זה הוא קשור עם הקב"ה, אבל כמה נתונה המחשבה שלו? בפרטים הגשמיים של המצווה ובפרטים הגשמיים של הסוגיה. ככה צריך להיות. גם כשהוא חושב לפני הנחת תפילין על המשמעות הרוחנית שלהן, אבל בשעת הנחת התפילין ממש, הוא צריך לשים לב לדיוק בקשירת הרצועות ולמיקום התפילין על הראש ועל הזרוע.

בתפילה, כל מהות התפילה, זו השתפכות הנפש אל ה'. 'שפרכת הנפש'. הנשמה האלוקית נמצאת בהשתוקקות תמידית לה' אחד, אבל כשהאדם מאפשר לה להשתפך אל ה' בצורה גלויה ומורגשת בתוך מוחו ובליבו, אזי הנשמה היא בהתגברות יתירה.

שלשה ענינים בתפילה שבכוחם לשנות את האדם

עבודת התפילה משנה את האדם.

א. עצם השהייה בתפילה, בהתבוננות שבשעת התפילה והשהייה בתפילה עצמה גורמת ממילא לשינוי כללי אצל האדם.
ב. באמצעות עבודת התפילה יכול האדם להגיע לראייה בהירה בנוגע למצבו. להבחין, באמת, בדקויות הרע שבתוך עצמו ומתוך עבודת התפילה ימצא בעצמו עצות ודרכי פעולה איך להשתפר ולהתעלות.

ג. התפילה נותנת כוח שמלווה את האדם במשך היום, כוח וסייעתא דשמיא שמסייעים ליישם את ההחלטות שהתעוררו בשעת התפילה.

במאמר זה נתמקד בעניין הראשון:

עצם השהייה בתפילה משנה את האדם

השינוי שהאדם רוצה לחולל בתוך עצמו, הוא גם כלפי המצב הכללי שבו הוא נמצא וגם בכל מיני תחומים ספציפיים. המצב הכללי שבו האדם נמצא הוא כזה, שעניינים חומריים וגשמיים מאד תופסים אצלו מקום. הוא מתבלבל מהם, הוא מהם, טרוד מהם. כל אחד מארבעת היסודות שבנפש הבהמית, המזכירים בפרק א' בתניא, מאד דומיננטיים אצלו. יסוד האש בהתלהטות של רתיחת הדמים ברדיפה אחר ענייני העולם. יסוד המים באי יכולת להתנתק מכל מיני תאוות שונות. יסוד הרוח בזבובו זמן וכוחות אין סופיים בדברים בטלים ובסתם פריקת עול. עולה על כולנה, ביסוד העפר בחוסר מוטיבציה לפעול ולעשות.

השתפכות הנפש - באמירת

המילים ובהתבוננות

'שפיכת הנפש אל ה' נעשית בשני חלקים של עבודת התפילה: בעצם אמירת המילים של התפילה ובשעת ההתבוננות (לפני התפילה או בעצירה בקטע מסויים בתפילה). בעצם אמירת המילים, כשהן נאמרות בחמימות, האהבה של הנשמה מתפרצת דרכן. החמימות שבאמירת המילים קשורה במחשבה אודות פירוש המילות ואיפה שאפשרי, הפירוש החסידי של כל מילה. החמימות הזו יכולה לבוא גם מעצם המחשבה שנפשי אומרת את המילים הללו לפני ה', גם כשאני יודע את פירושו.

כמו כן, בשעה שאני מתבונן במשהו שלמרתי בחסידות ומצליח "לצייר" אותו במחשבה ולהרגיש כמה אור מאיר במחשבה הזו. מה שמתרחש תוך כדי כך, זו הגברת הנשמה. הגוף מצד עצמו הוא בדוגמת בית אפל שלא מאיר בו אור השמש, אור השמש האלוקי. "כי באמת גוף האדם... והוא כמו למשל בית חשך ואפל שא"א להפריד החשך ממנו ולגרשו כ"א ע"י שמדליקין בו נר..." (מאמרי אדמו"ר הזקן - הקצרים ע' תקנר). כשהגוף, המוח הגשמי וטיפה גם הלב, מתרגשים מהאור הנעים שמאיר בתוך המחשבה הזו, הרי זה בא מכוח הגברת הנשמה.

עבודת התפילה משמעותה יגיעה בתפילה. על מה נדרשת יגיעה?

כאמור, ישנם שני חלקים בתפילה, ההתבוננות ו"שפיכת הנפש" בעצם אמירת המילים. בשני החלקים נדרשת 'עבודה'.

אינה דומה היגיעה שנדרשת בשביל להתבונן ליגיעה שנדרשת באמירת מילות התפילה.

'עבודה' בעצם אמירת המילים בחמימות

כאמור, אמירת המילים צריכה להיות בחמימות. בלב שלנו קיימת נטייה לעצלות. העצלות הזו איננה עצלות ביריים או ברגליים, זו עצלות שבאה מצד יסוד העפר שבנפש הבהמית ששוכנת בלב, בחלל השמאלי. כשאדמור הזקן כותב בתניא שהנפש הבהמית מפילה על האדם "עצלה" מבחינת יסוד העפר שבה, מדובר בעצלות שתוקפת לא רק את הידיים ואת הרגליים אלא היא תוקפת את הלב עצמו. הידיים והרגליים מסוגלות לזוז מהר, הידיים קושרות בזריות את רצועות התפילין והרגליים מהלכות באולם התפילה אנה ואנה. אבל האדם מתרשל מלהניח את עצמו בתוך התפילה. ההרגשה היא שאין לי כח עכשיו להתעקש להיפתח שוב. אבל באמת זו הנפש הבהמית שאין לה חשק להיפתח שוב למשהו שיקח אותה למקום אחר, למקום שהוא לא בא בזרימה אחת עם התוכניות שלה. היא בונה על זה שבכל מה שקשור לתורה תפילה ומצוות היא תגרום לאדם להעביר ככה סתם עוד יום בלי שום התחדשות בנפש. היא רוצה שהאדם ישאר בגובה נמוך, שהרגעים היחידים שבהם תהיה לו קצת התפעלות שתרגש את הלב, אלה יהיו רגעים שבהם הוא מתעסק בענייני הגוף.

יש לנו נטייה לטעות ש"עבודת התפילה" שעליה מדברת תורת החסידות היא שייכת רק כשהאדם מסוגל להתבונן ובאריכות דווקא.

הרבה מאיתנו נמנעים מלהשקיע בתפילה בגלל התפיסה הזו. אנחנו מחכים ליום שבו שום דבר אחר לא יטריד אותנו ואז נתחיל להתפלל כמו חסידים גדולים... וביתים מתפללים כמו 'גוי' במהירות בלי שום חיות. אנחנו מציינים בעיני רוחינו תיאורים על חסידים שונים שהיו מתפללים שעות ארוכות ואומרים לעצמינו: או להתפלל בהתאם לרימה חב"דית כזו או כלום. הזקן הכסיל, שבא אלינו בלבוש חב"די אומר לנו שלהשקיע בסתם תפילה חמימה בלי התבוננות מיוחדת זה דבר ששייך לחסידי פולין!!! צריך לדעת שההתעקשות להגיד כל יום את מילות התפילה בנעימות ובהמימות, זו עבודה שלימה שכל אחד יכול לאחוז בה, גם מי שעדיין לא ניגש אל עבודת ההתבוננות. צריך לדעת שזו "עבודת התפילה" לכל דבר.

'עבודה' בלהתבונן

כאשר שעת הכושר של עבודת התפילה מנוצלת לא רק להתעוררות חמימות הלב באמירת המילים אלא גם להתבוננות בחסידות, בדברי אלוקים חיים, אזי האופן שבו הנפש מתעוררת בעקבות עבודת התפילה שכזו, הרי זה ברוממות הרבה יותר גדולה ובנגיעה בלב במקומות הרבה יותר עמוקים.

מה זו התבוננות ואיך בדיוק מתבוננים, צריך לייחד לזה לכך מאמר בפני עצמה, לא נעסוק בכך במאמרנו זה.

נתייחס לגורם משמעותי שמשמש כאויב של עבודת ההתבוננות. גם כאן מדובר ביסוד העפר שבנפש הבהמית.

כאמור, יסוד העפר מביא את האדם לידי עצלות נפשית. יסוד העפר גורם לו להתרשל ומונע ממנו לשתף פעולה עם המאמץ שנדרש על מנת להיחשף לאור חדש. בדוגמת המלחמה שנדרשת בשעת לימוד התורה. האדם כבר לומד, אך מצד התגברות העצלות הוא נוטה לצאת ידי חובה בהבנה השטחית של הדברים. יתירה מזו גם כשהוא כן מציין ומנסה למצוא פתרון יותר עמוק לקושי שבוסוגיא ואכן הוא מצליח להגיע להבנה עמוקה יותר שנוסכת אור חדש על הסוגיא, עדיין תוקפת אותו הכבדות. מצד אחר יש לו כבר הבנה יותר מעמיקה לעומת ההבנה השטחית שהייתה לו בהתחלה ומצד שני הוא יודע ומרגיש שאם הוא ילמד שוב את החומר, הוא יצליח ליישב את כל פרטי הפרטים שבסוגיית על בוריים ודווקא בשלב זה כשהוא קרוב למיצוי הלימוד, יסוד העפר שבקרב מביא אותו לידי התרשלות והתחמקות תוך שכנוע כוחני "ההבנה שלי היא כן הבנה טובה. די, מספיק, אפשר לזרום לדף הבא בגמרא..."

ככה ממש ועוד הרבה יותר זה בעבודת ההתבוננות. ישנה הכבדות שבאה לידי ביטוי בכך שאין לאדם כח להתבונן. גם כשהוא מחליט להתבונן אזי בכל שלב שנדרשת התאמצות נוספת צריך 'לשנס מתננים' ולא להתחמק מכך. פעמים נדרש לשהות עוד קצת בתוך המחשבה שבה בחרתי להתבונן ופעמים יש צורך לתרגם לעצמי בעוד צורה את מה שלמרתי במאמר החסידות שלפני התפילה.

ההתעסקות ב'עבודות' אלו - מביאות שינוי

עצם ההתעסקות בכך משנה את האדם ושמה אותו במקום אחר לגמרי.

כל אחד יכול לראות זאת על עצמו. אינו דומה יום שבמהלכו הוא

'זמינים' עבודה. אפילו אם מישהו אחר יעבור לדינו ויעורר על העניין אנחנו נמשיך לישון או שנכוון אותו למישהו אחר. אולם, במהלך יום שבו 'התפללנו' אנחנו מוצאים את עצמינו 'זמינים' יותר לכל דבר שבקדושה. כלומר, גם ברגעים ה'עייפים' של אותו יום אנחנו לא מרגישים זרים לעניין.

לחיות משיח ועבודת התפילה – מה הקשר?

בשיחה של ש"פ בלק ה'תנש"א הרבי הזכיר את ה'גלות פנימי בענייני עבודת ה' בתור אחת הסיבות לכך "שישנו קושי (עס קומט אן שווער) להחדיר את ההכרה וההרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש עד שיתחילו לחיות בענייני משיח וגאולה". הרברים האמורים במאמרינו זה נוגעים גם כאן. כשיהודי 'מתפלל' אזי כשהוא שומע את מילותיו של הרבי אודות משיח הוא 'זמין' להם, הוא לא אטום כמו החומריות שסביבו. העולם מוכן אך צריך להביט עליו ולראות את זה מהענינים הזכות והנקיות של הרבי. העולם, לעומת זאת, רואה את עצמו דרך העיניים של עצמו ואין יותר נמוך מזה. ביום שבו האדם 'מתפלל' העיניים של העולם קצת פחות שחורות ואזי כשהוא לומד עניין בגאולה ומשיח הוא 'זמין' לראייה של הרבי שתאיר בו.

תפילה פועלת ריכוך החומר ונתינת כח

בתחילת המאמר פתחנו בהכרזה שיכולת האדם להשתנות היא ע"י עבודת התפילה. כעת נבין כיצד התפילה עושה את זה. א. התפילה מרככת את החומר ונותנת מקום לשינוי בפועל. ב. התפילה נותנת כוחות לעמוד בתוקף ולשמר את השינוי. כעת נבאר זאת בפרטות:

א. על מנת לשנות את הצורה של חומר קשה צריך לרכך אותו תחילה כדי שיוכלו לעבוד איתו – בפרט זה מאד משמעותית ההתמדה בפעולות המביאות לריכוך החומר. כל פעם שישנה הפסקה ארוכה החומר חוזר לקשיותו הקודמת. כך גם בעבודת ה'. כל פעם שהאדם 'מתפלל' כללות מציאותו נעשית פחות נוקשה והיא מאפשרת לו ביתר קלות להצליח לעשות שינויים ברברים

המשך בעמוד 78 <<

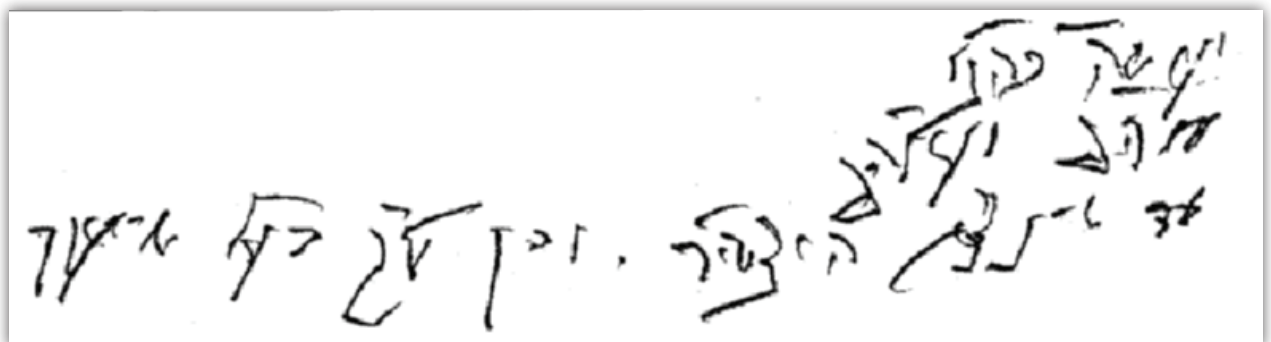
עסק מעט בלנסות להתפלל ליום שבו הוא לא העניק תשומת לב מיוחדת לעבודת התפילה. היצר הרע קיים בכל מקרה, אך נקודת הפתיחה בכל מה שקשור למלחמת היצר באותו יום, שונה לגמרי. לעיתים היתרון הוא עד כדי כך, שבמשך היום שבו האדם 'התפלל' המחשבות זרות של היצר הרע קצת יותר ניתנות להדיפה. הרבר היותר חשוב הוא, שבמשך אותו יום, רצון האדם לנצח במלחמות היצר הוא באופן אחר לגמרי.

ביום שבו האדם 'מתפלל' יש לו חיות יתירה בכל מה שקשור ל'ועשה טוב' לימוד התורה והידור בקיום המצוות.

יסוד המידות הטובות החסידיות באהבת ישראל, היכולת לוותר לזולת באופן כזה שאין זו נחשבת ל'מסירות נפש', לשמוח בטוב של השני ולקבל תענוג מכל אפשרות של לתת ולהעניק לו, הכל מתחיל בקיום מאמר חז"ל: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו". רך כקנה לא רק בטון הדיבור ובצורת הושטת הידים אלא במידות הלב עצמן. רך כקנה פירושו שכל רצונותיו ותשוקותיו של האדם עבור עצמו אינן בנחוצות כזו גדולה וממילא הוא 'פנוי' לחוש ולהרגיש גם את השני. משהו מזה קורה דווקא ביום שבו האדם 'מתפלל'. חמימות התפילה, העונג מעניין אלוקי במחשבה וההתעסקות בעבודה אלוקית ממיסים את קשיות החומר העב של הגוף. הם מרככים את קשיות הבשר שהוא השורש לכל המידות האנוכיות.

שוב, אין זה שהסתלקו להן ההרגלים הלא טובים או שנעקרו מן השורש הנטיית האכזריות. ביום שהיתה בו 'תפילה', היכולת לכופף את הלא טוב ולפעול בצורה שונה מכל יום, הרבה יותר קלה.

מתנה נוספת: ביום שבו אדם 'מתפלל' הוא 'זמין' לענייני אלוקות. חסיד לא יכול להיות באותה עוצמת דביקות כל הזמן ולכן לא בכל רגע הוא מצוי בהתעוררות גדולה, אבל בתור חסיד הוא 'זמין' לה. כלומר, הוא כן נמצא במצב כזה שאם מישהו לפתע מתעורר הוא 'זמין' להצטרף אליו. לפעמים אנחנו יכולים למצוא את עצמינו במצב נפשי מאד לא חסדי. מצב כזה שלא זו בלבד שאין בנו התעוררות להוראה מסויימת של הרבי אלא אנחנו גם לא

מענה לבחור שקיבל מהרבי 'סדר עבודה' להילחם ביצר הרע. הבחור כתב לרבי, כי למרות שעשה כפי ההוראה שקיבל - לא הצליח לנצח את היצר, ועל כך הואיל הרבי לענות:

יעשה כהנ"ל [כל הנ"ל]

עוה"פ ועוה"פ [עוד הפעם ועוד הפעם]

עד שינצח היצה"ר [היצר הרע]. וכן ט"ק [טלית קטן] בעל שיעור

לימוד שולחן ערוך אדמו"ר הזקן

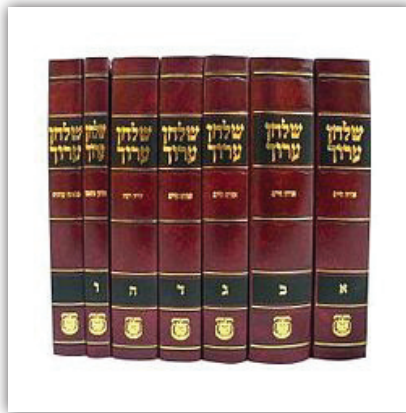
בקשר עם כ"ד טבת, אנו מביאים בזה סקירה מיחסו של הרבי על אודות ענין לימוד שולחן ערוך בהלכות הצריכות, בפרט בנוגע לתלמידי תומכי תמימים. עיקר הדגש הושם על - 'כרמי שלי' - לימוד שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, ועל הצורך והחשיבות הגדולה לעסוק בו. בהקשר לכך יבואו גם דברים מיחסו של הרבי אודות מעלת והפלאות שולחנו של רבינו הזקן

לדעת המעשה אשר יעשו

בהתוועדות שמחת בית השואבה תשי"ג, בה הרבי ביאר את משמעות ומטרת איגוד תלמידי הישיבות ('את"ה'), סימן את לימוד ההלכות המעשיות כאחת המטרות של האיגוד, הרבי ביאר שנוסף על הצורך הכללי בלימוד ההלכה המעשית - ישנה שייכות מיוחדת בין לימוד זה לדורנו, השייך לבחינת המעשה:

"ועוד ענין שנוגע במיוחד בימינו אלה, עקבתא דמשיחא, "שנפלה סוכת דוד עד בחי רגלים ועקביים שהיא בחי עשיה" - לימוד הלכות הצריכות כדי לידע את המעשה אשר יעשו; לדאבוננו יש הזנחה בלימוד חלק אורח חיים בשולחן ערוך, ויש להנהיג בין בנ"י בכלל, תלמידי הישיבות בפרט, וחברי את"ה בפרטי פרטיות, לקבוע משך זמן בכל יום, עשר או חמש עשרה

דקות, ללימוד הלכות הצריכות למעשה בשולחן ערוך אורח חיים!

"והכוונה בלימוד זה - לא הפלפול והשקו"ט, אלא לימוד וידיעת ההלכות הצריכות בכל יום, כמו דיני הפסק בתפילה, ברכות ק"ש, ברכת הנהנין וברכת המזון וכיו"ב, שכן, השאלות שמתעוררות בענינים אלה הם מעשים שבכל יום, ובעת מעשה אי אפשר להתחיל לעיין בשולחן ערוך - גם אם הוא יודע היכן לחפש דין זה, אלא צריך לידע מלכתחילה את פרטי ההלכות השייכים למעשה בכל יום."

הרבי סיים שזמן הלימוד המצומצם (עשר או חמש עשרה דקות) נועד כדי שיהיה קיום והמשך לשיעור, אך ראוי עם הזמן להוסיף על הזמן הבסיסי - 'כל המוסיף מוסיפין לו', כיון ששיעור הזמן הוא:

"רק שיעור למטה", היינו שזוהי מדה יותר פחותה, אבל אין לו שיעור למעלה".

שיחה ארוכה הקדיש הרבי לעזובה השוררת בלימוד ההלכה, בהתוועדות יו"ד שבת תשט"ו:

"אשר, בעונותינו הרבים, הנה כאשר רק לומדים לקרוא ללא נקודות... מניחים הצדה את ה"קיצור שו"ע", כיון שזהו ספר שמויעד עבור "עמי-הארצים"... ואילו הוא, לא מתאים לו ללימוד בספר שרמת הפלפולים שבו היא פחותה מזו שב"קצות-החושן" או "ברתי ופלתיו", או לכל-הפחות לתרין קושיא של "שער המלך" וכיו"ב.

. . שכן, לימוד שולחן ערוך חלק אורח חיים, הרי זה ענין הנלמד במסגרת השיעורים ב"משנה ברורה" ו"מוסר"... שלפעמים משתתף בהם ולפעמים לא; וכאשר מדובר אודות דיני מוקצה בשבת, שאין זה לימוד הקשור עם פלפולים, קושיאות ותרומות, אלא לידע בפשטות מה מותר לטלטל ומה אסור לטלטל - חושב

1) המטרה הסופית שנדרשה מאת התמימים הייתה ידיעת ההלכות בטעמיהן על בורין. אך עם זאת, נעדים צעירים שנדרש מהם להגיע להקיף בזמן קצר את הלכות יום-יומיות, קיבלו הוראה ללימוד תחילה קיצור שולחן ערוך, עם פירוש 'מסגרת השולחן' (המצוין בעקביות לפסקי אדה"ז והיה חביב על רבותינו נשיאינו) וכך להגיע לידיעה נחוצה של ההלכות המעשיות לפי פסקי רבינו הזקן באופן מייד.

כך מסופר בשם הרי"ד גרונר שנכנס לפני בר המצוה שלו ליחידות אצל הרבי הקודם נ"ע. לשאלת האב אם נכון שילמד הבן בתקופה זו שולחן ערוך אדה"ז, ענה הרבי "לא, קודם קיצור שולחן ערוך עם 'מסגרת' ואחר-כך שולחן-ערוך רבינו הזקן. הוראה דומה קיבל גם הרה"ח ר' בערקע חן.

בדומה לכך סיפר הרב מרדכי שמואל אשכנזי שבכניסתו ליחידות לפני יום הולדתו השבע-עשרה שאל את הרבי במה להתעסק בזמנו הפנוי בין הסדרים, הרבי ענה לו שיתעסק בהלכה. כששאל מהיכן להתחיל, אמר לו הרבי שיתחיל

לעצמנו: למאי נפקימ? הרי "לא יאונה לצדיק כל אויב, וא"כ, יתקשר עם הקב"ה בתור צדיק גמור, ואז ישמור עליו הקב"ה שלא יבשל בענינים שיהודי יכול להכשיל בהם!...

. . ובאופן זה - נשכחת ההלכה למעשה בפועל, ומה שנוגע בעיקר הוא לא כ"כ ידיעת ההלכה כמו המעשה בפועל, שכן, כאשר לא יודעים את ההלכה, לא יתכן שלא יבשלו רח"ל במעשה בפועל, הן בנוגע לחסרון בענין של עשה, והן לעבור על ענין של לא תעשה.

הרבי המשיך והוריד את הדברים למעשה, תוך שהוא מתבטא:

"אי יישר חילי בכל מקום שדברי מגיעים, הייתי מבקש לתקן".

" - באמת הרי מי אני ומה אני, אבל אין נפק"מ בדבר. הרמב"ם [בעולם הישיבות צריכים לומר כל דבר בשם הרמב"ם...] פוסק ש"קבל את האמת ממי שאמר", וכפי שמוסיף שאם הדבר הוא אמיתי יש לקבלו אפילו מוגז, להבדיל! - לא איכפת לי אם לא יקבלו את דברי, העיקר הוא שיתבוננו בהמצב כמו שהוא, ויסיקו את המסקנא הנדרשת.

"בהכרח להנהיג במוסדות חינוך לימוד הלכה למעשה - לכל הפחות ע"י התלמידים בעצמם - לימוד ההלכות הנצרכות בחיי היום-יומיים (כפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בהקדמתו לשו"ע בענין לימוד השו"ע "לתועלת ידיעת דיני התורה, כפי המבואר בהלכות ת"ת"), שרובם הם בשו"ע "אורח-חיים" . . ושאר הענינים - מהיכי תיתי: אם יוכלו לקשר זאת עם ענין של הגיון והסברה - מה טוב, ואפילו אם יחסר בענין זה - ידע נאמנה שהוא עשה את רצונו של הקב"ה, בכך שפסק שאלה, ועל סמך זה עשה השואל מעשה באופן שחל בו אלקות ונתגרש ממנו ענין החושך".

הרבי המשיך ואמר, שדווקא בקיום ההלכה הפשוטה מתקשרים עם הקב"ה:

"ואם רצונו הצלחה ברוחניות, או אפילו בגשמיות - יש לו "צינור" אחד ויחיד: להתקשר עם הקב"ה, וכיצד מתקשרים עם הקב"ה - כאשר על כל צעד ושעל ישאל את עצמו: מה כתוב בשולחן-ערוך או קיצור שו"ע, כיצד עלי להתנהג, האם עלי לעשות באופן כך או באופן כך".

תקופה קצרה לאחר ההתוועדות הנזכרת, באגרת מתאריך י"ח אדר תשט"ו, כתב הרבי:

"ידוע השקפתי מאז שכל אחד ואחד ובפרט בני הישיבה צריכים ללמוד בכל יום לימוד לעיונא ולימוד למיגרם. והן בנגלה ותורה והן בחסידות, ומזכרת ללמוד ההלכות הצריכות והרגילות, וכמבואר בארוכה בהלכות תלמוד תורה - לרבנו הזקן - זכיון שנתמעטו הלבבות צריכים ללמוד תחילה בהלכות פסוקות מבלי פלפולים, ובלבד לידע המעשה אשר יעשו, ומצוות ה' אשר לא תעשינה, וללמוד איזה פעמים באופן כזה והלוואי היו מתחילים בלימוד זה איזה שנים לפני היכנס לעול מצוות - שאז היו נזהרים ונשמרים מכמה ענינים שעוברים עליהם מחסרון ידיעה, ושגגת תלמוד עולה וכו' . . והלוואי ויתעוררו כל הנהלות הישיבה מהגדולות ועד הקטנות לחייב (ולזכות) את כל תלמידיהם ואפילו

הגדולים שבגדולים, להיות בקיאים, בהלכות הצריכות בחיי היום וימים ושבתות וימים טובים".

שוב בי"ז אלול של אותה שנה, במענה לאחד שכתב לרבי על העדר ידיעת ההלכות הצריכות בקרב תלמידי הישיבות, כתב הרבי:

"כיוון לדעת הגדולים כי כבר צווחו קמאי על דא וכמובא בכו"ב ספרם זה כבר מאות בשנים, ומזמן לזמן הנני מעורר בעת התועדות והודמנויות שונות על ההכרח הכי גדול בלימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים בהכנסת המסכתות סדר מועד ומס' ברכות בסדרי לימוד הישיבות וכו', ויעזין בהקדמת בני רבנו הזקן להשו"ע שלו שמבואר שם סדרי לימוד מפורט, ואף שנראית הזוהר בזמן האחרון, הנה מובן שאיננה מספיקה כלל וכלל, אבל בטח שאין זה צריך לפעול רגש של יאוש ח"ו וצריך לעורר ולכפול ולשלש בזה וידוע פסק רבוה"ק נשיאי ישראל שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם".

כשאי אפשר לשאול בטלפון...

למרות שהרבי בהיר שסדר הלימוד בתומכי תמימים נקבע בקונטרס 'עץ החיים' על ידי הרבי הרש"ב נ"ע, קיבלה ההלכה המעשית התייחסות מיוחדת. במכתב לר' יעקב רייניץ מחורש אדר תשי"ח בנוגע לסדר הלימוד עם תלמידים, בהיר הרבי שכבר שסדר הלימודים בישיבה כבר נקבע בקונטרס "עץ החיים", אך יחד עם זאת -

"בדורנו דור עני מוכרח להוסיף - וכן בכל הכיתות - לימוד הלי הצריכות בחיי יום יום".

גם בנוגע למוסדות שפתחו שלוחי הרבי בצפון אפריקה, כתב הרבי במכתבו לר' ניסן פינסון מכ"ג מרחשוון תשט"ו:

"האפשר להנהיג שכל התלמידים והתלמידות ילמדו דינים בהלכות הצריכות בחיי היום-יומיים? וכן במעקנעם ובכל המקומות?"

ובכ"ב אלול תשי"ד כותב הרבי שלימוד זה הונח עד שהחוש מעיד על כך:

"בטח למותר לעוררם אשר בהשעורים שלומדים צ"ל גם כן שיעור בהלכות הצריכות מאורח חיים, ובפרט שהזנח לימוד זה בכו"ב חוגים עד כדי כך שכשבא מעשה ליד אין יודעים איך יעשו ואת אשר יעשו ואשר לא יעשו, וכפי שמעיד החוש. וכבר ידוע עד כמה רבותינו הק' הזחירו על לימוד זה ובנראה ג"כ בהקדמת שו"ע דרבנו הזקן".

בהודמנויות רבות הרגיש הרבי, כי אף מי שאינו מתעתד לשמש כרב מורה-הוראה - צריך להיות בקיא בהלכות היום-יומיות, כיון שלא בכל מצב ניתן להפנות את הספק לרב. כליל י"ג תשרי תשמ"ג הרבי עורר על לימוד הלכה מעשית והבהיר:

"כאשר מדובר אודות שאלה בנוגע להלכות 'ברכת השחר', ולפני זה - הלכות 'נטילת ידים' אין ביכולתו להתקשר למישהו בטלפון בשעה בה מוקדמת, להעירו משנתו, ולשאל אותו כיצד לנהוג.

ההלכות, הרב נדרש במיוחד מההולכים בדרכה של חסידות חב"ד:

"ואף שיש מעלה גדולה גם בלימוד ההלכות עצמם, שלכן צריך להיות "שונה הלכות" (דוקא) בכל יום", ובמשנת"ל במעלת לימוד ההלכות דוקא - הרי ידוע ש"חב"ד תובעת ("מאָנט") פנימיות", שכל הענינים יומשכו בהבנה והשגה דוקא, ולכן הבנים רבינו הזקן גם טעמי ההלכות (אם כי לא באריכות הפלפול, אלא בדרך קצרה, "תמצית פנימיות טעמי ההלכות" בלבד), אשר, נוסף לכך שגם מהם אפשר ללמוד כו"כ הלכתא ברבנא, כמבואר במק"א, הרי עי"ז ישנו לא רק הענין ד"תנא", רצון העליון בלבד ("שהו"ע ההלכות), אלא גם בחי התענוג, שהוא הטעם הפנימי שבהרצון (ולכן באו הטעמים בקיצור, כמבואר במק"א שגילוי התענוג בא באופן של נקודה)".

'התקשרות' בלימוד תורתו

בהתוועדות שבת פרשת משפטים תשכ"ז הרבי התבטא:

"אצל חסידים צריך להיות, שבכל ענין צריכים לראות מה אומרת חסידות על זה, ומה אומרים נשיאי חב"ד על זה בנגלה... ובאמור כמה פעמים, גדול הצער שלא לומדים את שו"ע אדה"ז - זה הרי הו"י יקר ועשיר, וממקום אחד בשו"ע אפשר ללמוד על מקומות אחרים".

ובמכתב מא' אלול תשי"א כותב הרבי לרו"ש דבורקין ע"ה:

"נהניתי ממה שמוכר בסוף מב' שעשו קביעות ברבים בלימוד שו"ע רבינו בכל יום...".

בהודמנויות נוספות הוסיף הרבי ועורר על הלימוד והעיון הנדרש בדבריו של רבינו הזקן. כך לדוגמא, נרשם בר"ד מהתוועדות ש"פ תשא תשל"ה, שזכה, כנראה, להערה ותיקון ע"י הרבי:

"אמר שלאחרונה הרי רגילים לעשות דברים חדשים (או כפי שנקרא בפי אחרים - "גזירות" חדשות), והציע לקבוע שיעורים בספרי נגלה של אדמו"ר הזקן... ולכל לראש בהלכות תלמוד תורה שהיה הספר הראשון שהרפ"ם, לפני סדר ברכת הנהנין ואפילו לפני הדפסת התניא, והיות שנרפס הלכות תלמוד תורה באותו הדרך עם הלכות שחיטה, ישנם כאלו החושבים שהרי אינו רוצה להיות שוחט, וממילא גם כן אינו לומד הלכות תלמוד תורה... ולומדים שולחן ערוך רבינו רק מה שנוגע לפועל או שמסתמכים על ספרי הרב נאה או בסידור לאוואט, ששם נקבצו פסקי אדמו"ר הזקן בנוגע לפועל, אבל בענין של לימוד הנה בכלל אין לומדים שולחן ערוך רבינו, ויש (בהלכות תלמוד תורה) חידושים נפלאים בנגלה".

גם כליל שמח"ת תרס"א בשיחה היסודית שנפתחה בהכרזה "תמימים! - כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו" הגדיר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את אופן הלימוד הנדרש מ'תמים':

"יש ללמוד נגלה בעיון רב, לידע כל סוגיא עם כל פרטי סברותיה, דבר דבור על אופן, החל מן היסוד - רמז ההלכה כפי שהיא

ובפרט - בברכות קריאת שמע וק"ש או תפילת העמידה, שאז בוודאי אין ביכולתו לברר זאת באמצעות הטלפון!

"העצה היחידה היא ללמוד הלכות אלו, כי כאשר לא לומדים - לא יודעים! וזה לא יועילו שום "מופתים" או "קונצים"; כדי לדעת הלכה חייבים ללמודה:

הרבי הוסיף שהרבנים מכוונים גם לאלו שכבר למדו בעבר את ההלכות:

". . האמור לעיל נוגע (לדאבוננו) לכאור"א - אלא שישנם חילוקים: ישנם כאלו שמעולם לא למדו הלכות אלו, ישנם שלמדו הלכות אלו אבל לא למדו אותן כדי צרכן, וישנם שלמדו כדי צרכן, אלא במיון שלא חוזרים על זה מזמן לזמן, שובחים פרט מסויים, ולפעמים אפילו יותר מפרט כו"י".

בהתוועדות ח"י אלול תשל"ו הרבי הרגיש את הנחיצות בלימוד ההלכה משולחנו של רבינו הזקן, לפחות בכדי לנהוג למעשה כפי פסקיו:

"ויכול לקרות, שהדבר נוגע פשוט למעשה בפועל כיון שבעזונותינו הרבים ישנם כמה חסידים שאינם מקיימים ענינים בהם מבריע רבינו הזקן לא כפי שאר הפוסקים, וזאת אך ורק מחמת שאינם יודעים שרבינו הזקן פסק כך. אכן הרברים נרפסו, ולא רק נאמרו בע"פ ונשארו בדיבור אך הוא מעולם לא למד את שולחן ערוך אדה"ז - כשאומרים לו שבסימן פלוני מובא דין כזה וכזה, ובסימן אחר יש שינוי, מתחיל הוא להביט בזה. אך סדר מסודר בלימוד שו"ע (מאז שהייתה ומסיבות שונות ומשונות) עד עתה לא היה. אך אין צועקין על העבר, ומסתמא גם זה יבוא לטובה".

"חב"ד מאַנט פנימיות"

אחד החידושים הבולטים בשולחנו של רבינו הוא שההלכות בו מופיעות בטעמיהן וביסודותיהן. אינו דומה שולחנו של מרן ה'בית יוסף' המהווה לקט של הכרעות ופסקים, לשולחנו של רבינו המביא את טעמי ומקורי ההלכות, והלומד בו יודע להבחין בין המקרים בהם היא אמורה.

בשיחותיו הקדושות מבאר הרבי כי גם לדעת מרן המחבר יש לידע את ההלכות בטעמיהן, אלא שהוא סמך בזה על טעמי ההלכה שכתב בחיבורו על הטור. והמעלה שבשולחן-ערוך אדה"ז היא בשילוב ההלכות והטעמים יחד. במשך השנים הזכיר הרבי רבות על המעלה הגדולה בידיעת ההלכות כפי שהובאו בשולחנו של רבינו הזקן.

בהתוועדות ש"פ וישב תשכ"ב הרגיש הרבי את הנחיצות בלימוד ההלכות כפי שמופיעות בשולחנו של רבינו הזקן:

"בללות החידושי שבשו"ע רבנו הזקן לגבי שו"ע המחבר, ששו"ע המחבר הוא פסקי הלכות בלבד, משא"כ רבנו הזקן בשולחנו - נוסף לכך שביורר זיקק וליבן וכו' את ההלכות עצמם לאמיתתם, כמבואר בהקדמת בני המחבר, כתב גם את טעמי ההלכות".

הרבי הוסיף וביאר, שנוסף על הצורך הכללי בידיעת טעמי

מופיעה בתורה שבכתב, כפי שההלכה מופיעה בקיצור נמרץ במשנה, ולאחר מכן כפי שהענין מוסבר באריכות הפלפול בגמרא ומתפרש ברש"י ובשיטות התוספות. יש להתעמק היטב בסגנון לשונו של הרמב"ם, בחידושים שהרשב"א מחדש, לדעת כיצד ההלכה מופיעה בטור ובבית יוסף, ולהתעמק בסגנון לשונו של רבינו הזקן בשולחן.

תנופה מיוחדת בלימוד שולחנו של רבינו הזקן נרשמה ב'שנת הק"ך' להסתלקותו. בעיצומה של התוועדות ח"י אלול תשכ"ב² הכריז הרבי על חלוקה מיוחדת של לימוד ספריו המרכזיים של רבינו הזקן, השולחן ערוך והתניא, על מנת לסיים עד לכ"ד טבת זאת כהכנה לשנת המאה וחמישים להסתלקות רבינו הזקן (כ"ד טבת תקע"ג – תשכ"ג).

הרבי הקדים ש:

"מחיי אלול ועד כ"ד טבת צריך להיות ענין מיוחד של 'התקשרות'. 'וכיון שצדיקים דומים לבוראם – הרי הם הראו גם באיזו דרך יכולה להיות ההתקשרות של אלו שרוצים להיות שייכים אליהם. . . וכללות ההוראה בנוגע לענין ההתקשרות היא – כפי שמביא רבינו נשיאנו מה שאמר אביו: 'לערן מיון תורה וועסטו זיין מקושר מיט מיר' (למוד תורתנו, ועיי' תהי' מקושר אלי)".

תלמידי התמימים – 'נפלינו'

הרבי הבהיר, שהחלוקה הכללית מיועדת לחסידים ואנ"ש

2) לא היתה זו הפעם הראשונה באותה שנה שהרבי עורר על העיסוק בשולחן אדה"ו. שלשה חדשים קודם לכן, בהתוועדות יום ב' דחג השבועות דן הרבי בהרחבה בגדר חיוב העונג בחג השבועות לעומת שאר ימים טובים, והזכיר את הכלל שרבינו הזקן נהג בחיבורו בדרכו של הרמב"ם ומיעט מאד להביא פסקים מחודשים שלא נזכרו בפוסקים שקדמו לו. הרבי הוסיף ואמר: "ולהעיר, שבעונותינו הרבים, הנה עד עתה לא עסק אף א' בסידור כללי רבינו הזקן בשולחנו". הרבי המשיך והבהיר – "הנני משתמש בלשון 'בעונותינו הרבים', כיון שסידור הכללים בשו"ע אדה"ו, ה' מביא תועלת גדולה בלימוד השו"ע". התייחסות זו לעיון והעיסוק הנדרש בשולחנו של רבינו חזרה על עצמה גם בשנים מאוחרות יותר, כן התבטא הרבי בשיחת ו' תשרי תש"ל: "כמדובר כמה פעמים ישנו כאב-לב גדול ("איזו א גרויסע הארץ ווייטיק") ממה שלא מונחים כדבעי בשולחן ערוך של רבינו הזקן, על אחת כמה וכמה שלא להוסיף ("קאקן זיך") בזה. וכתוצאה מכך גם לא ברורים הכללים בשולחן ערוך של אדה"ו: מהי שיטתו ודרכו בחיבורו – אלו דינים הוא מביא ואלו לא. וכפי שרואים בנוגע לכמה עניינים שנפסקו באחרונים ואף על פי כן לא מביאם רבינו הזקן. ועד שישנם אף דינים שהביאם המג"א, שאדה"ו – כפי שכתב הדברי נחמ"ו – סמך עליו "תור על המידה", ובכל זאת לא הביאם אדה"ו. (אף שבאותו סימן מביא רבינו הזקן דינים אחרים מהמג"א). וצריך עיון לברר מה הטעם בכך". (ואמנם, ברבות השנים (כ"ד טבת תנש"א) פרסם הרב יקותיאל פרקש את חיבורו "כללי הפוסקים וההוראה" בו הוא מנסח ביסודיות ובבהירות את דרכיו ושיטתו של רבינו הזקן בחיבורו, וכן רשימות נוספות בנושא פורטמו על ידי הרב אברהם ברוך פבונז, הרב אברהם אלעזר ווילי (עוד).

אמנם בהתוועדות ח"י אלול האמורה לא הסתפק הרבי בדרישה כללית, ויצא בתכנית סדורה לסיים ברבים את השו"ע במשך החדשים הקרובים. הרבי ביאר את המעלה הנפלאה בהתקשרות לרבותינו נשיאנו עלידי לימוד תורתם,

ככלל, אך תלמידי התמימים צריכים לקיים חלוקה מיוחדת לעצמם:

"כיון שבכל עניני ההנהגה ה' רצונם של רבותינו נשיאנו שתלמידי התמימים (שאצלם צריך להיות הענין ד'היוצא למלחמת בית דוד") יהיו בבחינת 'נפלינו' – הרי זה דבר נכון וטוב ביותר, שתלמידי הישיבה דבאן, ביחד עם תלמידי ישיבות תומכי תמימים בכל מקום שהם, יערכו חלוקת התניא והשו"ע בפני עצמם.

"בלומר: עבור תלמידי ישיבות תומכי-תמימים, תהי' חלוקה מיוחדת של התניא והשו"ע, על מנת להתחיל בח"י אלול ולסיים בכ"ד טבת, ונוסף לזה תהי' גם חלוקת התניא והשו"ע עבור אלו שהם מבוחרין לתלמידי התמימים, "העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח" ומיעוטי ימיהם בתורה (כלשון אדמו"ר הזקן באגה"ק);

"חלוקה אחת של התניא והשו"ע עבור תלמידי הישיבות, וחלוקה אחת של התניא והשו"ע עבור כל אלו שמחוין לזה."

הרבי חתם את הדברים במעלה הנפלאה בלימוד זה, וביאר שנוסף לדרגת ה'התקשרות' עם רבינו הזקן עלידי לימוד תורתו, באים עלידי זה גם לשייכות נעלית יותר: 'דביקות', ועוד למעלה מכך, 'התאחדות'.

במהלך השנה הרבי הוסיף והזכיר על הלימוד והעסק בשו"ע אדה"ו. ליל שמח"ת תשכ"ג אמר הרבי:

"כיון ש'בתר רישא גופא אזיל' – אלו הקשורים לרבינו הזקן ושייכים אליו ("די וואס האלטן זיך ביי דער קליאמקע") על ידי לימוד תורתו עולים עמו בעלייתו ביום ההילולא".

הרבי ציין בכאב, כי למרות ההתעוררות שהחלה בח"י אלול לחלוקת התניא והשו"ע, הנה

"לדאבוננו, כל מה שנעשה בזה עד עתה ה' רק כדי לצאת ידי חובה... – וכאמור לעיל שבאשר מדברים בשמח"ת, "שאדט דאס ניט" – אין זה מזיק – הדפיסו את הדברים, ותלו על הקיר, ועושים טובה ונותנים כמה פרוזות לצדקה, ולומדים איזה סעיף בשו"ע... ולכן יש לעורר עוה"ם אודות השיבות הענין. . . שעי"ז יתוסף עליו אצל עשיריות מאות ואלפים מישראל שגם הם יתעלו בעלייתו של בעל ההילולא".

גם ביחידות של הנהלת הישיבה ב'770, הרבי הוסיף ועורר על העיסוק והעיון בשולחן ערוך. כך כותב הרב מ.מ. לאופר באחת מרשימותיו:

כשנכנסה הנהלת הישיבה המרכזית באור ליום ה' בתמוז תשכ"ג ל'יחידות' אל הרבי נסובו הדברים, בין השאר, על כך שאין לומדים בצורה הראויה שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן וחידושי הצמח-צדק.

בין הדברים אמר הרבי:

"מילא הספר 'דברי נחמיה' – מרבי נחמיה מדובראונא – הוא ספר שאינו מצוי, אך אדמו"ר הזקן וצמח-צדק, מדוע לא? גם כשלומים כבר שולחן-ערוך מסתפקים בלימוד 'הלכות פסח'.

מה עם הלכות ריבית והלכות תלמוד תורה? הרי אין ענין בחסידות שלא משתלב עם דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה!..

הרבי רדש שיעסקו בדברי רבינו-הזקן בכל הזמנות. בשנת תשכ"ח נרפסו הלכות תלמוד-תורה לרבינו-הזקן במהדרות כיס מיוחדת. לאחר ההדפסה, במהלך התוועדות ש"פ קרת, התייחס לכך הרבי והסביר את מטרת ההדפסה:

"...שהרי את הלכות ת"ת הרפיפו עכשיו במיוחד בחוברת בפני עצמה. וזאת גופא בפורמט קטן ("א קליינער פארמאט") בכדי שגם אלו הצריכים להחזיק ענינים אחרים בכיסיהם - יישאר להם מקום לשאת יחד עמם את הלכות ת"ת...".

"יפוצו מעיינותיך חוצה"

הרבי התייחס להתעסקות סביב לימוד שולחנו של רבינו הזקן כחלק בלתי-נפרד מעבודת 'הפצת המעיינות חוצה'.

בשולי מכתב לגרמ"ש אשכנזי ע"ה מתאריך ג' טבת תשל"ב, מציינ הרבי:

"...ב. ז"ע נתקבל מכתבו וכן ספרו "מראי מקומות וצינונים לשו"ע אדה"י", ות"ח ת"ח וגדול זכות עשיית סימנים וכו' לתורה, ושבי"ב הי"ז ג"ב זכוי הרבים, ובנדו"ד ג"ב הפצת המעיינות וק"ל."

במהלך התוועדות ח"י אלול תשל"ו הכריז הרבי על תנופה חדשה בלימוד שו"ע אדה"י, וייסוד מערכת "יגדיל תורה" בירושלים ועל"יד 770, הרבי התבטא:

"הדבר היחיד שאני מתכוון הוא - יגדיל תורה ויאדיר, בין שמסיבות שונות ומשונות לא עוסקים בלהט ("קאכן זיד") בשולחן ערוך אדה"י שלא בערך מכפי שהיו צריכים לעסוק בוה".

"... ונסוף לכך זוהי הכנה קרובה ליפוצו מעיינותיך חוצה, כידוע הגאונות של הבעש"ט בענינים של נגלה, במבש"כ וק"ו מהגאונות של המגיד ממעזריטש בענינים של נגלה, כידוע העדות בזה מרבינו הזקן שהוא הרי פוסק בנגלה דתורה וגם בנסתר דתורה, עד שבכל מקום נקרא הוא משם 'הרב' סתם.

"זוהי יהיה הכנה קרובה, שעל-ידי יפוצו מעיינותיך חוצה, הן בנגלה והן בחסידות, ומתוך שמחה וטוב לבב, יתקיים היפוצו מעיינותיך חוצה שאודותיו מדבר הרמב"ם בסיום ספרו, שיהיה "ומלאה הארץ דעה את ה' במים לים מכסים", בקרוב ממשי".

ובהתוועדות ש"פ תשא תשל"ה, חתם הרבי את השיחה על לימוד ספרי הנגלה של רבינו הזקן בהכנה שלימוד זה משמש לייעוד "ומלאה הארץ דעה":

"ועל-ידי הלימוד בספרים אלו (ספרי הנגלה של רבינו הזקן) ממהרים את הגאולה השלימה, בין ש'אימתי קאתי מר - לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", וגם בלימוד זה נפעל הענין ד'יפוצו מעיינותיך', אשר זו ההכנה לביאת משיח ולימוד תורתו של משיח, שאז יתקיים הייעוד "ולא ילמדו איש את רעהו מלחמה" כיון ש'כולם ידעו אותי". "ומלאה הארץ דעה את ה' במים לים מכסים".

<< המשך מעמוד 73:

זה כך, אזי פתאום יש בנפש הרבה מקום להתוועדויות פעילות עם החלטות טובות ששומרות כל הזמן על חיות רעננה. ישנם זמנים כלליים בדוגמת ראש השנה ויום הולדת, שמן הנכון לחשוב על החלטה טובה למשך כל השנה או יותר)

בכדי לעשות שינוי צריך הרבה כח. ישנם הרבה הרגלי התנהגות שבתחילה נדמה לאדם שהוא יכול להיפטר מהם בקלות, אך מהר מאד, אם הוא מודע לעצמו, הוא מבחין שהם בלתי ניוונים. כגון אי יכולת להתאפק ברגע של התלהבות מאיזה מאכל או אי הצלחה לשמור על יראת שמים שלימה כשאני לכד בחדרי חדרים. בהתאם למה שהרבי כותב בספר 'היום יום' מובן שכשישנו חולי באיבר מסויים, אחת מדרכי הרפואה היא חיזוק האיברים הבריאים. כשהאברים הבריאים יהיו במיטבם אזי לגוף כולו יהי' יותר כח לחזק את האיברים החלשים כך שלאט לאט הם יצליחו לגבור ולגרש את הלא טוב מתוכם.

כמו כן בעבודת ה'. כשבחור לומד בחיות ו'מתפלל', בעיקר כשהוא מצליח להתעקש לעשות כך כל יום, אזי כוחות הטוב שבו, הכוחות האלוקיים שבו, דומיננטיים יותר ופעילים יותר. לאט לאט ומכלי לרצות לאחוז בבת אחת בדרגות עליונות, האור והטוב מצליחים להיקבע כך ולתת לך כח לעמוד קצת יותר בתוקף בנקודות החלשות (ראה המענה של הרבי המצורף בזה, אודות ההתעקשות עוה"פ ועוה"פ שבוודאי פועלת).

שונים שכבר הרבה זמן הוא מנסה להיזיז בהם משהו. ביום שבו האדם 'התפלל' הוא מסוגל להחליט ביתר קלות החלטה טובה כלפי ההמשך של אותו יום, החלטה קטנה ורק לאותו יום! החלטה שנוגעת בנקודה אחת שבה הוא רוצה לעשות שינוי. החלטה קטנה שהיא לברד לא נראית כמשמעותית ביחס למצב שאליו האדם רוצה להגיע, אבל בצירוף ריבוי פעולות דומות ובעיקר בהתמדה יומיומית בסדר העבודה הוה, השינוי השקט מאד יפתיע.

לדוגמא: בחור שמחליט באווירה החמימה שתפילה נעימה השרתה עליו, ללמוד באותו יום ברצף בקול רם ובחיות ברקות הראשונות של הסדר, ולרחות מעט את הפיטפוטים שמסביב. אם הוא 'חברה' מן" ויירתם לתפילה חמימה גם מחו, הוא יכול לחזור על אותה החלטה או החלטה קטנה דומה. כמובן לא כל יום חייבת להיות החלטה, לפעמים עצם ההצלחה של לא לוותר על תפילה חמימה באותו יום, זה בסדר גמור.

(ו) הזדמנות האיר בעניין משמעות קבלת 'החלטות טובות'. רווחת התפיסה ומשום מה מקובל לחשוב שכל החלטה טובה צריכה להיות מעתה ועד עולם. אין הרבר כן. החלטה טובה יכולה להיות לימוד מיוחד לאותו יום, או הנהגה טובה שתקופה ארוכה אני לא מצליח להחזיק בה ואני מחליט שאנהג בה במשך השבוע הקרוב. התוועדות פעילה, עם החלטות טובות יכולה להיות כוז שבעיקבותיה בחור החליט ללמוד בחיות מאמר חסידות באותו יום. כשתופסים את

לזכות

מרדכי וחיים עזר

ומשפחתם שיחיו

ולזכות רני אהרון בן סמדי

לבריאות נכונה ולהצלחה רבה

פרנסה טובה וכל המצטרך

בגשמיות וברוחניות

לזכות

מוריס בן חסיבה

ואילנה בת רזלי

יוסף

וכל משפחתם שיחיו

לבריאות נכונה ולהצלחה רבה

פרנסה טובה וכל המצטרך

בגשמיות וברוחניות

כללית מברכת את חסידי חב"ד התמימים ואנ"ש

לקראת י"ד שבט

בברכת חורף בריא והמשך בריאות איתנה.

בכל מקום שיש חב"ד תמצאו גם את כללית

מרפאות כללית בריכוזי חב"ד

- **ירושלים** (שיכון חב"ד) - זית רענן 1
- **ירושלים** (רמת שלמה) - גולקנופף 13
- **ביתר עילית** - רבי עקיבא 11
- **הרצליה** - בין גוריון 19
- **תל אביב** (רמת אביב) - אבא אחימאיר 18
- **קרית מלאכי** - נחלת הר חב"ד 9
- **לוד** - דיזרעלי 35
- **צפת** (שכונת חב"ד) - מול בית הכנסת המרכזי
- **צפת** (כנען) - יוספטל 1
- **קריית גת** - שדרות גת 48
- **כפר חב"ד** - מרכז הכפר
- **מגדל העמק** - הזית 9
- **אור יהודה** - דוד אלעזר 31